

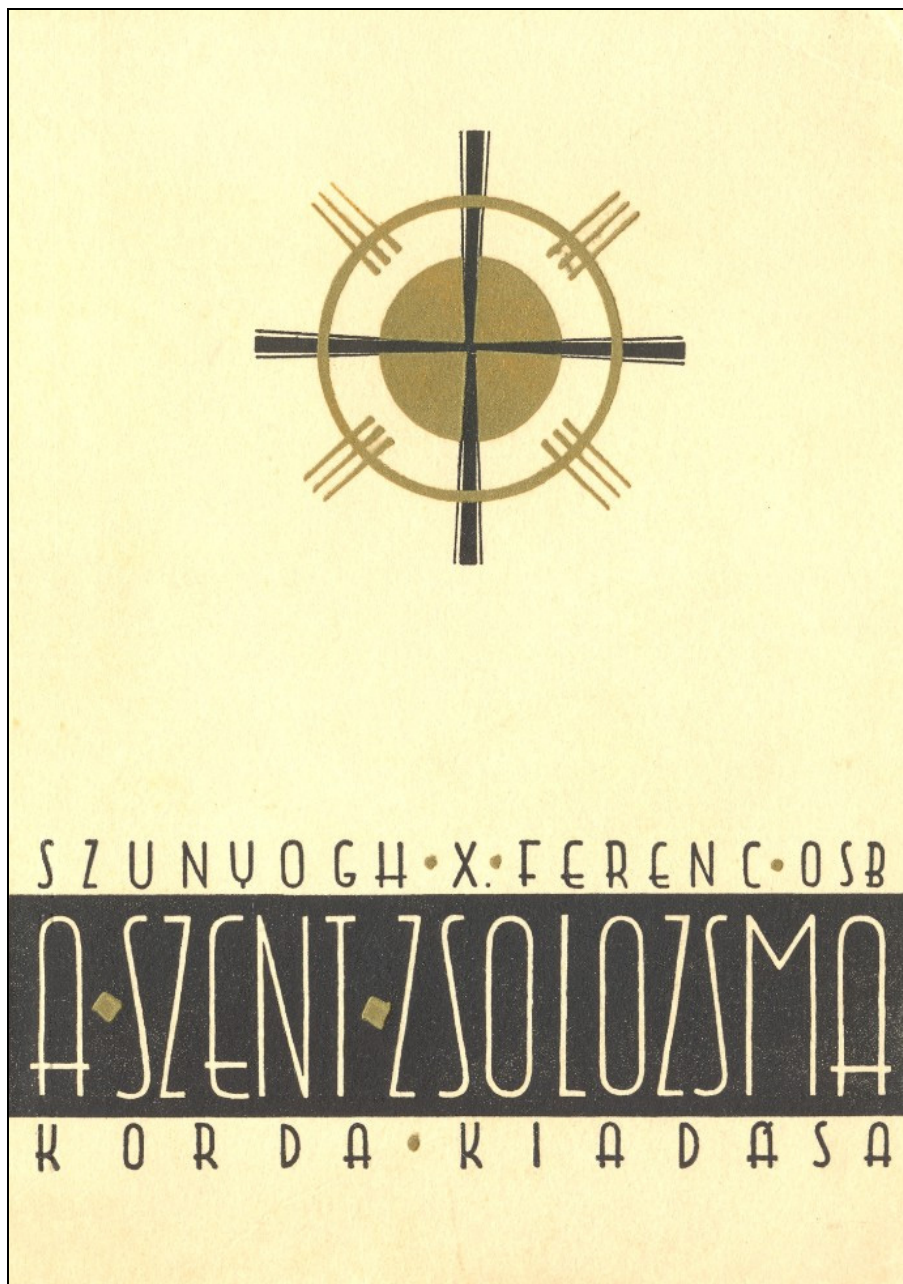
Szunyogh X. Ferenc

A szent zsolozsma

II. kötet

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Szunyogh X. Ferenc

A szent zsolozsma. II. kötet

Története, szerkezete, szelleme és magyarázata egyházi és világi hívők számára

A képeket rajzolta:

Kákonyi Mária Constantina iskolanővér, Baja

Nihil obstat.

Budapestini, die 23. Aprilis 1941.

Dr. Polycarpus Radó O. S. B.

cens. deputatus.

Nr. 473/1941. Imprimi permittitur.

In S. Monte Pannoniae, die 24. Aprilis 1941.

Chrysostomus Kelemen

archiabbas.

Nihil obstat.

P. Joannes Hemm S. J.

ensor dioecesanus.

Nr. 2965/1941. Imprimatur.

Strigonii, die 13. Maii 1941.

Dr. Joannes Drahos

vicarius generalis.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1942-ben jelent meg a Korda Kiadó gondozásában. Az elektronikus változat a bencés rend tartományfőnökének az engedélyével készült. Minden szerzői jog a bencés rendé.

A könyvet Kreschka Károly vitte számítógépbe.

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék.....	3
Előszó.....	4
Bevezetés.....	6
I. fejezet: A Szentháromság napja.....	8
II. fejezet: Az első munkás nap.....	14
III. fejezet: Isten, a mi Megváltónk.....	18
IV. fejezet: Nem félek, mert Isten a menedékem.....	23
V. fejezet: O sacrum convivium!.....	29
VI. fejezet: Eli, Eli lamma sabachtani!.....	34
VII. fejezet: A vég.....	38
VIII. fejezet: Szűz Mária kis zsoltosmája.....	43
IX. fejezet: A halottakért való zsoltosma.....	53
IV. rész: Mit ad a zsoltosma az egyénnek.....	56
I. fejezet: Mit ad a szent zsoltosma minden imádkozónak?.....	56
II. fejezet: Mit mond az ész a szent zsoltosmáról?.....	61
III. fejezet: Mily érzelmekkel kell imádkozni a szent zsoltosmát?.....	63
IV. fejezet: Mit kell az akaratnak kerülnie?.....	67
V. fejezet: Mit kell az akaratnak tennie?.....	71
V. rész: Mit ad a szent zsoltosma a közösségnek.....	83
I. fejezet: Lelkipásztori érzület.....	83
II. fejezet: A szent zsoltosma és a prédikáció.....	91
III. fejezet: A szent zsoltosma és az imádságra nevelés.....	95
IV. fejezet: A szent zsoltosma mint erkölcsi kötelesség es feladat.....	103
Hála és kérés.....	111

Előszó

A második kötetben is ugyanazon elveket követtem, mint az elsőben. Nem akartam sem tudós, sem író lenni, hanem alázatos tanító. *Tudós* az, aki kutatásai alapján új eredményt tud felmutatni; *író* az, aki szép stílusával, újszerű és egyéni meglátásával gyönyörködttet; *tanító*, aki az előző mesterek legbiztosabb tanításait összefoglalja és mentől világosabban tovább adja.

Itt az alkalom, hogy felsoroljam a mestereket, akiktől átvettem és tovább adtam a szent zsolozsmáról szóló tudnivalókat.¹

L. Bacuez, *L'Office divin*. 6e edition par A. Vigourel. Paris, 1925. (Az egyik főforrásom volt; főként a negyedik részben nagyon felhasználtam.)

F. Probst, Brevier und Breviergebet.² Tübingen, 1868.

I. Brinktrine, *Das römische Brevier*. Paderborn, 1932. (Sokat tanultam belőle.)

P. Hüls, *Liturgik des kirchlichen Stundengebetes nach dem römischen Brevier*. Münster i. W. 1917.

B. Schäfer, *Liturgische Studien, Beiträge zur Erklärung des Breviers und Missale, I–IV*. Regensburg, 1915.

K. Kastner, *Praktischer Brevierkommentar*. Breslau, 1923.

S. Stephan, *Psalmenschlüssel. Einführung in die sprachlichen Eigentümlichkeiten und in den Gedankengang der Brevierpsalmen*. Marklissa, é. n. (A legjobb irányú ilyen munka; a második kötet első fejezeteiben Parsch műve mellett ezt is felhasználtam.)

P. Parsch, *Das Stundengebet der Kirche*. Klosterneuburg, 1924. (Ennek bevezetését és magyarázatait a szerzőtől személyesen kapott engedély alapján teljesen beledolgoztam könyvembe.)

L. A. Moliéu, *La prière de l'Église, I–II*. Paris, 1924.

Ch. Willi, *Le Bréviaire expliquée*. Paris, 1922. (Kritikája: F. Wanderstuyt, *La Vie et les Arts lit.* 1923.)

O. Casel: *Das Gebet der Kirche im täglichen Offizium. Die betende Kirche*. Berlin, 1924. 182–206. (Minden jelentős megállapítását ismertettük.) Vö. O. Casel, *Das christliche Kultmysterium*. Regensburg, 1932.

Ath. Miller, *Die Psalmen. Ecclesia orans IV–V*.^{5–10} Freiburg, 1923.

S. Bäumer, *Geschichte des Breviers*. Freiburg, 1895.

I. Baudot, *Le Bréviaire Romain*.⁴ Paris, 1908.

B. Batiffol, *Histoire du Bréviaire Romain*.³ Paris, 1911.

B. Rasche, *Kirchliches Stundengebet und Messopfer*.² Paderborn, 1918.

C. Blume, *Brevier und Messe*.² Regensburg, 1919.

F. Cabrol, *Le livre de la prière antique*.⁴ Paris, 1900. (Ennek csak német fordítását ismerem s azt használtam fel több helyen: C. Cabrol G. Pletl, *Die Liturgie der Kirche*. Kempten, 1906.)

E. Roeser, *Liturgisches Gebet und Privatgebet*. Wien é. n.

L. Bopp, *Das Brevier im Dienste der Seelsorge*. München é. n. (Könyvem ötödik részében minden tanítását ismertetem.)

J. A. Jungmann, *Die liturgische Feier*. Regensburg, 1939.

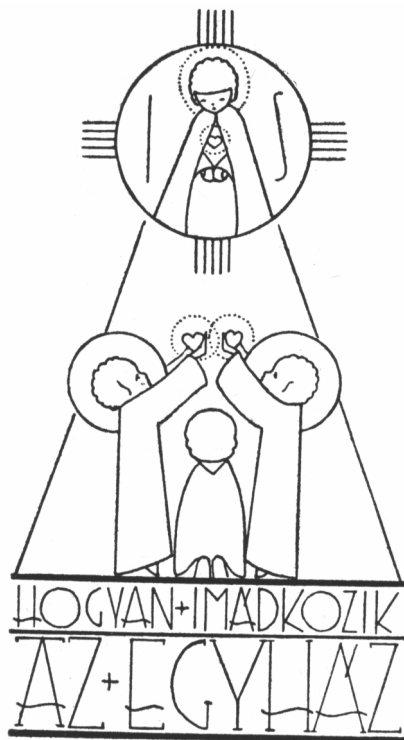
¹ A dőlt betűkkel szedettek jobban áttanulmányoztam és alaposabban felhasználtam.

Ez a felsorolás is mutatja, hogy először magam akartam nagy mestereknek jó tanítványa lenni. Egyetlen kívánságom pedig, hogy azután sok-sok lelket tudjak én is megtanítani a szent zsolozsma méltó, jó és gyümölcsöző elmondására.

Budapest, 1942. május 13.

Dr. Szunyogh X. Ferenc

Bevezetés

Az első kötetben részleteiben néztük a szent zsolozsmát, most inkább egészében szeretnők áttekinteni. Mégpedig három szempontból:

- a) milyen a szent zsolozsma szerkezete?
- b) mit jelent az imádkozó lelki életében?
- c) mit ad a közösség számára?

Először tehát az egész zsolozsmának, nem az egyes napi részletnek szerkezetét vizsgáljuk. Az egész zsolozsmáskönyv szerkezetét ugyanaz a két főtényező határozza meg, mint a Missale kialakulását. Az egyik a liturgikus év, amelyet belső alakító tényezőnek nevezhetnénk. A második a külső tényező volt. Amikor még kézzel írták a kódexeket, mindenki számára csak a maga szerepkönyvét írták ki és így a breviárium több könyvből állott: psalterium, antiphonale, lectionarium, stb. Mikor azután egy könyvbe foglalták össze a breviáriumot, akkor ezeket a részletkönyveket is beolvasztották a megfelelő helyen, ugyanúgy, mint a Missalénál.

A belső alakító tényező hatása alatt a zsolozsmáskönyvet három nagy részre oszthatjuk. Az első rész a „Missale de tempore” miséinek megfelelő zsolozsmákat foglalja össze és tulajdonképpen a zsolozsmának ezek a részei meg a Missalénak a miséi együtt alkotják azt a csodálatos szépségű remekművet, amit liturgikus évnek nevezünk. Ez a *de tempore* rész.

A misék mellett a zsolozsmának olvasmányai és imádságai oltják lelkünkbe advent Krisztust váró hangulatát, karácsony édes boldogságát, Epifániának a Király előtt hódoló lelkületét, a Szent Negyvennap mély tanítását, húsvét diadalát, pünkösöd szentlelkes kiáradását vagyis a liturgikus évnek első és tulajdonképpeni részét.

A második csoportot alkotják *a szentek ünnepei*, mégpedig a zsolozsmában teljesen a naptári évet követve. (A Missaléban karácsony hetében összekeveredik ez a kettő.) És ugyanúgy, mint a Missaléban a közös szentmisék alkotják a harmadik részt, a zsolozsmáskönyvben is megvannak *a szentek közös zsolozsmái*.

Érvényesül azonban a zsolozsmáskönyv felosztásánál még egy harmadik és egészen külsőleges tényező. A terjedelem miatt kénytelenek a nyomtatóműhelyek több kötetbe osztani a zsolozsmáskönyvet, mégpedig elterjedt az a szokás, mely az évszakok szerint osztja szét az évi zsolozsmát. Így tehát négy kötetből áll a teljes breviárium, a téli rész az első és magában foglalja advent első napjától hetvenedvasárnapig tartó zsolozsmákat. Vagyis azt is mondhatnánk, hogy a liturgikus év első nagy ciklusát, a megtestesülés titkát foglaljuk ezzel imádságokba. (A régi rossz elnevezés szerint a „karácsonyi ünnepkör” zsolozsmái volnának ebben a kötetben.)

A második kötet a liturgikus év második nagy körét, a megváltást megülő ünnepkört foglalja magában. Kezdődik hetvened vasárnapjával és végződik akkor, amikor „expirat tempus Paschale”, megszűnik a húsvéti idő, tehát pünkösd után szombaton, a nonával. (Ez is egy argumentum a mellett, hogy nincs külön pünkösdü ünnepkör!)

A harmadik és negyedik kötet, melyet nyári és őszi résznek nevezünk, annak az időszaknak zsolozsmáit tartalmazza, amelyet a liturgia „*infra annum*” egyszerűen évközi zsolozsmáknak nevez. Szokták ezeket a pünkösd utáni vasárnapokat a megváltás ünnepkörének befejezéséül is venni, de tekinthetjük attól függetlennek is. Ezek a zsolozsmák megfelelnek a zöld színben mondott vasárnapoknak. A két rész közt annyi különbséget mégis láthatunk, hogy míg a nyári rész zsolozsmái inkább visszatekintenek az elmúlt ünnepekre és hálát adnak a megváltás nagy adományáért, addig az őszi rész már előre tekint és készítget a közeledő Úr fogadására.

A most következő fejezeteket nem arra szántuk, hogy egyfolytában és futólagosan átolvassuk, hanem át kellene az egészet lassan elmélnünk. Mégpedig kétszer kellene legalább is átvenni az egészet. Először úgy, amint az előző fejezetekben a megfelelő helyeken rámutattunk; nevezetesen nyolc hétre elosztjuk az anyagot és az első héten a matutinumokról szóló részt olvassuk és elmélnünk át, hogy utána a zsolozsma végzésekor arra a órára ügyeljünk, amelyről éppen elmélnünk. Az első héten tehát a matutinumokat, a másodikon a laudeseket, a harmadik, negyedik, ötödik és hatodik héten egymásután a kis órákat, a hetedik a vesperaeket és végül a nyolcadikon a completoriumokat ismerjük meg ilyen módon mélyebben. Ajánljuk, hogy ekkor ceruzával röviden írjuk bele könyvünkbe az alapgondolatot, a zsolozsma szövegében pedig húzzuk alá halványan azokat a részeket, amelyekben az alapgondolat megnyilatkozik. Tapasztalatból mondhatjuk, hogy nagyon sokat segít a zsolozsma átértett és átértett végzéséhez.

Másodszor azután sorjában mehetünk végig az egész magyarázaton, de ekkor már nem annyira az egyes órák alapgondolatára és annak kifejezésére ügyelünk, – hanem naponként egy-egy zsolozsmát és canticumot elmélnünk át alaposabban. Ehhez természetesen segítség is kell; erre a célra nagyon tudjuk ajánlani Horváth Konstantin zsolozsmagyarázatait és másodsorban Sík Sándor zsolozsmafordítását. Ez legalább 164 napra szóló elmélnünk anyaga, de a hosszabb zsolozsmákat több napra is szét lehet osztanunk.

Az elmélnünk mellett azon ban ezt a fejezetet átgörva, folytathatjuk az olvasást is a következő résznél: Mit ad a zsolozsma az egyesnek, vagyis hogy a pap miként tudja felhasználni majd saját lelki életében.

Megjegyezzük, hogy ebben a részben teljesen Parsch Pius magyarázatát vettük alapul, mert ha *tudományosan* nem is igazolható, amit néha beleolvas a zsolozsmába vagy kiolvas belőle, – *gyakorlatilag* mégis a legmegfelelőbb. A mi célunk pedig a gyakorlat: megtanítani a szent zsolozsma jobb végzésére.

I. fejezet: A Szentháromság napja

Vasárnapon a liturgia a háromszemélyű egy Istent dicséri és magasztalja. Az ószövetség sabbatja helyett éppen azért üli meg a hét első napját az Úr napjaként, mert mindegyik isteni személy a neki tulajdonított nagy művet ezen a napon vitte végbe. Az első napon teremtette meg az Atyaisten a világot, – ezen fejezte be a Fiúisten a megváltás művét feltámadásával – és ezen a napon kezdte meg a Szentlélekisten a világ megszentelését a pünkösdi csodával és az Egyház megalapításával, így tehát a Szentháromság egy Isten fölségének dicsőítése a vasárnap első nagy vezető gondolata.²

A másik napi gondolat az Úr feltámadásáról való megemlékezés. A krisztusi hívő számára az ünnepek ünnepe húsvét vasárnapja lett és minden vasárnapban ennek egyszerűbb megünneplését látta. Ezért az egész vasárnapi zsolozsmán a fölséges Isten imádása mellett valami benső örvendezés vonul végig.³

1. *A matutinum alapgondolata:* Isten országának polgárai. Az Egyház ugyanis mindjárt a hét első napján szemünk elé állítja fölséges rendeltetésünket, de egyúttal rámutat a nagy feladatokra is és a ránk váró küzdelmekre, szenvedésekre. Ezért rajzolja meg Isten országának képét, de olyannak, mint amilyen az a valóságban itt a földön. Isten országának eleme ugyanis a földi életben a küzdelem, osztályrésze a világ ellenségeskedése, a biztos vége azonban a győzelem és ezért erős fegyverünk az Istenbe vetett bizalom.

A matutinum három nocturnumának versiculusai szépen mutatnak rá az éjszaka három szakaszára: az éjszaka beálltára, az éj közepére és a kora hajnalra, ez is mutatja, hogy eredetileg a három nocturnumot három részre osztva ezekben az időkben végezték.

1. zs.: *A két út.* – Két tábor, két országot látunk ebben a zsololtárban, amelyet Szent Jeromos „Praefatio Spiritus Sancti”-nak, a „Szentlélekisten bevezető szózatának” nevez. Valóban nemcsak a zsololtároskönyv megfelelő bevezetése ez, hanem a heti zsolozsmának is hangulatos és célkitűző imádsága. Látjuk az Isten táborát és látjuk a bűnösök birodalmát, úgy amint Szent Ignác is elmélkedik a két táborról, a két zászlóról és a két vezérről, hogy mindjárt az elején választani tudjunk.

2. zs.: *Győzedelmes Királyunk.* – A két tábor után a mi táborunknak vezérét látjuk ebben a zsololtárban. Ezt Szent Bernát „Júda oroszlánja szavának” nevezi, melyet ellenségére mennydörög. Igazi messiási zsololtár, melynek hivatalos magyarázatát az Apostolok Cselekedetében olvashatjuk. (4,25) Látjuk benne az ellenség gyűlöletét, Isten választát, a Messiás trónraemelését s a végén levonjuk a tanulságot a föld királyai és a magunk számára.

3. zs.: *Bizalmas imádság a nagy veszélyben.* – Megtanuljuk ebből a zsololtárból, hogy Isten polgárainak győzelmes fegyvere Istenbe vetett bizalmuk. Dávid akkor írta ezt a zsololtárt, amikor Absalom elől menekülnie kellett és éneke leheli az ő Istenbe vetett bizalmát. Gyönyörű szép a lélek hangulatának átalakulása a legmélyebb elhagyatottságból az ujjongó megnyugvásig.

8. zs.: *A teremtés koronája.* – Annak átélése tör himnuszos szavakba ebben a zsololtárban és Dávid azért mond köszönetet a teremtő Istennek, hogy az embert ily magasra emelte. Isten neve ragyog az emberek homlokán. Az ég dicsősége és az ember fölséges hivatása tárul elénk.

9. zs.: *Hála a győzelemért.* – Minket is eltölthet ez a hála, ha arra gondolunk, hogy Krisztus győzött a feltámadásban és győzött az Egyházban. Eredetileg két különböző imádság

² P. Cotton, From Sabbath to Sunday. A Study in Early Christianity. Bethlehem Pa. 1933

³ Vasárnap, hétfő és kedd zsolozsmáját tárgyalja: Ét. Hugueny, Psaumes et cantiques du bréviaire romain. Bruxelles. 1922. I-II.

volt ez a zsolttár. A zsidó szöveg ma is két külön számot ad ennek a zsolttárnak, azért innen kezdve eltér az ő számozásuk a miénktől. Az első rész hálaének és győzelmi dal, hogy Isten megalázta az ellenségeket; – a második rész azonban semmi összefüggésben nincs az elsővel, mert az panasz és kérés. De az Egyház joggal énekelheti mind a két részt. A háladalt is, mert Krisztus legyőzte a halált és a poklot, ezzel megadta a győzelem zálogát az Egyháznak és nekünk. A panasz szavait is, mert az Egyház a földön még ellenségtől van körülveve és ezen elsősorban a gonosz szellemeket kell értenünk.

Ez a második rész változtatja meg a nocturnum hangulatát, mert nem mindig győzelem a földön Isten gyermekeinek a sorsa, hanem sokszor csapás, könny, szenvedés. Bizony, Isten gyermekeinek a földön a kereszthordozó Krisztus nyomán kell járniok és így nem merülhetnek el könnyelmű optimizmusba.

De ha ezt a zsolttárt egybekapcsoljuk az utána következővel, akkor megtaláljuk a matutinum három nocturnumában a gondolati egységet: a szükségből – Isten által – a világosságba.

10. zs.: *Ne légy kicsinyhitű!* – Dávid akkor írta ezt a dalát, mikor Saul üldözte őt és felelet lehet az előző zsolttár panaszkodására. Mi is imádkozhatjuk a legnagyobb bizonytalanság idején ezt a szép éneket. Nem kell semmit félni az emberektől annak, ki Istenbe helyezi bizalmát.

2. *A vasárnapi laudes* égbeszegő Alleluja. Ez a óra a breviárium legszebb órái közé tartozik. Látjuk a természet ébredését, majd az emberiség zarándokútját a szentély felé, azután Istennek egyesülését szeretetben az emberiséggel, végül halljuk az egész teremtés reggeli dicséretét. Tehát lélektanilag szépen elrendezett imádság.

A bűnbánati napokon azonban minden laudes ujjongó hangulata kissé tompább színt kap. A bűnbánó napokon ugyanis három pontban eltér a laudes a rendes ünneplő dicsérettől.

Az első zsolttár rendszerint egy királyzsolttár szokott lenni, de a helyett most a Misererét imádkozza. Ebben is látszik az Egyház mély lélekismerete, mert az első gondolat, az első zsolttár döntő az imádság egész hangulatára. Mint a harmatcsepp a virág kelyhében, úgy csillog a bánat könnye ezzel az imádsággal lelkünkön is.

Azután megváltozik mindig a canticum: bár nem lehet azt mondani, hogy a bűnbánati laudes énekei kimondottan vezeklő énekek lennének. De mindig a Szentírás tartalommal és érzellemmel gazdag költeményei közé tartoznak.

Végül megváltozik a keretvers is. Vasárnap legtöbbször az evangéliumból vett szó – hétköznapon pedig a zsolttárokból kiemelt bűnbánó gondolat. Éppen ez mutatja, hogy ugyanaz a zsolttár más-más megvilágításban mint lehet egyszer Istent dicsérő örvendező ének, máskor pedig bűnbánatunkat kifejező imádság.

92. zs.: *A világ Királya.* – Sajnos, ez a szép zsolttár a latin fordításban nem egészen világos. Képe általában megfelel a régiek kozmogóniájának. A föld a tengerben áll, mely ruhaként veszi körül. Isten ennek királya és a természet az ő pompás díszruhája, a természet erői az ő kardja, a föld pedig az ő meg nem ingó trónja. A második részben látjuk az ösvizeket, amint Isten trónusa ellen görgetik hullámaikat, de a nagy vizek zúgásánál, a tenger ostrománál erősebb az Úr trónja.

Láthatjuk ebben a képben a nap győzelmét az éjszaka fölött, de egyúttal Isten országának győzelmét is a pokol fölött, tehát a feltámadás víziója tárul elénk a reggel első imádságában.

99. zs.: *Dicséret és hála.* Eredetileg zarándokének volt, melyet a körmenetben karokra oszolva imádkoztak. Zarándokút a földi élet is, melyben Isten felé iparkodunk, énekelhetjük mi is tehát jóságos Vezérünknek irgalmát és hűségét.

62. zs.: *Vágyódás Isten után.* – A laudes harmadik zsolttára vezet el minket a legmagasabb pontra. A zsolttárból az Isten után szomjazó lélek bensőséges vágyát és szerelmi dalát

érezhetjük ki. Tele van a legbensőségesebb misztikával és ezért a legszebb zsolotárak közé tartozik. Megmutatja először az Istent szomjazó lelket, majd az Istennel egyesület, hogy azután pillantást vessen barátaira és ellenségeire.

A három ifjú éneke. (Dán 3,57–90) Ananiás, Azariás és Misael vonakodtak Nabukodonozor király halványát imádni, ezért tüzes kemencébe dobták őket, de abban Isten segítségével sértetlenül maradtak. Akkor énekelték ezt a dalt, melyet a liturgia már nagyon korán felhasznált és mindig szeretettel énekelt. Alapgondolata: minden teremtmény dicsérje az Urat! Át kell ugyanis éreznünk, hogy a mi szívünk kicsiny és gyenge, hogy Istent méltóan dicsérje a laudesben, azért felszólítjuk az egész teremtést, hogy velünk együtt zengje a fölséges Isten dicséretét.

Az első rész megértéséhez tudnunk kell, hogy a zsidók kozmogóniája az eget szilárd tetőnek gondolta el, s úgy képzelte, hogy e fölött vannak a vizek mintegy tartányokban összegyűjtve. A középső részben pedig a természet imádásába elmerült pogányok között zengi az ének minden dolgok Teremtőjének dicséretét. De ha ezt a háttér ismerjük, akkor kétszeresen nagyszerűvé válik ez az ének. – Utolsóelőtti verse doxológia, a Szentháromságra mondott dicséret. Ezt az Egyház fűzte hozzá és nem tartozik az ószövetségi sugalmazott szöveghez.

148. zs.: Dicsérjétek Istent. – A zsolotárskönyvnek utolsó énekei összetartoznak. Mutatja ezt már a kezdőszavuk: laudate, amely az egész órának nevét is adta. Folytatjuk az előző gondolatot és kérjük, hogy az ég és föld velünk dicsérje az Istent. Jegyezzük meg jól, hogy az imádságnak minden fajtája között legnemesebb a dicsérő imádság, mert ez csak Istenre gondol. Ezért hangzik a Miatyánk első kérése így: Szenteltessék meg a te neved és ezért ad hálát a glória is Istennek az ő dicsőségéért és nem a nekünk adott jótéteményekért. Akkor lesz bennünk igazi liturgikus lelkület, ha ezt átérezzük és legalább a laudesben meg is valósítjuk.

A himnusz Szent Ambrus egyik legszebb költeménye. Gyönyörű szépen festi le a kakas szavától hirdetett reggel pirkadását. Pünkösd utáni harmadik vasárnaptól azonban egészen szeptember 27-ig más himnuszt imádkozik az Egyház.

*117. zs.: A három ifjú bevezető éneke.*⁴ Böjti időben az ismert ének helyett annak bevezető részét imádkoztatja az Egyház, de a záróvers: Áldjátok az Úr minden művei az Urat, már a második részhez tartozik. Az imádság litániajellege egészen világos, mert a felszólítás után a második részt valószínűleg az egész résztvevő sereg ismételte. Míg a három ifjú énekének ismerős része Isten alkotásait hívja fel Isten dicséretére, addig ennek az első résznek tárgya a „gloria Dei interna”, Istennek belső dicsősége: végtelensége, szentsége, mindenhatósága és mindentudása.

3. A prima gondolatát a benne levő első zsolotár következő szava fejezheti ki: Ez az a nap, melyet az Úr számunkra készített. Általában a prima készülődés a nap küzdelmére, azért ebben a órában sokszor látjuk világosan kifejezve a nap gondolatát. Megtaláljuk ma is a vasárnapnak mind a két gondolatát: a feltámadást is meg a Szentháromság dicséretét is.

117. zs.: Ünnepi menet. – A régi zsinagógában híres liturgikus ének volt ez a zsolotár, melyet minden nagyobb ünnepen, különösen a sátoros ünnepeken és húsvét ünnepén énekelték. Ez volt az ószövetség Te Deuma: hálaadás a nép szabadulásáért a nagy veszélyből és kérés a további oltalomért, egészen úgy, mint a mi Te Deumunkban.

A zsolotár messiási zsolotár is és maga az Úr Jézus alkalmazta magára. Ebből került be a liturgiánkba ez az ének: „Hozsanna a magasságban, áldott ki az Úr nevében jó!” Ez jogosít fel minket arra, hogy a zsolotárt teljes értelmében a megváltásra vonatkoztassuk és a mi hálnak

⁴ Ath. Miller, Der Lobgesang der drei Jünglinge im Brevier der Kirche, Ben. Monatschr. 1923, 41–49.

kifejezésére használjuk fel a megváltás öröméért. Belehelyezhetjük tehát a mi húsvéti örömünket, melynek forrása Jézus feltámadása, de a mi lelki feltámadásunk is.

118. zs.: *A törvény dicsérete*. – A zsolotárskönyvnek sajátos éneke ez a zsolotár. Huszonkét szakaszból áll, mert a zsidó abc-nek huszonkét betűje van. Minden szakasz nyolc soros és mind a nyolc sora az abc-nek ugyanazon betűjével kezdődik. Valószínűleg a számkivetés idején keletkezett és ez a körülmény segít a jobb megértésében, mert a templomtól távol a zsidókat csak a Törvény tartotta fenn. Századokon át nem becsülték és nem tartották meg: – most megismerték összetartó értékét. Meglátták, hogy csak a Törvényhez való ragaszkodásban van számukra szabadulás, azért teljes buzgósággal hozzátapadtak, benne kerestek vigasztalást, belőle merítettek erőt.

A magyarázók igyekeznek valami egységes gondolatot találni benne, de fáradozásuk hiábavaló. Nincs benne gondolatmenet, nincs valamely eszmének egyre jobb kifejtése, csak egy gondolat ismétlődik újra és újra: hűségesen tartsd meg a Törvényt. Ezért még azt is mondták, hogy a zsolotár fárasztóan egyhangú. Ebben van is igazság, főként ha az imádkozóban hiányzik a megfelelő hangulat. De azért nem mondhatjuk, hogy csak tanít és figyelmeztet és nincs benne semmi költészet. A gondolatoknak és érzelmeknek ez az állandó körbenfutása a szerző rendkívüli helyzetéből megérthető. Elúzve hazája földjéről, mintegy a pusztaságban jár. Egyedül van, mert a világ elhagyta és sehol sem talál segítséget, vigasztalást. Sötétségben és a halál árnyékában ül. A szerencsétlenségnek ebben a hosszú, gyötrő éjszakájában csak egy csillag ragyog feléje: Isten üdvözítő akarata, mely a Törvény teljesítéséhez kapcsolódik. Erre a Törvényre irányul most a szegény szerencsétlennek teljes figyelme. Ezt forgatja eszében, ezt vizsgálja meg minden vonatkozásában, ebbe próbál egyre mélyebben elmerülni, hogy így erőt, vigasztalást és szabadulást találjon, így elmélkedik és így fonja körül vágyainak tárgyát és így megy át érzelme dicséretbe, hálába, kérésbe. Ha az ember átéli a teljes elhagyatottság óráit, ha a nyomor és a világ szerencsétlensége között csak Isten szolgálatában találja vigasztalását, ha fölötte kialudtak az ég csillagai és egyetlen reménysugárként csak Isten akarata ragyog feléje: akkor lesz lelke felhangolva erre a zsolotárra, akkor fog minden érzélem átrezegni az ő lelkén is, akkor fogja megtapasztalni, hogy a letompított érzelmeknek ezen véget nem érő hullámszásában megtalálta a lelkének megfelelő kifejezését. Természetes, hogy nem mindenkire és nem minden órában hat így a zsolotár, mely éppen ezért különleges, mert olyan, mint az erdő suttogása és a patak csörgedezése. (Zenner)

Liturgikus szempontból meg kell vallanunk, hogy nem könnyű ezt a zsolotárt ájtatosan elimádkozni, éppen azért szükséges, hogy ennél a zsolotárnál keressünk és találjunk eszközt, mely segít a jó végzésben. Ilyen eszköz pedig lehet a következő kettő: először, hacsak lehet, minden szakaszban kellene egy alapgondolatot találnunk, – másodsor a szép és gondolatban gazdag sorokat külön ki kellene emelnünk és talán zsolozsmáskönyvünkben alá is lehetne húznunk.

Segít a zsolotár áhítatos végzésében az is, hogy ahol lehet, az ószövetségi kifejezést krisztusi nyelvre fordítjuk át, így pl. a Törvény szava helyett az összefüggésnek megfelelően betehetjük a következőket: Isten országa, a kegyelem, az evangélium, az Úr Jézus, és ezzel is étellel teljesebb és kézzelfoghatóbb alakot nyer a zsolotár.

Minden nehézség és minden egyhangúság mellett ez a zsolotár megfelel azért a négy kis óra hangulatának, mert éppen a napi küzdelem közepette újra és újra Isten országára és Isten iránt való hűségre irányítja a tekintetünket. Ez az állhatatos odatapadás egy gondolathoz, állhatatosságra tanít; és megtanít, hogy Isten akaratát iparkodjunk betölteni, mégpedig hűséggel, szilárdsággal, szeretettel. Éppen ezért ezt a zsolotárt kellene lassan, elmélkedve átímádkoznunk.

A prima első négy szakaszához nagyon szépen illenek a következő gondolatok:

1. Alef: Híven Isten szolgálatában.

2. Beth: Minden erővel Isten szolgálatában.
3. Ghimel: Győzd le az akadályokat.
4. Daleth: A két út.

4. *A tertia kívánsága:* vezess engem parancsaidnak ösvényén. A nap folyamán a lélek számára az első pihenő és egyúttal a nap „bérmálása”, azért erőt kérünk a további út számára. Ez a hora egységes imádságos képet ad, és célja, hogy buzgó munkára serkentsen a lélek szolgálatában. Ezért a zsolotár három első szakasza a harcról beszél, a másik három pedig az Istennel való kapcsolatunkat teszi szilárdabbá.

5. He: Isten kegyelme szükséges az Istennek tetsző élethez.
6. Vau: Hűséges hitvallóknak kell lennünk szóban és tettben.
7. Zain: Isten igéje vigasztalás a számkivetésben.

Ez a három gondolat az ellenséges világot látja a háttérben, mely meg akarja akadályozni, hogy Istennek szolgáljunk. A következő három szakasz Istennel kapcsolatos bensőségebben össze, mert a Szentlélek Isten működésének hatása alatt állunk.

8. Heth: Osztályrészem az Úr, – készen állok.
9. Teth: Jó az Isten, – tegyen jóvá engem is.
10. Jod: Tégy engem Isten templomává.

5. *A sexta* a napi munka és küzdelem tetőpontja. Háttérében ott emelkedik a Kálvária hegye és erre az imádságra tanít: Ne vígy minket a kísértésbe. A 118. zsolotár következő hat szakasza beleillik ebbe a hangulatba, összefoglalásként így fejezhetjük ki az egész hora alap gondolatát: Tied vagyok, adj nekem szabadulást.

11. Kaph: Ne vígy minket a kísértésbe.
12. Lamed: Örök az Isten – gyöngye az ember.
13. Mem: Bölcs az Isten mindenekfölött.
14. Nun: Szükség ellenére is hű maradok.
15. Szamech: Az istentelenek.
16. Ain: Szeretem a jót, gyűlölöm a rosszat.

6. *A nona* azt kéri: Ragyogtasd fel szolgálád fölött arcodat. A napi küzdelemben a harmadik stációt jelenti ez az imádságos hora, mely az utolsó dolgok órája és az állhatatosságért imádkozik: Maradj velünk, Uram, mert esteledik. A 118. zsolotár hat utolsó szakasza nagyon szépen beleillik ebbe a hangulatba, mert különösen szép és bensőséges imádságokat tartalmaz.

17. Phe: „Küldd el, Uram, világosságodat.”
18. Sade: Isten igazságos, készüljünk számadásra egész napunkról.
19. Coph: Imádkozzunk az állhatatosságért.
20. Res: Kérjük az isteni életet.
21. Sin: Lássuk Isten gyermekeinek boldogságát.
22. Tau: Hogy örökké éljen a lelkem.

7. *A vesperae* egy tekintetet vet Isten országába. Tulajdonképpen az Egyház ünnepélyes esti imádsága, hálaadás a megváltás napjának kegyelmeiért. A vasárnapi vesperae még a többen is hálásabban gondol Isten országának történetére az Egyházban és a lélekben. Az öt zsolotár megmutatja nekünk Isten birodalmát: látjuk hatalmában a győzedelmes Királyt, – azután Isten polgárait erényeikben, – halljuk Isten országának alaptörvényeit, az Isten iránti szeretetet és a felebaráti szeretetet és az alázatosságot, – majd látjuk az Egyházat egyszer mint gyermektelen és mégis gyermekeinek örvendő anyát, máskor mint zarándokot a zsidó nép képében, mely Egyiptom szolgaságából a szent földre vonul.

Két nagy érzelemnek kell az imádkozó lelkét vasárnap vesperae idején betöltenie: a hálának és új bátorságnak a további zarándokútra.

109. zs.: *A Pap-Király*. – Igazi messiási zsolotár, mert Krisztus maga vonatkoztatta saját magára. Pompás képekben mutatja be a Messiás hármias hivatalát, győzelmét és diadalát. A legmélyebb hódolat, tisztelet és imádás érzelmével kellene ezt a zsolotárt elimádkoznunk.

110. zs.: *Hálaadás Isten nagy tetteiért*. – Eredetileg alfabetikus zsolotár, – közmondásszerű formáját is ez magyarázza meg. Az Egyiptomból való szabadulás a megváltás előképe volt. Tegyük tehát a földön zarándokló Egyház és a lélek imádságává, mely az ördög szolgaságából – a földi élet küzdelmein át – a mennyország ígéretföldjére tart.

111. zs.: *A jó ember dicsérete*. – Kiegészíti az előző zsolotárt. Abban a jó Istent, ebben a jó embert látjuk. Gondolatmenete laza, de segít a helyes imádkozásban az a gondolat, hogy az Egyház ebben a zsolotárban tükröt állít lelkem elé: vajon én jó ember vagyok-e? Azután gondolhatok a jó emberre a legfőbb értelemben, tehát elsősorban Krisztusra, de gondolhatok az ő szentjeire is, főként a nap szentjére.

112. zs.: *Az alázatosság dicsérete*. – Egyszerű, de tartalomban gazdag ének, melynek alapgondolata hasonlít a Magnificatéhoz: a nagy Isten kegyelmével gazdagítja a kicsinyeket és felmagasztalja az alázatosakat. Éppen a vesperae idején imádkozta a mi Urunk Krisztus is az utolsó vacsorán ezt az éneket. Gondolhatunk még az Egyházra is, ki a balga világ szemében terméketlen anya és aki mégis Isten sok gyermekének anyja. Láthatjuk a szenteket is, akik kicsinyek voltak a földön és most a mennyek fejedelmei között foglalnak helyet. Végül mindenekfölött láthatom a fájdalmak férfiát, lealacsonyítva egészen a kereszthalálig és felmagasztalva Isten királyi trónusáig. Mi más utat akarnánk járni? Legyünk és maradjunk kicsinyek.

113. zs.: *Isten szolgálói és a bálványok szolgálói*. – Két különböző dalból tevődött össze ez a zsolotár. Az első naiv egyszerűséggel, de költészettel tele énekeli meg, hogy mint ujjong a természet is, mikor meglátja az Urat, ki a frigszekevényben végigvonul a természetben. A krisztusi imádkozó láthatja az idők folyamán a földön átvonuló Egyházat és benne Jézust. Örök úrnapi körmenet ez, melyhez nekünk is csatlakoznunk kell.

A második dal már a száműzetés korából származik és az énekes a maga nyomorúságában bizalommal tekint fel a mindig segítő Istenre és megvetéssel tekint a gyámoltalan és tehetetlen bálványokra. A krisztusi imádkozó gondolata a következő lehet: A földön át egy út vezet Istenhez, az út szélén állnak a világ bálványai, a gazdagság, az élvezet, a dicsőség és hatalom s el akarnak minket csábítani. Ezzel a zsolotárral ellene mondunk az ördögnek és minden cselekedetének és nem csatlakozunk az ő triumfusához.

A *himnusz* a vesperaeben a teremtés hét napját veszi sorra. Ma az első napról énekel. A világosságnak és sötétségnek szétválasztása ráirányítja figyelmünket az örök világosságra és örök sötétségre.

8. A *completorium* Szent Benedek alkotása. Vasárnap azokat a zsolotárokat mondjuk, amiket ő választott ki ezen óra számára. (A monasztikus szerzetesek minden este ezeket imádkozzák.) A papi lélek számára is a vasárnap completoriuma ideális esti imádság. Először a lelket akarja a nap viharai után megnyugtatni. Az Isten-távolból újra visszavezet az Isten nyugalomába. Megismerteti újra, hogy a világ örömei csak hazugság és hiúság. Meglátjuk, hogy csak az igazi jámborság a biztos nyereség, Isten arca ragyog akkor a lelkünk felett, mély öröm járja át akkor valónkat, béke lakik szívünkben és az örök hazába vetett remény biztos horgony lesz az élet tengerén. Azután még jobban elvezet a megnyugváshoz, mikor Isten szárnyai alá rejt el minket, hogy az éjszaka nehézségei között elrejtve érezzük magunkat Isten

kezében, eltöltse lelkünket a győzelem tudata. Végül az utolsó zsoltár Isten templomába vezet, hogy ott dicsérjük az Úr fölségét.

4. zs.: *Bizalmas esti imádság.* – Szent Ágoston kedves imádsága volt ez a zsoltár, melyet megtérésekor szívesen imádkozott: „megrettenve a félelemtől, de újra lángolva a reményben és ujjongva a te irgalmasságod felett”. Öntudatunkra hozza a világ kísértéseivel szemben az Istennel való egyesülés boldogságát.

90. zs.: *Isten oltalmában.* – Ez a zsoltár pedig Hofbauer Szent Kelemennek volt a kedves imádsága. Csak úgy sugározza az Istenbe vetett bizalmat az élet minden szükségletében, melyet egy csatatér képében állít elénk.

133. zs.: *Virrasztó imádság.* – A templomörség imádkozta ezt a zsinagógában, mikor a virrasztásban felváltották egymást. Mi Isten gyermekei vagyunk. Egyházanyánk imádságos virrasztásra szólít minket is.

II. fejezet: Az első munkás nap

Hétfőnek üdvösségünk történetében nincs különlegesebb jelentősége, de viszont megvan a maga természetes gondolata, amely abból a tényből fakad, hogy a pihenés után kezdődik a munka hete. Hétfő az első munkanap, jelszava lehet tehát: vidáman és bátran induljunk a heti küzdelembe, amint a prima zsoltára mondja: *Vidáman*, mint a vőlegény és *bátran*, mint egy hős. Így szeretnénk mi is megfutni pályánkat a hét folyamán.

A nap minden órájában megtalálhatjuk ezt a derűs, bizakodó hangulatot. Már az invitorium első szava is ezt húzza alá: Jertek, örvendjünk az Úrnak. A hét számunkra nem savanyú arccal, hanem derűs bátorsággal kezdődik. A matutinum a győzelem képét mutatja be, – a laudes is tele van örömmel, a prima is jellemző a hét kezdetére: tehát örvendező bátorsággal induljunk a heti küzdelembe.

1. A *matutinum* egységes gondolatba foglalható. E mellett a zsoltárok bizonyos fokozást is mutatnak. Először Isten országának ellenségeire, a bűnösökre és istentelenekre vetünk egy pillantást – azután átmegyünk a polgárokra – és szemléljük az Egyház küzdelmét ebben a világban. A második rész is a harcot és győzelmet szemlélteti Dávid mozgalmas életében, a harmadik virrasztásban már a győzelem öröme sugárzik és az utolsó zsoltárok bemutatják Krisztust mint harcost és győzöt, míg végül a harcból a győzelemre jutva Deo gratiast zengünk.

13. zs.: *Isten országának ellenségei.* – Panaszba tör a zsoltár az emberek istentelenségei miatt. Szerzőjének némelyek Dávidot tartják, mások Izaiás próféta idejéből származtatják. Két egyenlő szakaszra oszlik az ének, de a kettő közé később Szent Pál római leveléből csúsztattak be három verset. Először tehát az ellenséget, a bűnt nézzük. A jó hadvezér nem becsüli alá az ellenség erejét. Imaszándékunk pedig lehet: Istenem, győzd le bennem is a bűnös embert.

14. zs.: *Ki szent?* – Erre felel ez a zsoltár, melyet Dávid talán a frigyszekrény átvitelekor szerzett. Búcsújáró ének volt. Gondolatmenete áttekinthető. Felveti a kérdést: Ki harcolhat Isten seregében. Felel is rá: aki a bűnöket legyőzi, így tehát lelkiismeretvizsgálat lehet a mi számunkra ez a zsoltár.

16. zs.: *Az ártatlan segélykiáltása.* – Miután láttuk Isten országának ellenségét, láttuk harcos barátait, most magát a küzdelmet szemléljük: az ártatlanság és igazságosság küzd a bűnnel. Kemény ez a küzdelem, de hatalmas segítők az Isten. Az ördög kísértéseit

szemléletesen állítja elénk ez a zsolttár, melyet Szent Lőrinc a tüzes rostélyon imádkozott. Gondoljunk mi is a papi ártatlanságra.

17. zs.: *Dávid hattyúdala*. – Akkor írta, amikor az Úr kiszabadította őt minden ellensége kezéből. Egyike a Psalterium legköltőibb dalainak. Két részre oszlik: az elsőben lefesti a szenvedéstől és az üldözéstől való szabadulást. Csodálatos ebben a zivatarnak a lefestése. Isten haragja emberi módon van ábrázolva: tűz árad szájából. A második felében Dávid győzelmét és felemeltetését írja le. A lélek és az Egyház ebben a zsolttárban hálásan köszönheti meg az Isten segítségét. Ha visszatekintünk az elmúlt harcainkra és látjuk ellenségeinken aratott győzedelmünket, bátorító képet kapunk a következő küzdelmes hétre. Mert küzdelem vár reánk a most beálló héten is, de Isten vezetése alatt most is győzni fogunk.

19. zs.: *Imádság a csata előtt*. – A király hadbavonulása előtt áldozatot mutat be, a papok megáldják fegyvereit, imádkoznak a győzelemért. A katonák kara és a papok kara imádkozik ebben a zsolttárban, melyben mi is köszönhetjük Krisztust, a mi harcos királyunkat.

20. zs.: *Hála a győzelemért*. – A harc után köszöntjük Krisztust, a mi győzedelmes Királyunkat. Az Atya ezért koronával díszíti fel őt, – de mi is részesei lehetünk az ő győzelmének ennek a hétnek folyamán.

29. zs.: *Hálaima*. – Faulhaber mondja erről a zsolttárról: „Szívből fakadt költői Deo gratias.” Az Egyház nevében hálát adunk Isten birodalmának minden győzelméért, de egyúttal halljuk Isten országának alaptörvényét is; ha este könnyek között is tértünk pihenőre, reggel már öröm vár.

2. *A laudes* ujjongva köszönti Istent. Kezdődik – mint majd látjuk, majdnem minden laudes – egy királyzsolttárral, hogy föltámadt Királyunk előtt hódoljunk. Utána a papi lélek személyes reggeli imádsága következik: győzd le bennem a rosszat, vezess engem kezemnél fogva. Majd áttér az imádság a természetre és a zivatar képében Isten szavát hallja, melyet nem szabad hallatlanba venni. Végül az irgalmas és hűséges Istent dicsérő két énekkel fejeződik be a hórá.

46. zs.: *A világ Királya*. – Búcsújáró ének volt, mikor egy győzedelmes hadjárat után a szövetség szekrényét átvitték. Teljes értelmében a Messiás győzelmére áll a pogányok felett és az ő ünnepélyes bevonulására birodalmába. A krisztusi imádkozó a feltámadt Üdvözítő előtt hódolhat ezzel a zsolttárral és gondolhat a pogányok megtérítésére.

5. zs.: *Reggeli imádság a nehéz időkben*. – Az imádkozó valószínűleg egy pap volt, aki a hajnali órákban átérezte, hogy mily boldogság az Isten házában lenni és a reggeli áldozatot bemutatni. De vannak ellenségeink is, kik örömünket kisebbíteni akarják. Éppen velük szemben kell Istennek minket megsegítenie, mert ők Istennek is ellenségei. Azért tisztelettel térdrehull és kéri: tégy engem jóvá és tökéletessé. – A negyedik versnek két szava: „astabo et videbo” gyönyörűen illik a liturgia reggeli hangulatához. Odaállok Isten színe elé és látni fogom a misztériumban az ő nagy csodáit.

28. zs.: *Isten szava a viharban*. – A természet egyik legnagyobb szerű jelensége a vihar, mely nemcsak ránk, de a zsidókra is mély hatással volt. Megéreztek benne Isten személyes hatalmát és a mennydörgésből Isten szavát vélték hallani. Ez az egyszerű, de ünnepélyes ének a természetről kifejezi Isten hatalmát és fenségét. – A laudesben szereti a liturgia ezeket a természeti képeket alkalmazni. Ne feledjük azonban, hogy Isten nem mindig a viharban, hanem nagyon gyakran a szellő suttogásában szól hozzánk, szavára tehát tisztelettel ügyelnünk kell és meg kell adni neki minden tiszteletet.

Dávid éneke. – Története az, hogy Dávid élete végén átadta fiának, Salamonnak mindazt a drágaságot, amit a templom építésére összegyűjtött, de egyúttal felszólítja a népet is, hogy kincseivel járuljon hozzá Isten házának építéséhez. Ez az imádság egyúttal tehát felszólítás

erre az áldozati felajánlásra. – Gondolatmenete pedig az, hogy Dávid átadja Istennek ezeket az ajándékokat. Nem nagy, amit mi adunk, mert hiszen Istené minden gazdagság és csak az övéből adunk vissza neki valami keveset. De Isten szereti az egyszerű szívet és azért ezen ajándékokkal őszinte szívünket nyújtjuk át neki. Számunkra tehát a jószándék imádsága lehet: Mindent azért, hogy mindenben Isten dicsőíttessék, u. i. o. gl. D.

116. zs.: *Irgalom és hűség.* – A legrövidebb, de a legkedvesebb zsolotárak közé tartozik, mert mindig arra int, hogy Isten irgalmas és hűséges irántunk ma is. Ezzel kapunk erőt, hogy mi is hűségesen szolgáljunk öneki.

A himnusz szerzője Szent Ambrus és csodálatos szépen kiemeli benne a világosság szimbolikáját.

Izaiás éneke (12,1–6). – Böjti időben mondjuk ezt az éneket Dávidé helyett. A próféta a babilóniai fogságból való szabadulás után mond köszönetet a menekülésért is, de azután a messiási ország kincseiért is. Tartalmát a következő két mondatba foglalhatjuk össze: Köszönetet mondok, mert boldog vagyok, – felkiáltok, mert teljesen betölt. A krisztusi imádkozó mondhatja csak ezt el igazán magáról, de törekednünk kell arra is, hogy ez a boldogság ne csak a mi osztályrészünk legyen, hanem a missziók által mindenkinek osztályrésze lehessen.

3. A *prima* egyike a hétfő legszebb óráinak. Egyébként is a *prima* mindig felkészülést jelent a napi munkára, de még nyomatékosabban érezzük ezt az első munkás nap primájában. Már a keretvers is gyönyörű heti program: Tiszta kezek, tiszta szív!

Két körmenetet látunk benne: az elsőben a szövetség szekrényét viszik Sion hegyére, de ugyanígy megy végig az Egyház is a világon Krisztussal a mennyei Sion felé: Nekem is részt kell benne vennem. A második körmenetet a nap futja át égi pályáján, erősen és ujjongva, mint egy hős és mint egy vőlegény: így kell nekem is járnom ezen a héten.

23. zs.: *Ki léphet be Isten szentélyébe?* – Nagy esemény volt, amikor Dávid a szövetség szekrényét Sion hegyére vitette. Erről szól ez a zsolotár, melynek első fele a körmenetben vezet minket végig, a második fele pedig odaállít minket is Sion várának kapujába. Méltók vagyunk-e résztvenni e körmenetben és van-e jogunk kopogtatni bebocsátásért?

18. zs.: *Nap-himnusz.* – A zsolotár két önálló részből áll, de van közöttük gondolati kapcsolat. Az első fele egy naphimnusz, a második fele pedig a napnak összehasonlítása a törvénnyel.

A liturgia számára a nap hirdeti először Isten nagyságát, de azután Krisztusnak, a mi igaz napunknak is szimbóluma. Óréa áll, hogy Máriából, az isteni Világosság sátorából kiindul mint egy hős és vőlegény, hogy megfussa pályáját ezen a földön.

4. A *tertia* rendesen a Szentlélekisten órája. Tőle kérünk világosságot, hogy helyesen tudjunk imádkozni és helyesen tudjunk élni. Egyébként hétfő tertiája mintaképe lehet a bensőséges, bizalommal teljes imádságnak. Éppen ez az Istenbe vetett erős bizalom a legkiemelkedőbb vonása. Tegyük tehát lelkipásztori imádsággá ezt a tertiát. Először maga a pap erősíti meg magát ezzel a bizalommal, azután imádkozik a maga szükségleteiért, majd a reábízott közösségért.

26. zs.: *Bizalom Istenben.* – Dávid ezen zsolotára két részre oszlik és két részben is imádkozzuk el. Az első részben látjuk az istenfélőt, amint az Úr szentélyébe menekül, a másodikban pedig Istentől kér segítséget bizalommal telve, mert mindenki más elítéli őt.

27. zs.: *Kiáltás a bajban.* – Magunk is meg a ránkbizottak is sokszor vagyunk nehéz helyzetben. Különösen ekkor imádkozhatjuk átérezve ezt a zsolotárt, melyből csak az átkozódó részbe nehéz beleélni magunkat. A következő két gondolat segíthet ennél a

zoltárnál: a) Van igazságszolgáltatás s akkor az Egyház is meg én is jogainkhoz jutunk, a gonoszok pedig elismerik Isten igazságosságát „aut cum Petro, aut cum Juda”. – b) De imádkozhatjuk minden egyéni bosszuló gondolatot kikapcsolva azért is, „hogy az Úr az Egyház ellenségeit megalázzni méltóztassék”.

5. A *sexta* üdvösségtörténeti háttére Krisztus felmagasztalása a kereszten. Az Úr ezen a trónján imádkozza megváltói imádságát. Mert a 30. zoltárban az érzelmeknek egész skáláját találjuk meg a legmélyebb szomorúságból a bensőséges könyörgésen át a bizalomig, sőt a meghallgatásból fakadt ujjongásig. Különösen szép a középső rész, mely a Keresztrefeszített kínjait mutatja be.

A természetes gondolat pedig délben, amikor legnagyobb a hőség, legerősebb a munka és leghatalmasabb a sátán támadása: Ne vígy minket a kísértésbe. Imadkozunk ezt a órát a megfeszített üdvözítővel együtt az Egyház gyermekeiért és a magunk leikéért.

30. zs.: *Isten a szorongatott menedéke*. – A keleti ember érzelmvilágának szép példája. Látjuk benne, hogy emelkedik először a szükségből az ujjongásig, majd hogy zuhan újra vissza a legmélyebb elhagyatottság leírásáig, hogy újra felemelkedjék a meghallgatásba vetett bizalomig. Három részét tehát így foglalhatjuk össze: A Megfeszítettel együtt imádkozom: 1. tele bizalommal, – 2. az én szükségemben, – 3. a meghallgatásban való bizonyossággal.

6. A *nona* minden alkalommal már a végre tekint, azzal a kérdéssel, hogy vajon én állhatatos maradok-e és kitartok-e a végig? Két utat állít elénk hétfő nonája, a bűnbánók útját és az ártatlanok útját. De akár bűnbánóként, akár ártatlanként érjük el a mai napnak vagy ennek a hétnek és végül az életnek a végét, biztosan megigazulásra találunk. Egységes gondolatként a következő mondatba foglalhatjuk össze a órát: a Jó Pásztor megtalált báránykáját vállára veszi és nyáját gondosan vezeti.

31. zs.: *A bűnbánó hálaimádsága*. – Dávid két súlyos bűne után imádkozza ezt az éneket, mely Szent Ágostonnak is kedves imádsága volt és amelyet az Egyház a második bűnbánati zoltárként alkalmaz. Finom lélekismerettel mutatja meg a megtérést a belső lelki harcok után. Fejezzük ki mi is ezzel az énekkel hálánkat a mi megtérésünkért.

32. zs.: *Az isteni Gondviselés dicsérete*. – Plasztikus képekben gazdag ez a zoltár, mely megmutatja Istent mint Jó Pásztort a természet jelenségeiben, az emberiség történetében, de főként Isten gyermekei számára. Mi is tapasztalhatjuk Isten gondviselését a természetben és a kegyelemben, mi is szívből imádkozhatjuk tehát ezt a zoltárt.

7. A *vesperae* üdvösségtörténeti háttére az utolsó vacsora. Hétfőn is mind az öt zoltárt kapcsolatba hozhatjuk az Eucharisziával. Az első kettő az ún. Hallel-zoltárok közé tartozik, ezeket Jézus is énekelte az utolsó vacsorán bemutatott első szentmiséje után mint hálaadó imádságot. A másik három a zsidók zarándokéneke volt a templombavonulás alkalmával. Bennük van az ószövetség vágya Jeruzsálem és a templom után, de ezek az előképek teljes értelmüket az Egyházban és Krisztusban találják meg.

114. zs.: *Isten segített*. – Tapasztaltuk mi is, főként a megtérés kegyelmében, azért mindnyájunk nevében mondjunk ezzel köszönetet a megváltásért.

115. zs.: *Mit adjak Istennek jótéteményeiért?* – kérdi a zoltáros és felelünk rá: Hálaáldozatot kell bemutatnom az ő templomában. Ma már nem este mutatjuk be a szentmise hálaadó áldozatát, tehát ma már ezzel a zoltárral a másnapi misére készülünk.

119. zs.: *Honvágy a száműzetésben.* De mi is számkivetésben élünk. Bennünk is kell, hogy égjen a honvágy a mennyek országa után. A földi élet pusztaságában oázis az Eucharisztia, felfrissít, de egyébként rajta kívül idegennek kell magunkat éreznünk a földön.

120. zs.: *Útban a szentély felé.* – Bensőséges imádság, beszélgetés a Jó Pásztorral, aki nem alszik, mégha úgy is tűnnék fel előttünk, hogy szunnyadozik. Lépésszerűen halad előre ez a zsolotár a bizalom felé, küzd egészen a bizalom győzelméig.

121. zs.: *Jeruzsálem köszöntése.* – Mi az Egyház iránti szeretetünket fejezhetjük ki vele. A mi Egyházunkban van Dávid igazi trónja, az Eucharisztia és itt van az igazi bírói szék, a penitencia. Így emelkedett a három utolsó zsolotárral lelkünk a vágyból a bizalmon át az örömig, melyet éreznünk kell, ha az Egyházat és benne az Eucharisztiaát szemléljük.

A *himnusz* a teremtés második napjának művét tárgyalja: a földnek elválasztását a víztől. Az így elrendezett vizek emlékeztetnek minket a kegyelem áramlatára, mely az isteni szeretet óceánjából árad a mi szívünkbe.

Foglaljuk össze ennek a vesperának Janus-arcát, meglátjuk, milyen szép, áttekinthető képet ad.

1. Visszapillantás: Hála a megváltásért. (114. zs.) Mit adjak viszonzásul? (115. zs.)
2. Előre tekintve: Honvágy. (119. zs.) Bizalom. (120. zs.) öröm és hűség szeret. (121. zs.)

8. A *completorium* a bűnös ember esti imádsága, ezért egyik alapgondolata a bánat. De azután az álom a halál testvére, ezért a másik gondolat: a halál. Képzeld magunkat a halálos ágyra és Isten ítélőszéke elé. Ruhánkat vagy a Bárány vérében kell megmosnunk, vagy tisztán kell megőriznünk, úgy járulunk Isten elé. A krisztusi embernek ez a két kincse, a bűnbánat és az ártatlanság lesz ennek a órának is a két főgondolata. Bár minden elalvás előtt egyesülne bennünk ez a két érzelem!

6. zs.: *A vezeklő szenvedése és a meghallgatás.* – Bensőséges vezeklőének ez, melynek alapgondolata a mi számunkra az lehet: vajon a mai nap számunkra a bűnök napja volt? Ha igen, ne haragudj rám, irgalmazz, gyógyíts meg engem, mert beteg vagyok.

7. zs.: *Isten az igazságos Bíró.* – Ez a zsolotár pedig azt a kérdést veti fel, vajon a mai nap az ártatlanság napja volt-e számomra? A Saultól üldözött Dávid írja ezt a zsolotárt. Bemutatja benne panaszát, bizonyítja ártatlanságát és nyugodtan hallja Isten ítéletét és az Úr figyelmeztetését a bűnösökre. Bárcsak mi is így hallgathatnánk az Úr ítélő szavát.

III. fejezet: Isten, a mi Megváltónk

Keddnek az Egyház liturgiájában nincs semmi különleges jellemző vonása. Olyan, mint a hétnak minden napja: a küzdelem napja. Középen áll a derűs hétfő és a komoly szerda között.

1. A *matutinum* alapgondolata: Szabadíts meg minket a gonosztól. Az egész éjszakai zsolozsmának egységes témája van, bemutatja Isten országának ellenségeit. Mégpedig először a külső ellenségeket: az Egyházat üldöző világot {34. zs.}, azután a csábító világot. (36. zs.) A második részben a belső ellenségeket állítja szemünk elé: a bűnt (37. zs.) és a kísértést. Az egész órát tehát végezhetjük azzal a gondolattal, hogy Krisztus szabadítson meg minket mindezeketől az ellenségektől.

34. zs.: *Az üldözött Egyház.* A Mindenszentek litániájában elhangzik ez a könyörgés: „Hogy az Egyház ellenségeit megaláznai méltóztassál, – kérünk téged, hallgass meg minket.” Erre mutat rá ez a zsolotár, mely tulajdonképpen könyörgő imádság a gonosz

ellenséggel szemben. A krisztusi imádkozó ezt a zsolnárt a pokol hatalmaitól üldözött Egyház ajkára adhatja. Az ellenség az ördög és ennek a teljes leveretését kérhetjük mi; ebben az értelemben az átkozódó helyek is teljesen érvényesek lesznek. E mellett azonban az Egyház részvétellel viseltetik azon emberek iránt, akik magukat eszközül átadták az ördögnek és imádkozik ezeknek megtéréséért is. A zsolnárt illusztrálásául szolgálhat Krisztus szenvedése és igazságtalan üldöztetése a zsidók részéről.

36. zs.: *A bűnösök látszólagos szerencséje*. Ezt azért imádkozhatjuk, hogy a világ csábításai minket el ne ámítsanak, mert Isten országának második ellensége a csábító világ. A zsolnárt eredetiben alfabetikus tanítóköltemény, tehát az egyes versek minden különösebb kapcsolat nélkül sorakoznak egymás után. Célja ennek a tanítókölteménynek, hogy felfegyverezze a jámbor imádkozót a világ csábításaival és a gonoszoknak látszólagos boldogulásával szemben.

37. zs.: *A próbára tett bűnös imádsága*. Azért imádkozzuk, amiért a Miatyánk is könyörög: Bocsásd meg a mi bűneinket. Isten országának ugyanis harmadik ellensége a bűn. Maga a zsolnárt a bűnbánati zsolnárok sorában a harmadik. Alapgondolatában a bűneit bánó bűnösnek bensőséges segélykiáltása, mert szeretné a lélek legnagyobb ellenségét, a bűnt leverni. Odahelyezhetjük azonban a zsolnárt a szenvedő üdvözítőnek az ajkára is, aki keresztje által elvette a világ bűneit.

38. zs.: *Kétségben és levertségben* imádkozzuk azért, hogy ne kerüljünk kísértésbe, főként lelki kísértésbe, mert Isten országának negyedik ellensége éppen a kételkedés. Kissé nehéz megérteni ezt a zsolnárt, mely a belső harcokból és a hitben való kételyekről, főként a világ rendjében tapasztalható látszólagos ellentmondások miatt, felemeli az imádkozót, hogy higgyen a mindent kiegyenlítő mennyei igazságosságban. Ez az alapgondolat erőt ad minden imádkozónak, hogy magára vállalja a megpróbáltatásokat, de e mellett alázatosan kérje a szenvedések megszűnését. Imádkozhatjuk tehát ezt a zsolnárt a magunk nehéz óráiban is, meg testvéreink nehéz küzdelmeiben is.

Összefoglalásul azt mondhatnók, hogy a három utolsó zsolnárt nem más, mint a Miatyánk három utolsó kérésének körülírása: ... És bocsásd meg a mi vétkeinket (37. zs.), és ne vigy minket a kísértésbe (36., 38. zs.), de szabadíts meg a gonosztól (34. zs.).

2. A *laudes* alapgondolata: Odamegyek Isten oltárához. Istenhez, ki megvidámítja ifjúságomat. Nincs ugyan benne egységes gondolat, de mind az öt zsolnára szép reggeli imádság. Megtaláljuk bennük a laudesnek minden motívumát és hangulatát: a dicséretet, a természet ébredését, a reggeli hangulatot és a kegyelemért való könyörgést.

95. zs.: *Az egész világ dicsérje isteni Királyunkat*. – A laudesnek ez az első zsolnára minden nap királyi ének. Jézust, Isten országának királyát magasztalja minden teremtmény. A Király előtt való hódolattal kezdődik tehát a napunk. A kiemelkedő gondolat a pogányoknak meghívása az igaz hitre. De e mellett figyelhetünk az élettelen természetnek szép hódolatára is.

42. zs.: *Zarándokút a szentélyhez*. – Együttal a léleknek búcsújárását is kifejezi ez a zsolnárt, mely harmadik része a száműzetés korából való csodálatosan szép elégiának. (Vö. 41. zs.) Elvezeti lelkünket a bűnös élet alacsony világából a misztikus Kálváriahegyre.

66. zs.: *Áldás*. – Ezzel a zsolnárral az Atyaisten áldását kérjük a bekövetkező napra. Keretverse kiemeli a világgosság gondolatát, mely a laudesnek sajátos gondolatkörébe tartozik.

Tóbiás éneke. (Tób 13,1.10) Fia visszatérése után és a vakságából való meggyógyulása után az öreg Tóbiás oda akarta adni az ismeretlen Rafael angyalnak minden vagyonának felét: erre az angyal megismertette magát és eltűnt. A két Tóbiás térdrehullott és három óra hosszat dicsérte Istent. Ennek a hálaadó imádságnak egyik

részlete ez az ének. Tóbiás az isteni Gondviselésbe tekinthetett bele és meglátta benne a száműzetés célját. Az ének gondolatai nagyon illenek a laudesbe, mert előkészítenek a beálló napra. Keretverse külön is figyelmeztet: Dicsérjétek az isteni Királyt az ő műveiben!

134. zs.: Dicséret a Teremtőnek és Megváltónak. – Minden reggel kettős okunk van, hogy a laudesben, azaz a dicsérő órában Istent magasztaljuk: ő a mi Teremtőnk és ő a mi Üdvözítőnk. Így van ez ebben a zoltárban is, mert látjuk először Isten nagyságát a világmindenségben, azután látjuk, mint szabadítja ki Izraelt Egyiptomból, amely esemény tulajdonképpen a mi megváltásunknak előképe. Amikor pedig a bálványokról szól az imádság, gondolhatunk azokra a tehetetlen bálványokra, melyek előtt korunk hódol: a pénz, a hatalom és az élvezet bálványaira.

A *himnusz* Aurelius Prudentiustól való és alapgondolata: a kakas, a felkelő napnak hirdetője a költőt Krisztusra emlékezteti, a Föltámadottra és Föltámasztóra: minket az üdvözítő most a lelki feltámadásra hív.

Ezekiás éneke. (Iz 38,10–20) Bűnbánati napokon Tóbiás éneke helyett ezt imádkozzuk, hogy hálát adjunk Istennek a megtérés kegyelméért. Ez az ének a halálosan beteg, de imádság által ismét meggyógyuló Ezechiás királynak könyörgése. Két részre tagozódik: a betegség ábrázolására és hálaírára a meggyógyulásért. Mi bűnbánati imádságként mondhatjuk el, mert betegek vagyunk lélekben és lelkünk betegsége a bűn, melytől Isten szabadíthat meg minket. A gyógyulásért való hálát pedig mi a megtérés kegyelméért imádkozhatjuk el.

3. A *prima* alapgondolata: Vezess engem kezeddél! A *prima* mindig készülődés az egész nap küzdelmére. A benne végigvonuló 24. zoltár bensőséges imádság, mely elő akar készíteni a beálló napra. Gyengeségének tudatában az imádkozó teljes bizalommal Isten kezébe adja magát, hogy szerencsésen áthaladhasson minden veszedelmen keresztül.

24. zs.: Vezess engem. – Mint minden alfabetikus költeményben, ebben a zoltárban is nem találunk egységes gondolatmenetet. Az egyes versek gyakran úgy hatnak, mint egymás után következő közmondások. De e mellett könnyen érthető és igazi adventi lélekkel imádkozhatjuk, mert nagyon szép reggeli imádság.

4. A *tertia* alapgondolata: Jézus reggeli imádsága. Az egész órát a 39. zoltár tölti ki, mely fő részében hálaadó imádság. Az imádkozó háláját azzal fejezi ki, hogy meghozza Istennek akaratának feláldozását. Szent Pál levele szerint (Zsid 10,4) ez a zoltár Jézus életében reggeli imádság volt. Az Egyház nagypénteken Jézus halotti imádságaként mondja el: a régi áldozatok helyett az Üdvözítő magát adja áldozatul az Atyának az emberiségért. A mi Urunk Jézus Krisztus két katedráról, a jászolból és a keresztről hirdeti, hogy az ő egész élete nem más, mint az Atya akaratába való belesimulás. Isten akaratának teljesítése kell tehát, hogy a mi életünknek is fő tartalma legyen. Ez ennek a szép órának a főgondolata.

39. zs.: Az engedelmisség jobb, mint az áldozat. – A zoltár tulajdonképpen két vagy három különböző részből áll, melyet már az ószövetségben is liturgikus használatra összeolvasztottak. Az első része hálaadás a szabadulásért, a második és harmadik rész kérő imádság a szükségben. Szent Pál ezt írja róla: „Lehetetlen, hogy bikák és bakok vére bűnököt töröljön el. Ezért a világba bejövén így szól (a testetöltött Ige): Áldozatot és ajándékot nem akartál, de testet alkottál nekem; égő- és bűnáldozatok nem tetszettek neked, akkor mondtam: Íme, eljövök. Rólam van megírva, hogy cselekedjem, ó Isten, a te akaratodat... Ezekkel a szavakkal Jézus megszünteti az első szövetséget, hogy helyébe a

következőt állítsa. És ezzel az akarattal szenteltettünk meg Jézus Krisztus testének egyszer való feláldozása által.” (Zsid 10,4–10)

5. A *sextának* két gondolata is van, melyet a himnusz fejez ki: adj a testnek egészséget – és engedj a léleknek békességet. Az első zsolotár tehát a betegségben imádkozik a kísértő gondolatok ellen. A másodikban pedig a földön számkivetett lélek honvágya van kifejezve a lélek hazája után, az Istennel való igazi béke után.

40. zs.: *Beteg napokban.* – A testi szenvedések nem csupán Isten látogatásai, hanem kísértések is a lélek számára. A gonosz ellenség éppen a betegség idején megkettőzi kísértő művészetét, hogy az embert türelmetlenségre, azután kicsinylelkűségbe, végül kétségbeesésbe csalja. A zsolotár ezzel a gonosz ellenséggel szemben imádkozik segítségért. Mondjuk el magunkért és embertársainkért, hogy legyőzzük ezeket a kísértéseket.

41. zs.: *Honvágy Isten után.* – A bibliai költészetnek egyik gyöngyszeme ez a zsolotár. Benne a száműzetésben élő zsidóság vágya jut kifejezésre a haza és a templom után. De a bűnbeesés óta a föld számunkra is a száműzetés helye lett és bennünk is kell, hogy éljen a vágy a mennyei haza után. Ilyen lelkülettel imádkozhatják, akik a kegyelem állapotában vannak. A bűnös lélek pedig ugyanilyen honvággyal keresheti az igazi békét Istennel. Ez lesz ennek a zsolotárnak a szép alkalmazása. Míg az elsőt a pap egyházközsége betegeiért ajánlhatja fel, addig a másodikat elmondhatja nyugtalan, kereső hívei nevében.

6. A *nona* nagy lelki szükségben imádkozik, mert az egész 43. zsolotár nem más, mint a nehéz sorsban vergődő zsidó népnek kiáltása segítségért. Biztatást erre az ószövetség hívóinek Isten csodatetteire való gondolat adhatott és az öntudat, ha a törvényhez hű maradt. – A krisztusi hívő imádkozhatja ezt először a maga lelkének nehézségei közt, főként a bűnök közt vergődve. De imádkozhatja az Egyház nevében is, és ekkor bensőségesen kérheti, hogy oly sok krisztusi hívőt kiségtessen ezzel lelki veszedelmeiből. Az Egyiptomból való szabadulás teljes értelmében Jézus által történt megváltás; a számkivetés pedig nem más, mint a léleknek és az Egyháznak alacsony sorsba süllyedése a bűnök által; a törvényhez való hűség motívuma pedig lehet komoly feltétel az imádkozó számára, vagy lehet Krisztusnak és a szenteknek érdemei az Egyház számára. Vigyáznunk kell azonban, mert a zsolotár olyan erős érzelmeket tartalmaz, miket a krisztusi imádkozó nehezen tud megfelelő módon alkalmazni. De ha arra gondolunk, hogy a *nona* Krisztus halálának órája, akkor megtaláljuk azt a hangulatot, melyben imádkozhatjuk.

43. zs.: *Imádság a nagy veszedelmekben.* – A zsolotár arányosan öt részre oszlik: 1. Megmutatja, hogy egykor Isten megsegítette atyáinkat, – 2. ezért bízunk mi is Isten segítségében. – 3. A középső szakasz megmutatja a jelent, a szomorú állapotot, – 4. azután megalapozza a kérést, – 5. végül egy segélykiáltással fejeződik be.

7. A *vesperae* kedden az Egyháznak lekipásztori imádsága. Annak ellenére, hogy öt különböző zsolotárból áll és annak ellenére, hogy ezekben tarka képek és különböző hangulatok váltakoznak, mégis egységes gondolat vonul benne végig. Az Egyház a világtól üldözve szegényen és erre a földre száműzötten, de Istenbe vetett bizalmával mégis győzelmesen vonul a boldogság honába. A vecsernye című ezt adhatnánk: Vetés könnyek között és ujjongó aratás. Aki ebbe a lelki hangulatba bele tud helyezkedni és így az Egyház nevében és az Egyház helyett tudja elimádkozni, az nagyon szépen végezheti el ezt a órát. E mellett még kap néhány morzsát a saját lelke számára is: kérést és bizalmat a küzdelemben, örömet a kiválasztottság felett és kérést a tökéletességért.

122. zs.: *Feltekintés a mennyei Segítőhöz.* – A lelkipásztor imája lehet ez a zsoltár, mely a száműzetés idejéből való, bizalommal teli kérésimádság. Egyházanyánk emeli fel benne kezét a mennyei Atya felé, gyermekeinek lelki szükségleteiben. Első fele elmélkedés, a második fele imádság.

123. zs.: *Szabadító minden veszélyből.* – A lelkipásztor hálája jut kifejezésre. Alapgondolata, hogy Isten segítsége nélkül az Egyház már régen a pokol zsákmánya lett volna. Mégis minden ellensége fölé emelkedhetett győzedelmesen. Érvényes tehát az Egyházzal nagyban és a lélekről kicsinyben.

124. zs.: *Isten népe mellett áll.* – A lelkipásztor bizalmát fejezheti ki ezzel a zsoltárral, az Egyháznak és a léleknek küzdelmei között. Eredetileg zarándokének volt, első felében Istenbe vetett bizalmunkat fejezi ki két képben: szilárd ő, mint Sion hegye, – és úgy vesz körül minket, mint Jeruzsálemet a hegyek. Ez a két hasonlat mutatja, hogy milyen rendületlennek kell lennie a mi bizalmunknak és mint kell éreznünk Isten hatalmas oltalmát. A befejezés kérés.

125. zs.: *Könnyvetés és örömaratás.* – A lelkipásztornak is hullanak könnyei, de vannak örömei is. Ezt a gondolatot találhatjuk a zsoltár két szép képében. A krisztusi ember olyan a földön, mint a magvető. Könnyek és izzadás közt veti a magot munkájában, imádságában és szenvedésében. Az aratási örömet az égben élvezhetjük, az érdemek gazdag kéréje Isten csűrjébe kerül. A zsoltár két részre oszlik: az elsőben hálát adhatunk a kegyelemért, Jézus által elnyert megváltásért, – azután kérhetjük a megváltás befejezését, a glóriát a mennyben. Az egész zsolozsmáskönyv egyik legszebb imádsága ez, melyben ráismerhetünk lelkünk gondozójára, jó Egyházanyánkra is.

126. zs.: *Minden az Isten áldása.* – A zsoltár két önálló dalból áll. Az első Istenbe vetett bizalomra int és óv a hamis lelki buzgóságtól, a sok mindenfélével való foglalkozástól, – a második a jó gyermekek áldását magasztalja. A krisztusi imádkozó és a lelkipásztor intést meríthet belőle, hogy az eredményt ne tulajdonítsa saját munkájának, mert Isten nélkül minden lelkipásztori gond hiábavaló fáradozás. A gyermekáldás lelki értelemben az Isten számára megnyert lelkek és az érdemek, mert ezek lesznek majd egykor hatalmas szószólóink az ítélet alkalmával.

A *himnusz* a teremtés harmadik napjának művét ábrázolja: a víznek és a szárazföldnek szétválasztását, továbbá a növények teremtését. Az első tény a költőt a megkeményedett szívekre emlékezteti és a bánat könnyeire, a második pedig a lélek virágaira, az erényekre.

8. A *completorium* mint esti imádság, először emberi természetünk bűnösségét teszi tudatossá bennünk. Az imádkozó az elmúlt nap folyamán magamagán tapasztalhatta ezt. De fel kell emelkednie a megváltásba vetett bizalomra, sőt az Istennel való egyesülés boldogságára. A completorium három zsoltára a lelki elmélkedésnek ezt a három fokát ábrázolja: a tisztulást bűneinktől, a megvilágosodást és az Istennel való egyesülést.

11. zs.: *Az istentelen nemzedék.* – Úgy hat ránk ez a zsoltár, mint a bennünk élő lelki embernek felkiáltása, mikor érzi az áteredő bűn következményeit. És úgy látja, hogy a lélekben és a világban nincs más, mint csak bűn, igazságtalanság, önzés. Ebből menekül azután az imádkozó az egyetlen Igazhoz, Tisztához, Nemeshez: Isten Igéjéhez, Isten országához.

12. zs.: *Az elhagyatottságból a bizalomig.* – Ez a szépen felépített ének átmenetet alkot az előző zsoltár nyomott hangulatából a következő zsoltár boldogságáig. Ha jól imádkozzuk, át kell mennünk ennek a zsoltárnak három fokozatán: a szükségben a bensőséges kéréstől a bizakodó reményig.

15. zs.: *A papi boldogság.* – Ebben a zsoltárban hálát adunk a hit és a kegyelem boldogságáért. Másoké lehet minden gazdagság, de miénk az Isten, a legfőbb jó. Krisztus feltámadására vonatkozó híres részt imádkozhatjuk magunkra alkalmazva is, mert nekünk is remélnünk kell a testnek feltámadásában, és mikor fejezhetnénk ezt jobban ki, mint a completoriumban, mely talán életünk esti imádsága is.

IV. fejezet: Nem félek, mert Isten a menedékem

Szerda a hét közepe és így egyúttal a hét küzdelmeinek is tetőpontja. Ezért a zsoltosma legnagyobb részében a bűnről elmélkedik, hogy megmutassa nekünk a bűn hatalmát. Ne feledjük el, a legnagyobb bűnt is ezen a napon követték el a földkerekségén, mert szerdán árulta el Júdás üdvözítőjét. Ennek a szomorú eseménynek tudata végigkísérhet egész napunkon, hogy legalább imádságunkkal és hűségünkkel tegyünk tanúbizonyságot Krisztusunk mellett.

1. *A matutinum* élénk állítja Isten országát és az ördög birodalmát, vagy úgy is mondhatjuk, hogy az élet útját meg a halál útját. Két szomorú és két örömmel teljes képet láthatunk az Egyházzal és a lélekről.

Láthatjuk az Egyházat mint Krisztus menyasszonyát. Ez fölséges és megnyugtató kép: az isteni, a szép, ifjú Vőlegény, a Király, a hős és a bíró, menyasszonyának, az Egyháznak oldalán.

A második kép az Egyházat mint sziklán épült várat, mint Isten városát, mint szent Siont mutatja be. Sokszor ostromolták, de le nem győzték. Ezért tud örvendezni az üldözések közt is – mert Isten vele van.

Ezután jönnek a szomorú képek. Először a világ gyermekei, amint éheznek a gazdagság és a becsület után, amint mindent összeharáscolnak és a halálban mégis mindent el kell hagyniok. Azután a farizeusokról festett kép következik, akik a vallást csak külsőleg gyakorolják, de belsejükben szívük gonosz és bűnös.

44. zs.: *Az üdvözítő menyegzői éneke.* – Mély és misztikus szépségekkel teli dicsőítő ének, a Messiásnak eljegyzésére menyasszonyával. Így fogta föl már ezt a zsoltárt a zsinagóga is és így imádkozta az ősegyház is. Tulajdonképpen prófétai költemény, mert Jézus a Vőlegény és az Egyház meg a lélek a megénekelte menyasszony.

45. zs.: *Erős vár a mi Istenünk.* – Eredetileg hálaadó ének Jeruzsálemnek megszabadulásáért egy nehéz ostromból. Az énekes azonban nemcsak a történelmi eseményt ábrázolja, hanem prófétai szemmel megénekle azokat a harcokat, melyek a Messiás városa, az Egyház körül lejátszódnak. A zsoltár változó ének a papok és a leviták között és az egyes szakaszok között a nép mindig megismételte az egyik verset, amely a három szakaszt egyenlő részre osztotta. (De az első szakasz után a mai szövegből hiányzik ez a visszatérő vers). A krisztusi imádkozó bizalmat meríthet belőle és vigasztalást, hogy az Egyházat az ördög soha le nem győzheti. De azután lehet ez a zsoltár kérés is az állhatatosságért, mert az egyes krisztusi hívőnek is „Petrusnak”, azaz sziklának kell lennie, melyen Krisztus fölépíti a maga birodalmát.

47. zs.: *Isten városa legyőzhetetlen.* – A zsoltár négy szakaszában elmondja, hogy Isten Sionnak oltalmazója, – azután megmutatja Isten megmentését; (szépen ábrázolja az ellenség váratlan leveretését ez a három fokozó szó: admirati, commoti, conturbati, mely úgy hangzik, mint a híres veni, vidi, vici). – Következik a hálaadó körmenet a templomban, – majd az ünnepi körmenet a városban, mely mindenfelől sértetlenül

megmaradt. Talán Sennacherib ostromára vonatkozik ez a zsoltár, melyet azonban teljes értelmében az Egyházzal lehet elmondanunk.

48. zs.: *Nézd meg a véget.* – A zsoltár tulajdonképpen tanítóköltemény és az ószövetség álláspontján akarja megoldani az istentelenek boldogulásának rejtélyét. A fő gondolata, hogy kimutatja a gazdagság semmivoltát, mert az ember vele életét meg nem hosszabbíthatja és a halálban mindent itt kell hagynia. Mi krisztusiak sokkal megbékítőbb feleletet kaptunk ennek a rejtélynek megoldására. De azért segíthet ez a zsoltár, hogy mi is megértsük a gazdagság semmivoltát. A kapzsiság is bálványimádás, – mi nem akarunk a Mammon szolgái közé tartozni. Egyébként a dúsgazdagról és a szegény Lázárról szóló parabola ennek a költeménynek az illusztrálása. Sajnos, hogy latin fordítása nehezen érthető. Gondolatmenete a következő: 1. A gazdagság az életet meg nem tartja. 2. A halál mindent egyenlővé tesz. 3. A másvilágon az istentelen büntetést, a jó jutalmat talál. 4. Tanulság: Ne irigyeld a gonoszt, szerencséje mulandó.

49. zs.: *A látszat-jámborság.* – Szép költői imádság ez a zsoltár és egy Istenről szóló prédikációban meg akar minket tanítani arra, hogy az igaz istentisztelet lényege nem a külső cselekedetekben áll, hanem a belső lelkületben. Megrója a farizeizmust: a külső cselekedetet belső lelkület nélkül és a jámbor szavakat jócselekedet nélkül. Ezen kétfajta farizeizmus ellen harcolt a mi üdvözítőnk is hegyi beszédében, de a farizeusoknak ez a fajtája még ma sem halt ki.

50. zs.: *Irgalmazz, Uram.* – Négy képben láttuk és lélekben szemléltük az élet útját és a halál útját, – van okunk, hogy átérezve saját utunkat, mellünkét verjük és az Egyház bánatimáját elimádkozzuk. Dávid ezt életének két legnagyobb bűne után imádkozta. Az érzélem oly erős mindvégig benne, hogy a gondolati elem egészen háttérbe szorul és két sarok között ingadozik: az én bűnöm és Isten bocsánata között.

Az éjszakai óra gondolatmenetét összefoglalhatjuk a következő vázlatban:

Az élet útja:

1. Isten menyasszonya és a vőlegény.
 2. Isten városa legyőzhetetlen.
- Az Egyház és a lélek.

A halál útja:

1. A Mammon szolgája.
 2. A farizeus: cselekedet lélek nélkül, szavak cselekedetek nélkül.
- Feleletem: „Miserere!”

2. *A laudes* a Feltámadottat és az isteni Bírót állítja elénk. Láttuk már, hogy szerdán mint a hét közepén és tetőpontján a bűn gondolata vonul végig. A hét harca most tombol a leghevesebben, ez a gondolat behatol még a laudesnek egyébként derűs hórájába is. Bár a mai laudes is dicsérő óra, de az isteni Bírónak a dicsérete. Csak egy zsoltárban magasztaljuk Krisztust, mint a szegények Megváltóját és egy másik pedig a hajnalról szóló természeti ének.

Egészében véve ez a óra szép dicsérő imádságokból álló koszorú, melyet át- meg átsző a természetről való elmélkedés. Minden éneken átvonul az istentiszteletnek ez az emelkedett, derűs dicsérete, bár érvényesül azért az isteni Bíróra való gondolat is.

96. zs.: *Isten, a fölséges Bíró.* – A laudes első zsoltára rendszerint király-zsoltár, a mai első zsoltár is az ítéletre jövő Isten félelmet keltő fönségét szemlélteti. Gondolatmenetében két részre oszlik: először bemutatja Isten ítéletét a viharok képében, – azután a jókra és rosszakra gyakorolt hatását.

64. zs.: *Hála a lelki és testi kenyérért.* – Képzeljük el magunkat egy szép, nyári tájkép előtt és akkor megértjük ezt a zsolnárt, mely gazdag aratásért hálát ad Istennek. Egyszer egy nagy szárazság idején a közösség fogadalmat tett Istennek. Isten meghallgatta imádságukat és termékenyítő esőt adott. Most egybegyűlt a közösség, hogy fogadalmát beváltsa és háláját lerója. Az első részben ezt látjuk tehát, hálaadást a megbocsátásért, a kegyelemért és a templomért, a középső szakasz bemutatja Isten működését a természetben, a harmadik rész hálát ad a testi kenyérért. (Kár, hogy a Vulgata-fordítás nem adja jól vissza az eredeti értelmét.)

100. zs.: *Reggeli jószándék.* – Az általános felfogás szerint ez a zsolnárt tükör az uralkodók és fejedelmek számára, de egyúttal egy uralkodónak a fogadalma is, hogy népét ezen elvek szerint fogja vezetni. (Gondolatmenete nagyon laza: 1. Bevezető gondolat: jámborul akarok élni, – 2. szabadon a rossztól, – 3. mellyel nekem nincs semmi közöm, – 4. hanem a jókkal egyesülve, – 5. harcolok a bűn ellen.) A krisztusi hívők mindegyike „a királyi papság” részese és ezzel az imádsággal a maga királyi programját állíthatja fel a nap számára: küzdelem a bűn ellen.

Judit éneke. (16,15–21) – Holofernes halála után és az asszírok fölött aratott győzelem után Judit háladalt énekel és ennek a második részét imádkozzuk a laudesben a bűnbánó napok kivételével. Gondolatmenete két részből áll: az elsőben dicséretet zeng a Teremtőnek és a világ kormányzójának, – a másodikban boldognak hirdeti a jókat és jajt kiált a gonoszoknak.

145. zs.: *Csak Istenben bízzál.* – Izrael egész története azt mutatja, hogy a nép sokszor bízott a szomszédos hatalmak vezéreiben. A próféták ez ellen buzdólkodtak, mert ebben Isten iránti bizalmatlanságot láttak. Ma is sokan bíznak emberben, ma is kell az Istenbe vetett bizalom hangoztatása.

Anna éneke. (1Sám 2,1–10) – Anna asszony, Elkana felesége hosszú meddőség után Isten kegyelméből fiúgyermeket kapott: Sámuel, a nagy prófétát, Izrael vezetői között az egyik legnagyobbat. Meddőségéért vetélytársnői megvetették és most, mikor Isten kegyelme így megajándékozta, a gyermek Sámuel „oblátusként” elvitte Jahve szentélyébe és ott Istennek ajánlotta. Ekkor énekelte Anna ezt a háladalt, mely bizonyos mértékben a Magnificat előképe lett. Ez az ének szépen beillik szerda gondolatkörébe, mert Istent mint bírót magasztalja a bűnök fölött.

3. A *prima* alapgondolata: élet vagy halál. Újra eszünkbe idézzük, hogy a *prima* a nap küzdelmére való felkészülődés. Szerdán a legerősebb ez a küzdelem, azért a *primában* megegyeszen a két tábornok állítja az Egyház szemünk elé: Isten birodalmát és az ördög birodalmát, az ártatlanságot és a bűnöket. Azt akarja ezzel mintegy mondani: a mai nap folyamán a kezdedben van az élet és a halál; válassz!

25. zs.: *Az ártatlan imája.* – Az Isten birodalmába vezető út az ártatlanságban való járás. Boldog az, akinek jó a lelkiismerete és így őszintén imádkozhatja ennek a zsolnárnak a szavait.

51. zs.: *Isten megbünteti a gonoszt.* – Az Egyház megmutatja az ártatlanság vonzó képe után a bűnösnek és az ő végének ijesztő képét. Ezzel akar megerősíteni minket a bűnök ellen való harcra.

52. zs.: *A bűnös balgasága és gonoszsága.* – Ebben az énekben – mely egyébként azonos a 13. zsolnárral – elpanaszolhatjuk mi is az áteredő bűnnek szomorú következményét, a rosszra való hajlandóságunkat és egyúttal elimádkozhatjuk a bűnösökért. A két út megismerésekor állandóan szemünk előtt tarthatjuk Isten irgalmasságát és ígérhetjük hűséges kitartásunkat.

4. A *tertiában* gondolhatunk Júdásra, a szerencsétlen apostolra, – de egyúttal elimádkozhatjuk ezt a órát minden alkalommal Júdás követőiért, az elesett papokért.

A most egymásután következő három órát nevezhetnők a küzdelem trilógiájának is. Az első rész: nagy szükségben Istenben bízom! (*Tertia*) A második rész: a nap tetőpontján sem félek, hanem bízom. (*Sexta*) A harmadik rész: imádság a nehéz órákban. (*Nona*)

Egyike a hét legkomorabb hangulatú órájának. Belehelyezhetjük mi saját lelkünknek, lelkipásztori munkánknak és az Egyháznak minden szükségét. A háttérben ott áll Júdás árulása és óvatosságra int, de mégis mindazonáltal: Vesd minden gondodat az Úrra.

53. zs.: *Segélykiáltás a szükségben.* – Ha valami nagy szükségünk van, helyezzük mi is legnagyobb bizalommal ebbe a zsolnába minden gondunkat. Elején látjuk az ellenséget, majd hirtelen átmenettel a kérésből a meghallgatás örömét fejezhetjük ki.

54. zs.: *A hűtlen barát.* – Ez a zsolná a krisztusi imádkozó számára nehéz. A legkönnyebben úgy tudja megfogni, ha az Egyház nevében imádkozza. Az ellenség az ördög és eszközei a bűnösök. Ebben a órában főként az elesett papok. Az átkozódó gondolatokban nem a bűnösök örök büntetését kívánjuk, hanem csak Isten igazságossága jut kifejezésre. Egyébként több helyen mintha csak az Úr szavát hallanók fülünkbe csengen: „Barátom, miért jöttél? Csókkal árulod el az Emberfiát?”

5. A *sexta* szerdán éppen a heti zsolozsma közepe. Azért ennek a órának a legrövidebb összefoglalását az első zsolná verse fejezi ki: „a nap tetőpontjától nem félek, mert Istenben remélek”.

Egyébként az említett trilógiának második részét alkotja és két gondolat jellemzi: a nagy szükség és a nagy bizalom. Az Egyház is, meg a lélek is bevehetik ebbe az imádságba Isten birodalmának minden nagy lelki szükségét. Mert igaz, hogy ez a óra olyan komor, a benne festett helyzet olyan szomorú, hogy a krisztusi imádkozó a maga lelki életére ritkán alkalmazhatja. Benne tehát nem annyira az „anima”, mint inkább az „Ecclesia” imádkozik. Az Egyház pedig minden időben nagy gondok és feladatok között él, sok szenvedés és üldözés éri állandóan. De talán helyesen gondolkodunk, ha azt ajánljuk, hogy mi inkább az erős, Istenbe vetett bizalmat emeljük ki a magunk számára.

55. zs.: *Nagy szükségben nagy bizalom.* – A zsolná gondolatmenete kevésbé áttekinthető. Legjobb, ha ezt a zsolnát az Egyház ajkára helyezzük. Gondok és „könnyek” között látja az Egyház, mint támadja a gonosz ellenség gyermekeit, de azért kezét bizalommal emeli fel Istenhez az imádságban. „A világ gyűlöli őket... de nem kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem hogy őrizd meg őket a gonosztól!” (Jn 17,15)

56. zs.: *Szárnyaid árnyékában.* – Költői lendülettel megírt ének. Az Istenbe vetett bizalmat az előző zsolnárnál is jobban hangoztatja. Benne az Istenbe vetett bizalom győzelemtudattá emelkedik. Ezt az éneket is énekelhetjük az Egyház nevében: Jöjjön el a te országod.

57. zs.: *A süket bírák.* – Művészi szerkezettel felépített zsolná; első részében bemutatja az igazságtalan bíró bűneit, a második szakaszában az igazságos Istent dicséri és magasztalja. – Az ördögnek megvannak a maga zsoldosai a földön. Egykor Jézus ellen a főpapokat engedte dühöngeni, de minden időben keres és talál egyházzellenes vezért, uralkodót és pártot, hogy harcba szólítsa őket Isten országa ellen. De azért se töltsön el bennünket semmiféle bosszúérzelem, hanem alázatos szívvel azért imádkozzunk mégis: hogy az Egyház ellenségeit megalázzni méltóztassál, – kérünk téged, hallgass meg minket.

6. A *nona*: imádság az élet legnehezebb órái számára. A pap lelki életében is adódnak súlyos és leverő helyzetek. Akkor ez a óra helyesen tudja kifejezésre juttatni a

megtörődöttséget is, de egyúttal az Istenbe vetett bizalmat is. De hála Istennek, hogy nincs gyakran ilyen nehéz helyzetben a pap és akkor az Egyház objektív imádságaként foghatjuk fel, mert viszont az Egyházat az ördög mindig keményen szorongatja. Két képet tár elénk: Istennek ostromolt városát és a meghódított szentföldet. Jelképek ezek és mutatják a bűntől és az ellenségtől szorongatott Egyházat és lelket. A szenvedés trilógiája a legmagasabb pontját elérte, de mégsem szabad a bukás után sem elveszteni bátorságunkat, Istenbe vetett bizalmunknak soha csökkennie nem szabadna.

58. zs.: A vérszomjas ellenség ellen. – Az egész zsolotároskönyvnek a legszomorúbb hangulatú éneke. Ismétlődő versében két szélsőséget állít elénk, mert a lélek is ezen két hangulat között ingadozik: az ellenség okozta szükség és az Istenbe vetett bizalom. Gondolatmenete egyébként nem világos, de az ördög kísértéseit találóan jellemzik.

59. zs.: A vereség után. – Eredetileg a nép imádsága egy elveszített háború után. Mély nyomorba süllyedt az ország, de azért Isten ígéretében bízva, száll fel az ima a jobbajkáról Isten trónusához. Segít bennünket is ez a zsolotár, hogy akármilyen lelki vereség után is, mely papot és szerzetest is érhet, teljes bizalommal reméljünk Istenben.

7. A *vesperae* az Egyház diadalát állítja elénk. Az öt zsolotár tarka mozaikképét a következő keretbe foglalhatjuk össze: a szerda *vesperae*je hálaadó ima az Egyház ajkáról a megváltás napjának kegyelmeiért. Az öt zsolotárban az Isten birodalmának öt nagy jótéteményeért mond köszönetet az Egyház:

1. az eucharisztikus kegyelmekért (127. zs.),
2. a mártírságért (128. zs.),
3. a hazatért igazakért (129. zs.),
4. a szerzeteséletért (130. zs.),
5. az Isten házaiért (131. zs.).

Ebben az öt képben látjuk az Egyház nagyságát. Látjuk először is Isten gyermekeinek nagy közösségét, amint összegyűl az Úr asztala köré és hálát mond az Eucharisztia kegyelmeiért. – A mai napon is sokan szenvedtek nehézséget és üldözést Krisztusért, a bűnösök most is valóban az Egyház hátán szántanak, de a mártírium a megváltás napjának győzelmi jelei közé tartozik. – Sok krisztusi hívő ment át ma is az örökkévalóságba; kévék ezek az égi csürcök számára. Imádkozzuk el értük a *De profundis*-t. – Azután lélekben egy kis kolostort szemlélhetünk, melyben uralkodik az alázat és az istenszeretet; a benne élő emberek Isten országának igazi hősei. – Végül valahol, a missziós területeken láthatunk lélekben egy kis templomot épülni, hogy benne Krisztus a hosszú vándorlás után otthont találjon. Így köszönhetjük meg mindazt a kegyelmet, amit nekünk Isten Egyháza által ajándékozott.

127. zs.: Boldogság az atyai házban. – Eredetileg egy zsidó házi áldás és lefesti nekünk az Isten kedvére való, Istentől megáldott családi életet. De Úrnapján is ezt használja az Egyház és ez jogot ad nekünk, hogy az újszövetségben eucharisztikusan magyarázzuk ezt a zsolotárt: Lélekben látjuk minden idők nagy családját összegyűlni az Úr asztala körül: Krisztus az Atya, az Egyház az anya, a hívők a gyermekek. Hálát adunk az Egyház nevében a szentáldozás minden kegyelméért és további áldást kérünk.

128. zs.: Szorongatva, de le nem győzve. – A számkivetés szenvedéseit festi ez a zsolotár, mely egyúttal bizalommal tekint a jövőbe is. Mi lélekben láthatjuk azt a sok mártírt, akik az Egyházban Krisztusért vérüket ontották és láthatjuk a sok türelemmel szenvedőt, akik vérontás nélkül, könnyeikkel tettek tanúságot Krisztusuk mellett. Hősök ők, akikre az Egyház büszke lehet. Adjunk hálát mi is minden idők mártírúméért és erősítsük magunkban a vértanúság szellemét. Az Egyház sokszor érzi magát az

ellenségtől halálra üldözve, de szíve mélyén él a tudat, hogy a pokol kapui nem vesznek erőt rajta.

129. zs.: *Az ember vétke és Isten jósága.* – Izrael a legmélyebb gyalázatban sínylődik, de most ismeri fel, hogy a száműzetés büntetés büneiért. Így tehát a legmélyebb büntudatból felemelkedik a bizalomig, sőt a meghallgatásban való bizonyosságig. Az egész zsolotár felépítése művészi szék:

1. szakasz: A bizalom kialakulása:
 - a) Bocsáss meg,
 - b) az ok: Isten irgalmas és hű.
2. szakasz: A bizalom megerősítése:
 - a) Remélek,
 - b) az ok: az Isten jóságos.

A számkivetésben fakadt sóvárgó éneket a mai krisztusi hívő is őszintén imádkozhatja. Hány krisztusi hívő ment át ma a földi létből az örökkévalóságba; valószínű, hogy sokan közülük még nem egészen szabadok a büntől és a büntetéstől, azért imádkozzuk el érettük ezt a zsolotárt, hogy megszabaduljanak a tisztulás helyéről. De magunkra alkalmazva is imádkozhatjuk, mint háladalt, mert mi vagyunk Isten gyermekei, kiknek hamarosan életük kévét teli kézzel át kell vinniök a mennyei csűrökbe. Ez az oka, hogy az Egyház ezt a zsolotárt imádkozza a legtöbbször halottaiért.

130. zs.: *Csendben Istenben.* – Kedves kis dalocska, egy kis misztika ez a zsolotár. Igaza van annak, aki ennek a zsolotárnak imádkozása közben egy kis kolostorban érzi magát, ahol Istennek szentelt lelkek alázatosan és örömmel szolgálják Urukat. Köszönetet mondhatunk tehát benne a szerzetesi élet kegyelmeiért, ha oly boldogok lehetünk, hogy mi is közéjük tartozunk, vagy kérhetünk szerzetesi hivatásokat, ha Isten végzése a világban hagyott.

131. zs.: *Hűséget hűségért.* – Kölcsönös esküt fejez ki ez a zsolotár: először Dávid esküszik benne az Úrnak, hogy számára házat épít, azután az Úr esküszik Dávidnak, hogy ivadéka számára királyi trónust ad. Eredetileg tehát az ótestamentumi templomnak áldásairól énekel ez a zsolotár. De mi krisztusi hívők ebben mondhatunk köszönetet a krisztusi templomok kegyelmeiért, melyek most sokkal messzebbre sugározzák szerteszt Isten nagyobb áldásait és amelyekben örökre áll Dávid nagy ivadéka, Krisztusnak szilárd trónja.

A *himnusz* a teremtés negyedik napjáról szól: A napnak, a holdnak és a csillagoknak teremtését énekel meg, de egyúttal kéri a lelki sötétségnek kiűzését a lélekből.

8. A *completorium* a hét többi napjain kérő és bánatimádságokat tartalmaz, tehát bennük a lélek küszködik és törekszik a csendes este felé, de a szerdai completorium hálaadó imádság. A hét első fele elmúlt és elmúlt főképp a mai nap, melyen a küzdelem talán a leghevesebb volt. A mai completorium pihenő a harc után és köszönet a hét első feléért.

Először mintegy visszatekintünk a kiállott harcra és tapasztalatból megvalljuk, hogy Isten nem hagyja el a jókat és a boldogság nem található meg a bűnök útján. A második felében pedig bizalmunknak adunk kifejezést és elrejtőzünk Istenben. Mert jó az ő szárnyainak árnyékában elrejtőznünk. Az antifona az őrzőangyala emlékeztet minket és így hangulatosan és lelkünk mélyéig megnyugodtan fejezhetjük be a mai napot.

33. zs.: *Az istenfélelem áldásai.* – Eredetileg alfabetikus költemény, a Bölcsesség könyveinek tónusában. Az első krisztusi hívők a szentáldozáskor énekeltek, a következő verse miatt: „Gustate et videte... ízleljétek és lássátok magatok, mily édes az Úr.” Ez az igen kedves zsolotár azt a gondolatot fejezi ki, hogy Isten nem hagyja el övéit, hanem

kiszabadítja minden szükségéből és gazdagon megjutalmazza. Ez a zsoltár és az előző három napnak tapasztalata erőt ad, hogy bátran folytassuk harcunkat.

60. zs.: *Egy száműzött bizalommal teljes kérése.* – Csodálatosan szép benne, hogy mint megy át a kérőimádság a meghallgatásban való bizonyosságba. Könnyen tehetjük tehát mi is hálaadó imádsággá, mert főképp a második felében köszönetet mondhatunk az istengyermekségért.

V. fejezet: O sacrum convivium!

A csütörtök az Eucharisztia alapításának napja, azért már ősidőktől fogva ennek a misztériumnak van szentelve.⁵ Természetesen nem várhatjuk, hogy minden zsoltára az Eucharisziát tárgyalja. Az ilyen erős rendszerezés és egységesítés nem felel meg a liturgia szellemének, – a rendszer és a módszer a modern ájtatosság vívmánya; sokan éppen ennek hiánya miatt nem tudják megérteni és értékelni a liturgikus lelkiséget.

Mégis a napnak ez az alapgondolata, bár egészen halkán és egyáltalában nem feltűnően, de végigcseng minden részleten. Egy óra ma egészen az Eucharisziáé: és ez a prima. Mondhatjuk mi is, hogy a zsolozsmában ez a óra a hétről-hétre megújuló Úrnapja vagy legalább is az Úr órája. A többi órában már többé vagy kevésbé hangzik az Eucharisztia motívuma. Sőt van egy rész, a matutinum harmadik része, mely inkább Jézusnak az Olajfák hegyén eltöltött órájára emlékeztet.

1. A *matutinumban* az invitorium a nagy Királyt és az Urat magasztalja, úgyhogy ennél már gondolhatunk azonnal az Eucharisziára. Az utána következő három nocturnum ezt a gondolatot fejti ki és bemutatja Krisztust mint a nagy Királyt. Az első mint népének Megváltóját; – a második mint győztest az ó- és újszövetségben, a harmadik mint a szenvedés királyát. Az első kettőt ebből részletezhetjük még.

Először látjuk tehát a megváltást, mely Krisztus által jött a földre. Megtanuljuk, hogy az ember a földön sem magára, sem a világra nem támaszkodhatik, hanem egyedül Istenben kell bízni. De ennek a bizalomnak szükséges feltétele a megváltás. Meg kell győződve lennünk: Krisztus a mi egyedüli üdvözítőnk. Akkor azután köszönetet mondhatunk a száműzetésből való szabadulásért, mely tulajdonképpen jelképe megváltásunknak.

61. zs.: *Megadás és bizalom.* – A legteljesebb „theocentrizmus”-t hangoztatja ez a zsoltár, melynek gondolatmenete azt emeli ki, hogy az ember rászorul egy megváltóra és veheti annak vagy a pénzt – vagy Krisztust.

65. zs.: *Köszönet a szabadulásért.* – A hosszú és kemény babilóniai fogság után ezzel az énekkel köszönte meg Izrael népe a szabadulást. Világos gondolatmenettel, bensőséges háladal, melyet erős érzelmek járnak át. Mi még nagyobb öntudattal imádkozhatjuk, mert Krisztus minket a pokoltól szabadított meg és van nekünk is hálaadó áldozatunk: a szentmise.

67. zs.: *Isten diadalmenete.* – Egyike a legnehezebben érthető zsoltároknak. Izrael népének himnusza volt, melyet kórusok énekeltek egy győzelmi ünnep alkalmával. Középpontjában a frigyszekrény gondolata áll. Ha jól akarjuk imádkozni, egyszer alaposan végig kellene elmélkednünk. Nagyvonalban azt mondhatjuk, hogy két részből áll: az első megénekli Isten diadalmenetét Sionra, a második Isten uralmát hirdeti Sionról az egész világ felett.

⁵ Vö. R. Guardini: Die Psalmen vom Brevier des Donnerstags und ihre Bedeutung für das geistliche Leben. (Auf dem Wege, Mainz, 1923.)

Az egész zsolotár megértéséhez fontos tudnunk, hogy első verse a zsidók kiáltása volt, valahányszor a szövetség szekrényét táborbontáskor el kellett vinniök. Ez jelszó az egész ének számára, mely a szövetség szekrényének történetét adja. A pusztaságon át bevonult a frigyszekrény az Ígéretföldjére és megalapított Sion szentélye. Most innen uralkodik az Úr az egész világ felett.

Teljes értelmében ezt a királyi gondolatot csak Krisztusban és az ő Egyházában találjuk meg. A katolikus Egyház az igazi Sion, mely a népeket, valamennyit egyesíti; és a szent Eucharisztia, az újszövetség frigyszekrénye, melyben többé nem a törvény kőtábláit, nem a mannával telt edényt, nem Áron kizöldült vesszejét őrzik, hanem magát a törvény élő adóját, az élő mennyei mannát és magát az Isteni Főpapot. Ebben a zsolotárban szemlélhetjük tehát, amint az Egyház az Eucharisziával diadalmenetben végigvonul minden időkön át.

68. zs.: *Nagy szükségben, nagy szenvedésben.* – Megrázó panaszát halljuk egy nagyon szorongatott és kemény próbára tett igaznak. A krisztusi imádkozó azonnal meglátja a zsolotár messiási értelmét. Számunkra ez a zsolotár Jézus vérvérítékes imádsága az Olajfák hegyén. Gondolatilag négy különböző részre oszthatjuk: 1. a szenvedés lefestése, 2. kérés, 3. átkozódás, 4. vigasztalás. Az átkozódó helyeket felfoghatjuk úgy, mint Jézus jajkiáltását a zsidó népre, vagy pedig láthatjuk benne a jövendölést, mely előre hirdeti ennek a népnek elvetését és szétszórását.

2. *A laudes az Eucharisztia és a feltámadás gondolatának jegyében áll.* Általában azt mondhatjuk, hogy egyik laudesnek sincs egységes témája. Dicsérő zsolotárokból és a természetet festő énekekből álló, tarka mozaikhoz hasonlíthatjuk vagy egy szép rétnék virágszőnyegéhez. Mégis a mai laudesen alaphangulatként végigvonul az Eucharisziára való gondolat. A finomérzésű krisztusi imádkozó mind az öt zsolotárban találhat eucharisztikus gondolatot.

97. zs.: *A világ Királyának magasztalása.* – Három részében, három felszólítást tartalmaz a hívőkhöz, a pogányokhoz és az egész teremtéshez, hogy Istent dicsérjék és magasztalják. Tehát mint minden laudesnek első zsolotára, ez is hódolat a Király előtt, de ma az eucharisztikus Király előtt hódolunk, aki éppen ebben a szakramentumban „tett csodákat” és „megismertette üdvösségét.”

89. zs.: *Az örök Isten és a gyarló ember.* – Ez a szép, költői ének a számkivetés idejéből származik, de lehet azért, hogy eredetileg egész Mózesig visszavezethető. Az áteredő bűn következményeit festi elsősorban és így komor hangulatával látszatra nem illik bele a derűs laudesbe. De kell ez a sötét háttér, hogy az egész napnak és a laudesnek gondolata, tehát az Eucharisztia és a feltámadás annál ragyogóbban tűnjék szemünkbe. Az első bűnnek következménye lett az ember esendő, gyarló volta és a halál; de az ember szíve vágyódik azért az öröm és a boldogság után, tehát végül ezért imádkozik. De mi már tudjuk, hogy ezt a boldogságot elhozta nekünk Jézus Krisztus a megváltásban. A szent Eucharisztia számunkra az élet fája, melynek gyümölcse záloga lett halhatatlanságunknak és eljövendő feltámadásunknak.

35. zs.: *Isten nélkül és Istennel.* – Ez a zsolotár tartalmilag két különböző éneket egyesít. Az első lefesti az Istentől teljesen elfordult embert; – a második ellentétként megmutatja Istent mint az élet forrását. A mai laudesbe a második rész miatt került, mert abban szép kapcsolatot látunk az Eucharisziával. Ebben Krisztus magasabb értelemben „az élet forrása”, a szenttétevő kegyelem kiárasztója. Különösen ez a rész nagyon bensőséges és így is imádkozhatjuk.

Jeremiás éneke. (31,10–14) – A próféta leírja a babilóniai fogságból való szabadulásért tartott hálaünnepet; ez a szabadulás a megváltás előképe. Mint a zsidók,

úgy megyünk mi is a szellemi értelemben vett Sion hegyéhez, az Egyházhoz és úgy sietünk a szent Eucharisztia „javaihoz, a gabonához és a borhoz” és úgy kapunk a szentáldozat szent bőségéből enyhülést. A megváltásnak legnagyobb java éppen a szent Eucharisztia.

146. zs.: Egy száműzött hálaéneke. – Ebben a kedves énekben láthatjuk az Isten kormányzásának rajzát az emberek világában és a természetben. A krisztusi imádkozó kora hajnalban ezzel magasztalja a természet Teremtőjét és Fenntartóját, – de ezzel magasztalhatja üdvözítő Jézus Krisztusunkat is, aki ma irgalmas szamaritánusként sok lelki sebet begyógyít, aki a szent Eucharisziában a lelkeket táplálja, amint gondoskodik embernek és állatnak testi táplálékáról is.

Összefoglalva a laudes öt részét, mondhatjuk, az első dicséret volt a feltámadt Királynak – az Eucharisziában; – másodsor amint Ádám által jött a halál, Krisztus által jött a föltámadás és ennek záloga, az Eucharisztia, – az élet forrása is az Eucharisztia, – az új Sion az Eucharisziát őrzi, – és Krisztus a mi táplálónk, Megváltónk és üdvözítőnk a szent Eucharisziában.

Mózes éneke. (Kiv 15,1–19) – A böjti napokon a laudes boldog feltámadási hangulata komollyá változik. Azzá teszi ma is a kezdő 50. zsoltár és Jeremiás éneke helyett az elimádkozott mózesi ének. Ez az utóbbi is hálaének, melyet Mózes akkor zengett, amikor az izraeliták átmehettek a Vörös-tengeren, de az üldöző sereg elpusztult benne. A héber poézis egyik legszebb alkotása. A krisztusi imádkozó a megváltásra gondolhat és a keresztségre, mert az Egyiptomból való szabadulás és a Vörös-tengeren való átjutás ezt jelképezi.

3. A *prima* igazi eucharisztikus óra. Mintaképe lehet az egységesen felépített órának. Gondolatmenete: Krisztus az Eucharisziában:

1. a mi jó Pásztorunk – mi pedig az ő juhain,
2. a mi Vendéglátónk – mi pedig az ő vendégei,
3. a mi Királyunk – mi pedig az ő alattvalói.

Ezzel a gondolattal imádkozhatjuk tehát: Jézus, én jó Pásztorom, vezess engem; – Jézus, én Vendéglátóm, táplálj engem, – Jézus, én Királyom, neked élek, neked szolgálók.

22. zs.: A Jó Pásztor és a jó gazda. – A legkedvesebb zsoltárok egyike. Kifejezésre juttatja a bensőséges bizalmat Isten iránt a jó pásztornak és a vendégszerető gazdának képeiben. Dávid pásztoréletének emlékeire gondolva írta ezt a szép éneket, melynek negyedik verséről Kant mondotta: „Az eddig olvasott könyvek nem adták meg nékem azt a vigasztalást, amit a Bibliának ez a szava megadott.”

71. zs.: A béke Királya. – Igazi messiási zsoltár. Bemutatja Krisztust mint minden kornak és minden tájnak Királyát, mint a szegények oltalmazóját, mint a béke és boldogság megszerzőjét.

4. A *tertia* témája, hogy a krisztusi ember lehet ugyan mostohagyermek a földön, de mégis nagy boldogság lett az osztályrésze: az Istennel való egyesülés a grátiában, az Eucharisziában és a glóriában. Célja pedig, hogy megtanítson megbecsülni az istengyermekség nagy boldogságát és elviselni az élet szenvedéseit.

Egy zsoltárból áll az egész óra, de ezzel éppen meg van adva a teljes egység.

72. zs.: A gonoszok földi boldogsága. – Az eredetiben tanítóköltemény. Segít kiemelkedni a kísértésből, melyet a gonoszok földi boldogsága okozhat és felemel a teljes megadásig és az Istennel való egyesülésig. Minden krisztusi hívőt megkörményezhet ez a kísértés, még papokat is és azért nagy jelentőségű, hogy újra összehasonlítsuk a földi és

természetes boldogságot a természetfölötti boldogsággal. Mi is boldogok lehetünk, ha megoldjuk a problémát, hogy miért megy jól a gonoszoknak. A felelet a zoltároskönyvnek legszebb részei közé tartozik és megmutatja, hogy minden nehézség ellenére is mi boldogok vagyunk. Sőt, mi vagyunk a leggazdagabb és a legboldogabb emberek, – ha az Eucharisziára gondolunk.

5. A *sexta* a megszentelt templomot mutatja be, de ennek képében mi mindig láthatjuk a bűnök által megszentelt emberi lelket és mindig imádkozhatjuk az Egyház nevében a bűnösök megtéréseért.

De gondolhatunk a *sexta* történeti háttérére is, mert ez az óra, melyben felemelték az Urat és beteljesedett rajta saját szava: „Romboljátok szét ezt a templomot...”

Végül a *sexta* ideje is ad nekünk kellő imádságos hangulatot, mert a déli melegben ellankad az ember és erőt vehet rajta a „*daemonium meridianum*”, magamagán érezheti mindenki a lelket ostromló pokol hatalmát.

Ez a három gondolat három megragadó képben egymásba olvad és szép lelkipásztori imádsággá teszi a csütörtök *sextáját*. – A három kép: a zsidók feldúlt szentélye, – Krisztusnak a kereszten lerontott embersége, – az Egyháznak és a léleknek a bűnöktől megszentelt szentélye. Az antifona még jobban aláhúzza a hórának a szándékát és az imádkozó ajkára ezt a rövid lelkipásztori fohászt adja: „Gondolj a te közösségedre, Uram, melyet kezdet óta bírtál.”

73. zs.: A megszentelt szentély. – Költői elégia ez a zoltár a templom elpusztítására, valószínűleg a babilóniai háborúk idején. Gondolatmenete átlátszó, az első részben adja a szenvedés képét, a másodikban kifejezi bizalmunkat Isten iránt, a harmadik szakasz pedig kérést foglal magában.

6. A *nona* hangulata egészen más, mint a *sexta*. Vezérgondolatát ezzel a zoltárverssel fejezhetjük ki: „A föld megremegett és elnémult, mikor eljött az Isten ítéletre.” Amíg tehát a *sexta* keserűen panaszkodik az Egyház templomának szétrombolásán, addig a *nona* diadalmasan hangzik: Krisztus a győztes és vele együtt mi is győzedelmeskedünk.

Az utolsó ítéletnek a képét állítja elénk, mert a *nona* mindig gondol a végre és kéri a „*praemium mortis sacrae*” – a jó halál kegyelmét. Imádkozzuk mi is azért ezzel a szándékkal, de ne felejtsük el, hogy a győztes Krisztussal csak úgy tarthatunk mi is diadalünnepet, ha legyőzzük a rosszat magunkban. Alaphangulatként tehát azt akarja szívünkbe sugározni csütörtökön az Egyház: Győzd le a kicsinylelkűséget és légy mindig optimista lelkipásztorkodásodban, vagyis higgy Krisztus végső győzelmében és a jónak a diadalában nemcsak a világon, hanem a lelkekben is.

74. zs.: Isten visszafizet. – Először látjuk a Bírót a harag serlegével és figyelmeztet a zoltár minket, hogy minden bűn megítéltetik. Int tehát minket ennek imádkoztatásával az Egyház, hogy Isten hosszantűrésével vissza ne éljünk. Ezzel üdvös félelmet akar lelkünkbe ültetni, de a következő zoltár már hálánkat és örömünket fejezi ki.

75. zs.: Isten győzedelmeskedik. – Lehet, hogy Sennacheriben aratott győzelem után keletkezett ez a zoltár. De nem ennek a történelmi adatnak a tudása a fontos, hanem annak átérzése, hogy Isten ellenségein győz az időben is, de végleges diadalt arat a világ végén. A katolikus imádkozónak azzal az érzéssel kell mondania tehát: A jó biztosan győz.

Az antifona azt akarja mondani, hogy most azért még csak kérve fordulhatunk az Úrhoz: ne légy bíránk, hanem Üdvözítőnk és akkor csodálva szemlélhetjük majd az ítélet képét.

7. A *vesperae* csütörtökön este nem szólhat másról, mint az utolsó vacsoráról. Ez az az idő, amikor a mi Urunk Jézus Krisztus minket végsőig szeretett és ezen szeretetének teljéből megalapította a szentmiseáldozatot. Imádságunknak tehát ehhez az eseményhez kell kapcsolódnia és ha keressük, akkor meg is találjuk azt az aranyfonalat, mely végigvonul az egész órán és amelynek ezt a nevet adhatjuk: Az Eucharisztia és az Ecclesia. A órának legnagyobb részét két szép hálaadó zoltár foglalja el, tehát vesperae-re való eucharisztikus zoltár. A keretvers is valóban az, aminek lennie kell: kulcs a zoltárokhoz.

132. zs.: *A szent közösség.* – Búcsújáró ének volt egykor. A helyzet a következő: Egész Izrael összejött Jeruzsálemben a nagy ünnepekre. Az északi törzsek gazdag ajándékokkal jelennek meg, hogy déli testvéreikkel békében és egyetértésben megünnepeljék a szövetség közös Istenének ünnepét. Ebből fakad az áldás mindenki számára: Észak Hermonja gyümölcseinek teljességéből ada Délnek és innen Sionról árad az áldás vissza Hermonra. – Mennyivel mélyebb és igazabb értelemben alkalmazhatjuk azonban ezt a zoltárt a zsinagóga helyett az Ecclesiára! Ez az igazi szentek egyessége, melynek tagjait a szent Eucharisztia kapcsolja egybe és lesz a sokaságból egy test: Krisztus misztikus teste. Számunkra a szent Eucharisztia az öröm olaja és a lelket felfrissítő harmat.

135. zs.: *Hála Isten jótéteményeiért.* – Ez a zoltár a litániákhoz hasonlóan ad hálát Isten jótéteményeiért a zsidó nép számára a teremtésben, azután Egyiptomból való kiszabadításban, az Ígéretföldjének megadásában, végül a száműzetésből való megmentésben. A krisztusi imádkozó azonban a mi megváltásunknak előképét láthatja mindezekben az eseményekben.

Egyébként történelmileg is ide illik csütörtök vesperae-jébe ez a zoltár. Az utolsó vacsorán az első szentmise alkalmával, melyet maga az üdvözítő mutatott be, közvetlenül a konsekráció előtt ezt imádkozta maga az Úr is. Ha erre gondolunk, más lélekkel tudjuk mi is imádkozni. Ez az imádság lett egyébként azután a szentmisében a mi praefációnk ösképe és előfutárja, mert a praefáció is az Egyháznak ősi hálaéneke Isten jótéteményeiért és köztük a legnagyobbért: az Eucharisziáért.

136. zs.: *Híven Jeruzsálemhez.* – Ez a szomorú hangulatú, de bensőséges szépséggel teli elégia mintha nem illenék bele éppen csütörtökön a vesperae-nak a hangulatába. Benne a száműzetésben élő zsidó honvágya és szeretete jut kifejezésre Jeruzsálem iránt. De azért a krisztusi imádkozó is a földön számkivetettnek és idegennek érezheti magát és az ő Jeruzsálem: Istennek mennyei városa, melynek előudvara itt a földön a katolikus Egyház. Kifejezhetjük tehát ezzel a zoltárral a mi forró szeretetünket és nagy honvágyunkat az égi és messiási Sion iránt, de gondolhatunk a szent Eucharisziára is. Nekünk csak a két utolsó verset nehéz úgy imádkoznunk, hogy kívánságnak fogjuk fel, de elmondhatjuk, ha jövő időnek tekintjük és meglátjuk benne a bűnösök bűnhődését.

137. zs.: *Isten irgalmas és hűséges.* – Mint hálaadó zoltár beillik a vesperae hangulatába. Az első négy versében az „én” mond köszönetet Istennek az ő irgalmáért és hűségéért, azután objektíve a világ mond hálát Istennek, majd megint az imádkozó magára gondolhat s köszönetet mondhat a megváltás kegyelmeiért a lélekben és az Egyházban és köszönetet mondhat főként az Eucharisztia oltalmáért.

A *himnusz* a teremtés ötödik napjáról emlékezik meg, mikor Isten benépesítette a természetet és így mutatta meg hatalmát és jóságát.

8. A *completorium* idején gondolhatunk a mi Urunk Jézus Krisztus vérrel verítékezésére a Getsemani-kert barlangjában, – de gondolhatunk a mi életünk szomorú óráira is. A zoltárok a nehéz szükségből akarnak kiemelni minket s elsegíteni bizalomra és az Istenben való

megnyugvásra. Az egész óra tartalma benne van ezekben a szavakban: Uram, maradj velünk, mert már esteledik.

69. zs.: *A szükségben.* – Mikor ezt imádkozzuk, akkor először gondolhatunk a lélek ellenségeire és annak ellene mondunk ünnepélyesen; azután barátainkra és a veszélyben a szentek egyességéhez csatlakozunk; – végül magunkra, a mi tehetetlen voltunkra.

70. zs.: *Erőmnnek végén.* – A zsolnárt kétféleképpen is felfoghatjuk. Személyes értelemben tekinthetjük szorongatott öregember bizalommal teljes imádságának. Személytelenül a száműzetésben levő zsidó nép adventi kiáltását hallhatjuk ki belőle a Megváltó után. Jellemző a zsolnárra az erős bizalom Istenben. Az elején még az Úr segítségét kéri, de második felében már a meghallgatásba vetett bizonyosságot juttatja kifejezésre. Imádkozhatjuk ezt a zsolnárt a magunk nevében, ha éppen valami a mi lelkünkre nehezednék, máskor pedig imádkozhatjuk mindazok nevében, kik meggörnyedve a rájuk szakadó terhek alatt, próbálkoznak felemelkedni a bizalomig.

VI. fejezet: Eli, Eli lamma sabachtani!

A péntek az Úr Jézus Krisztus haláláról való megemlékezés napja: ennek kell kifejezésre jutnia az Egyház zsolozsmaimádságában is. Kimondottan ugyan most is csak egy óra van a kereszthalál gondolatának szentelve: a prima, de a többi imádságos órában is találunk valami kapcsolatot a világtörténelem ezen legszentebb eseményével.

1. A *matutinum* témája: a hűséges Isten és a hűtelen Izrael. Mind a három *nocturnum* Izrael történetéből meríti tárgyát. Ebben azonban láthatjuk az Istentől való eltávozásnak a történetét is. A kiválasztott nép története ugyanis a bűnöknek és a hűtlenségeknek szakadatlan láncolata és ennek a láncnak utolsó szeme a zsidó népnek a legnagyobb gonosztette: a Messiás megöletése. Így felfogva, a *matutinum* Krisztus kereszthalálának az előzményeit mutatja be. De imádkozás közben mi mégsem Izrael bűnére gondoljunk, hanem valljuk meg saját bűneinket, ismerjük el, hogy minekünk is részünk van Jézus kereszthalálában és sirassuk meg bűneinket. Ez a két főgondolat kell hogy átjárja szívünket a *matutinum* imádkozása közben: bűneink fölött való bánat mellett a hála, a hosszantűró és irgalmas Isten iránt.

77. *Isten vezette Izrael népét.* – De mi így fogalmazzuk meg a magunk számára ezt az alapgondolatot: Isten irántam is hűséges, de én hűtelen voltam vele szemben. A zsolnárt tulajdonképpen rímes krónika, amely elmondja Izrael történetét Egyiptomból való kivonulásuktól egészen Dávid kiválasztásáig. Meghatóan írja le Isten hosszantűrését, melyet Izrael állandó hűtlensége sem tudott kimeríteni. Verjük csak, verjük csak mi is a mellünket és csodáljuk meg mi is Istennek irántunk tanúsított hűségét.

78. zs.: *A meggyalázott templom.* – A legszomorúbb esemény volt Izrael történetében, mikor a pogányok az Úr szentélyét meggyalázták. És a legszomorúbb esemény volt a világtörténelemben, mikor a zsidók és a pogányok szétrombolták Isten legszebb Templomát: a mi Urunk Jézus Krisztus emberi testét. Ehhez a két borzasztó eseményhez hasonló azonban, amikor a bűn egy emberi lelket megszenteltelenít. Imádkozzuk tehát a zsolnárt az Egyház nevében a bűnösök megtéréséért.

80. zs.: *Isten ünnepi prédikációja.* – Azt kérdezi mintegy az Úr: „Én nemzetem, zsidó népem, te ellened mit vétettem.” Ez a zsolnárt Izrael történetének egy másik képét állítja lelki szemünk elé. A nép összegyűlt a templomban egy nagy ünnep megünneplésére, a szövetség Ura és Istene pedig beszédet mond az ő közösségének. A beszédnek a végső

gondolata: „Kezetekben van az élet és a halál; válasszatok! Ha az élet kell, engedelmeskedjétek, – de a halál az osztályrészetek, ha hűtlenek lesztek, mint atyáitok.”

Krisztus kereszthalála megmutatja, hogy a zsidó nép a halált és elvetést választotta. – A krisztusi imádkozó ebben a zsolnában az Üdvözítő szavát hallhatja, mellyel a keresztről mondja neki ugyancsak: „A te kezekben is ott van az élet és a halál: válassz!”

82. zs.: *Ellenségétől körülvéve.* – Ismét egy szomorú képet látunk Judea történetéből. Az országot körülveszik az összeszövetkezett ellenségek, el akarják pusztítani Izraelt. A zsolnáros szíve mélyéből segítségért kiált Istenhez, hogy ne engedje elpusztulni örökségét. – Krisztusi lélekkel ebben a zsolnában kettős képet láthatunk: Az egyik Jézust mutatja, amint ellenségeivel körülveszik, hogy halálra hurcolják, az ő panaszát és az ő imádságát hallhatjuk ebben a zsolnában. De láthatjuk a katolikus Egyházat, az új Izraelt is ellenségektől körülvéve, bár „a pokol kapui erőt nem vesznek rajta”.

A matutinum ilyenformán a keresztdráma bevezető története, de egyúttal képe az én hálátlanságomnak is üdvözítőmmel szemben.

2. A *laudes* neve szerint is a dicséret hórája. Ezt kell zengenie pénteken is és ezt is mutatja be valóban, de ezzel a gondolattal: A keresztnben a feltámadás. Valóban, péntek laudese nagyon szépen össze tudja kapcsolni a hórá gondolatát, vagyis a reggeli dicséretet a napnak a gondolatával, azaz Krisztus kereszthalálával. Az öt zsolná öt mozaikképet ad nekünk a megdicsőült keresztről. Őskeresztény gondolat ez, mely főként a húsvéti időben ismétlődik, hogy a keresztnet a húsvét fényében lássuk.

98. zs.: *Szent a mi Királyunk.* – Szokás szerint királyzsolnával kezdődik a laudes. A mi Királyunk Jézus, a Megfeszített. Trónja a keresztn, melyről maga jövendölte: „Ha engem felmagasztalnak a földről, mindeneket magam után vonzok.” És amelyről a himnusz oly szépen énekel: „Halljátok, nemzetek, az Úr a keresztn trónol köztetek.” Krisztusra szóról-szóra áll a zsolná második verse: „Valóban nagy ő és fölséges minden népek fölött.”

142. zs.: *A legnagyobb bajban.* – A bűnbánati zsolnárok utolsó zsolnája ez. Benne Krisztus és Ádám imádkoznak a megváltásért. Kimondottan szenvedő a zsolná. Kifejezésre jut benne minden érzélem, mely az isteni Szívet szenvedésében eltölthette. De hallhatjuk benne Ádám imádságát is a meg nem váltott emberiség nevében.

84. zs.: *Igazság és béke.* – A megváltás képét állítja elénk ez a zsolná, mely háladal volt a száműzetésből való szabadulás után, de egyúttal a megváltásnak is fönséges éneke, mert a keresztnhalál eltörölte bűneink adósságát és most az imádkozó elnyerheti a megváltás kegyelmét; Isten ismét az emberek között él, az igazság és a béke, melyet a bűn száműzött a földről, megcsókolják egymást a keresztn alatt. Gyönyörűen egybeolvad tehát a hajnali hórának a gondolata a napnak a gondolatával, a dicséret a keresztnhalállal.

Izaiás éneke. (45,15–26) – Az ószövetség nagy látnoka, kit sokszor neveznek az ószövetség evangélistájának is, hirdeti a megváltást s a pogány világ megtérését. Lélekben ott láthatjuk a keresztn tövében imádságra összegyűlni a pogány világot és ez ismét a pénteki laudeshez illő szép gondolat! Istennek az énekben elhangzó szavát mi a Megfeszítettnek ajkára alkalmazhatjuk.

147. zs.: *Elmúlt a tél!* – Hálaadó zsolná a száműzetésből való szabadulásért és számunkra a megváltást dicsérő ének. A bűn a tél, és Krisztus keresztnhalálában eljött a megváltás tavasza. Most a mennyei Jeruzsálem gonosz ellenségeitől biztonságban, békén dicsérheti Istenét.

Habakuk imádsága (3,2–19). – Egy prófétai látomásnak elbeszélése imádság alakjában. A próféta először a Babilonra szakadó ítéletet látja, de azután Júda elítélését is Babilon által, mely számára Isten ostora volt. A leghatalmasabb költemények közé

tartozik a világirodalomban. Isten ismeretlen ítéletére gondolva imádkozzuk, melynek jele lesz majd az égen a diadalmasan felragyogó kereszt.

3. A *prima* a döntés nagy pillanatát állítja elénk. A reggel első órájában látjuk a keresztfeszített Jézus nagy elhagyatottságát, hogy azután ez kísérjen végig a napnak egész folyamán. Számunkra, krisztusi hívek számára ez a zsolnár messiási zsolnár, mert benne Dávid mintha a keresztfeszítés jelenetét látná. Nem is olyan, mintha jövendölés lenne, hanem mintha egy szemtanú adná elénk három költői képben a keresztfeszítés drámáját.

21. zs.: *A szenvedő Úr panasza*. – Az első rész a nagypénteki panasz, – a második a szenvedés képe, – a harmadik vigasztalás a szenvedés gyümölcsében. Nagypénteken, Jézus szenvedésének tetőpontján az elhagyatottságnak átérzését jelentette Krisztus számára. Ekkor kiáltotta hangosan ennek a zsolnárnak első versét: *Eli, Eli, lamma sabachtani* és utána a szentatyák tanítása szerint ezt imádkozta végig. Az első részben a bizalom és az elhagyatottság hangulata váltakozik; – a másodikban a szenvedés különböző jeleneteit látjuk és az ellenséget a vérengző állatok jelképében; – de a harmadik rész már a Kálvária sötétségébe beleragyogtatja a feltámadás glóriáját: a keteszthalál gyümölcse a legédesebb vigasztalás.

4. A *tertia* Isten feldúlt szőlőskertjét mutatja be és imádkozik a szegény bűnösökért. Péntek délelőtt kilenc és tizenkét óra között vagyunk. Az üdvözítő tövissel koronázva, mint kigúnyolt Király áll most a vére szomjazó zsidó tömeg előtt. Az örök Bírót a földi bíró halálra ítéli. Ha erre a jelenetre gondolok, másképpen tudom imádkozni a hórá két zsolnárát, mert az elpusztított szőlőben láthatom Krisztus meggyalázott emberségét, és a gonosz bírák Pilátust és a főpapokat juttatják eszembe. De ez csak az üdvtörténeti háttér, az előtérben egy másik képet láthatunk.

A mai imádkozó gyászának és imádságának van egy másik tárgya is: a feldúlt szőlőskert a bűnöktől megszenteltelenített emberi lélek, melyben a Szentlélek Isten lakozik; az igaztalan bírák pedig az elesett papok. Ezeknek a szerencsétleneknek nevében mondjuk el a hórában négyszer is előforduló adventi kiáltást: „Vezess minket haza, vezess minket a kegyelem paradicsomába!” Ez a két elgondolás a hét egyik legszebb órájává teheti ezt a tertiát.

79. zs.: *Az elpusztított szőlő*. – Költői elégia ez a zsolnár. Isten termékeny szőlője Izrael volt és most elpusztítva áll előttünk. Az énekes imádkozik a régi dicsőségnek megújításáért. Újra és újra ismétli: Isten, fordulj hozzánk és mi megszabadulunk.

81. zs.: *A gonosz bírákhoz*. – A próféták írásmódja szerint a zsolnáros magát az Istent lépteti fel s vele mondat megsemmisítő ítéletet az igazságtalan bírák felett, akiket mint Isten helyetteseit, isteneknek és Isten fiainak nevez.

5. A *sexta* üdvtörténeti háttérben Jézus Krisztus kereszthalála áll. Egy katona most nyitja meg oldalát és szívéből vér és víz folyik a bűnös földre. A vér és víz pedig az Egyház két fő szakramentumának szimbóluma: a keresztségé és az Eucharisziáé. Egy másik kép is állhat azonban a krisztusi imádkozó lelki szeme előtt. Ezt a képet a régi egyházatyák nagyon szerették, de mintha ma megfeledkeztünk volna róla. Éva, az első asszony, Ádámnak, az első embernek oldalából alkottatott. Most Krisztus, a második Ádám, halálos álmát alussza; lándzsával megnyitott oldalából kilép a második Éva, „minden élőnek anyja”, a katolikus Anyaszentegyház. A *sexta* órájában róla emlékezünk meg, mint Isten házáról és mint „Ecclesiá”-ról.

83. zs.: *A vágy Isten háza után.* – Zarándokének volt egykor ez a zsoltár, mely a jámbor búcsújárónak örömét fejezte ki Isten háza fölött. Nagyon könnyű azonban minden ótestamentumi vonást eltüntetni és az egész zsoltárnak krisztusi értelmet adni s akkor a zsoltároskönyvnek egyik legkedvesebb éneke lesz számunkra.

86. zs.: *A népek anyja.* – Isten világralmát mutatja be Sionról. A krisztusi imádkozó három részre oszthatja: először nézi Siont, Isten ószövetségi városát, – majd a múltból a jelenbe fordul és a katolikus Egyházat látja, – végül a jövőbe tekintve a mennyei Sion dicsőségét zengi.

6. A *nona* bemutatja Királyunkat a kereszt trónján. Három órától hat óráig függött Krisztus teste a kereszten. Látszatra ez volt a legnagyobb meggyalázása, valóságban ez volt legnagyobb diadala. A kereszt számára királyi trónná lett és róla a földkerekségén uralkodik. Most teljesedett be, amit Gábrriel angyal Máriának mondott: „Isten neki adja atyjának, Dávidnak trónját és uralkodni fog Jákob házában mindörökké és országának nem lesz vége.” Jézus Krisztus Dávid fia, benne beteljesedett minden ígélet és jövendölés, melyről a zsoltárok megemlékeznek. A kereszten lett a legszebben nyilvánvalóvá Isten irgalma és hűsége.

88. zs.: *Dávid házaról.* – Valódi keleti imádság ez a zsoltár: amikor a keleti ember valamit kér, akkor először hálát ad a kapott jótéteményekért és azután tér át a kérésre. Amit az ószövetségi imádkozó kér ebben a zsoltárban, azt a krisztusi hívő beteljesedve láthatja. Amikor a zsidók ennek a zsoltárnak végén megható panaszban törnek ki, hogy Dávid házát trónjától megfosztják, akkor mi is érezzük, hogy Isten ígérete Dávid földi ivadékában nem teljesedett be. Ezek a földi trónt mindörökké elvesztették. De ha az ellentétnek láttára az ígélet és beteljesedés között a zsidók szívéből fájdalmas panasz tört ki, – számunkra örvendetes tudat és bizonyosság, hogy minden ígélet beteljesedett Dávid nagy fiában, Jézus Krisztusban. A zsoltár tehát számunkra hódolat a kereszten trónoló Isten-Király előtt.

7. A *vesperae* zsoltárai között nehezen találunk gondolati egységet. Két főrészt oszthatjuk: az első figyelmeztet Isten jelenlétére, hogy tisztán őrizzük meg magunkat az ő színe előtt, a második felében pedig a szenvedő Krisztussal imádkozhatunk az Egyház szükségleteiért. Ha mégis akarunk valami egységet találni, akkor a Miatyánk kérése lehetne az: ne vigy minket a kísértésbe! E mellett a zsoltárok elvezetnek minket a születéstől a halálig, a bölcsőtől a sírig. Mert nincs az életnek olyan pillanata, melyben ne kellene félnünk a kísértőtől. Vele szemben a leghathatósabb motívumot megadja mindjárt az első zsoltár: Isten mindent tud és Isten mindenütt jelen van; lát téged is, ismeri minden gondolatodat, mert ő alkotott téged.

A legmegfelelőbb imádságos hangulatot akkor kapja meg tehát a pap, ha a *vesperae* zsoltárait az Egyház nevében Isten kísértésnek kitett gyermekeiért imádkozza. – A három utolsó zsoltárt pedig imádkozhatjuk úgy is, hogy szemünk elé állítjuk a kereszten szenvedő üdvözítőnk és részben vele mondjuk el.

138. zs.: *Isten mindentudó és mindenütt jelenlevő.* – Nagyon szép zsoltár, mely mindvégig hatalmas dicséret Isten mindentudására és mindenütt jelenlevő voltára, – de ad gyakorlati gondolatot is: úgy kell élned, amint Isten mindent látó szeme reád tekint. Előtte semmit nem tudsz elrejteni, azért kell kerülnöd a bűnöket, azért kell „gyűlölnöd a legmélyebb gyűlölettel” – ez a zsoltár tanítása.

139. zs.: *Oltalomért az ellenséggel szemben.* – Ezt a zsoltárt a krisztusi imádkozó a szenvedő üdvözítő ajkaira is adhatja, de imádkozhatja az ördög kísértéseivel vívott harcában is.

140. zs.: *Oltalomért az üldözésben.* – Ennek a zsolnárnak eredeti szövege is homályosan maradt ránk, de még nehezebben érthető a Vulgata fordításában. Tulajdonképpen egy üldözöttnek imája, ki a templomtól messze él és most kéri, hogy Isten őrizze meg őt minden bűntől és könyörög oltalomért, szabadulásért. Gondoljunk csak mi is az ördög cselvetéseire és akkor kísértéseinkben magunkért, máskor a megkísértettekért átérezten imádkozhatjuk.

141. zs.: *A halál előtt.* – Eredetileg egy nagyon keményen üldözött léleknek az imádsága; – a krisztusi lélek behelyezheti vágyódását a testiség és a bűnös lét börtönéből való szabadulás után. Egyébként szép imádság a halálküzdelemben. Ez volt Assisi Szent Ferencnek is az utolsó imádsága, aki Celanói Tamás szava szerint „énekelve fogadta a halált”. A himnusz a teremtés hatodik napját énekei meg: az ember teremtését és egyúttal könyörög a bűnöktől való szabadulásért.

8. A *completorium* elimádkozására a megfelelő hangulatot akkor találjuk meg, ha eszünkbe idézzük az üdvösség történetéből ennek a órának a háttérét: milyen hangulatban tölthettek a tanítványok Jézus halála napján az estét? Micsoda lemondás és csüggedés lehetett úrrá a lelkükön és milyen halvány lehetett a reménység őbennük. Ez a óra ugyanis a legszomorúbb a hét egész folyamán. Az ok az, hogy a *completorium* maga is a napnak komolyságra intő, imádságos órája, de még inkább az Krisztus halálának napján.

Imádkozzuk ezt a zsolnárt magunkért és minden krisztusi hívőért, mikor a lélekben „este akar lenni”, mikor rászakad a kicsinylelkűség és csüggedés éjszakája.

76. zs.: *Isten titokzatos útja.* – A zsolnárt költője tele van lelki küzdelemmel, mert úgy érzi, hogy népét Isten elhagyta. Ezért nagyon szomorú az éneke, mert a reménynek minden kis csillagát köd borítja előtte. Népének nagy szüksége szíve mélyéig vág. Könnyek közt esdekel Istenhez, hogy küldjön segítséget, – de hiába. Gondolkodó esze szövi a gondolatokat, egyiket a másik után, de nem talál semmi vigasztalást. Csak sóhajtozni tud és lemondani. Mintha arra a megállapításra jutott volna el, hogy Isten magatartása megváltozott vele szemben.

A szomorú jelenből visszamenekül a múltba: Nagyszerű képek tárulnak fel előtte, látja Istent, mint a szövetség Istent, ki elpusztítja a pogányokat és megváltja népét. Csak az utolsó mondatban csillan fel a reménynek valami halvány sugara: Te vezeted, Uram, népedet mint bárányaidat.

A krisztusi imádkozó számára a történelem ad megnyugvást, mert megismerhetjük belőle, hogy Isten a maga ismeretlen utain is a boldogság felé vezeti népét: bízzuk tehát rá vakon magunkat.

85. zs.: *Panaszkiáltás a nagy szükségben.* – Ez a zsolnárt gondolatmenetében eltér a többi panaszkodó zsolnártól. A többiekben a panasz átmegey kérésbe és reménybe, most kéréssel kezdi és bizalomtól megerősítve esik vissza újra a panaszkodásba. Ha átérezzük szegénységünket, az élet nyomorúságát, a sok-sok szükségét, de megőrizzuk lelkünkben az Istenbe vetett mély bizalmat, akkor tudjuk átérezve elimádkozni.

VII. fejezet: A vég

A szombat a hét utolsó napja és emlékeztet minket életünknek és az egész világnak végére. Ez a gondolat vonul végig valamennyi órán és nyer új és új alkalmazást. A matutinumban a végső ponton állva tekintünk vissza a történelemre és az életre, szemléljük benne az isteni előrelátást és imádjuk a hűséges, a hosszantűrő és a mindig segítő Istent. A laudesben és a primában is megint csak Istent látjuk, mint igazságos Bírót, ki az idők végén

jutalmazni és büntetni fog. A tertiában megszállja lelkünket a menny után érzett honvágy; a sextában a teremtés befejezése után a kifejlődött természetet nézzük; a nonában a pokolba tekintünk be. A vesperae hálával telt visszapillantás az elmúlt hétre és a completorium az élet esti imája. A zsolozsma alap gondolata tehát: a vég! Bár a hívő lélek áhítata egyébként szombatot az Isten Anyjának szentelte, de a napi zsolozsmában ez a gondolat nem jut kifejezésre.

1. A *matutinum* szombaton a legegységesebb a hét összes éjtszakai órái között. A téma: az isteni előregondoskodás, amint megnyilatkozott a zsidó nép történetében. A három nocturnumban a három utat látjuk, amelyen az Isten életünkbe hatol. Először látjuk, hogy atyailag gondoskodik rólunk és megtartja szavát, – mert hűséges az Isten. – A másodikban megtudjuk, hogy bűneink nem keserítik el, hanem bűneink ellenére is tovább segít minket célunkhoz és megbocsát nekünk, – mert irgalmas és hosszantűrő az Isten. – A harmadik nocturnumban a segítségre kész Istent látjuk, aki szívesen meghallgatja könyörgésünket, ha hozzá fordulunk.

Ezeket a gondolatokat csodálatosan plasztikusan állítja szemünk elé úgy, hogy azt kell nekünk is mondanunk: így volt és így van ez a mi életünkben is. Igen! Az Úr ezen a héten is gondoskodott rólam, – bár én bűneimmel keresztezni akartam terveit, de ő mindig jó maradt, – és ha hozzá kiáltottam, meghallgatott engem.

104. zs.: Isten csodálatos kormányzása. – A zsidó nép története előkép a mi számunkra; ugyanúgy vagy még sokkal jobban gondoskodik rólunk az Isten. A zsolotár hét kedves képben megmutatja Isten gondoskodását ószövetségi népéről, de mindegyikében érezhetjük, hogy megtaláljuk az előképnek beteljesedését a mi életünkben is. A zsolotár hét képét tehát a következőképpen tudjuk párhuzamba állítani a krisztusi étellel:

1. Az atyákkal kötött szövetség: – a keresztség és papszentelés.
2. A pusztában való vándorlás: – életünk útja.
3. József Egyiptomban: – a krisztusi ember szükségben.
4. Izrael Egyiptomban: – az üldözött Egyház.
5. A tíz csapás: – Isten malmai.
6. Izrael táplálása a pusztában: – Isten gondoskodása rólunk.
7. Az Ígéretföldjén: – a grácia és glória.

105. zs.: Izrael hálátlansága Istennel szemben. – Ez az ének az előzővel szembeállítva: szomorú gyónás. Izrael története a bűnök láncolata volt, így felelt Isten sok jótéteményére. De ha arra gondolunk, hogy mint feleltünk mi is az előző zsolotárban meglátott sok-sok kegyelemre, akkor érezzük át a nagy tragikumot az Isten kegyelme és az emberi akarat között. Amint a zsidók újra és újra visszaestek bűneikbe, sokszor mi is Isten bőven áradó kegyelme ellenére is hasonlóan cselekszünk.

106. zs.: Isten megment minden szükségből. – Ezt az igazságot állítja elénk a zsolotáros négy szép képben. Először a pusztában vándorló szenvedéseit, majd a börtönben sínylődő nyomorúságát, azután a nehéz betegségben szenvedőnek kínjait, végül a tenger viharában küszködőnek gyötrelmét festi le. De minden kép után nyomban következik a kérés és a meghallgatás, azért mindig hálát is ad a szabadulásért. A befejező ötödik részben levonja a tanulságot: ez az Isten eljárása, éjszakára nappal, virulásra hervadás következik.

2. A *laudes* szombaton a következő nagy választás elé állít: feltámadás vagy elvetés. Az első három zsolotár kimondottan ezt a kettős választást állítja elénk, először az egész világot felülről tekintve az örökkévalóság szempontjából, azután Isten trónusától, végül a gonosz világ álláspontjáról.

Az egész órán végigvonul tehát ez a nagy gondolat: Isten a szentség Istene, ki a jót szereti és a gonoszt bünteti. Ez a gondolat nagyon is beillik a hét végének hangulatába.

149. zs.: *Dicséret az ajkon, kard a kézben.* – Ez az apokaliptikus ének a száműzetés utáni időkből származik, amikor már várta a zsidóság a messiási idők eljövételét. A zsolttáros az utolsó napokat írja le és Isten országának végső győzelmét állítja elének. Az istenfélők Királyuknak dicsérő dalt zengenek, – de a gonoszokra vár Isten büntető kardja. A liturgiában mi Jézus Krisztust, a mi isteni Királyunkat és Bíránkat dicsérhetjük vele, lélekből átélve máris az ítélet napját.

91. zs.: *Az igazságos bíró dicsérete.* – Ezt az éneket a zsinagógákban szombatonként énekeltek és így lett az Ecclesiában is hamarosan szombati imádsággá. Ugyanazt a gondolatot fejtegeti tovább, mint az előző: Isten megjutalmazza a jókat és bünteti a gonoszokat. De egyúttal dicséretet is zeng Istennek, ezért a szombati laudesbe nagyon szépen beleillik.

63. zs.: *Isten oltalmazza övéit.* – Megmutatja a zsolttár Isten ítéletét ellenségei fölött és megmutatja, hogy milyen haszontalanul akarnak az igazaknak ártani. Kell, hogy nekünk is bátorságot és bizalmat adjon ez a zsolttár az Isten országának harcaiban. Szép illusztrációja ennek a zsolttárnak nagypéntek és húsvét vasárnapja, ezért van benne a nagyheti zsolozsmában is, – a főpapok tervét és Jézus föltámadását érezhetjük a szavak mögött.

Sirák éneke. (36,1–16) – Könyörgő imádság, de egyúttal igazi lelkipásztori és misszionárius imádság. Az első felében is nem annyira a pogányok megbüntetéséért, mint inkább a hazatérésükért mondhatjuk, amint valóban a misszionáriusok így is imádkozták.

150. zs.: *Befejező ének.* – A zsolttároskönyvnek utolsó zsolttára: hatalmas felszólítás Isten dicséretére. Egy nagy Alleluja az egész hétre.

Mózes búcsúéneke. (MTörv 32,1–43) – Népének ősz vezére, a haldokló Mózes vesz búcsút ezzel az énekkel népétől. Megragadó szavakkal és találó képekkel mutatja meg Isten hűségét és igazságosságát a kiválasztott nép iránt. Mi krisztusi hívők kiérezhetjük belőle Istennek gondos szeretetét és vezetését velünk szemben s Isten minden gyermekével szemben; de felismerhetjük és elismerhetjük a mi hűtlenségünk gonoszságát is Istennel szemben. Mózes ezekkel a szavakkal adta át ezt az éneket népének és mi is így vehetjük át: „Vésetek minden szót, amit ma nektek elmondottam, a szívetekbe és tanítsátok meg rá gyermekeiteket is, hogy ennek a törvénynek minden szavára ügyeljenek és valamennyit kövessék. Számotokra nem üres szó ez, hanem ez a ti életetek! Ez az ige fog titektek életet adni a földön, ahová most bevonultok.”

3. A *prima* alapgondolatát ezekkel a szavakkal fejezhetnők ki: Boldogok, akik éheznek és szomjúhoz az igazságot, mert ők kielégítettnek. Ebben a órában is uralkodik ugyanis a másvilági igazságos kiegyenlítésnek gondolata. Az Egyház és a lélek kér benne oltalmat az üldözésekkel szemben, – de egyúttal örvendezve vallja meg Istennek való önátadását.

Imádságunk étellel teljesebb lesz, ha a mai zsolttárokat a mi Urunk Édesanyjának ajkára adjuk, amint ő imádkozhatott nagyszombaton. Akkor az érzelmeknek egész skálája fog kicsendülni belőle: keserű fájdalom, az ellenség diadala, kérés, remény, bizalom, a feltámadáson való ujjongás. A krisztusi lélek hasonló helyzetben van ma is a földön: szomorúan kell látnia az istentelenséget a földön, buzgón kell imádkoznia megtérésükért és remélnie kell az igazságos Istenben.

93. zs.: *Isten igazságosan visszafizet.* – Az ördögtől és az ő társaitól üldözött Egyháznak és a léleknek segélykiáltása ez a zsolttár, bár tele van a győzelem biztos tudatával, hogy Isten az övéit oltalmazza és a gonoszokat megbünteti. Ezért az Egyház a

második részben figyelmezteti a bűnösöket és imádkozik megtérésükért, a harmadik részben pedig a lélek áttekinti az elmúlt hetet és alázatosan megvallja: csak Isten segítségével maradhattam győztes.

107. zs.: Isten a mi bizalmunk. – Ez a zsoltár is az Egyháznak és a léleknek hálaadó imádsága Isten hűségese segítségéért az elmúlt héten. Kifejezésre jut benne a reggeli magunkfelajánlása Istennek. Befejezésként pedig erőt kér a győzelemre.

4. A *tertia* óráját szombaton a 101. zsoltár tölti ki teljes egészében. Két érzelmet akar főként lelkünkben felébreszteni: a földi száműzetés keserűségét és az Isten után sóvárgó vágyat.

101. zs.: Vigasztalás a száműzetésben. – Szomorú érzés lehetett a Babilonba száműzött zsidók számára az a tudat, hogy Jeruzsálem romokban hever, de vigasztalta is őket a jövő dicsőségnek előrehirdetése.

A krisztusi imádkozó számára a száműzetés nem más, mint Istentől való távozás a bűnök által, melyekből ki akar emelkedni, – a haza pedig az Istennel való barátság és az Istennel való egyesülés, a földön a grácia által, az égben a glória által. Ez után vágyódik bensőséges honvágygal. A zsoltáros végigkísér minket a széles és hosszú úton, a bűn állapotától (száműzetés) a bánat, a remény és vágyódás által egészen a hazatérésig, az Istennel való egyesülésig. Ez a zsoltár az Egyházban egyébként az ötödik bűnbánati zsoltár. Azért a krisztusi imádkozó elmondhatja ezt a maga nevében is és bánhatja vele saját bűneit, – de elimádkozhatja az Egyház nevében is a bűnösök megtéréséért; – ilymódon belehelyezheti a Krisztussal való egyesülés utáni gyengéd vágyakozását, a mennyei hazát sóvárgó honvágyát.

5. A *sexta* a teremtés dicsőségét zengi. A óra gondolata visszavisz minket az első Sabbatra, amikor Isten visszatekintett a teremtés befejezett művére, – ezért imádkozzuk a teremtés fönségéről zengő himnuszt. A óra célja pedig az, hogy a teremtés művének szemlélése Isten dicséretére ragadjon minket és egész szívvel-lélekkel mondjuk a keretvers szavát: Én Uram, én Istenem, mily hatalmasan nagy vagy te! Egyúttal felindítja bennünk a jószándékot is, hogy kerüljük a bűnöket; mikor ugyanis látjuk, hogy a teremtésben rend és engedelmség tapasztalható mindenfelől, magától fakad a kérdés: szabad-e nekem a teremtés harmóniájában rendetlenséget okoznom bűneim által.

103. zs.: A teremtés himnusza. – A zsoltár gondolatmenetében a teremtés hat napjának a munkájára támaszkodik. Bemutatja először a világossággal körülvevő Teremtőt; – majd szól a tengernek és földnek szétválasztásáról, – azután a földnek édes folyóvizekkel való megtermékenyítéséről, – végül égnek-földnek benépesítéséről, – és befejezi az egészet a hetedik rész, a sabbat-napi nyugalom.

6. A *nona* zsoltára az Úr szavát idézi eszünkbe, melyet majd az utolsó ítéleten mond: Távozzatok, ti átkozottak. Ha ugyanis minden nona az életnek és a világnak végére figyelmeztet, természetes, hogy szombat nonája még erősebben juttatja ezt kifejezésre. Ebben a órában az Egyház az örökkévalóság kikötőjének bejáratánál világítótoronyként akarja lelkünkbe belesugározni ezt a gondolatot: van pokol. Drága jó Egyházanyánk, ki az egész hét folyamán intett, óvott, panaszkodott, sírt, most az utolsó és legmélyebb húrt zendíti meg: aki az irgalmas Istent elutasítja magától, az igazságos Bírót lesz kénytelen megismerni.

108. zs.: Az irgalmatlan ellenség sorsa. – A krisztusi imádkozó számára a legnehezebb ebbe a zsoltárba belevinni a saját érzelmét. Szinte visszaborzaszt az ószövetségi embernek lelkéből fakadó és a tiszta szeretetet nem ismerő léleknek

számunkra szörnyű átkozódása. A következő gondolatok segítenek, hogy mégis el merjük és el tudjuk mondani: A legújabb magyarázók úgy akarják megértetni velünk az átkozódó helyeket, hogy ezek egyenesen az ellenséghez intézett szavak, de céljuk, hogy észretérítsék a bűnösöket. – Ennél a tudós magyarázatnál jobban segít, hogyha az Egyház vagy Jézus nevében imádkozzuk a zsolnárt; az átkokban pedig nem kívánságot látunk, hanem az isteni igazságosságnak ítéletét a megátalkodottak fölött. Az Anyaszentegyház könnyekkel szemében mondja ki ezeket, – amint Jézus is könnyes lélekkel mondta a farizeusokra a nyolcszoros jajt.

Ha bűnt érzünk a lelkünkön, akkor halljuk ki ezekből a szavakból a ránk vonatkozó isteni ítéletet, hogy megdöbbenve imádkozzuk: Irgalmazz nekünk, gyöngé, gyarló embereknek. Nincs igazuk azoknak, akik imádságban nem akarnak a végső dolgokra gondolni; az Egyház ebben a komor órában így akarja lelkünkbe vésni: Van pokol, van ítélet, van büntetés, hogy megrettenve sikoltsunk fel: Az örök kárhozattól szabadíts meg minket!

7. A *vesperae* nagy „Deo gratias”. A hét egyik legszebb órája, melyben hálát ad imádkozó Egyházanyánk az egész elmúlt hétért. Megadja hálánk motívumait, azután a nagy, a jóságos és hűséges Isten előtt hódol.

143. zs.: *Győzelem és jólét.* – Nem egységes ez a zsolnárt, hanem más zsolnárok töredékeiből van összeállítva. A Vulgata fordítása sem tökéletes, ezért nehéz a tartalmát és gondolatmenetét kifejezni. Körülbelül a következőképpen tagolhatjuk: Az elmúlt hét küzdelem volt Isten országáért a lélekben; hála legyen Istennek, hogy megtanított engem harcolni; – de megismerjük gyengeségünket is a hét folyamán és tudjuk, hogy még nem értünk a küzdelem végére; – ám Isten erőt ad a további küzdelemhez és örülhetünk az általa elért eredménynek. A hét végén most mi is nyugodtan nézhetünk lelkünk kertjére: rend, jólét és béke van benne.

144. zs.: *Isten nagysága és jósága.* – Eredetileg alfabetikus ének volt. Már a régi zsinagóga liturgikus énekként használta és a zsidók maguk is nagyra becsülték. Erről a zsolnárról mondja a zsidó közmondás: Aki Dávid „Thehillah”-át naponként háromszor imádkozza, biztos lehet róla, hogy a jövő világ gyermeke. A krisztusi érzélemvilághoz is közel áll ez a zsolnárt és a psalteriumoskönyv legszebb énekei közé tartozik.

A szombati vesperae nek tehát Janus-arca van. Egyik arcával visszatekint és hálát ad a nagy, a jó és hűséges Istennek a hét jótéteményeiért, de a másik arcával már vasárnapra tekint, készül az Úr napjára és a Szentháromsághoz imádkozik.

8. A *completorium* szombaton az élet esti imája. Az egész heti zsolozsmának legutolsó órája! A hét vége gondolatainkat amúgyis az élet végére irányítja, – tegyük hát ezt a órát a hét esti imádságává, sőt az élet esti imádságává. Egyébként az Egyház is eltér a completorium általános hangulatától és egy szép hálaadó zsolnárt imádkozik most el.

A óra első felében lélekben képzeljük el magunkat a halálos ágyon, érezzük át a halálfélelemnek minden gyötrelmét és keltsünk fel bánatot egész életünkről. Aztán emelkedjünk fel, lelkünk mélyéből mondjunk köszönetet Isten minden jótéteményeiért. Tehát legyen ez a óra először Miserere, azután Te Deum az élet végén.

87. zs.: *Szomorú a lelkem mindhalálig.* – Egy halálos betegnek kétségekkel teli felsikoltása. Nagyon szomorú egy zsolnárt. Valószínű, a száműzetés korából származik és nagyon nehéz a gondolatmenetét is megállapítani. Örökösen megújul benne az imádkozó panaszkiáltása, de nem jut el a fájdalomnak belső legyőzéséig, nem emelkedik fel a jövőbe vetett bizalomig, hanem komor panasszal végződik Isten haragja fölött. Csak

akkor tudjuk jobban átímadkozni, ha számunkra a halálos ágyon küszködő halálfélelmét és bánatát érezzük ki belőle.

102. zs.: *Isten atyai jósága.* – A fogságból való szabadulásért zeng benne hálát a zsoldáros, de azután tovább is megy a költő és köszönetet mond Istennek minden irgalmáért és jóságáért népe iránt. Majd bemutatja a „kis embert” és a „nagy Istent”, hogy végül Isten-Királyunkat minden teremtménnyel és az angyalokkal együtt imádjuk és magasztaljuk.

VIII. fejezet: Szűz Mária kis zsolozsmája

Nagyon sok zárdában a rendes zsolozsma helyett azt a „votiv-zsolozsmát” végzik, melyet Szűz Mária kis officiumaként ismernek.

Elvünk az, hogy a legjobb lenné, ha minden zárda áttérne a „horae diurnae” végzésére, vagyis a rendes zsolozsmából mondaná el a nappali órákra szóló imádságokat. Ez nem lenne hosszabb, mint az eddig végzett zsolozsma, – de változatosabb és a liturgia egyre jobban ismeretessé váló szellemének megfelelőbb.

De ez az elv még sok helyen csak elmélet marad és tovább is ragaszkodnak az idejét múlt szokáshoz, azért röviden közöljük ennek is a szerkezetét. Bővebb ismertetése alól felment először is, hogy nem szívesen látom a „horae diurnae” helyett; – másodsor, hogy sok rész az előző fejezetben megtalálható; – végül hasonló munka jelent már meg.⁶

A Boldogságos Szűz szombati officiumán kívül a római breviáriumban van egy második is, melynek neve „Officium parvum”, mert rövidebb, mint a szombaton és Mária-ünnepeken mondott zsolozsma.

Kimutatható, hogy már a korai középkorban a kolostorokban a kánoni órák mellett naponként még külön zsolozsmát imádkoztak a legszentebb Szűz tiszteletére. A XI. században különösen Szent Damiáni Péter buzgólkodott azon, hogy Szűz Mária officiumát a kánoni órák mellett mindennap elvégezzék. Állítólag 1095-ben II. Orbán pápa a clermonti zsinaton elrendelte, hogy a krisztusi hívők legalább minden szombaton imádkozzák el ezt a kis officiumot, hogy a kereszteshadjáratra Isten áldását leedsjék. Egyéb adatok szerint a nevezett pápa elrendelte volna, hogy minden papnak a napi officium mellett el kell végeznie a kis officiumot is, melyet a XII. és XIII. század több zsinatja kimutathatóan előírt. Lassanként eléggé általános szokássá vált, hogy legalább azokon a napokon, melyeken a napi officiumban nincs kilenc lectio, a Boldogságos Szűz kis officiumát is elmondják. V. Pius pápa „Quod a nobis” kezdetű bullájában felmenti a papokat a kis officium végzésének kötelezettsége alól, kivéve azokat a szerzetesrendeket (kartauziak, trappisták, ciszterciek, domonkosok stb.), melyeknek ez különleges kötelességük. Azonban ajánlja mindenkinek önkéntes elmondását a szokott napokon s minden alkalommal 100 napi búcsút engedélyez az imádkozónak. XIII. Leó pápa lényegesen nagyobb búcsút fűzött az officium elmondásához. Nagyon sok új női szerzeteskongregációban ezt az officiumot rendelték el kötelező napi imádságként, mert ez a kor idegenül állt szemben a liturgiával és nem értette meg annak lelkét.

Mai alakját ez az officium a hivatalos breviárium-kiadások számára Borromei Szent Károly segítségével V. Pius pápa állapította meg.

⁶ B. Kleinschmidt: Die kleinen Tagzeiten der Mutter Gottes. Theol. u. Gl. 1925, 327–336. – B. Schäfer: Das kleine Offizium der sel. Jungfrau Maria. Münster², 1902. A jelen fejezet erre és Thalhoffer liturgiájára támaszkodik.

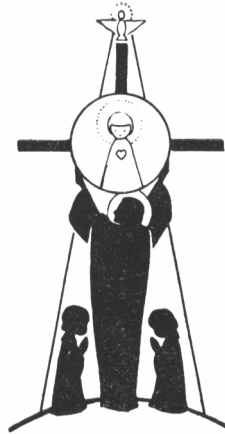
Lényeges részében a kis officium az egész liturgikus éven át változatlan, csak néhány kisebb változást találunk (antifonákban, lectiókban, kollektákban), az adventi, karácsonyi vagy ezeken kívül eső időszak szerint. Kórusban végzett imádságnál, amennyiben kötelező zsolozsmázásról van szó, a napi zsolozsma egyes órái után következik a kis officium megfelelő órája olyan napokon, amidőn a napi zsolozsmának három lectiója van, kivéve karácsony vigiliáját, a nagyhetet, húsvét és pünkösd hetét. Szűz Mária ünnepein, mivel a napi officium órája szól, nem imádkoznak a kis officiumot a kórusban. (A kis officium matutinuma és laudese a napi laudest, vesperása a napi vesperaeet közvetlenül megelőzi, a többi órája a kis officiumnak a napi zsolozsma óráit követik közvetlenül; a primát a martirologium felolvasása előtt imádkozzuk. Ha mint magánimádságot végezzük a kis officiumot, akkor az nincs semmiféle meghatározott időhöz kötve.) Imádkozhatják kórusban még a kis officiumot vasárnapokon, semiduplex és duplex ünnepeken; nagyhét három utolsó napján nem szabad a kórusban imádkozni, csak magánjátatosságként, úgyhogy a privát elmondása kivétel nélkül minden napon lehetséges. A különböző idők szerint úgy mondjuk, amint azt a Breviáriumban találjuk.

Az invitatoriumban és a harmadik responsoriumban még a szenvedés időszakában is mondunk Gloria Patri-t; húsvéti időben az invitatoriumhoz, antifonákhoz, versikulusokhoz és responsoriumokhoz nem fűzünk Alleluját, az antifonák száma sem csökken (egyre). A Breviáriumban a kis officiumhoz nincs Te Deum előírva, de ad libitum elmondhatjuk (a harmadik responsorium kihagyásával) karácsonytól hetvenedvasárnapig és húsvéttól adventig; adventben és hetvenedvasárnaptól húsvétig a Te Deum-ot csak a közbeeső Mária-ünnepeken és Szent József ünnepén mondjuk, egyébként a harmadik responsoriumot. Az egyes órák előtt egy Ave Maria-t imádkozunk el, az Istenanya előtti előzetes hódolatul és üdvözlésül, a liturgikus bevezetés (Deus, in adiutorium – Domine, labia) és a befejező formulák (Benedicamus Domino – Fidelium animae) ugyanazok, mint a kánoni óráknál. A kis Szűzanya-officium megértése az előzők után nem nehéz s ezért e tekintetben itt egészen röviden szólunk.

Az Officium parvum vesperaejének zsolttárai mindig ugyanazok, a hozzátartozó antifonák azonban változnak aszerint, hogy adventen kívül, az év folyamán, adventben vagy a karácsonyi időben mondjuk.

A 109. zsolttár (Dixit Dominus Domino meo) az Istenembernek mint királynak és főpapnak dicsőítése, aki fájdalmas megaláztatásai (de torrente in via bibet) után Isten jobbára ül, aki győzedelmesen vonul végig a világtörténelmen s végül minden ellenségét legyőzi. Mivel Mária ennek a dicsőséges királynak és főpapnak anyja, ő vett legjobban részt megaláztatásaiban, áldozatában, s ezért fönt a mennyben dicsőségben trónol, így mikor a 109. zsolttárt imádkozzuk, csodálattal és bizva tekintünk fel hozzá mi is, a Fiúval együtt az Édesanyát is ünnepeljük. A mennyei lakomával helyet foglalva (accubitus), a legédesebb illatot árasztja (nárdusillat), tökéletes erényeinek és dicsőségének jó illatát leheli.

A 112. zsolttár (Laudate pueri) Isten dicsőítése azért, hogy ő, a végtelenül fölséges oly mélyen lehajol a szegény emberhez, hogy őt fölemelje. Legfényesebb bizonyítéka ennek a leereszkedésnek, hogy Istennek Fia Máriától testet vett, hogy a szegény emberi szülötteket Isten fiaivá, Mária gyermekeivé tegye, s így Édesanyja, „mater filiorum laetans” lehessen. Ezért dicsőítjük ebben a zsolttárban Istent és magasztaljuk az Isten Anyját, akit az elgondolható legbensőségesebb és legboldogítóbb szeretetben egyesített magával isteni Fia. Ezért mondja (az antifonákban), hogy fejét gyöngéden balkarján nyugtatja s jobbával átöleli őt.

Segít a Szűz Mária zsolozsmájának megértésében, ha annak részeinél gondolunk a Szent Szűz életének főbb eseményeire, így a vesperae alkalmával, – amivel kezdődik tulajdonképpen a zsolozsma, gondoljunk a Szűzanyára, aki úgy mutatja fel nekünk a kis Jézust, mint ahogy a pap mutatja fel az Eucharisziát, melynek alapítását ünnepli egyébként a vesperae.

A *121. zsoltár* betűszerinti és történelmi értelmezésében annak a csodálkozásnak és örömmel ad kifejezést, amit a Jeruzsálemben zarándokló zsidók éreztek, amikor megpillantották ezt a főszebb, nagyszerűen épített várost, mely az ószövetségben ennek az egész nemzetnek olyan jelentőséggel teljes volt, s egyben az ő kérésük is volt (6–9. vers), hogy az Úr áldja meg ezt a várost. A Boldogságos Szűz officiumában a zsoltáros Jeruzsálemet a mennyi Jeruzsálemre vonatkoztatjuk, mely főszebb nászlakként (cubiculum) tűnik fel előttünk, melyben Krisztus királyként vezeti be dicsőségébe a Szűzanyát. Mária külső alázatossága (nigra sum) és belső szépsége (formosa) miatt gyöngéden szereti szent Fia. Ezt a zsoltárt imádkozva megjelenítjük, hogy a Szent Szűz egész földi életében az égnek örült (laetatus sum stb.), hogyan ujjongott, mikor oda beléphetett (stantes erant stb.) s hogyan könyörgi le onnan az áldást Istennek Egyházára a földön, mely előképe a mennyi Jeruzsálemnek (rogate, quae ad pacem sunt stb.).

A *126. zsoltár* (Nisi Dominus aedificaverit) alap gondolata: „Minden az Isten áldásától függ”; egy háznak jó megépítése, a városnak veszély nélküli fennállása, a gyermekáldás, mely a szülők védelme, Isten áldásához van kötve. Mint a legragyogóbb ház (domus aurea), mint a legnagyobb város jelenik meg Mária az ő mennyi dicsőségében, melybe az üdvözítő őt felvette, miután a földi élet téli és esős időszaka számára véget ért (antifona: Jam hiems transiit). Ilyen aranyházzá lett Mária Isten kegyelme által; neki köszöni azt is, hogy mint az Istenember Anyjának milliónyi gyermeke van (mind, akik Krisztusban megigazultak), akik az ő nevének dicsőségéért kezdesznek azért, amit mi zsoltárunkban Istennek köszönünk.

A *147. zsoltár* (Lauda Jerusalem) felhívás Isten dicséretére, aki a szétrombolt Jeruzsálemet a babiloni fogság után kegyelmesen visszaállította (1–3. vers), szavának hatalmával, mely a kemény telet a legnagyobb könnyűséggel tudja enyhe tavasszá változtatni (4–7. vers) s aki azzal, hogy Jeruzsálemet újra kegyelmébe fogadta, megmutatta, hogy Izrael, mint a kinyilatkoztatás hordozója (8. vers), az ő kitüntetett, kedves népe (9. vers). Midőn a Szűzanyát látjuk az égben az ő szépségében és kellemében (antifona: Speciosa facta es, stb.), az Isten Egyházát (Jeruzsálem) hívjuk fel az Úr dicséretére, aki Máriában ennek az Egyháznak erős várat és gazdag kegyelmeinek kiosztóját adta. Isten mindenható szava a Szent Szűz földi jelentéktelenségét (téli fagy)

mennyei dicsőséggé változtatta (tavasz), s olyant művelt benne, amilyent senkiben az emberek fiai között.

Az ismertetett öt zsolotárt imádkozzuk adventi és karácsonyi időben is a vesperaeban; a hozzátartozó antifonák ádentben ennek az időnek főmisztériumára vonatkoznak a megtestesülés hírüladása az angyal által Máriának; karácsonyi időben a szüzi istenanyaságnak és a megtestesülés jelentősége kerül kifejezésre.

A vesperae *capitulumban* adventen kívül és a karácsonyi időben (Sir 24,14-ben) Máriát beszélteni az Egyház s elmondhatja vele, hogy ő már minden idők előtt volt, sohasem fog megszűnni és (mindig) Isten előtt, az ő szent lakóhelyén szolgált. Amennyiben ugyanis minden idők előtt elhatározta Isten, hogy az Ige emberré lesz, Mária is, mint az Istenember anyja, öröktől fogva Isten gondolatában volt; azután Isten anyja lett valóságban s az marad a menny dicsőségében mindörökre. Mint Isten anyja, már itt lenn a földön is (Krisztussal való áldozatközösségében) papi szolgálatot teljesített és ezt folytatja a mennyben, amidőn közbenjár és értünk imádkozik (coram ipso ministravi). Az adventi idő *capituluma* megfelelően szól a Jessze gyökeréből sarjadt Messiásnak hírüladásáról.

A vesperae *hymnusa* mindig ugyanaz: Ave maris Stella. Elsősorban tiszteletteljes hódolat (ezért imádkozzuk térdenállva az első versszakot) a fölséges, szüz Istenanya előtt, azután sürgető kérés hozzá, aki az emberiség mennyei kapuja lett és a második, boldogabb Éva. Könyörgünk hozzá, hogy az élet sokféle szükségében hatalmas kérésével álljon mellettünk isteni Fiánál, hogy egykor mi is nézhessük őt s vele örülhessünk a mennyben. A versiculus dicsóíti Máriának tenmészetfölötti kegyességét, mely főként az Istennel való bensőséges, imádságos (labiis) viszonyban nyilvánul, amiért az Úr az egész örökkévalóságon át oly sok kegyelemmel árasztja el.

A Magnificat a megdicsőült istenanya szívének legmélyéről száll Istenhez. A collectában azért a kegyelemért könyörgünk Istenhez, hogy Mária kérésére e földi élet minden veszedelmén keresztül egyszer a mennyei dicsőségbe jussunk. Mária minden szenteknek királynője, ezért nagyon illő, hogy mi (adventen kívül) a collecta után következő Commemoratio Sanctorum-ban Istent még arra kérjük, hogy védelmében és kegyelmi segítségében részesítse irgalmasan a szent apostolok és minden szentek könyörgésére az élőket és elhunytakat.

A szerzetesrendeknek és társulatoknak, melyek ezt az officiumot végzik, megvan az a kiváltságuk, hogy a vesperaeban és a laudesben a collecta után, közvetlenül a Commemoratio Sanctorum előtt külön megemlékezzenek rendi szentjeikről, pl. Assisi Szent Ferencről, Szent Domonkosról, Szalézi Szent Ferencről, Páli Szent Vincéről, Szent Erzsébetről, Szent Kláráról, Merici Szent Angéláról, Szent Orsolyáról.

A kis zsolozsma completoriumát körülbelül abban az időben kellene mondani, amikor az esti harangszó Úrangyalára szólít. Köszöntsük tehát Gábiel arkangyallal az Úr szolgálóleányát.

A completorium (kezdet: *Converte nos*) csak három zsolnárból áll. Az elsőben (128. zsolná) kijelenti Izrael, hogy kiválasztása óta (a *juventute*) állandóan gonosz ellenségek szorongatták és bántalmazták, de Isten ezeket a dölyfös ellenségeket újra és újra megalázta; ezt követi a könyörgés, hogy Isten a mostani elnyomókat is kényszerítse alázatosságra. A Szűzanya lelkéből imádkozva ezt a zsolnárt, gondoljunk azokra a fájdalokra, melyeket a Megváltónak anyjaként a jászolná a kereszttig, sőt mennybe való felvételéig győzedelmesen kiállott s kérjük Istent, hogy Máriának minden ellenségét, akik mindig az Egyháznak is ellenségei, megszegyenítse.

A 129. zsolná (*De profundis*) könyörgő imádsága a nagy szükségben élő babiloni számkivetetteknek. Bizalommal kéri Istentől, aki nekik a törvényt adta és aki végtelenül irgalmas, bocsássa meg bűneiket és szabadítsa meg őket. Mária a bűnösök menedéke; úgy tekintünk föl hozzá, mint részvevő, kegyes anyára, nagy bizalommal kérjük a nap végeztével ebben a zsolnártban Istent először azoknak a bűneinknek bocsánatáért, melyeket e nap folyamán követtünk el, azután minden más bűneink bocsánatáért, valamint testvéreink és a tisztulás helyén lévő lelkek bűneinek bocsánatáért.

A gögös törekvésekért való váddal szemben bizonyítja a 130. zsolná énekese Isten színe előtt, hogy ő szívből alázatos és Isten kegyelmével (*retributio*) annyira igénytelen, békés és megadó, mint a gyermek, akit elválasztottak anyjától; legyen Izrael is minden időben ilyen alázatos és Istenben bízó! Ha a Szűzanyára vonatkoztatjuk a zsolnárt, gondoljunk arra, hogy ő élete minden napjában az Úr alázattal teljes szolgálóleánya volt s ennek jutalmául most már mindig isteni Fiának szívében pihenhet. Adjuk oda mi is magunkat alázattal Istennek az elkövetkező éjszakára.

Hogy az éj folyamán az Úr védelmében legyünk, megemlékezünk a *himnuszban* az üdvözítőről, aki a Szűzanyától vett emberi testet magára, s Máriát kérjük, őrizzen a sátán cselvetéseitől az éjszakán (*nos ab hoste protege*) s legyen mellettünk halálunk óráján, hiszen ezen az éjszakán is elkövetkezhetik már az. A *capitulumban* a Szent Szűz „a szép szeretet, a félelem, az ismeret és a reménység” anyjának nevezi magát (*Sir 24,24*); ő adta nekünk az Isten Fiát, aki a személyes, tiszta szeretete Istennek, s teljességgel bírja szent Fia által lelkébe öntött szeretetet. Azt a szeretetet, mely az Istennek gyermeki félelmében gyökerezik, s mellyel mélyen belelátunk Isten lényegébe és kinyilatkoztatásaiba, s mellyel a legbizóbb reményt is megnyerjük. A „*Nunc dimittis*” *canticummal* időleges elengedést kérünk Isten szolgálatából, hogy éjszakai nyugovóra térhessünk. A hozzátartozó antifonában (*Sub tuum praesidium*) ismét a Szűzanya oltalmába ajánljuk magunkat, úgyszintén a rákövetkező *collectákban* is ezért könyörgünk.

A matutinum az éjszaka órája. Éjszaka szólalt meg a pásztoroknak az angyal szózata. Ez hirdette: Krisztus Jézus született! A szent éjszakának ezzel a varázsos, imádkozva virrasztó hangulatában végezzük el ezt az imádságos órát.

A kis officium matutinuma adventen kívül, adventben és karácsony után majdnem ugyanaz. Az *invitatorium* verse az egész officium gondolatát kifejezi: vallásos hódolat a Szűzanya előtt (Ave Maria), mely őt, mint kegyelemmel teljeset (*gratia plena*), mint Isten Anyját (*Dominus tecum*) megilleti.

Minden Mária-tiszteletnek legmélyebb alapja az ő istenanyai méltósága. Ezért Venantius Fortunatus *himnuszában* (*Quem terra, pontus, sidera*) a legszentebb Szűzet elsősorban mint Isten Anyját ünnepeljük, aki szíve alatt hordozta a világnak végtelen Teremtőjét.

A himnusz után csak egy *nocturnum* következik, melynek antifonái és zsoltárai az „Officium in festis per annum”-ból valók, és pedíg hétfőn és csütörtökön az első (8., 18. és 23. zs.), kedden és pénteken a második (44., 45., 86. zs.), szerdán és szombaton a harmadik (95., 96., 97. zs.) *nocturnusa* ennek a zsolozsmának.

A 8. *zsoltár* (*Domine, Dominus noster*) Isten dicsérete, aki a teremtésben mindent felülmúlóan nagyra tűnik fel s mégis oly mélyen leereszkedett az emberhez, hogy azt saját képére alkotta és a többi teremtménynek, melynek szabadságot nem adott, uralkodójává tette. Különösen nagyszerű a fölséges Istennek ez a leereszkedése Máriához, aki egyedül bűn nélkül fogantatott (*benedicta in mulieribus*) és minden látszólagos igénytelensége már itt lenn Isten legtisztább képmása volt, s mint Istennek anyja (*benedictus fructus ventris tui*), minden teremtmény fölé emelkedett.

A 18. *zsoltár* Isten fölségét énekli, melyet a csillagos égből látunk, de különösen a napban, azután a mózesi kinyilatkoztatásban vagy törvényben, mely lelkünk napja és amelynek megtartása a zsoltárénekesnek szívügye. Krisztus, akiben az Istenség személyesen lakozik, az életnek igazi napja, aki körül az angyalok és szentek mint középpontjuk körül élnek; ennek a misztikus égnak a legragyogóbb és legkedvesebb (*sicut myrrha electa*) csillaga Mária (hold), akinek öléből mint hajnalpírból az élet Napja kel fel; őreá, kinek dicsérete az egész világon hangzik (2–5. vers) és Fiához való viszonyára tekintve (6–7. vers) imádkozzuk az Istenanya officiumának zsoltárát s megemlékezünk róla, hogy Mária mindenkor betöltötte az Úr törvényét (8–11. vers), közbenjárásáért könyörgünk és azért a kegyelemért, hogy Istennek szent és áldásthozó rendelkezéseit mindig lelkiismeretesen megtarthassuk.

A 23. *zsoltárt* (*Domini est terra*) eredetileg akkor énekelték a zsidók, amidőn a frigyszekrényt Obed-Edom házából Jeruzsálembé, Sion hegyére (*mons sanctus*) vitték. A mózesi frigyszekrény felett Isten a sechinában (világító felhőben) láthatatlanul jelen volt, tehát Sion hegyén trónolt Isten, az égnak és földnek Teremtője és Ura (1–2. vers), ezért kérdezi az énekes: ki merne közelíteni Istenhez az ő szent hegyén, s meg is felel rá: Aki tiszta az ő gondolataiban és minden cselekvésében. Mivel a frigyszekrény fölött a fölséges Isten akar Jeruzsálem kapuján keresztül bevonulni, kiadják a város képviselőinek (*principes*) a felhívást, hogy az ősi (*aeternales*) városkapukat nyissák fel. Mária az újszövetség frigyszekrénye (*foederis arca*), ki most a mennyei Sionban lakik, fölötte, az Istenanya fölött trónol különösképpen a világnak fölséges Királya. Mikor a Szent Szűz a mennybe felvétetett, ő, aki ezt a kiváltságot a legnagyobb mértékben megérdemelte, mert a legszentebb volt, az angyalok és szentek ezt énekelték: „Nyíljatok fel, kapuk, mert Máriában a dicsőség Királya vonul be.” A mennyei Sionra és a frigyszekrényre feltekintve, Máriát magasztaljuk ebben a zsoltárban, az Úrnak legtisztább jegyesét (antifona: *Ante torum huius virginis*), és sóvárgunk, hogy tiszta élet után egykor hozzá juthassunk el.

A 44. *messiási zsoltárnak* (*Eruclavit cor meum*) alapgondolatai – melynek tárgya Krisztus, az Egyháznak dicsőséges Jegyese – a következők: A Messiás (*rex*) nemének

legszebbje, hős, aki minden ellenségét legyőzi, örök birodalmat alapít s áldozatkész szeretetében mindenekelőtt a zsidó nemzetnek (jegyes; regina a dextris), de a pogány nemzeteknek is (proximae eius) odaadja magát, megengedi, hogy azok dicsőségében résztvegyenek, s így áldásokban végtelenül gazdag közösségre lép az Egyházban az emberiséggel (1–17. vers), amiért sohasem lehetünk neki eléggé hálásak. Amint az Egyház nagyjában és egészében, úgy minden megigazult s különösen minden szűzi lélek Krisztusnak jegyese. A legszebb és leghatalmasabb (specie tua intende; antifona) Krisztus minden jegyese között Mária, éspedig nemcsak legtökéletesebb szüzességéért, hanem egészen különösképpen azért, mert Isten Fiának, a második Ádámnak anyja, aki mellett ő mint második és boldogabb Éva áll. Máriának Krisztushoz való, titokzatos, jegyesi viszonyát a Szent Szűz officiumában a 44. zsoltár énekeli és ünnepli meg.

Isten csodálatosan oltalmazta a nagy veszedelemben az ő városát, Jeruzsálemet, melyet Sancherib alatt az asszírok fenyegettek. Erre gondol hálával az énekes a 45. *zsoltárban* (Deus refugium nostrum): Isten a mi menedékünk, az ő kegyelme (fluminis impetus) védi a vadul támadó pogány népekkel szemben Jeruzsálemet, ahol ő lakik; ezt bizonyítja az asszírok leverése; szűnjenek meg tehát Izrael ellenségei ostromolni! Mária, az Istenembernek anyja a legkiválóbb értelemben Isten városa. Rettenetesen ellene támadtak a szenvedéseknek hullámai (különösen a kereszt alatt); de az Úr vele volt, vigasztalta minden szomorúságban és győzedelmessé tette szorongatóival és Fiának ellenségeivel szemben, kik végre is mind összetörték.

Az asszírok leverése Jeruzsálem kapuja előtt szembeötlő bizonyítéka volt annak, hogy a város erős alapokon épült s az Istennek kedves volt, melyet arra rendelt, hogy a messiási időkben gyönyörűséges otthona legyen a pogány népeknek is. Ezt fejt ki a 86. *zsoltár* (Fundamenta eius). Ez az ószövetségi, Isten oltalma alatt álló Jeruzsálem mindenekelőtt az Egyháznak előképe, mely valóban a népek anyja lett. De előképe Máriának is, aki mint Isten anyja, „civitas Dei”. Benne találnak a hívők minden nemzetségből hazát, otthont, akik Krisztus testvéreiként Máriának gyermekeivé lesznek és örvendenek benne, a minden kegyelemmel teljes Édesanyjában (antifona: Sicut laetantium).

A 95. *zsoltárban* (Cantate Domino canticum novum) Dávid az egész világot felszólítja, hogy vele együtt dicsőítsék Istent az ő csodálatos kegyelmi segítségéért, melyet a pogány szomszédokkal szemben neki juttatott. Maguk a pogányok is ismerjék el, hogy csak Jehova az igaz Isten, s imádják őt, aki az idők teljességében a földre fog jönni és megalapítja a megigazultak birodalmát. Sokkal csodálatosabbnak és hatalmasabbnak látjuk az Istent, aki Krisztusban a világra jött, mint Dávidnak győzelmeiben. Győzedelmes lett az Istenanya, Mária által azokban a harcokban, melyeket az Egyház folytatott minden ellenségével, de főleg az ortodox hitűekkel szemben (antifona: Cunctas haereses interemisti). Ezért a diadalért dicsőítjük Istent Szűz Mária officiumában.

A 96. *zsoltár is* (Dominus regnavit) Isten dicsőítése azért a nagy büntetésért, melyet az ószövetségi teokrácia ellenségeire mért. Szűz Mária officiumában a testet öltött Istennek dicsőítése, aki ítél a bűn felett és hatalmat adott Máriának a pokol ellen s az Egyháznak minden ellenségével szemben.

Körülbelül ugyanebben a hangulatban, ujjongó örömeikként imádkozzuk el a 97. *zsoltárt is* (Cantate Domino... quia mirabilia fecit) Máriának ellenségeink feletti hatalmáért. Eredetileg Dávid dicsőítő éneke volt a pogányok fölött aratott fényes győzelemért.

A *lectiókban* a Bölcsesség beszél, aki önmagáról mondja, hogy Isten népe között (in Jacob – in electis – in Sion) vett hajlékot s ott éppoly nagyszerű (sicut cedrus exaltata sum), mint kedves (sicut cinnamomum et balsamum) tevékenységet fejt ki. E bölcsesség alatt elsősorban a személyes Sapienciát, a Logost kell értenünk, aki már az ószövetségben Isten

népe között különös módon tevékeny volt, azután testet öltött, hogy Jeruzsálemből a megváltás művével megalapítsa birodalmát. Ez a birodalom, az Egyház, a Paradicsom gyönyörűsége kertjéhez hasonlít, tele hatalmas fákkal és kedves növényekkel. Az olvasmányok *responsoriumaiban* a Bölcsesség dicséretét Máriára, a szűz Istenanyára alkalmazzuk, de méltán utalunk a Sapienciára, a testté lett Logosra is. Amennyiben azonban Mária mint az Igének anyja öröktől fogva Isten gondolatában élt, bizonyos értelemben már az ószövetségben is, Isten népe között működött (első és második lectio). Ezért Sapiencia alatt Máriát is érthetjük, akit hatalmában és dicsőségében Libanon cédrusához, magasra nőtt pálmához és jóillatú növényekhez hasonlítunk (harmadik lectio).

A *laudes* legnagyobb részben Istennek reggeli dicsőítése mindazokért a nagy dolgokért, melyeket Máriában és ő általa cselekedett és most is cselekszik. A 62. zoltárban azután sóvárgó odaadás is Istennek és áldáskérés a kezdődő napra. A *himnusz* Máriának, az Istenanyának és második, boldog Évának magasztalása. A *Commemoratio Sanctorum* ugyanaz, mint a *vesperae*ban.

A kis órák is, mint a *completorium*, három-három zoltárból állnak, melyeket a *completorium* himnusza (*Memento, rerum conditor*) előz meg.

A primában az 53. zoltárral bizalommal könyörgünk a mennyország megdicsőült Királynőjéhez (antifona: *Assumpta est Maria*), hogy Isten segítsége legyen velünk különféle ellenségeinkkel szemben, amelyek a nap folyamán fenyegetnek bennünket és a dicséretáldozatot ígérjük (a kis officium elvégzésével) ezért hálából.

A 84. zoltár (*Benedixisti, Domine, terram tuam*) abból az időből való, amidőn megszűnt már ugyan a babiloni fogság (1–4. vers), de a hazatértek helyzete még nagyon nehéz volt s ezért könyörögtek, hogy Isten fordítsa el tőlük egészen haragját s adja nekik kegyelmét (5–8. vers). Erre a kérésre ígéretet kapnak, hogy a béke bőséges áldásában fognak élni (a Messiás birodalmában). Mária gyermeke a Krisztusban való megigazulás által megszabadult a súlyos büntől és az örök haláltól, de mindaddig míg idelelni zárandokol, sóhajtozik a rendetlen kívánságok nyomása alatt, nap-nap után sokféle kísértést és harcot kell kiállania, tehát még mindig csaknem számkivetésben él. Ezért kérjük bizalommal a Szent Szűz könyörgését, aki nekünk a személyes „*miseriordia et benignitas Dei*”-t adta, naponként a primában, legyen közel hozzánk Isten az ő kegyelmével, abban élhessünk, hogy mindjobban elhagyjuk napi hibáinkat s mindjobban megközelítsük a teljes béke és tökéletes megigazultság állapotát.

A hála tesz bennünket különösen méltóvá újabb kegyelmek elnyerésére. Ezért a 116. zoltárban (*Laudate Dominum omnes gentes*) az egész világot felszólítjuk, hogy velünk együtt dicsérje Istent mindazokért a kegyelmekért, melyeket mindenki s melyeket különösen mi nyertünk Mária könyörgésére, s bizonyos értelemben az ő kezéből az Úrtól.

Minden krisztusi hívőnek és Mária-gyermekeknek élete itt lenni zárandoklás a siralomvölgyéből föl a mennyei Sionba, az Úr örökségébe, ahol Mária már hatalomban és főségben trónol (vö. a kis órák egyes capitulumait).

Közben pedig gondolhatunk a Szent Szűz életének eseményeire is. Így a tertia a szentmisével áll kapcsolatban, amikor az Egyház hódolatra visz mindnyájunkat. Vigyük el imádságunk tömjénét, szeretetünk aranyát és önmegtágadásunk mirháját az áldozat oltárára.

Ezért nagyon megfelelő, hogy a tertiában, sextában és nonában ószövetségi zarándokénekeket (Graduale-zsoltárok) imádkozunk.

A tertia *119. zsoltárában* (Ad Dominum cum tribularer) egy jámbor számkivetett könyörög, akit békeszeretete ellenére ellenségek gonoszul üldöznek. A szenvedőnek úgy tűnik, hogy Istennek semmilyen büntetése sem túlságosan nagy ezek számára és kéri Istent, hogy szorongatóitól végleg mentse meg őt. Mária, a „Fájdalmak Férfiá”-nak anyja földi élete folyamán sokat szenvedett, s az Egyház reá alkalmazza az ő hét fájdalmának ünnepén ezt a zsoltárt. Az ő lelkéből mondhatjuk az Officium Marianumban ezt a zsoltárt, vagy panaszkodva tekintünk fel hozzá, az irgalmas Isten fájdalmas Anyjára és a zsoltár szavaival a magunk szenvedéseit, harcait mondjuk el s könyörgünk segítségért a pokol kísértései ellen a nap folyamára.

A babiloni fogságból tekint fel a szent város hegyére a *120. zsoltárban* (Levavi oculos meos) egy jámbor zsidó, könyörög a mindenható Isten segítségéért s ezt egész bizalommal várja. A Szent Szűz officiumában ebben a zsoltárban a mennyei Sion hegyére tekintünk fel, ahol a mi hatalmas védelmezőnk, Mária trónol, kinek szemei mindig szeretettel vigyáznak reánk, s ahonnan a nap folyamán és mindig általa kapjuk az Istentől kért segítséget.

A *121. zsoltárt* (Laetatus sum) a tertiában is úgy imádkozzuk, ahogyan a vesperában szó volt róla.

Ahogy a szolgák és szolgálóleányok tekintenek uruk és úrnőjük kezeire és műveire, úgy néznek merően és sóvárogva a megvetéssel és mindenféle bajjal teli számkivetettek az irgalmazó és könyörülő Istenre föl és a *122. zsoltárban* (Ad te levavi oculos) segítséget kérnek tőle szükségükben, üdvösségünk elbizakodott ellenségeivel szemben szükségünk van a nap minden órájában természetfölötti segítségre. Ezt kérjük az Úrtól a sextában, mert hisszük, hogy mint szolgák és szolgálóleányok teljesen tőle függünk. És állhatatosan nézünk Máriára is, aki kérésünket támogatja.

„Csak Isten mentett ki bennünket a nagy veszedelemből, amiben voltunk; hála legyen neki érte.” Ez a *123. zsoltár* (Nisi quia Dominus) alapgondolata, melynek szavaival a kis officium sextájában örvendező szívvel mondunk köszönetet az Úrnak mindazért a kegyelemmel teljes oltalomért, melyben Mária könyörgésére részesített eddigi zarándoklásunk alatt és különösen e nap folyamán minden lelki-testi veszélyben.

A sexta, mint a nap közepe, a keresztre tekint. Látjuk a fájdalmas Anyát. Tanuljuk meg tőle a nap fáradalmát, fájdalmát úgy elviselni, hogy azzal az ő fájdalmának is osztályosai legyünk.

A *124. zsoltárban* (Qui confidunt in Domino) egy jámbor hívő zsidó mondja el bizalmát, hogy Isten már a természettől is erős várost, Jeruzsálemet (teokrácia) mindenkor megoltalmazza ellenségeitől, azután kéri Isten segítségét a város jelenlegi nehéz helyzetében. Istennek ószövetségi városa nemcsak a mennyei Jeruzsálemnek előképe, hanem Isten földi Egyházának is. Ez utóbbi, alapításának megfelelően maradandó, és Isten különösen védi még Mária könyörgésére, akit erős, az ellenségtől rettegett „Dávid tornya”-ként magasztalunk. Kifejezzük ebbe az oltalomba vetett bizalmunkat s mindjárt kérjük is azt, amidőn a *124. zsoltárt* a kis officium sextájában imádkozzuk.

A nona első zsoltára, a *125. zsoltár* (In convertendo) a 84. zsoltárhoz hasonlóan abból az időből való, mikor a zsidók már megszabadultak a babiloni fogságból, de a hazatértek helyzete még nagyon szomorú volt. Emlékeznek arra az öröme, mely a számkivetés megszűntekor a zsidók között uralkodott (1–3. vers); de elmondják azután jelenlegi állapotukat is, ami hasonlít a fogsághoz (captivitas), ennek jórafordulásáért (converte) könyörögnek és bízva remélik, hogy ha könnyezve kellett vetniök, örömmel arathatnak (4–6. vers). A Szent Szűz kis officiumában ebben a zsoltárban először örvendező hálánkat fejezzük ki, hogy a bűn fogságából megmenekültünk, megigazultak lettünk. Azután kérjük Istent, szabadítson meg mindig jobban a napról-napra megújuló könnyek és csalóka vágyak súlyos nyomásától. Engedje az Úr, hogy főleg ebben érezzük hathatós kegyelmének áradatát a Szent Szűz könyörgésére. Mária is idelelenn a földön fáradsággal vetett, de a mennyben gazdagon aratott.

A nona az utolsó óra: az Úr Jézus halálának órája. Ha sextakor feltekintettünk a kereszten függő Jézusra a fájdalmak anyjával együtt, most nonakor sirassuk a Szent Szűzzel a keresztről levett Krisztusunkat. És kérjük a jó halál kegyelmét.

A 126. zsololtár (Nisi Dominus aedificaverit) magyarázatát már a vesperaeenál megadtuk.

A nona harmadik zsololtára (127. zsololtár: Beati omnes) azt a boldogságot ecseteli, melynek Izrael részese lesz, ha Istent féli. Nevezetesen szól munkájuk örvendetes eredményéről, bő gyermekáldásról, a főváros (Jeruzsálem) és az egész ország tartós békéjéről. Az Officium Marianumban méltán vonatkoztatjuk ezt a zsololtárt a megdicsőült üdvözítőre és az ő szűzi Édesanyjára. Az istenfélelem legfőbb példaképeként az Istenember földi életének minden napján nehéz lemondások árán mindenben teljesítette mennyei Atyjának akaratát. Ezért most az Atya jobbján minden lemondásának gyümölcsét élvezzi (labores manuum). Jegyese, az Egyház számtalan gyermeket ajándékoz neki, akik az ő általa készített asztalnál (szakramentumok s főleg az Eucharisztia) gyarapodnak, örvendjen az Egyház állandó békének és minél több gyermeknek. Mint második Éva, Mária is jegyese az Úrnak és minden megigazult az ő gyermeke is és ennyiben a zsololtárt Máriára is vonatkoztathatjuk Krisztushoz és az Egyházhoz való viszonyában.

Minden kis órának saját *collectája* van, melyben az Atyához, illetve a Fiúhoz intézett kérést Máriának, az Isten Anyjának könyörgésébe, kegyelmi segítségébe ajánljuk. A órák záróformulái ugyanazok, mint a vesperaeában és a laudesben.

IX. fejezet: A halottakért való zsolozsma

Míg az előző zsolozsmát azért ismertettük, mert szokásban van, bár liturgikus szempontból ezt nem tartjuk szerencsésnek és jobban szeretnők, ha helyette a rendes zsolozsma nappali óráit végeznék, addig a halottakért való officiumról azért szólunk, mert ismeretlen és szeretnék újra ismertté és főként újra gyakorolttá tenni.⁷

Ma a temetéseink alkalmával ennek az elejét mondjuk el, vagyis a 94. zsololtárt, a „Circumdederunt...” imitatoriummal. Azután kihagyjuk a zsololtárokat és olvasmányokat, mert

⁷ Vö. Alan G. Mc Dougall: The office of the Dead. The Tablet 1927. – Elsősorban pedig F. A. Hoeynek: Das Officium defunctorum. Kempten, 1892. – Továbbá Thalhofer i. m. mely a főforrásunk volt.

nyújtaná a szertartást. Csak a végét mondjuk el újra, a laudesből a Benedictust az antifonából. Milyen jó lenne, ha a temetés előtt magánajtatossággként az egybegyűltek a báméskodás és suttogás helyett újra ezt imádkoznák el közösen. Talán eljön ennek is az ideje.

Már az egyházatyák idejében szokás volt a halottak mellett virrasztani és imádkozni, s ilyenkor is zsolotárokat imádkoztak, amint általában ez felel meg az Egyház gyakorlatának, hogy a legkülönbözőbb alkalmakkor a zsolotárokat használja. – Külön halotti zsolozsma azonban a 8. század előtt nem ismeretes. Úgy látszik, ebben a században keletkezhetett, mert a IX. század elején már határozottan említik és lényegében alakja ugyanaz, mint ma. Ez az officium csak vesperaeből, matutinumból és laudesből áll, mégis vannak rá példák, hogy a halotti zsolozsmában elmondják a többi órákat. Újabban X. Pius pápa előírta, hogy Halottak napján az aznapra eső „horae minores”-t kell elmondani.

Az Officium defunctorumot halottak napján az invitatoriummal és kettőzött antifonákkal imádkozzák. A laudesben és vesperaeban csak egy oratio van (Fidelium Deus omnium conditor stb.), a Lauda és De profundis zsolotárokat nem imádkozzák. Ugyancsak kettős antifonát recitálnak „in die depositionis”, valamint a harmadik, hetedik, harmincadik napon és a halál évfordulóján. A halál vagy a temetés napján, ha az officiumot „praesente cadavere” recitálják, elég a matutinum három nocturnuma és a laudes helyett csak az első nocturnumot laudessel vagy a nélkül elmondani, de mindenkor az invitatoriummal s a Lauda és De profundis zsolotárok nélkül.

In die depositionis, absente cadavere, megengedett csak egy nocturnum végzése, invitatorium nélkül, s utána a laudest imádkozzák el. Ahogy a nyugalomra helyezés napján absente cadavere végzik az officiumot, úgy mondandó az a harmadik, hetedik, harmincadik napon és az évfordulón. A Lauda és De profundis zsolotárok a laudes és vesperae végén elmaradhatnak. Az olyan halotti zsolozsmánál, mely egy missa quotidiana de requie-t előz meg, elég egy nocturnumot imádkozni – invitatorium nélkül – és a laudest; a zsolotárok előtt az antifonákat csak intonálni kell, a Lauda és De profundis zsolotárokat azonban kell recitálni.

Már az apostoli konstitúciók így szólítják fel a krisztusi hívőket: „Jöjjetek össze az elhunytak nyugvóhelyén a szent könyvek olvasására, énekeljete zsolotárokat az Úrban elaludt mártírokért, minden szentekért és az Úrban elnyugodott testvéreitekért.” Az elhunytakért való zsolotáréneklésről megemlékezik még Szent Krizosztomusz. Nyssai Szent Gergely arról is szól, hogy Szent Vazul nővérének, Szent Makrinának nyugalomba helyezésénél az egész éjszaka folyamán zsolotárokat énekeltek. Külön Officium defunctorum azonban az egyházatyák idejében ismeretlen. Maga Nagy Szent Gergely sem ismer ilyet, aki pedig leggyakrabban emlékezik meg az elhunytakért mondott imádságról. Hasonlóképpen a 8. században mind gyakrabban alakuló imaközösségeknek statutumai is említenek ugyan missa speciales-t és psalteria-t, de halotti officiumot nem. Az első kétségtelen bizonyítékot a halotti officiumra vonatkozólag a fuldai bencéseknek Nagy Károlyhoz intézett iratában találjuk. Ebben kéri a királyt, a jövőben engedtesse meg nekik, hogy szokásos imádságaikat, nevezetesen az elhunytakért való imádságokat elvégezhessek, ami úgy látszik, a túlszigorú és a munkát túlságosan hangsúlyozó Ratger apát alatt (817-ig) részben elmaradt. Megemlíti e mellett, hogy ők eddig minden hónap első napján „unam Vigiliam et 50 psalmos”, továbbá a kolostor alapítóinak évfordulóján „unam Vigiliam et unum Psalterium”-ot imádkoztak volna. A különbségtétel Vigilia és Psalterium között világosan mutatja, hogy az első megjelölése alatt a megfelelő kánoni óra mintájára képezett imádságformulát kell értenünk. Egészen világosan ír azután metzi Amalarius az Officium defunctorum-ról. Ha ezek szerint a halotti officiumról a 9. század elején már említés történik, akkor létezése a 8. században bizonyos. Valószínű, hogy egy bencés kolostorban állították össze s innen terjedt el az általános

használatban az imatestvérületek révén, melyek a 8. és 9. században számtalan kolostort és alapítványt foglaltak magukba.

A halotti officiumot minden kétség nélkül a Triduum sacrum officiumának mintájára képezték, amennyiben nélkülöz mindent, amit az öröm jelének tekintünk. Hiányoznak a bevezető formulák: Deus, in adjutorium, stb., a doxológiák, himnuszok, abszolúciók és áldások. Invitatorium-versként használatosak: Regem vivorum ac quiescentium Dominum venite adoremus, vagy: Circumdederunt me, dolores mortis, et pericula inferni invenerunt me, a most szokásos Regem, cui omnia vivunt mellett. A középkorban nagyon különféle lectioakat vettek be az Officium defunctorumba, melyeket gyakran ezzel zártak: Beati mortui, qui in Domino moriuntur, – s különböző responsoriumokat, míg a zsoltárok általában ugyanazok voltak.

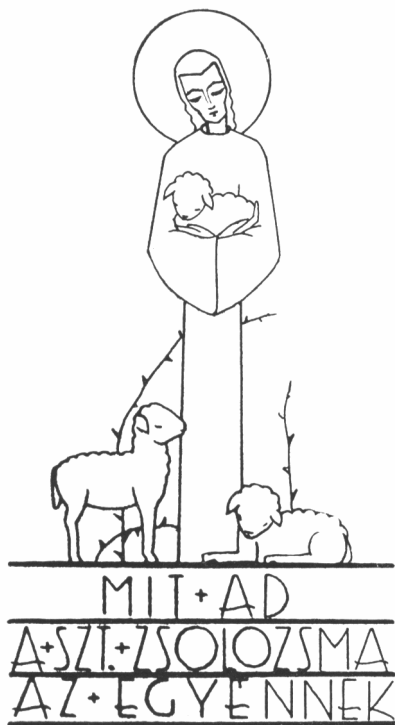
Sehol sem figyelmeztet a liturgia annyira az élet komoly felfogására, mint a halotti zsolozsmában: hol az a lélek szól hozzánk a zsolozsmából, akiért azt imádkozzuk, a zsoltárokból és különösen az olvasmányokban az emberi élet halandóságáról, Isten büntetésének szigorúságáról szól, majd pedig felcsillan a tisztulás helyén lévők boldogító gondolata: az egész örökkévalóságra meg vannak mentve, csak egy ideig kell a számkivetésben és kín helyén tartózkodniuk. Ennek a gondolatnak ad örvendező, ujjongó kifejezést a vespereae Magnificatja és a laudes Benedictusa. A tisztuló lelkekével egyesítjük a mi kérésünket és könyörgünk az elhunyt nevében a vespereában: „Ó, Uram, mentsd meg lelkemet”, vele panaszkodunk: „Jaj nekem, hogy számkivetésem oly soká tart, hogy Cédár lakóival kell lennem”, bizalmat tanúsítunk az Úr irgalmassága iránt: „Ha a gonosztságot tekintened, Uram, Uram, ki állhatna meg előtted?” „Ha sötétségben járok is, te megelevenítesz engem, ne vesd meg kezeid művét!” Így egyesül az Egyház a tisztuló lelkek segélykérésével, melyek a zsoltárokból felénk hangzanak, így lép fel ő is, mint könyörgő az orációkban, a zsoltárok végén mondott Requiem aeternam... fohásban és a responsoriumokban.

Az Officium defunctorum buzgó végzésével nemcsak a győzedelmes Egyház gyarapodik új tagokkal s a szenvedők nyernek enyhülést kínjaikban, hanem a küzdő Egyház is sokat nyer vele, mert benne az örök igazságokat idézi emlékezetébe, üdvös félelemmel gondol a jövőendő ítéletre és az isteni igazságosságra, de gyermeki bizalmat is merít az Úr túláradó irgalmasságából s alázatosan kéri az örök haláltól való megmenekülést.

A harmadik responsoriumban így könyörög az Egyház: „Uram, amidőn jössz a földet megítélni, hová rejtőzzem haragos tekinteted elől? Mert vétkeztem nagyokat életem folyamán. Amit tettem, amiatt pirulnom kell, – mégis, amikor jössz, hogy engem megítélj, ne ítélj el a kárhozatra!” Megindító az Egyház panaszja az ötödik responsoriumban is: „Jaj nekem, Uram, mert sokat vétettem életemben! Mit tegyek, én szegény? Kihez könyöröghetnék rajtad kívül?” A hatodik responsoriumban, miután az olvasmányban hallotta ezeket a komoly szavakat: Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis – az imádkozó a saját életére gondol s annak nagyon komoly céljára és így könyörög: Dirige, Domine Deus meus, in conspectu tuo viam meam.

Ezzel csak az általános gondolatokat említettük meg, melyek az Officium defunctorum közismert egyházi felfogását adják. De mennyit meríthetünk belőle szubjektíve is, mily sokféle, változatos lesz annak egyéni alkalmazása.

IV. rész: Mit ad a zsolozsma az egyénnek

I. fejezet: Mit ad a szent zsolozsma minden imádkozónak?

Az előző három rész inkább az észhez szólt és a szent zsolozsma idejét, anyagát és alakját szeretnénk volna megismertetni, a most következő két rész a gyakorlat számára való s a lelki élet meg a lekipásztori tevékenység szolgálatában áll. Tárgyalásunk megkezdése előtt azonban két szubjektív megjegyzést kell tennünk.

Az egyik: Pappászentelésem után működésem első éve a forradalmak idejére esett. Akkortájt sok szó esett a zsolozsma reformjáról is. De mint egészen fiatal papnak szöveget ütött a fejembe az a tény, hogy a zsolozsma megváltoztatásáról majdnem mindig ilyen zavaros időkben volt szó és majdnem mindig nem az imádságos lelkű papok szóltak ehhez a kérdéshez. A szenteknél, a jó papoknál viszont mindig megtaláltam a breviárium nagy szeretetét és a zsolozsma buzgó végzését. Ebből a két tényből levontam azt a következtetést, hogy aligha magában a zsolozsmában van a reformálni való, mint inkább a róla beszélők lelkében.

A másik: A lélek állásfoglalása fontos tehát a zsolozsmával szemben és ezt most már negyedszázados tapasztalat után merem mondani, hogy ha a papok *annak az időnek a felét, amit az elmélkedési módszerek, a modern ájtatossági gyakorlatok, aszkétikus rendszerek megismerésére fordítanak, inkább a zsolozsma megismerésére használták volna fel, sokkal gyümölcsözőbb lenne az egész lelki életük. Sőt továbbmenve a megismerésen, a gyakorlatra vonatkozóan is azt merjük mondani, hogy ha elhagynák a különböző újabbkori ájtatossági gyakorlatok felét és az így nyert időt a zsolozsma jobb végzésére fordítanák, megint csak teljesebb lenne papi életük és szakramentálisabb a pasztorális működésük.* Ezt a kettőt

szeretnénk most megmutatni. De ha két részben is tárgyaljuk: külön vesszük a zsolozsma szerepét az imádkozó lelki életében és külön szólunk a zsolozsma jelentőségéről a lelkipásztori gyakorlatban, azért mi sem dualizmust akarunk, hanem papi monizmusra törekszünk, amint Bopp szól erről értékes tanulmányának bevezetésében.

A szent zsolozsmát több szempontból lehet még tárgyalni. Itt csak két írónak a véleményére szeretnénk rámutatni, mert egymást kiegészítik.

Linus Bopp egyetemi tanár a lelkipásztori eszményképnek az életegységet állítja fel. Azt írja, hogy már az Apostolok Cselekedetében látunk válságot az apostoli lelkipásztorkodásban. (6,1 s köv.) A tizenkét apostolnak nagyon igénybevette minden idejét a karitatív tevékenység és mégis nem arattak mindenhol hálát. Ezért tanítványokat gyűjtöttek össze és a szeretet műveinek feladatát ezekre az újonnan rendelt diakónusokra bízta, hogy maguk szabadok legyenek a tulajdonképpeni lelkipásztori működésre, az Isten igéjének hirdetésére.

Érdekes azonban, hogy már ekkor „az ige szolgálatához” egy másik kötelezettséget fűztek hozzá: az imádságot. „Mi pedig továbbra is az imádságnak és az ige szolgálatának szenteljük magunkat.” (6,4) Az imádság és a lelkipásztori gond tehát belsőleg és szükségképpen összetartoznak. Ezt az összefüggést akarta Bopp kimutatni napjainkban is a zsolozsma-imádság és a mai idők kiterjedt lelkipásztori működése között.

Azt mondja továbbá, hogy amire ma a papságnak égetően szüksége volna, az nem más, mint bizonyos lelkipásztori monizmus; azaz az egyéni, erkölcsi törekvésnek és a hivatalos papi ténykedésnek egymásbaolvadása. És amitől menekülni kellene, az pedig a lelkipásztori dualizmus, vagyis a papi életnek kettéosztása, egy belső egyéni, jámbor életre és egy külső, hivatásos lelkipásztori működésre. Az újkor lelkipásztora nem akar külön aszkézist a hivatása mellett, külön önmegszentelést a mások megszentelése mellett, hanem célja az aszkézis a hivatás teljesítése által, önmegszentelés a mások megszentelése által, belsőség és lelkiség minden külső munka mellett.

És ez az ideál, amit Suso így fejez ki: „Akinél a bensőség külsőség is lesz, annak számára a belsőség bensőségesebb, mintha a bensőség csak bensőség marad.” Másszóval ez azt jelenti, hogy az lesz az erkölcsös, jámbor életnek mestere, aki a külső hivatásos tevékenységének sokféleségét a maga vallásos bensőségével át tudja lelkesíteni.

Rokon ezzel az a gondolat, amit Parsch fejez ki.⁸ Szerinte a zsolozsmaskönyvnek két nagy feladatot kell betöltenie: először kell, hogy az Egyház imádsága legyen, de másodszor kell e mellett, hogy a papi lélek lelki vezére is legyen.

1. A zsolozsma mindenekelőtt az Egyház imádsága, az Egyház nevében végzett imádság. Legyen világos előttünk a nagy különbség a magános imádság és a liturgikus imádság között: a magánimádságban én imádkozom – leginkább önmagamért és az enyéimért. Itt a középpont én vagyok, tehát többé-kevésbé egocentrikus az imádságom; – a liturgikus imádságban, tehát a zsolozsmában nem én imádkozom, hanem az Egyház imádkozik, Krisztus jegyese imádkozik Isten földi országának nagy szükségeiért. Itt érzem, hogy tagja vagyok a nagy közösségnek, egy levélke az Egyház nagy élet-fáján és résztveszek életében, munkálkodásában. Az Egyház imádkozik az én ajkam által, nyelvemet kölcsönzöm a megváltás nagy kéréseihez, de Isten dicsőítésére is. Sírunk, vagy inkább az Egyház sír a mi könnyeinkben a szomorkodókkal, ujjong a mi örömeinkben az örvendezőkkel és vezekel a bűnbánókkal. Az Anyaszentegyháznak minden érzése visszhangot kelt a mi kitágult szívünkben. Így gazdagodik az imádságunk és mi is kinövünk önmagunkból. De ezek az alap gondolatok eligazítanak abban is, hogy sok zsolozsmát vegyünk fel imádságos életünkbe,

⁸ P. Parsch: Das Brevier. Ber. d. Lit. Priestertag. Wien, 1924. 117–140.

mert az érzéseknek és hangulatoknak ez az egész skálája nem találhatna visszhangra a mi szűk, énes szívünkben. A zsolozsma által leszünk igazán lelkipásztorok; az Egyház érdekeit, Krisztus megváltói érdekeit tesszük a magunkévá, így lehetünk lelkipásztorok a szobánkban, kora reggeltől estig. – Ezek az első alap gondolatok vésődjenek be jól a lelkünkbe, írjuk rá ezeket zsolozsmáskönyvünk első lapjára, minden imádságos óra előtt gondoljuk át: *Most az Egyház az én ajkam által dicséri Istent, az Egyház most az én kezem által küzd a lelkekért! A jó zsolozsmázás szent és hatásos lelkipásztorkodás!*

2. De van a zsolozsmázásnak másik oldala is, más feladatot is kell betöltenie: ebben a világot átölelő imádságban a magunk lelkéről sem feledkezzünk meg; az imádkozó maga is ebből nőjön, táplálkozzék, ez a szubjektív oldal. A zsolozsma az egyes imádkozó számára legyen mennyei vezető, mennyei létra.

Az Egyház a zsolozsmáskönyvet adja útravalóul a papnak egész életére. Hasonlíthatnánk a zsolozsmáskönyvet az utasok védőjéhez, Szent Rafael arkangyalhoz, aki a fiatal Tóbiást útjának minden veszedelmén átsegítette. Igen, a zsolozsmáskönyv a mi Rafaelünk, a szubdiakonátustól vagy a fogadalomtól a halálos ágyig! Vezetünk a liturgikus éven keresztül; nincs más könyv, ami úgy bevezetne az Egyház életébe, mint ez; csaknem minden napra még külön vezetőt, példaképet is ad ez a mi Rafaelünk, egy hőst, egy példaképet – a napi szentet. A gondolatok bőségét alig tudjuk feldolgozni, amit egyetlenegy napon a zsolozsmáskönyv nyújt. De még inkább vezet bennünket a nap folyamán óráinak csodálatos beosztásával. Így építjük a lélek kegyelmi templomát, és az Egyház a zsolozsmában a nap minden órájára ad kardot és vakolókanalat a kezünkbe a templom védelmére és építésére. A zsolozsma a óra-imádságokkal – a liturgikus év imádságaival a legmagasabb értelemben lelki vezetőnk; de ismernünk kell ezt a vezetőt és rá kell magunkat bízunk.

Ez a zsolozsmának két legfőbb feladata: világot átfogó lelkipásztori imádság és személyes benső növekedés és imádság egyesülnek itt s válnak eggyé. Az egyik lelkipásztorokká tesz bennünket, a másik megszentel. Két imádkozót hallunk tehát a zsolozsmában, az „ecclesia”-t és az „anima”-t, hol egyik, hol másik imádkozik, rendszerint mindketten együtt; mert úgy hasonlítanak egymáshoz, mint anya és leánya. Mint ahogy az egyes ember önmagában egész kis világot rejt (mikrokosmos), ami a nagy világnak (makrokosmos) hasonmása, úgy az Isten gyermeke egy Isten-országot hordoz lelkében, amely Isten nagy országához, a katolikus Egyházhoz hasonlít.

Ezek után felelhetünk a címben felvetett kérdésre, hogy mit ad a zsolozsma az imádkozónak. Egy szóval annyit mondhatnánk, hogy sokat, sőt még azt is mernők mondani: mindent, amire szükségünk van. De próbáljuk meg Boppal egy kicsit részletezni is ezt a „minden”-t.⁹

1. Először is a zsolozsma segít annak a kívánságnak teljesítésében, mit az Egyház kér egyik imádságában: „Semper rationabilia meditates” – hogy *mindig szellemit és lelkit forgassunk eszünkben*. (Epif. u. 6. vas.) A papot lelkésznek is nevezik. És ebben az elnevezésben is benne van, hogy neki lelkiekkal kellene mindig foglalkoznia. De az ember valóban az, aminek egy IX. századbéli költő nevezi: „Zoon mikton” – kevert lény. Ég és föld közé állítva, testből és lélekből összetéve egyszer ég felé akar törni belőle a lélek, máskor a földre húzza őt a test. Feladata mégis az volna: a testet a lélekkel átszellemesíteni. A világi ember már hivatásánál fogva kénytelen sokat törődni a földiekkel. A pap is csak ember. De

⁹ Vö. még Kardinal Ad. Bertram: *Das Brevier ein Mittel zur Selbstheiligung. Die Seelsorge*, 1925. 101–104. Továbbá C. Stange: *Die Bedeutung des Gebetes für die Gotteserkenntnis*. Gütersloh, 1933. – S. Alemada, *El Oficio Divino escuela de Santidad. Vida sobrenatural*, 1932.

neki szabadulnia kellene a testtől és a földtől, neki – amennyire földön és embertestbe zárva lehetséges – lelkiekről kellene elsősorban – és ha lehetne, mindig – gondolkoznia. Mert igaz, hogy a papnak is *a világban* kell lennie, de *nem* volna szabad *a világból* lennie.

De még a szellemvilágban is leleselkedik a kettősség okozta veszedelem. Ezért imádkozik így a zsolozsma himnusza:

„Ne bántsa őket büntudat,
A gőg ne marja szívüket,
Ne nyomja őket tört szívük,
S mert büszkék, el ne bukjanak.”

Igen, így van ez. Az „*elisa mens*”, a büntudattól lenyomott szív könnyen elcsügged, lemond, mindent abbahagy, viszont a sikereitől „*elata mens*” elkapott lélek könnyen zuhan le gőgjének képzelt magaslatáról.

A helyesen végzett zsolozsma megőrizz minket ettől a kettős veszélytől. Megtanít egyrészt földön élve, testbe zárva mégis égre nézni és égbe szállni; de megtanít másrészt a lelki életben arra a nagy titokra, melytől függ a lelki élet egyenes, nyugodt, állandó haladása, hogy a bűn hullámvölgyében össze ne törjön, el ne keseredjék és le ne mondjon, de erényei hullámhegyén a gőg, a magateltség, önkielégültség el ne kápráztassa. Míg tehát cselekedetei erény és bűn, botlás és fölkelés, égreszárnyalás és földrezuhanás közt váltakoznak, lelke mélyén mindig egyforma és mindig nyugodt marad, mert sikerei el nem kaptatják, sikertelenségei le nem törnek. Sőt, ha még jobban megtanulja a zsolozsmát imádkozni, akkor megtanul a hullámvölgyben Magnificatot énekelni és a hegytetőn Kyrie eleisont kiáltani.

De ki kell emelnünk, hogy csak akkor tudunk mindig lelkiek lenni, ha szétosztjuk a zsolozsmát és lehetőleg minden részt a maga idejében végezzük.

2. Másodszor a helyes zsolozsmázás segíti továbbfejleszteni lelkünkben azt az érzést, amit már a mise és abban is a kánon ősi imádsága akar kifejleszteni: *Nem vagyunk egyedül*. Ebből származik az a győzelemtudatos krisztusi élet, melyet megcsodálhatunk a hívő századok életében és amelynek hiányát fájjalhatjuk mi is Vonier apáttal napjaink lelki világában.¹⁰

A *szentek egyességének dogmája* újra lélekkel átjárt hitigazság lesz, mert a zsolozsma elvezet minket ennek a közösségnek királyához, Krisztushoz és Krisztusban az Istenhez. Szinte napról-napra összehoz Máriával, a szűzzel és anyával, azután Krisztus apostolaival, Péterrel az élén, aki oly nagy tisztelettel szól a kiválasztott népről és minden krisztusi hívőnek, tehát laikus hívőnek is királyi papságáról, azután a csak Krisztusnak és az Egyháznak élő Pállal, meg a szeretet tanítványával, Jánossal. De halljuk a többiek is szólni: hol a mélyenjáró Ágostont, hol a tettben és szóban erős Chrysostomust, hol az erővel teljes Ambrust, hol a mindig gyakorlati, de a mellett mindig magasban járó Nagy Szent Gergelyt, meg a többiek halljuk hozzájuk beszélni a zsolozsmában.

A szentek egyességébe azonban beletartoznak a földön küzdő hívek is. Ezért mondja a pap a zsolozsmát mindig többesszámban, mintha egy láthatatlan közösséget szólítana meg és mindjárt az ő nevében is felelne. A *Dominus vobiscum* és *Et cum spiritu tuo* a magánosan zsolozsmázó papnak ajkáról is úgy hangzik, mint a közösség hangtalanul égbeszálló imádsága. Ez ad tehát igazi közösségtudatot a zsolozsmázó papnak, márpedig napjaink mintha fogékonyabbá tették volna az egész emberiséget a közösségtudat nagy értékének felismerésére.

¹⁰ Lásd: Vonier–Szunyogh: A győzedelmes katolicizmus. Bp. 1941. Szent István-Társulat.

Ebben a közösségtudatban megérezzük a sorsközösséget a szentek egyességének tagjai között. Diadalmas érzéssé válik ez, ha a szentekkel való közösségre gondolunk; mély részvétté, ha a tisztuló Egyház égbetörő vágyát iparkodunk kielégítésre segíteni, és hatalmas összefogássá, igazi érzelmi közösséggé lesz, mikor a velünk együtt küzdő mai emberiségre gondolunk és kérjük az ég kegyelmét „nobis quoque peccatoribus” – gyarló, bűnös emberek számára, de ugyanakkor bizonyosak is vagyunk, hogy a kölcsönösség elvénel fogva, amit mi nem tudunk kikönyörögni, megszerzik azt az értünk, helyettünk imádkozó szentek. Ez a második gyümölcse az imádkozó lelke számára a jól végzett zsolozsmának.

3. Harmadszor *szépséget* ad a szent zsolozsma az imádkozónak, a lelkiességnek testre kisugárzó szépségét. Abból a szépségből ad a zsolozsma minden jól imádkozójának, amelyről a Szentírás szól Mózesrel kapcsolatban: „Mózes arca ragyogó lett, mikor az Urat meglátta. A nép öregei pedig látván az ő ragyogó arcát, elcsodálkoztak és igen megfélemedtek. Mikor Mózes lejött Sina hegyéről és kezében tartotta a tanúság két tábláját, nem tudta, hogy arca ragyog, mert Isten beszélt vele.”

A zsolozsmázó Istenhez beszél és a zsolozsmában Isten beszél az imádkozóhoz. Ez ad valamit a pap arcára, amit a világ hiába keres: az örökkévalónak sugárfényét. Az örökkévalóságot keresi a világ is, mikor piramisokat emel, holttesteket múmiává aszal, diadalkapukat épít, arra nagy szavakat ír, mint pl. Vácott is Mária Terézia diadalívére: Aeternae domui – az örök háznak. De amit a világ tud nyújtani az örökkévalóságból, az a turistalátványvá lett piramis, múzeumban talán meg sem nézett múmia és sajnálatot keltő meglátása a hiú ragyogásnak egy kopott diadalív ma már múlttá vált feliratán.

A zsolozsmázó pap pedig újra és újra elmerül az örökkévalókba és imájával az örökkévalóságot lehozza ide a tér és idő korlátai közé.

4. A negyedik gyümölcse a lelki élet számára a jól végzett zsolozsmának nem ilyen szép, mint az előzők, de alapvetően fontos és ez a *rendezettség*. Régi közmondás és az élet igazolja: „Serva ordinem et ordo te servabit” – tarts rendet és a rend majd megőriz téged is. De vajon mi adhat nagyobb erővel rendet egy pap egész életében, mint ha a zsolozsmát napról-napra, beosztva, maga idejében végzi el? Valóban, egész napirendjének mindenkori gerince lehet ez, mely a váltakozó foglalkozásába, életének különböző mozzanataiba mindig egyformaságot és állandóságot visz bele.

Sőt, ennél a külső rendnél, napi beosztásnál többet is ad a zsolozsma, mert célratörést és tervszerűséget ad az imádkozó lelke számára. Azt mondja egy német gondolkodó: „Aki lelki életet él, az a napban él és az örökkévalóságban gondolkodik.” A zsolozsmázó valóban ezt a teljes lelkületet élheti, mert imádsága erre segíti. Már reggel célt ad egész napjának:

„A lelkünk hófehér legyen
És benne semmi balgaság,
A szűken mért étel-ital
A testnek gögjét törje meg.”

De ugyanakkor gondol már az egész napi önmehtagadás végső eredményére:

„Hogyha a nappal végetért
És vissza ért az éjszaka,
Tisztultan, nehéz harc után
Zenghessünk néki glóriát.”

Aki velünk együtt elmélkedett a szent zsolozsmáról, az tudja már, hogy nemcsak a napnak ad célt és tervszerűséget a szent zsolozsma, hanem az egész hetünket a teremtés hetének másává teszi s ezzel *a világot teremtő Atyaisten* iskolájába vezet. Azután a liturgikus év elvisz *a Fiúnak és a Szentléleknek iskolájába* és megnyitja a történelem távlatait, amikor egyéni életünket is, meg az egész világtörténelmet a paruzia gondolatával a végső és utolsó célra irányítja.

5. Utoljára hagytuk a helyes és jól végzett zsolozsmázásnak a legszebb gyümölcsét: *a helyes imádságnak nagy művészetét*. Azt tapasztaltam magam is, mentől lelkibb életet próbáltak élni gyónóim, annál sűrűbben panaszkodtak imádságukra s annál gyakrabban kértek, hogy tanítsam meg őket az imádság titkára. Pedig forgattak ők is, mint magam is, elég újkori könyvet, de azok nem segítettek előbbre. Ennek talán legfőbb oka, hogy a szóbeli imádságot nem értékeltük és nem gyakoroltuk eléggé. Valami alacsonyabbfajta imádságnak, olyan kezdők számára valónak gondoltuk. Lélekkel elmélkedni, szemlélődni akartunk – és nem tudtunk.

Mikor az apostolok kérték az Úr Jézust, hogy tanítsa meg őket imádkozni, az Úr egy szóbeli imádságra tanította őket. Mikor lelki anyánkhoz, az Ecclesia orans-hoz, az imádkozó Egyházhoz fordulunk, hogy tőle tanuljuk meg az imádság titkát, akkor azt tanuljuk tőle, hogy a szentáldozat bemutatását szóbeli imádságok koszorújával veszi körül és felszentelt gyermekeinek kezébe szóbeli imádságosgyűjteményt, zsolozsmáskönyvet ad.

De tovább is megy az Egyház, mert zsolozsmájával *a helyes imádságoa lelkületet* alakítja ki zsolozsmázó gyermekeiben. Hiszen az imádság éppen azért olyan nagy művészet, mert Istennel való kapcsolatot jelent. Az imádkozónak azt kell tehát először tudnia és átélnie, hogy ki az Isten és azután tanulhatja meg, mint kell az Istennel társalognia. „Az Atyát azonban nem ismeri senki más, csak a Fiú és akinek a Fiú kinyilatkoztatja.” (Mt 11,27) A Fiú pedig ezt a titkot Egyházával közölte. Azért tőle tanulhatjuk meg a helyes imádságnak ezt a belső titkát: Isten megismerését és a vele való érintkezés mibenlétét.

De amikor megkívánjuk ezeket a szép gyümölcsöket és szeretnők magunk számára is megszerezni, felvetődik a második kérdés: hogyan kaphatjuk meg mi is ezeket.

A felelet: egész lelkünkkel merüljünk el a zsolozsmába. Eszünk ismerje meg a zsolozsma szépségét és értékét, szívünk szeresse meg és érzelmeivel, hitével, reményével, szeretetével járja át és akaratumk kettőt tegyen meg: kerüljön mindent, ami gátolja a zsolozsma jó végzését és tegyen meg mindent, ami azt elősegíti. A következő fejezetek ehhez szeretnének útmutatást nyújtani és segítséget adni.

II. fejezet: Mit mond az ész a szent zsolozsmáról?

Az első pillantásra nem tűnik ki mindjárt a szent zsolozsma nagysága. De már mi többet tettünk, mert az első három részben már megismertünk sok szépet és értékeset a zsolozsmáról. Itt már csak kettőt kell kiemelnünk, hogy igazán megtanuljuk értékelni: kiválóságát és hasznos voltát.

A zsolozsma kiváló voltát két jelzője mutatja legjobban: *Officium divinum* és *Officium ecclesiasticum*. Egyszerre isteni és egyházi szolgálat a zsolozsma végzése.

Elsősorban isteni, tárgyánál, alapelvénél és formájánál fogva. Benne minden Istentől származik és minden Istenhez tér vissza. Róla elmondhatjuk valóban: „Bennefoglaltatik minden, ami Istenhez tartozik.” (Zsid 5,1) Teljes értelmében a szent zsolozsmáról állanak ezek a szavak: „Maga a Lélek könyörög érettünk, kifejezhetetlen sóhajokkal, de aki a szíveket vizsgálja, tudja, hogy mit kíván a Lélek.” (Róm 8,27) Az egész teremtésnek és benne az embernek a legelső célja, hogy mindenben Isten dicsőíttessék. Ezt a nagy feladatot az ember maga nem is tudná teljesíteni, azért Isten siet a segítségére, mint Szent Ágoston

mondja: „Hogy Isten helyes dicséretet kapjon az emberektől, Isten maga dicsérte önmagát.” Az embernek nincs tehát most már más kötelessége, mint magáévá tenni ezt a dicséretet, melyet a zsolozsma valósít meg.

Egyúttal azonban a zsolozsma a szó legszorosabb értelmében vett *ecclesiasticus*, azaz *egyházias imádság*, az Egyházat pedig Guéranger szellemesen úgy határozta meg, mint az Isten dicsőítésére szolgáló közösséget. Amit az egyes nem tud megadni méltó dicséretben, illő magasztalásban, alázatos kérésben, benső hálaadásban, azt a közösség jobban meg tudja valósítani, de minden közösség között legjobban az a közösség, melyet Egyháznak nevezünk, amely Krisztusnak, a fejnek és a hívőknek mint tagoknak a közössége. Ez a gondolat vonul meg a szentmise imádságának háttérében, mikor a bemutató pap így imádkozik: „Uram, ne tekintsd vétkeimet, hanem Anyaszentegyháznak hitét.” De ugyanezt érzi át minden pap, amikor a zsolozsmát imádkozza és ennek erejében bízva, talál lelke számára nyugodalmat. A földi Egyház kezdi, de átveszi szavát az égi Egyház, és ezzel lesznek a földön zsolozsmázók „sicut angeli Dei in coelis” – mint Isten angyalai az égben.

Ez a hit élt annak a kardinálisnak lelkében, kiről az életrajzírója ezt írja: „A primát, tertiát és sextát legalázatosabban elimádkozta kísérelőjével együtt. Midőn pedig a nonához ért, így szólt: Elég. A nonát már nem itt mondom, hanem az angyalokkal az égben.” Ha ezt érezzük át a zsolozsma végzésénél, akkor diadalmasan mondhatjuk mi is: „Boldogok, akik házadban laknak, Uram, mindörökkön-örökké dicsérnek tégedet.” (Zsolt 83,5)

Még jobban növekedik bennünk a szent zsolozsma megbecsülése, ha megfontoljuk, mennyi sok áldás fakad annak jó végzéséből, elsősorban az egész közösség számára.

Az Egyháznak mint közösségnek három fontos tényezőre van szüksége: Kellenek először *pásztorok*, hogy az Egyházat tanítsák, kormányozzák, megszenteljék. Azután kellenek *szentek*, vagyis buzgó és nemes lelkek, kik a szenttétevő kegyelem erejével és a segítő kegyelemmel közreműködve megvalósítják a keresztény tökéletességet. Végül kell a tagok között *az egyesség és a béke*. Ez az a három, mit az égtől kell kérni és amit az Egyház állandóan kér is a szent zsolozsmában.

Először is amióta a fogságba jutott Péterért az égbe szállt az Egyház ajkáról az imádság, nem szűnt meg a zsolozsmázók serege imádkozni Péter minden utódjáért és minden segítőtársáért. Azután a tagokért is imádkozik, amint már Pál inti Timoteust, hogy imádkozzék híveivel „pro omnibus hominibus”. De legbuzgóbban és szinte állandóan a békét és egyetértést kéri a zsolozsmázó Egyház s kérésének erejét a közösség adja meg, meg az állandóság. A szent zsolozsma pedig nemcsak közös, hanem állandó istenszolgálat.

Az ószövetség énekese vallotta meg: „Jó dolog vallomást tenni az Úrnak és zsolozsmát zengedezni nevednek, Fölséges.” (Zsolt 91,2) Még inkább elmondhatjuk ezt a zsolozsmáskönyvről. Próbáljuk meg, hogy ilyen lélekkel végezzük a szent zsolozsmát s akkor mi is elmondhatjuk róla Szent Ágoston szavát: „Psalterium meum, gaudium meum”. Kívánjuk is minden zsolozsmázó testvérünknek, hogy úgy érezzenek és gondolkozzanak, mint az a kanonok, aki sírkövére ezt íratta: „Míg éltem, az isteni dicséret volt nékem egyetlen gondom, halálom után az isteni dicséret legyen egyetlen jutalmam.”

Vessünk egy pillantást az egészre és nyilvánvaló lesz, hogy az Officium divinum-ban olyan imádság áll előttünk, mely *egyedül áll valamennyi vallás történetében*. Ez a Krisztus által megváltott és az Egyházában egyesített emberiségnek az imája. Benne, amennyire az lehetséges, beteljesedést talált az Úr szava: Mindig imádkozzatok és az imádságot el ne hagyjátok. (Lk 18,1) Valóban a szent zsolozsma *egyetemes imádság*, benne az emberi szív minden hangulata kifejezésre talált. Azután benne van az imádság minden faja: az ujjongó hálaadás és dicséret, az alázatos kérő imádság, az Isten szavának a szent olvasása, a sugalmazott szövegek magyarázata, az olvasottakba való elmélyedés váltakoznak benne a ritmika szabályai szerint. Művészi szemmel tekintve a szent zsolozsma a legszerencsésebben kapcsolja össze a forma egységét és zártágát meg a tartalomnak sokféleségét és gazdagságát,

mely magában foglalja Isten titokzatos benső életét és működését a természetben, az üdvösség történetében és a szentekben. Az *Officium divinum* valóban *egész teológiát* tartalmaz. Rá feltétlenül áll: *Legem credendi lex statuat supplicandi*: A hit törvényét mutatja az imádság törvénye. Századok dolgoztak rajta: alig van az Egyháznak olyan nagy atyája és tanítója vagy jelentős teológusa, hogy szóhoz ne jutna benne. Az *askézis* és a *pedagógia*, az önévelés és a mások nevelése *szempontjából* a szent zsolozsma élénk állítja az emberiség erkölcsi hőseiből a legnagyobbakat: a szenteket, hogy mintaképünk és követésre buzdítóink legyenek. Könnyen eltekinthetünk ezért a kisebb hiányok és tökéletlenségek felett, minők például a történelmi pontatlanságok a szentek életadataiban. Mindezek mellett a szent zsolozsma nem holt valami, hanem *élő*: további alakulásra és tökéletesedésre alkalmas és valóban állandóan növekedik. Élő fa ez, mely még mindig hoz új ágakat és virágokat. Így az *Officium divinum* bizonyítéka és jele a folyton gyarapodó és az önmagában mindig megújuló Egyház életerejének. Szünet nélkül, nappal és éjszaka, minden helyen, ahol katolikus templom található, felszáll ez az imádság Isten trónusa elé. Így tehát jelképe és mása a mennyben lakozó boldogok soha meg nem szűnő Isten-dicséretének, mint VIII. Orbán pápa mondja: A szent zsolozsma annak az égi himnusznak leánya, mely örökké zeng Isten és a bárány trónusa előtt.¹¹

III. fejezet: Mily érzelmekkel kell imádkozni a szent zsolozsmát?

Erre könnyű felelni, mert már előttünk megfelelt Szent Ágoston, mikor azt írta: „A hit, remény és szeretet vezetik Istenhez az imádkozót. Imádkozz tehát reménnyel, imádkozz hittel, imádkozz szeretettel. Annál inkább leszünk fogékonyabbak, mentől hívebben hiszünk, erősebben remélünk és lángolóbban sóvárgunk”.

A hit, remény és szeretet érzelmének, ennek az Istenre irányuló hármasság erénynek kell átjárnia szívünket a zsolozsmázás közben. De fordítva is igaz: *a zsolozsma segít ezeknek az erényeknek kialakításában*. Kölcsönhatás van tehát közöttük. Mentől erősebb a hitem, rendületlenebb a reményem és lángolóbb a szeretetem, annál jobban tudom végezni a szent zsolozsmát. De mentől jobban imádkozom az Egyház imáját, annál jobban izmosodik a hitem, szilárdul a reményem, tör égbe a szeretetem. *Vagyis egyszerre kell kezdeni mind a kettőt: az erények gyakorlását és az imádság végzését* s akkor mind a kettőben előbbre haladunk.

Első pillanatra talán semmitmondónak tűnik fel ez a megállapítás, – de ha átéljük Bacuez szép könyvének erre vonatkozó részeit, akkor másként gondolkozunk. Most tehát az ő szavait foglaljuk össze rövidebben a hit, remény és szeretet szerepéről az imádságban.

1. Első tehát a mélységes és eleven hit. „Hinnie kell annak, aki Isten elé járul” (Zsid 11,6), mondja már az Apostol.

Mi is az imádság? A szív felsikoltása égbe, a lélek feltörése Istenhez. Csodálatunk, bizalmunk, szeretetünk vallásos kifejezése. Vágyunk és bánatunk, reményünk és félelmünk, óhajtásunk és könyörgésünk mind benne van az imádságban. De ki és mi kelti fel bennünk ezeket az érzelmeket, a „szívnek ezeket a gondolatait?” Mert „az igazi imádság nem az ajkon a szavakban van, hanem a szív gondolataiban”, – mondja Nagy Szent Gergely. Mindezt pedig Isten megismerése és a benne való hit adja meg.

Oly sok ember miért nem imádkozik? Vagy ha imádkozik is, miért imádkozik rosszul? Három oka is van: vagy *elveti* a hit igazságait vagy *elfeledte* már azokat vagy *nem hatolt*

¹¹ Brinkline, i. m.: 120–121. l.

beléjük komoly elmélyedéssel. Hogy istenismeretünk és hitünk igazi imádságos élete virágozzék ki, ahhoz nem elég a felületes emberi és természetes gondolkodás. Valami mélyebb látás kell hozzá. Erre céloz Szent Ágoston: „A hit a szív szeme. Az lát, aki hisz.” Akkor mondja ezeket, amikor Izaiás következő szavairól beszél: „Ha csak hiszitek, nem értitek!” (Iz 7,9) Azért mondja ki bátran: „A megértés a hit jutalma”. (Jn 29,6)

Tehát nem értelmi művelet eredménye a hit, hanem a hit kell először és azután jöhet a megértés és a megokolás. Ez az értelme Szent Anzelm híres mondásának: „Hiszek, hogy értsek.”

És hiszek, hogy jól imádkozzam. De törekszem is a jó imádságra, hogy erősebb legyen a hitem. Én is elmondhatom ugyanis: Hiszek, Uram, de segíts az én hitetlenségemen. Hiszek valami sejtéssel, ingadozó vágyódással, a talán és a lehet közt való tapogatódzással, de még nem az észnek, szívnek, akaratnak teljes odaadásával. Hiszek, de Isten, ég, pokol, megváltás, Egyház csak fogalmak még bennem; a hittanórákról megmaradt halvány emlékképek, de nem melegítő, szárnyat adó, átélt valóságok.

Ám ilyenné az imádság által lesznek. A kicsiny hitet megedzi a jó imádság, – és a gyenge imádságot fellángoltatja a megerősödött hit. Akkor majd kitárul előttem a végtelen és felragyog előttem a sötétség. Akkor az örökkévalóságba tágulok és közvetlen kapcsolatba kerülök Istennel, mert meglátom, hogy nem messze van tőlem, hanem közel hozzám. (Jer 23,23) Deus e vicino et non de longe. Benne van mindenben és irányít mindent.

S akkor hogy megváltozik egész világmépem! A természet nem a tér és idő kategóriája, tárgyak és események halmaza lesz, hanem a teremtő fenség és a gondviselő jóság csodás megnyilatkozása. Ég és pokol nem homályos, zavaros és zavaró képek lesznek, hanem az egyik meleg, vonzó, Istenbe olvasztó, a másik ijesztő, de éppen rémisztő voltával Isten karjába kergető valóság. Akkor az Úr Jézus nem a történelem talán legcsodáltabb egyénisége, de múlt idők emléke lesz, hanem a világmindenség legnagyobb valósága, mindennek alapja, középpontja és célja, kiben Isten lett emberré, hogy az ember Istené és istenivé lehessen. Ez a hit lesz számomra Szent Pállal „Est argumentum non apparentium” (Zsid 11,2)

Akkor rám is áll Szent Péter szava: „Credientes exultabitis laetitia inenarrabili et glorificata”. (1Pét 1,8) Az örömmel és boldogsággal teli szív pedig kicsordul az imádságba. Nem kell neki parancs, magától fakad, mint a zoltáros mondja: „Hítem, ezért szóltam (imádsággal az Úrhoz).” (Zsolt 125,2)

2. De halljuk csak a lelki élet mélységének ismerőjét: Szent Ágostont! Azt mondja, amit mi is mondtunk fentebb: „A hit imádságba árad: az imádságba áradás pedig magának a hitnek is erősséget ad”. De máshol hozzáteszi: „A jámbor hit nem akar hit és remény nélkül lenni. – Mert hittél, reméltél; mert reméltél, szerettél. – A hit vallomást tesz: a remény és szeretet imádkoznak, de hit nélkül nem lehetnek meg s általuk a hit is imádkozik”.

Kell tehát a hit mellé a remény is, hogy jól tudjunk zsolozsmázní. Az ördögök is „hisznek, de remegnek” (Jak 2,15), mert nincs bennük meg a remény és a bizalom. Pedig ez ad erőt a bűnös embernek, hogy Isten irgalmához merjen fordulni és bocsánatát kérje. Ez a remény készíti a szükségben levőt, hogy segítséget, oltalmat merjen kérni és várni. Ez biztosít róla, hogy Isten a mi erőnk, oltalmunk, menedékünk, amint ezt a zoltáros könyvünk számtalanszor eszünkbe idézi, szívünkbe imádkozza. Ez a remény emeli fel szívünket az égbe s ad feltörő vágyunknak megható kifejezést.

Ez a remény nyert örök kifejezést a Szentírás két imádságában, az őskeresztények leggyakrabban elsóhajtott két fohászában: Maran Ata! Jön az Úr! Amen. Kyrie Iesu, erchon! Jöjj el, Uram Jézus! S ha valaki megérti a liturgia lelkét, az megérzi, hogy abban ez a parúziás – ez az Urat váró lelkület örök jelen s ma is imádságát szító, éltető erő. Mert újra Szent Ágostont idézzük: „A krisztusi léleknek egész élete sóvárgás ... Mentől szentebb

valaki és szent vágygal mentől inkább teljes, imádságában annál bőségebb lesz a könyörgés.”

Milyen a mi reményünk? Földhöz tapadtunk kielégülten vagy tudunk ég felé vágyódni, mint a bencés zsolozsma himnusza:

„Ó mikor ragyog fel a te napod,
Mely lenyugvást soha nem ismer!
Ó mikor jön el a szent haza,
Mely ellenséget soha nem ismer!”

Ha megvolna bennünk ez a remélő, égbe vágyódó, parúziás lélek, akkor tudnók imádkozni.

„Késel, ó de nagyon késel,
Te várva várt napunk,
Hogy a testnek terhét elhagyva
Csak egyedül téged élvezzünk.

E bilincsektől feloldva
Lelkünk hozzád repül, Urunk,
Látni téged, dicsérni téged,
Szeretni téged soha meg nem szűnünk!”

Ha jól akarjuk végezni a zsolozsmát, növeljük magunkban ezt a tisztább reményt. Elég kiindulásnak ez a tökéletlenebb remény is, mely még a földet nézi s a földi harcokban reméli a kegyelem segítségét. De igazi buzgósággá imádságunkat a már csak Istent tekintő s utána sóvárgó remény teszi.

3. De a három erény közül a legfontosabb és legdöntőbb a szeretet. Ez ébresztgeti, sugallja, irányítja a többit is. Ez kisebbíti vagy gyarapítja lelkünk minden tehetségét. „A szeretetem az én súlypontom, mondja Szent Ágoston, ahová csak megyek, a szeretet visz el engem.”

Ez áll a természet világára is, de áll a természetfeletti világra, a hit és az imádság világára is. Ha Istent szeretem, akkor utána vágyódom, hozzá ragaszkodom. Ha egyedül és tisztán őt szeretném, akkor csak vele foglalkoznám. Kívüle senki és semmi más nem kellene. Ha erősödik az Isten iránt való szeretetem, akkor benne édességet és gyönyört találok; örülök, ha róla gondolkozhatom, őt áldhatom és csodálhatom. Ha meg van bennem ez a szeretet, akkor azt becsülöm, mit ő becsül és azt keresem, amit ő kíván. Tehát imádságos lelkületű leszek és minden imádságom, a zsolozsmám is jól végezem el.

Pedig sokszor mondják, hogy a zsolozsma az „officium”, „kötelesség”, mégpedig nem egyszer terhes kötelesség. Meg azt, hogy az „opus Dei”, ha Istennek szóló munka, de azért munka és nem ritkán ízetlen munka. De ha megvan bennem a szeretet, akkor már nem munka, hanem ízes gyönyör: Non iam est labor, sed sapor, mint Szent Bernát mondja. Amint a szomorúságba elmerült szerencsétlen örökösön panaszkodik, úgy a szeretettel eltelt szív áldást zeng és imádkozik a nélkül, hogy külön gondolna rá, most imádkozom. Minden alkalmat ad, hogy imádkozzék, lelkét Istenhez emelje. Tele van a lelke, kicsordul tehát, szeret a szíve, énekel tehát, mert énekelni a szerető szív tud. Ennek az éneknek a hangja a szent szeretet buzgóságából fakad.

A szerető szív feldobog, ha Isten nevét hallja s gyönyörűségét találja mindenben, mi az Úrral kapcsolatban van. Így szereti az Egyházat, mert Jézus is szereti. Az Egyház minden

gondja az övé is lesz. örül, ha siker, szerencse éri; szomorkodik, ha üldözik, meggyalázzák, mert „örül az Úr minden dolgának, gyarapodásának és bántja a veszteség. – Fél, hogy az emberek el ne vesszenek Krisztus számára, szomorkodik, ha bárki is elveszett Krisztusnak; vágyódik, hogy minden embert megszerezzen Krisztusnak”.

Összefoglalásul idézem Bacuez szavait: „Így a *hit* felemeli a lelket és beléje sugallja a tisztelet, a dicséret, az isteni felség iránt való csodálat érzelmeit. A *remény* adja a sóvárgást az égi javak iránt.

A *szeretet* Istennel egyesít s az ő rendelkezésére bocsát minket; vágyat kelt bennünk, égőt és tisztát, mérhetetlent és kielégíthetetlen. A három erény egyesülése, a gyakorlás útján megszerzett állandó bennünk-létele adja meg a legkedvezőbb lelki készséget az imádság számára, tehát a szent zsolozsmának is a méltó és gyümölcsöző végzésére.”

„Tehát magában a hitben, reményben és szeretetben, a folytonos vágyban mindig imádkozunk.” – S ez nagy dolog: „Isten házát megalapozzuk hittel, felépítjük imádsággal és teljessé tesszük szeretettel.”

Így lesz a zsolozsma az életszentség felé vezető legbiztosabb eszköz. „Az étel ízét a száj, a zoltár ízét a szív érzi meg. Ha az Apostollal zsolozsmázol, lélekkel és átértéssel is zsolozsmázol, megtapasztalod magad is annak a szónak igazságát, mit Jézus mondott: Az igék, miket szólok nektek, lélek és élet.”

Ó, bár mi is elmondhatnók, amit Szent Ágoston ír: (Vall. 9, 4 és 6.)

Ámde az érzelmeikkel kapcsolatban nem szabad megfélemlenünk egy pszichológiai igazságról: érzelmet csak az tud felfogni, aki maga is tapasztalta. Magunknak is kellett szenvednünk, hogy megértsük a szenvedést és együtt tudjunk érezni a szenvedővel. Át kell élnünk a szükségét, hogy tudjuk, mi a vágy, az imádság, a hála. Szeretnünk kell magunknak is, hogy megértsük a szeretet nyelvét.

Mivel pedig a zsolozsma a szeretet nyelvén szól, felvetjük magunk számára is Szent Bernát kérdését: „Vajon megérted-e Dávidot, ha nem öltöd magadra a zoltárok érzelmét?” Jó alkalom ez most lelkivizsgálatra az eddigi zsolozsmázásunkról. Mindennél jobban áll ugyanis erre: „Amennyit szeret valaki, annyit ért meg! Így a tüzes beszédet egyáltalában nem érti meg a hideg lélek. Amint a görögül beszélőt nem érti, ki görögül nem tud, sem a latinul beszélőt, ki nem latin, ugyanúgy a szeretet nyelve az előtt, ki maga sem szeret, barbárnyelv, olyan csak, mint a zengő érc és pengő cimbalom.”

A zoltárookra és az egész zsolozsmára alkalmazhatjuk Szent Ágoston gyönyörű szavait: „Adj nekem szívet, mely Istent szereti, megérti majd, hogy mit mondok. Adj nekem szívet, melyben ég a mennyország után a vágy, mely magát száműzöttnek tekinti a világ sivatagjában, ki nem szűnik meg vágyódni az igazi haza után, akkor ez az érzélem feltárja előtte a gondolatomat ... Akkor minden szóra könnyei fakadnak, s míg a zoltár énekel, a szív is érzi, mit a zoltárban énekel ... De ha egy hideg szívnek, egy közömbös embernek beszélek, az meg sem hallgatja szavaimat. Jeges lélek soha meg nem érti a tűz szavát.”

Milyen vagyok én? Értem-e, érzem-e mindezeket?

Sőt még tovább is mehetünk ebben a lelki vizsgában. Szent János evangéliumában olvashatjuk: „Ki Istenből van, Isten szavát meghallja!” (Jn 8,47) De nagyon sokan vannak, akik előtt a zsolozsmában Isten szava „*verba abscondita*”, fátyoltól borított, meg nem értett, fel nem fogott szó marad. Ilyen vagyok-e én is? Akkor jaj nekem, mert nem vagyok Istenből!

Hanem mi vagyok? Földi vagyok! Testi vagyok! Sőt Szent Pál szava erősebb: állati vagyok! Mert ez az „*animalis homo*”, ez a testi, földi, állati ember nem fogja fel, ami Isten Lelkéé. (1Kor 2,14)

A lelkiismeretvizsgálat után fogadjuk meg a Bölcs szavát: „Szeressétek Istent és világosság árasztja el szíveteket.” (Sir 2,10) És tegyünk fogadást, hogy akaratunkkal elkerüljük, ami a zsolozsma jó végzésében meggátol és megteszünk mindent, ami abban előbbre segít.

IV. fejezet: Mit kell az akaratnak kerülnie?

A szent zsolozsma végzésénél két fő veszedelmet kell kikerülnünk: az elfoglaltságot, mert zavarja és a megszokottságot, mert tudatosságától fosztja meg imádságunkat.

1. Nyugalom, összeszedettség, belső béke kell a zsolozsma végzéséhez. A pap lelkének templommá kellene változnia és „domus orationis”-szá, az imádság házává kellene alakulnia. De sajnos, hányak lelke lesz olyan templommá, mint a jeruzsálemi volt Jézus idejében. A világi elfoglaltságok zaja, az emberek vásári tülekedése mindenfelől beárad, mert mindenfelé tárva-nyitva áll. Szent Bernát szavai szerint: Tele vagyunk hasadékkal s mindenfelé szétáradunk.

Talán nem volt ez mindig így. Talán mi is elmondhatjuk magunkról Szent Damiani Péterrel: „Egykor szívem olvadó viaszhoz hasonló lágy volt; borzadt csak hallani olyanról, ami nem Krisztusra irányult, nem még hogy csak egy ilyen szót kiejtett volna; a világiaknak minden üres szavát szinte kígyómarásnak gondoltam ... Most kemény, mint a szikla, míg a külső foglalkozásokkal törődöm s olyan lettem, mint egy második Sámson: ki van vájva nem a testnek, hanem a léleknek a szeme és a világi gondoknak taposó malmát forgatom.”

De vigyázat! Van még egy nagyobb veszedelem! Nemcsak a világias elfoglaltság okozhat ilyen zavart. Van korunknak egy baja, melyet egy bíboros „herésie des oeuvres”-nek, a cselekvés eretnekségének nevez. A helyes és jószándékú elfoglaltság is lehet már oly mértékű, hogy káros lesz. Minden kifelé törő cselekvő apostolságnak a lelke a befelé forduló imádságos lélek.

Apostoli tevékenységünk akkor lesz eredményes, ha imádságunk helyes, amint ezt majd a következő részben bővebben is átélmedjük.

2. A másik veszedelem a mindennapi ismétlődésből származó megszokottság, gépiesség. Hozzászokunk a legszentebbhez is és nem törődünk eléggé vele. Mondjuk a szavakat, de már csak az ajkunk mondja, de szívünk ki tudja merre csatangol. S kezdjük a zsolozsmát oly megszokottan, gépiesen, begyakoroltan mondani, ahogy járunk, mozgunk, eszünk, a hétköznapi élet állandó tetteit végezzük: – öntudatlanul, rá gondolás nélkül!

Ez a veszedelem minden vallásos cselekedetünket fenyegeti. Még a szentmiseáldozat bemutatását is. Azt is végezhetjük úgy, hogy hirtelen azt sem tudjuk néha, elvégeztem-e a konzekrációt. Hát még a zsolozsmát mennyire fenyegeti! Főként a magánosan végzett zsolozsmát. Erről már Climacus Szent János írja, hogy a megúntság fenyegetheti. Itt ugyanis nincs templom, nincs külön ünnepélyes ruha, nincs mindent figyelő hívőserég, – hanem esetleg karosszék, házi ruha, teljes egyedüllét. Tovább menve ez nem a reggel áldozata, mint a szentmise, hanem kemény munka után vagy szétszórttá tevő szórakozottság után fáradtan fogunk hozzá.

Szent Ágoston így írja le az átalakulást: „Sokan megtérésük kezdetén buzgón imádkoznak, azután lanyhán, majd hidegen, végül hanyagon.” Ha ezt osztályozásnak nevezzük és azt mondjuk, a buzgó zsolozsma: jeles, a lanyha: jó, a hideg: elégséges, a hanyag: elégtelen, akkor most megosztályozhatnók a magunk imádságát. Milyen az? Legalább elégséges? Vagy talán már elégtelen? Jaj nekünk, ha akár részben, akár egészen elhagynók. Ez olyan nagy hiba, hogy róla külön nem is kell szólnunk. Hiszen akinek kötelessége zsolozsmázni, annak egy kis órányi résznek bűnös elmulasztása halálos bűne. S bizony mind a túlzott elfoglaltság, mind a lélektelen megszokottság idáig fejlődhet!

3. Ez a két hiba nagyon sok kárral jár. A szent zsolozsmának a felüdülés forrásának kellene lennie a pap számára; fáradozásai közben megpihenésnek, küzdelmeiben vigasztalásnak. Mondhatná a zsoltárossal az Úrnak: „Mily édes bensőmben a Te dicséreted!

Ajkam ujjongva zeng, mikor neked énekelek!” (Zsolt 118,103; Zsolt 70,23) De mit érezhet ebből a felületes, közömbös, figyelmetlen imádkozó! Hiszen a „lélek éltet” (2Kor 3,6), s az ilyen papi lélek nem járathatja át étellel a szent zsolozsmát. *Így lesz az holt teher.*

Ezzel *elvesztegeti érdemeinek nagy részét.* Mert Isten előtt kedves és értékes a szent zsolozsma. Megérdemli, hogy fáradozzunk mélyebb megismerésén és jobb végzésére törekedjünk. Jeruzsálemi Szent Cyrillus biztat: „Bízzál; küzdj; semmi sem vész el abból; be van írva minden imádságod, minden zsolozsma.” (Catech. XV.)

Egy buzgó szerzetes mondogatta gyakran: Sic nos tu visitas, sicut te colimus. Úgy jön el hozzánk az Úr, ahogyan mi tiszteljük. Tehát a szent zsolozsmát hanyagul, figyelmetlenül, buzgóság nélkül mondani az annyi, mint ezt a vigasztaló és érdemszerző cselekedetünket természetlenné és számunkra gyötrődéssé tenni.

Végül meg kellene fontolnia még minden papnak, hogy nemcsak magának árt, hanem a rábízott híveknek is, az egész Egyháznak, magának az Isten ügyének is kárt okoz.

Isten és az Egyház közt mintegy kölcsönös szerződés áll fenn. Az Egyházat kötelezi, hogy *szünet nélkül* kérjen és könyörögjön, Isten pedig *mérték nélkül* ad, áld, megszentel. Az Egyház a maga kötelezettségének elvégzésére azután kiválasztja, akiket méltóknak tart, hogy Isten dicséretét végezzék a többiek helyett és nevében, akik elfoglaltságuk miatt kevésbé tudnák ezt megtenni. Így szolgálhat kiki a maga adottsága és hivatása szerint az egész szervezetnek nevében és javára.

Most hányszor hallunk panaszt az Egyház helyzetére vonatkozóan? Vajon mi lehet ennek az oka? Panaszolják, hogy terjed a közömbösség, a hitetlenség, sőt a hitellenesség! Hogy kihűlt a régi hit; botrány botrány után dagad; pusztulás, romlás minden felé. A gyermekek nem tanulják a hitet, az ifjúság fegyelmezetlen, a felnőttek érzéketlenek! Hiába fáradoznak a papok a szószéken; „beszélhetsz, jó vitéz, senki sem hallgat rád!” Hiába próbálják a világot újra meghódítani sajtóval, filmmel, rádióval, – mindez már másokat szolgál. Pedig mennyit fáradoznak nagyon jó papok is, mennyi erőt pazarolnak a „világhódító kereszténység” feltámasztására.

De mintha egyet elfelednének! Elfelednék az imádságot! A liturgikus apostolság nagy célkitűzéseit – melyek közül itt a szent zsolozsma jobb végzését szeretnék szolgálni – csak vállvonogatással nézik. Vagy vallásos divatot, bizonyos koráramlatot látnak benne – vagy egyes emberek erőlködését, de túlzottnak, egyoldalúnak gondolják. Pedig ma is áll, amit Szent Ágoston írt: „Meg kell tenni kéréssel és könyörgéssel, amit korholással javítani nem lehet.” Ezt úgy bővíthetnénk ki: amit szervezkedéssel, propagandával, sajtóval, filmmel, rádióval, amit az egyént és közösséget szolgáló ún. pasztorációs eszközökkel el nem érhetünk, ki kell azt könyörögnünk az imádsággal, a szent zsolozsmával.

Mert igaz, hogy ma nagyon szomorú kép tárul elénk, ha a világot nézzük! Valóban, mintha elszabadult volna a Sátán, mert minden jel erre mutat. A Sátán első bűne volt az égből az Isten ellen lázadás, a paradicsomban a csábító hazugság, a földön a testvérgyilkosság. Most pedig egész serege van a lázadó istenteleneknek, a hazugság üli diadalát és a gyilkosság orgiáit látjuk.

Csak azt ne gondoljuk mi papok, hogy ezek nem tartoznak reánk, mi erről semmit sem tehetünk, ezekért nincs rajtunk felelősség. Az írás azonban mást mond! Abban azt olvasom: „Mivel papok vagytok Isten népében, tőletek függ az ő lelkük!” (Jud 8,21) Aranyszájú Szent János pedig ezt mondja: „Ha látsz fát sárguló levelekkel, megérted ebből, hogy valami baj van a gyökerek körül. S ha látsz fegyelmezetlen és vallástalan népet, tudd meg, hogy baj van a papokkal. Mert amint minden jó a templomból árad, ugyanúgy a templomból fakad minden rossz!”

Hogy a templomból árad minden jó, azt példákkal igazolhatjuk. Illés olyan ember volt, mint mi, hozzánk hasonlóan gyöngé, – írja Jakab apostol levelében – de imádságával az eget megnyithatta vagy bezárhatta. A szent zsolozsmát imádkozva nekünk is ilyen hatalom van a

kezünkben. Onias főpap csak az ószövetség jelképes áldozatát mutatta be az Úrnak, de azt jegyzi fel a Szentírás: „A szent város teljes békében lakozott Onias főpap jámborsága miatt.” (2Mal 3,1)

De hogy a rossz is a templomból árad, azt is jó lenne, ha most átlátnók, nem pedig akkor, amikor rossz béresekként kell beszámolnunk arról, hogy mit tettünk és mit nem tettünk meg! Mert erről is be kell számolnunk: mit nem tettünk meg! Hogy az Úr dicsőítését szolgáló szent liturgiát mennyire elhanyagoltuk és így a liturgiából áradó sok kegyelemtől mennyire megfosztottuk a ránk bízottakat. Megdöbbentő a vád, amellyel az utolsó próféta, Malachiás illeti éppen e miatt az ószövetség szolgálait. De fokozottabb mértékben áll reánk is. Elmélkedjük át szavait s alkalmazzuk magunkra, hogy a szent zsolozsma végzésében a hibákat kikerülhessük.

4. Készakarva nem soroltunk fel a kerülendő hibák közül kettőt, pedig tapasztalatból tudjuk, hogy éppen a legjobb lelkek szokták magukat ezzel vádolni: Nem imádkoztam elég áhítatosan. Szórakozottan imádkoztam.

Az *áhítatnak* mint érzelemnek meglelte nem erényem, hiánya nem bűnöm. Az áhítat ugyanis nem tőlem függ. Az az Isten ajándéka. Ő csurgatja néha az áhítat mézét az imádság sokszor bizony száraz kenyérére. Ha megadja, hála legyen neki. De ha nem adja meg? Akkor is legyen áldott az ő szent neve! Mondom az imádságom szárazon. De legalább árnyéka sincs benne, hogy a magam gyönyörét, az áhítat édes érzelmét keresném, hanem egyes egyedül Isten dicsőítését.

Tapasztalat mutatja, hogy a megtérés kezdetén, a szerzetes a fogadalma, a pap felszentelése táján több áhítatot érez. Ez az Isten eljárása. Így akar magához szoktatni. A gyermekeknek tejet és mézet ad. Később szárazabb lelki táplálékra fog.

És az áhítat is megjön. De csak egy feltétellel! Ha kitartunk és állhatatosak maradunk az imádságban! Amint gyakran evés közben jön meg az étvágy, úgy legtöbbször a kitartó, hűséges imádság érzi végül is az áhítatot. Ez lesz éppen a hűségünk jutalma. Ne csüggedjünk! De erről ne vádoljuk magunkat.

Ugyanígy a szórakozottság is legtöbbször nem bűnünk, hanem keresztünk. S az alól nincs kivéve senki sem. Hallgassuk csak meg, mint vallják meg az igazságot a legnagyobb szentek. Így Szent Jeromos mondja: „Imádságomban egy-kettőre vagy kísétálok a kapun vagy számolok vagy olyat teszek, amit kimondani is szégyenlek.” (Dial. in. Luc. XV.) – Nagy Szent Gergely a pápai méltóságra emeltetése után írja: „Vágyódom szívembe visszatérni, de gondolataimnak hiú tömkelege elzár előle és nem tudok visszatérni. (Ep. V. VI.) – Szent Bernát egyik neki tulajdonított elmélkedésben panaszolja: „Szól hozzám az Úr a zsolotárban és én is szólok hozzá; de zsolozsmázás közben még arra sem ügyelek, kié az a zsolotár. Kérem az Urat, hogy figyeljen rám, de én se rá, se magamra nem figyelek. (c. VIII.) – Aquinói Szent Tamás megvallja: „Egy Miatyánkot alig tud úgy elmondani az ember, hogy az esze másfelé el ne csavarogjon.” (Jn. I. cor. XIV.) A Krisztus követéséről írt könyvben olvassuk: „Megvallom, hogy valóban nagyon szórakozott szoktam lenni. Mert nagyon sokszor nem vagyok ott, ahol testben állok vagy ülök. Alig tudok fél-hórát ájtatosan elimádkozni és bárcsak egyszer is legalább felét méltón mondanám!” (III. 48.)

Ezeknek szavát megerősíti a pszichológiai tapasztalat is. Megállapították ugyanis, hogy a figyelem állandó hullámlásban van. Amikor valamire nagyon figyelünk, akkor ez a hullámlás nagyon apró, úgyhogy összefüggő egésznek látszik, mint a mozgó fénykép sok gyorsan következő álló képe összefüggő mozgásnak tűnik fel. Amikor pedig fáradtak vagyunk, akkor nagyobb a hullámlás és szórakozottabb a lelkünk.

Igaz, hogy sok külső körülmény, foglalkozásunk, kedvtelésünk vagy betegségünk stb. sokszor okoz szórakozottságot. Képzeljünk el egy plébánost tele hívei iránt való munkával, egy misszionáriust, mikor lelkigyakorlatot vezet, gyóntatót, körülvévé lelki tanácsra vágyó

sereggel, írót, amint feje tele van készülő vallásos munkája tervével! Tudnak-e ezek úgy imádkozni, hogy munkájuk el ne vonná a figyelmüket. Pedig tudatosan az Egyházra is hasznos munkákat soroltam fel. Hagyja tehát ezeket abba és menjen el trappistának vagy karthauzinak, hogy jól imádkozhasson? De hisz így is munkájával Isten dicsőségét és az Egyház javát szolgálja! Ha az ebből fakadó gondolatok okozzák a szórakozottságát, érdeme nem lesz kisebb.

Kimondhatjuk alapelveként Aquinói Szent Tamással: „Azt kell tartanunk, hogy lélekben és igazságban imádkozik mindenki, aki a Lélek ösztönzésére fog az imádságba, még ha azután lelke gyengeségből elszórakozik is ... A lélek szórakozottsága, ha az szándékunkon kívül történik, nem foszt meg minket az imádság gyümölcsétől.” (2^a 2^{ae}, q. 83, art. 13.) Tehát csak az akarat a döntő! Ha én jól akarok imádkozni és meg is teszem azt, ami ehhez szükséges, de nem tudok, akkor nem tehetek róla. De viszont nem mondhatom, hogy akarom jól végezni a zsolozsmát, ha közben például a rádió hangosan mondja a legújabb híreket.

Megnyugtatóként mondhatjuk, hogy aki általában a lelki életre törekszik, megpróbálja gyakorolni mindazt, amiről a következő fejezetekben szólunk, az erényeket s köztük az összeszedettséget iparkodik elsajátítani, az nyugodt lehet, szórakozottsága vagy az emberi lélek említett természetével vagy jogos munkájával függ össze és így nem felelős érte. Még akkor sem, ha nagyon sokáig tart, mondjuk egy egész zsolozsmán át.

De hogy meg tudjuk állapítani, mikor akaratumon kívüli az elszórakozottság, ez nem mindig sikerül. És így gyötörhet a félelem, nem vagyok-e túlságosan szabad felfogású és így már bűnös is a szórakozottságban? Hogy ezt is el tudjuk dönteni, fogadjuk meg a következő alapelveket:

a) *Külsőleg*: ha általában rendesen elmondjuk a zsolozsmát, de adott esetben a szórakozottság miatt a végén kételkedünk, hogy ezt vagy azt elmondottuk-e, nem kell újra elmondani. Az Egyház nem kötelez az ismétlésre, ha csak félelem ez bennünk és nem biztos tudás! A józan okosság meg egyenesen tiltja ezt. Ha valaki megszokja, hogy újra és újra kezdi a zsolozsmát, sokszor befejezni nem tudja és kín, gyötrellem lesz számára, aminek vigasztalnia, megnyugtattania kellene.

b) *Lélekben*: mindig legyünk alázatosak, hogy az esetleg elkövetett hibákért bocsánatot kérjünk. „Panaszkodj és bánd meg, hogy eddig oly hanyag voltál a órák elvégzésében, hogy oly ritkán vagy teljesen összeszedett, oly szórakozott a figyelem helyett, oly gyors az elvégzésre” – mondja az Imitatio (IV. 7.). Szent Bernát pedig azt mondja: „Valóban megtanultam, hogy semmi sem oly hathatós a kegyelem megszerzésében, megtartásában, visszaszerzésében, mint ha Isten előtt mindenkor nem gondolsz nagyokat, hanem félsz. (In. Cant. 54,9) De a félelemnek csak alázatossá szabad tennie s nem szabad lesújtania. Szent Mechtild életében olvassuk, hogy egyszer találkozott egy szerzetessel, akit a szórakozottsága miatt a félelem nemcsak alázatossá tett, hanem egészen leverte. Ekkor Mechtild imádkozni kezdett érte, s az Úr mondotta neki: „Figyelmeztessd őt, hogy a órák végén szíve mélyéből mondja ezeket a szavakat: „Isten, irgalmazz nekem, bűnösnek!” Ha a vámosnak ezek a szavak megszerezték minden bűnének bocsánatát, akkor hogyan kapná meg az is, akiért kértél engem szórakozottsága és hanyagsága bocsánatára. (L. III. c. 18.)

Az alázatosságnak félelem helyett inkább nagy bizalommal kellene kapcsolódnia. Olyan bizalomnak kellene bennünk is lennie, mint Szent Gertrudban volt s akkor mi is ugyanolyan megnyugvást kaphatnánk, mint ő kapott.

Különbösen is, hogy elszórakozásunk nem akaratos, azt éppen az mutatja, hogy nekünk magunknak is fáj. „Si vel dolemus, iam oramus”, – mondja Szent Ágoston; „Ha már fáj, már imádkozunk, mert nem a szavunk, hanem ez a vágyunk lesz kedves Isten előtt.”

Végül, ha aggódásunk nem szünnék meg, mondjunk el mindent egy okos lelki vezetőnek. De akkor azután engedelmeskedjünk neki! Akármit mond, ahhoz igazodjunk. Az ő szavait már ne magyarázgassuk, mert attól fogva övé a felelősség s nem a mienk. Tegyük azt, amit ő

tanácsol! Még ha azt mondaná is, amit egy tapasztalt öreg jezsuita mondott egy nagyon skrupulózus zsolozsmázónak. „Imádkozzék egy óra hosszat s akkor akármennyit mondott el, becsukhatja a zsolozsmáskönyvét, aznapi feladatának eleget tett!”

Mi is adunk a következő fejezetben néhány tanácsot, de ne zavarjuk össze a tanácsot a kötelességgel!

V. fejezet: Mit kell az akaratnak tennie?

Ebben a fejezetben csupa gyakorlati tanácsot adunk, de Szent Pál szavával: Omnia probate et quod bonum est, tenete. Fontoljuk meg, jól mind a tizedet s ami belőle egyéniségünknek megfelel, tehát nekünk jó, azt tartsuk meg.¹²

Megjegyezzük azonban, hogy a legjobbnak találtuk, ha váltogatjuk ezeket a gyakorlatokat. Ha valamelyik már kevésbé hat, kezdjük el egy másikat – és így váltogassuk, hogy imádságunk mentől jobb legyen.

1. Kezdjük összeszedettséggel és az imádság kegyelmének kérésével.

Mínthogy oly örök életbevágóan fontos, hogy a szent zsolozsmát megfelelő módon lelkünk megszentelődésére végezzük, azért összegyűjtünk a szentek írásaiból és gyakorlatából néhány utasítást, hogy azok közül a lelkünknek megfelelőt felhasználjuk és imádságunkat Isten előtt kedvesebbé tegyük.

Egyik legfontosabb szabály az lenne, hogy *teljes figyelmünket, lelkünknek minden tehetségét szenteljük* annak a munkának, amivel éppen foglalkozunk. „Age, quod agis!” De amikor az élet ezerszínű forгатagából az Istenséghez akarjuk fordítani lelkünket, nem olyan könnyű ezt a tanácsot megvalósítani; áttérni az imádságban való teljes odaadáshoz nagyon nehéz és az elszórakozást elkerülni majdnem lehetetlen. Ezért *kell* először *az imádságra előkészíteni* a lelkünket, mint a Bölcs mondja: „Imádság előtt készítsd el lelkedet és ne légy olyan, mint aki kísérti az Istent.” (Sir 18,23) „Ne legyen szíved gyors Isten előtt lelked kiöntésére: Isten az égben, te a földön vagy.” (Sir 5,1) Szent Károlyt annyira áthatotta ez a gondolat, hogy a zsolozsma végzése előtt egy teljes negyed órát töltött elmélkedésben, imádságos előkészülésben. Szent Bonaventura is hasonló tanácsot ad a noviciusoknak: iparkodjanak ájtatos imádsággal és a léleknek benső összeszedettségével jönni az istentiszteletre, mert azért vagyunk oly lanyhák és hanyagok a szent zsolozsmában, mert előbb nem ráztuk fel magunkat valamilyen ájtatossággal, és így amint hidegen kezdtük, oly szétszórt lélekkel folytatjuk.

Az összeszedéshez *sokszor elég egy rövid, de élő imádság*. A szent zsolozsma jó mondása azonban kegyelem és ezt a kegyelmet csak Isten adhatja meg, hogy az ő nagyságát nézhessük és misztériumába belehatolhassunk. (Ef 1,18) Maga a Bárány nyithatja ki és magyarázhatja meg könyvének gondolatait és csak a Szentlélek, a sugalmazott könyvek szerzője tud nekünk értelmet és belemerülő érzelmet adni. A breviárium elején van imádság, amelyet az Egyház arra szánt, hogy szolgálai ezáltal megnyerhessék a megfelelő lelki előkészületet és megkapják a szükséges segítséget, hogy ezt a szent kötelességüket jól végezhessék. Ez nem kötelező, azért ha a megszokástól félünk, időről-időre mást is mondhatunk. Xavéri Szent Ferenc ezért szokta a „Veni Creator” himnuszt imádkozni. Más szentekről tudjuk, hogy az evangélium előtti imádságot mondták. Időnkint, különösen a lelkigyakorlatok idején hasznos, ha elolvassuk Krisztus követéséből a harmadik könyv 2. fejezetét, melynek úgy látszik éppen ez volt a célja.

¹² Ez a fejezet, úgy mint az előzők is, kivonat Bacuez idézett művéből.

Szent Benedek Regulájából is előkészületként imádkozhatjuk a következőket: „Hisszük Uram, hogy te mindenütt jelen vagy és szemed minden helyen szemléli a jókat és rosszakat, de mégis a legcsekélyebb kételkedés nélkül hisszük ezt, midőn az Isten szolgálatában veszünk részt, azért engedd meg, hogy mindig megemlékezzünk a Próféta szaváról: „Szolgáljatok az Úrnak félelemmel és zsoldozatok bölcsen, amint az angyalok színe előtt mondunk zsoldárt néked. Ezért ha megfontoljuk, mint kell megjelenünk az istenség és az egész angyali karnak színe előtt, engedd, Uram, hogy úgy fogjunk a zsolozsmához, hogy lelkünk mindig összhangban legyen szavunkkal. Amen.”

Természetes, ha bármelyiket is választjuk előkészületül, fontos az, hogy nyugalommal és odaadással tegyük meg, mert egyedüli célunk az összeszedettségben, hogy a lélek szabadságát és az imádsághoz való buzgóságot megszerezzük.

2. Jámbor megfontolással serkentsük magunkat a jó zsolozsmára.

Fontos, hogy a szent zsolozsma első szavait ájtatossággal mondjuk el, mert ha nagyon nehéz úgy elvégezni a zsolozsmát, – a legbuzgóbban megkezdett zsolozsmát is – hogy ne engedjünk a kezdő buzgóságból, minő lesz az a zsolozsma, ha hanyagul és szórakozottan kezdjük el. Bizony nincs gátlóbb a zsolozsma jó végzésére, mint ha szomorúan és szükségből (2Kor 9,7) kezdjük el a helyett, hogy oly jó lélekkel kezdenénk el, mint a Szentlélek kívánja. Szent Ágoston mondja: „Deum toti laudate!”, a léleknek minden erejével dicséritek Istent a zsoldáros példájára: „Áldd lelkem az Urat, és minden, ami bennem van”. (102. zs.) És ugyancsak a szent király mondja: „In toto corde meo”, egész szívemből akarom dicsérni az Istent.

Dávid gyakran kifejezi ezt a szent óhajtását és új és új indítóokot tud hozzáfűzni: 1. *az isteni halalom csodáit*: „Egész szívemből dicsérlek, hirdetem minden csodatettedet” (92. zs.); 2. *az Úrnak iránta való jóságát*: „Dicséretet zengek néked, Uram, egész szívemmel, mert meghallgattad ajkam igéit” (137. zs.); 3. *a szentek seregét, akik példájukkal sürgetnek*: „Éneket zengek néked, Uram, egész szívemből a szentek gyülekezetében és tanácsában”. (110. zs.); 4. *az Isten végtelen tökéletességét*: „Dicséretet zengek nevednek, mert jó vagy”. (103. zs.)

De hogyan tudjuk felserkenteni áhítatunkat a szent zsolozsma kezdetén? Úgy, ha megfontoljuk a most teljesítendő cselekedet fönségét, ha elmélkedünk Isten jelenlétéről, akihez éppen fordulunk, ha rágondolunk a szentek sokaságára és buzgóságára, kik velünk együtt imádkoznak az égben és földön.

a) Kevés hatásosabb gondolat van, mint ha meggondoljuk a szolgálat fönségét, melyet teljesítünk. Gondoljuk csak el, hogy úgy állunk Isten színe elé, mint Jézus Krisztus orgánuma és az Egyház képviselője. Ez a kettős cím mutatja meg nekünk a legfönségesebb gondolatokat, tárgyakat és a legdrágább érdekeket. Ez a megfontolás mutatja meg azt is, hogy küldetésünk és tekintélyünk van, hogy minden sérelmet, mely a fönséget éri, jóvátegyük és jóságától megszerezzük a megtérés, a megszentelés és a kitartás minden kegyelmét a rászoruló emberek számára. Ez olyan megragadó igazság, hogy egy pillantás elég rá, hogy lelkünket felrázza. Climacus Szent János a zsolozsma óráján mondta: „Venite, exultemus Domino!”, „Jertek, örvendezve imádjuk az Istent!” Vajon nem kell nekünk is ugyanezt mondanunk?

b) Másik fontos gondolat *behatolás az Isten fölséges jelenlétébe*. Boldog az az ember, ki a végtelen fönség gondolatáról való megemlékezést nem veszíti el. Aranyszájú Szent János mondja: „Ha az imádkozó megfontolná ezt a fönségét, akkor imádságát figyelmesebben, buzgóbban és helyesebben végezné, mert ki olyan vakmerő és elvetemült, hogy a jelenlévő Istenre gondolva más gondolatokat is megengedne, mint a jó és megfelelő gondolatot.” És mégis hányszor megesett imádságunkban, hogy ott voltunk az Isten előtt, Istenhez fordultunk és nem látszott meg semmiből, hogy Isten jelen van. Elmondhatjuk mi is azt, amit Szent

Ágoston mond: „Mecum eras et tecum non eram.” „Velem voltál és én nem voltam veled.” És amit Szent Bernát mond: „Videor et non video.” „Lát engem és én nem látom őt.”

c) Az első két gondolathoz hasonlóan lelkesítő gondolat, hogy *nem egyedül dicsérjük az Urat*, hanem a teremtmények nagy sokasága teszi velünk ugyanazt az égben és a földön. Kevés fönségesebb látvány van, mint a megszámlálhatatlan lelkek és szellemek, akik Isten trónja körül állnak és dicsérik éjjel-nappal az ő végtelen tökéletességét. „Et vidi, et audivi”, mondja Szent János, „láttam és hallottam”. (ApCsel 5,11) S míg ilyen nagy közösség imádkozik örvendezve, legyünk rajta, hogy ne csak a mi hangunk némuljon el, vagy legyen hamis.

De nemcsak öröm látni az Istent dicsérő és magasztaló sereget, hanem nagy bátorítás és segítség is. Ha egyedül kellene megállanunk a végtelen Isten színe előtt s rajtunk azzal a nagy teherrel, hogy az ő nagyságát méltó módon dicsérjük, akkor ezen teher alatt össze kellene roskadnunk és emberiségünknek össze kellene omolnia. A magunkra hagyatottság elcsüggesztené, de annyi szent léleknek, annyi mennyei szellemnek látása felbátorítja bizalmunkat és erőt ad, segítséget ad erőinknek. Ezért hivatkozik az Egyház is a mennyei seregekre a praefációban, hogy amikor a szentmise legfölségesebb imádsága kezdődik, a pap átérezze, hogy „et ideo et angelis et archangelis”, hogy az angyalokkal és arkangyalokkal együtt dicsérjük az Urat. S megnyugvást is ad ez a gondolat, mert lehet, hogy az egyes ember imádsága gyöngébb, de ennek a fönséges kórusnak imádsága biztosan szép és Istennek tetsző s kegyelmet kieszközölő s ebbe belevegyülve ilyené lesz a mi imádságunk is.

3. Egyesüljünk Jézus Krisztussal, mint a mi fejünkkel.

Minden keresztény ember egyesült az Úr Jézussal a keresztség szentségében, mely a misztikus test tagjává tette és véle egyesítette életét és lelkét. Innen származik minden kegyelemnek és minden életnek és minden természetfölötti jónak forrása. De amikor az ember használja a maga szabadságát, akkor tőle függ, hogy megtartja-e ezt a szent egyesülést vagy pedig elszakítja? Vajon szárazzá teszi-e magát vagy pedig az önkéntes odaadással és a megfontolással még termékenyebbé teszi magában ezt az élő kapcsolatot? Szent Pál apostol mondja: „Azt éreztétek magatokban, ami Jézus Krisztusban van.” (Fil 2,5) A lelki írók gyakran ajánlják, hogy minden munkánkban *egyesüljünk tudatosan is a mi Urunkkal*, azaz mondjunk le szívből a saját tetteinkről, a tisztán személyes tekintetéről, a természetes vagy meg nem fegyelmezett hajlamainkról, hogy így Jézus Krisztus lelke világosítson, vezessen és mozgasson minket. De ez az egyesülés soha nem szükségesebb és elérése soha nem rejt több előnyt magában, mint midőn az Atya előtt jelenünk meg, hogy ott az ő nevében és az Egyház nevében teljesítsük ezt a nagy tettet, a közös imádság természetfölötti tettet.

Valóban itt nem egyszerűen csak egy átmeneti erény gyakorlásáról van szó, itt nem egy kegyelmet akarunk magunk és tetteink számára kérni, itt arról van szó, hogy örökké megtegyük a földön a tiszteletet, amelyet Jézus Krisztus adott a legfőbb Úrnak. Itt arról van szó, hogy Istennek azt a tiszteletet, azt az imádatot, azt a hálaadást adjuk meg, amit fia nyújt neki, hogy lépjünk bele abba a lelki előkészületbe és ismételjük a Szentlélek által sugott szavakban az ő érzelmeit minden dolog iránt. Ki ne érezné, hogy ilyen szolgálatnak méltó elvégzésére más lélek kell, mint a mienk; – más világosság, mint a mi tökéletlen és korlátolt eszménk; és miután a Szentlélek-Isten úgy van a mi lelkünkben, mint a Megváltó lelkében, azért kétségtelenül kisebb mértékben ugyan, de ugyanazzal a valósággal, ugyanazzal az erővel és ugyanazon sugallatokkal ki ne látná át, hogy kötelességünk, hogy ennek alávéssük magunkat, hogy ő vezessen, világosítson és irányítson minket. Minél inkább uralkodik rajtunk, annál inkább lesz az Istennek adott imádságunk tiszta és szent, az Egyház óhajának megfelelő.

Ha szükséges Megváltó-Urunkkal való egyesülés, hogy Istennek megfelelő tiszteletet adhassunk, nem kevésbé lényegesen szükséges, hogy lelkünket megtartsuk figyelmesen ezen

egyesülés iránt azért is, hogy megnyerjük az Egyház imádságainak megértését. Jézus Krisztus a nagy imádkozó. Őt illeti a dicséret és a tökéletes tisztelet. Ez az isteni fej a maga szívében összegyűjti tagjainak minden tiszteletét és minden odaadását. Nincs egyetlen igazi imádság, nincs egyetlen való értékű érzelm, melyet nem ő nyert volna először és melyet nem ő osztott volna ki a Szentlélek által tagjaiban. Következésképpen a Krisztusban újjászületett emberek mindnyájan benne csak egy természetfölötti életet bírnak, amint ők csak egy testet alkotnak. A kegyelem rendjében is el lehet mondani a Megváltóról, amit az Apostol mondott róla a természet rendjében: „Benne élünk és mozgunk és vagyunk.” (ApCsel 17,28)

Krisztus imádkozik a tagokért és a tagokban. „Ego pro eis rogo.” (Jn 17,9.20.) És ha ő imádkozik értük és bennük, azaz velük egyesülve ugyanazon szükségletben s velük egyenlő érzellemmel, akkor az Egyház imádsága *a szent zsolozsma, a mi Urunk Jézus Krisztus imádságának látható kifejezése tagjaiban.* Meg kell tehát találnunk azt az egyetemes jelleget és a különbözőséget is, mely megfelel az ő érzelmeinek. Meg kell hallani bennük egyszerre minden hangot: az elhagyatottság felkiáltását, a bűnösöknek nyugtalan vágyódását, az igazaknak diadalmas énekét, a kínokra és bajokra való utalást, a mennyei dicsőségnek és nagyságnak megnyilatkozását. Itt kell megalázkodnunk és elfogadnunk a gyalázatokat. Itt kell Jézusnak kimutatnia ártatlanságát, kérni az igazságot, félni az ellenségtől, különösen itt kell megadni Istennek a hálát, ujjongani az örömtől és énekelni a szárnyaló himnuszt.

Így tehát az érzelmeknek változósága és látszólagos ellentéte, melyek a zsolotároknak jellemzői, nehézség nélkül magyarázatot nyernek, mihelyt ezt a szempontot figyelembe vesszük. Mihelyt látjuk, hogy *Jézus Krisztus jelentkezik* ezekben minden kiterjedésében, személyes egységében és morális sokaságában. Mihelyt látjuk az ő szellemét elterjedni és cselekedetét minden tagjában és látjuk az összes tagokat egyesülni vele és benne azonossá válni, megérezzük az okot és megérezzük a szükségletet. „Nem mondta mintegy egyben, hanem mintegy sokban, ami Jézus.” (Gal 3,16) Ami azonban igaz és természetes a Megváltó részéről, az megmagyarázhatatlan minden másban kívülről. Az Egyház imádságainak nagyrésze, melyet szolgálóinak ajkára helyez, értelmetlen lenne, ha nem az ő nevében mondanók, ha nem lennének Isten előtt a legfölségesebb hangnak visszhangja, ha nem lennének annak orgánuma, aki egyszerre Isten és ember, és mint ilyen nemcsak páratlan méltóságú imádó és szükséges közbenjáró ég és föld között, hanem még az újjászült emberiségnek reprezentánsa, megjelenítője és az egész teremtnak legfőbb közbenjárója és főpapja.

Íme ez *a pap szerepe* az isteni zsolozsma végzésében. *Másik Krisztus ő,* aki a Szentlélek-Isten erejével Jézus Krisztus ajkává válik, ismétli és örökkévalóvá teszi az Egyház által jóváhagyott és gyakran az Istentől sugallt dicséretben a tiszteletnek, dicséretnek, könyörgésnek és hálaadásnak adóját, amit az Úr Jézus adott halandó életében az Atyának és amit ad most is az égben és az Oltáriszentségben. Egy ilyen cselekedet s annak jó teljesítése feltétlenül *megkívánja az Istenember és az ő szolgálója között a legbensőbb egyesülést.* Még inkább a léleknek, a gondolatnak és az érzelmeknek bizonyos azonosságát, amely megengedi azt, hogy az Apostollal mondja: „Imádkozom, de nem én imádkozom, hanem Krisztus az, ki bennem imádkozik; ez az ő lelke, ez az ő ereje, ez az ő kegyelme, ez adja imádságunknak minden erejét és minden érdemét.”

Több szent életében olvastuk, így például Szent Coelesztin Péter életében, hogy mikor a zsolozsmás könyvét kezébe vette, szerelmesen mondotta Üdvözítőjének: „Kezdhethük, ha tetszik, Jegyesem.” Mielőtt megkezdjük a zsolozsmát és elmondjuk a Miatyánkot és más imádságokat, bizonyosak lehetünk, hogy a mi Urunk már velünk együtt bensőleg értünk mondja a maga módján észrevétlenül és felfoghatatlan módon.

Így tehát Jézus Krisztus a mi dicséretünk és a mi imádságunk éppen úgy, mint ő a mi életünk. Nemcsak ő imádkozik velünk együtt és értünk, mint főpapunk, hanem ő imádkozik bennünk is, mint a mi fejünk. Mi pedig behatolunk az ő érzelmeibe és ő egyesíti szívünket mindazzal a tisztelettel, amelyet Atyjának maga ad.

Ezek után tudjuk csak megérteni az ajánlott tanácsnak az igazi értelmét és fontosságát. Nincs hathatósabb és nincs az Egyház szellemével megfelelőbb mód, mert maga az Egyház sem terjeszt Isten elé egyetlenegy kérést a nélkül, hogy ne egyesüljünk Üdvözítőnkkel és ne számítsa az ő támogatására s ne reménykedne az ő közvetítésében. Amint az Úr Jézus Krisztus által mutatja be könyörgéseit, úgy az Úr Jézus Krisztus által ajánlja fel dicséretét és hálaadását, aki által dicsérik az Istent az angyalok, vagy mint a szentmise mondja: „Per Ipsum, et cum Ipso, et in Ipso.”

Szent Ágoston így magyarázza ezeket a szavakat: „Imádkozzunk tehát hozzá és általa és benne. Mondjuk imánkat vele és ő is mondja mivelünk, és mondjuk benne és ő is mondja mibennünk.” Szent Bernát ismerte a gyakorlatnak minden édességét, azt mondja: „Dávid örvendezett, mikor megtalálta szívét, hogy imádja Istenét és Mesterét. Én megtaláltam, hogy imádkozhassam, Királyomnak, Testvéremnek és édes Megváltómnak a Szívét. Nem imádkozhatnék tehát én is így? Igen, valóban boldog vagyok, hogyha nem lehet Jézus Krisztus Szíve az enyém, legalább a magamét egyesíthetem Jézus Krisztuséval. Ego cum Jesu cor meum habeo.”

Mondjuk mi is tehát az apostolokkal és a szentekkel az Úr Jézussal való egyesülésben imádságunkat és egyesülésünk *legyen necsak bennfoglalt és általános, hanem legyen, amennyire csak lehetséges, jelenlevő, akart és hathatós*. Hogy bizalmunkat fellelkesítsük, képzeljük el, hogy nekünk mondja az Úr e szavakat: Így kell imádkoznotok, és csak ezután kezdhetjük el a zsolozsma első szavát kiejteni. A beszédben lássuk az ő érzelmeinek kifejezését és mondjuk utána: „A szavakat, melyeket mondom, nem magamtól mondom” (Jn 14,10), mert így Jézussal egyesülve imádságunkban részesei leszünk az ő minden erényének. Szent Ágoston mondja: „Helyesen tud élni, ki helyesen tud imádkozni”, s ha elmondhatjuk, hogy „imádkozom, de nem én vagyok az, ki imádkozik, hanem Krisztus imádkozik bennem”, akkor mi is elmondhatjuk, „hogyha élek, nem én élek, hanem Jézus Krisztus él énbennem, ő az én gondolatomnak, szándékomnak és minden munkámnak az alapja”.

4. *Tűzzünk ki részleges szándékokat.*

Az Úr Jézussal egyesülve az imádságban szükségképpen egyesülnünk kell az ő szándékaival. Lehetetlen a szent zsolozsmát az ő nevében mondani, hogy abból ne nyerne hasznot minden tag. De ezen kívül még az imádkozó nyer személyes érdemet is a könyörgésével és elégtételével, amellyel szabadon rendelkezhetik és amelyet felajánlhat Istennek könyörgésképpen másokért. Ezek a részleges szándékok meg tudják tartani a lelket a kegyelem állapotában, *felsekintik a figyelmet s növelik a buzgóságot*. A lelki élet írói ajánlják, hogy ne hanyagoljuk el ezt a segítséget és forduljunk hozzá, amikor hosszabb imádságról van szó, mint amilyen a zsolozsma is, amely mindig ki van téve az ellanyhulás veszélyének.

Mik lehetnek azok a különleges célok, amelyekre alkalmazhatjuk a zsolozsma gyümölcsét? Az igazi lelkipásztornak nem kell ezt megmondani, foglalkozása között a szent szolgálat minden pillanatban ad ilyen gondolatot. Még a kétségeink is, mint Szent Ágoston erősít, jobban megoldódnak imádságban, mint a kutatásban. De néhány példát hozunk fel, hogy mindenki kiválaszthassa a maga lelkének és lelke hangulatának megfelelő gyakorlatot.

Vannak papok, akik lelkületük középpontjába a szentmisét állítják és a zsolozsmát ezzel hozzák kapcsolatba. Így a matutinumot és laudes-t azért mondják, hogy előkészüljenek a szentmisére és jól tudják azt elvégezni; – a kis órákat, hogy egyesüljenek az isteni áldozattal és magukat az Isten akaratának szenteljék; – a vecsernyét és completoriumot, hogy hálát adjanak a mi Üdvözítőnknek és kérjék, hogy soha ne legyenek e szolgálatra méltatlanok.

Más papok a szent zsolozsmát úgy fogják fel, mint Jézus Krisztus érzelmeinek kifejezését, melyek őt átjárják az oltáron s ezeket az imádságokat felajánlják Istennek az

eucharisztikus áldozatnak négy lényeges céljáért s maguk is egyesülnek zsolozsmájukkal az *imádás, hála, engesztelés és kérés* főnséges cselekedeteivel, amelyek által isteni üdvözítőnk beteljesíti a maga művét, mint főpap és mint áldozat.

Ha arra gondolunk, amit a zsolttáros mond, hogy „napjában hétszer mondok néked dicséretet”, s valóban a zsolozsma hét részre osztható, akkor mindenegyves alkalommal vagy a hét minden napján kérhetünk külön kegyelmet. Így a hét napot felajánlhatjuk 1. a Szentlélek-Isten hét adományáért: a bölcsesség, az értelem, a tudás, a tanács adományáért, amelyek olyan fontosak, hogy a ránk bízott lelkeket irányíthassuk, azután a jámborság, az erős istenfélelem adományáért, amelyek oly szükségesek, hogy másokat megmentve magunk el ne pusztuljunk. 2. Kérhetjük a kegyelmeket, amelyeket Jézus Krisztus a hét szentség alapításával adott a hívő lelkek megszentelésére. 3. Kérhetjük a három istenes erényt, a hit, remény és szeretet erényét s vele kapcsolatban a négy nagy erkölcsi erényt, az okosságot, az igazságot, az erőt és mérsékletet. 4. Kérhetjük a zsolozsma hét részével a hét főbűnön való győzelmet, mely minden bűnnek és minden bajunknak forrása.

Egy fiatal papnak az írásában találtuk ezt a feljegyzést: Sürgős eset kivételével zsolozsmámat minden nap, a hét minden napján a következő szándékokra imádkozom: vasárnap: hálát adok Istennek mindazért, amit az emberek üdvösségéért tett és kérem tőle a kegyelem diadalát minden lélekben, de különösen az enyémben. Hétfőn: neki ajánlom különösen mindazokat, akikért személyes kötelességem imádkozni, szüleimet, jótevőimet, lelki vezetőimet, a nekem ajánlott személyeket s mindazokat, kiket nekem kell vezetnem. Kedden: imádkozom a misszionáriusokért s mindazokért, akik hitetlen földön a hitet terjesztik. Szerdán: a bűnösök megtéréséért, azaz a hithagyókért, eretnekekért, szakadárokért és a bűn állapotában levő katolikusokért. Csütörtökön: kérem az Istent, hogy növelje a szent papok számát s adjon az Egyház szolgáinak nagy áhítatosságot az Oltáriszentség iránt. Pénteken: felajánlom zsolozsmámat az üdvözítő szenvedő tagjaiért, különösen az üldözés alatt levő hívekért, a halálos veszedelemben levő betegekért és a tisztítótűzben szenvedő lelkekért. Szombaton: egyesítem imádságomat lélekben a Boldogságos Szent Szűzzel, hogy hálát adjak az Úrnak a kegyelmekért, amelyekkel a Szent Szület elhalmozta és kérem, hogy az ő tisztelete egyre jobban és jobban elterjedjen az Egyházban. Minden reggel Isten előtt megújítom azt a szándékot, melyben napi zsolozsmámat akarom végezni.

Ha valaki nem akarna a fentebbiekhez csatlakozni, legalább azt a szokást tegye fel, hogy Istennek ajánlja annak az országnak, annak a társadalomnak, annak a munkának lelki szükségletét, melynek a napi szent tagja, alapítója, hordozója volt; így a pápák ünnepén imádkozzanak az apostoli Egyház győzelméért, Szent Bonifác napján például Németországért, Szent Ágoston napján Afrikáért, Szent Krizosztom napján Keletért, Szent Ferenc napján a missziókért, stb., Szent Benedek napján a bencésekért, Loyolai Szent Ignác napján a jezsuitákért, stb. Kérje, hogy az Isten a szentek erényeit erősítse meg az ő társulatukban.

Végül még egy utolsó gyakorlatot jelzünk, amelyet sok jó pap gyakorol, akik különösen a tisztítótűzben szenvedő lelkekre gondolnak. Felajánlhatjuk a zsolozsmánkat mi is talán a következő sorrendben: 1. Azokért, akik e pillanatban agonizálnak. 2. Akik a nap folyamán meghalnak. 3. Akikről senki meg nem emlékezik. 4. Akikről nekünk meg kell emlékeznünk, mert hozzátartozóink, vagy 5. mert kötelességünk. 6. A világháborúban és bárhol másutt elesettekért. 7. Egy lélekért, ki legrégebben szenved a tisztítótűzben.

Különösen ha haldoklók szükségletére gondolunk zsolozsmázás közben, szinte mindenegyves zsolttár buzgóbb végzésére serkent, ha azt egy lélekért mondjuk el, ki éppen e percben hagyja el ezt a földet, hogy megjelenjék Isten ítélőszéke előtt és talán az örök üdvössége függ egyetlen kegyelemtől, egyetlen jó gondolattól, egyetlen jó érzelemtől az

utolsó pillanatban, amelyet talán egy imádkozó szerzett meg neki, aki leimádkozta számára a jó halál kegyelmét.

Akarmelyiket választjuk ezek közül, ne felejtjük el, hogy azok felelnek meg a legjobban, hogy azok lesznek a legjobbak, amelyek legjobban megfelelnek majd a papi buzgóságnak és a zsolozsma rendeltetésének. S minél többet kérünk Istentől, annál többet nyerünk s így van az, hogy kiterjeszti hatáskörét, megnagyobbodik a lelkekben és gyümölcsöt terem. Szent István apátról olvassuk, hogy száműzetésbe küldték egy magános szigetre, nem tudott többé tetteikkel szolgálni a lelkek javára, de nem szűnt meg imádkozni értük. Egy alkalommal látta a viharzó tengert s így imádkozott: „Istenem, hányan vannak halálveszélyben, mialatt én nyugodtan vagyok.” Imádkozni kezdett értük s az Isten megmutatta, hogy a szeretetnek e nagysága mily kedves volt előtte, mert nem egyszer láthatta az apát, hogy a hajósok csónakjukkal kikötöttek a szigeten, mintegy köszönetet mondhassanak a láthatatlan imádságért és hathatós segítségért. Ez a kép lebeghet az Egyház minden szolgája előtt, amikor az élet viharában vergődő embereket látja, hogy megszerezze számukra az Isten kegyelmét, hogy majd aztán róla is elmondhassa az Úr a Makkabeusok könyvének szavát: „Ez testvéreinek és a népnek szeretője, sokat imádkozott a népért és az egész szent városért.”

Valamikor a hívek is jobban érezték, hogy a szent zsolozsmát is lehet határozott célra felajánlani, mint például a szentmisét. Nemcsak mise-alapítványokat adtak, hanem a zsolozsma érdemeinek elnyerésére „stallumokat” állítottak fel. Ezt elfeledték egészen, de legalább mi papok gyakoroljuk, hogy amikor a szentmisénk már foglalt, akkor szent zsolozsmánkat végezzük külön célra.

5. Szívünkkel és lelkünkkel alkalmazkodjunk a mondott szavakhoz.

Eddigi tanácsaink mind a zsolozsma megkezdésére vonatkoztak. A zsolozsmázás végzése alatt igazában csak egy tanácsot tudunk mondani, azt, amit Szent Benedek atyánk is ajánlott, hogy „lelkünk megegyezzék szavainkkal”. Nem okvetlenül szükséges, hogy mindenben pontosan ismerjük a zsolozsma szövegét. Ezek néha olyan nehezek, hogy nem könnyű megérteni, máskor pedig az akarat számára nem áll mindig módunkban a figyelmet felkelteni; ilyenkor elég az általános imádságos lelkület, de a főszabály mégis az, amelyre törekednünk kell, hogy „qui legit, intelligat”, aki olvas, értsen. Szent Ágoston mondja magyarázatához: „A Szentlélek int és tanít minket, hogy a zsolozsmát értelmesen végezzük; ne keressük a szavak csengését, hanem a szív világosságát.” De lehet-e másképpen gondolkoznunk, ha szem előtt tartjuk, hogy a zsolozsmával Istenhez fordulunk, tőle kérünk valamit, iránta való érzelmeinket akarjuk kifejezni; természetes tehát, hogy elsősorban ezekre kellene ügyelnünk, mert egyébként félreértenők a zsolozsma rendeltetését és méltóságát.

A szentek életéből nagyon sok példát tudnánk felsorolni s mind azt bizonyítaná, hogy értelmes módon, a szavak jelentésére ügyelve végezték a zsolozsmát és így emelkedett fel a lelkük, s ezáltal lett a breviárium számukra a világosságnak és a szavakkal ki nem fejezhető vizsgálatának forrása. Egyébként nemcsak az értelem munkájáról van szó. A zsolozsma többet is megkíván, mint egy olvasmány. Olvasni is háromféle módon lehet: felületesen, komolyan és szentül; és a szent zsolozsmát nem elég mégcsak komolyan sem végezni, azt szentül, imádságosan kell mondani. „Tibi dixit cor meum”, mondja Dávid. „Hozzád szól a szívem” és ezt adja a zsolozsma ajkunkra. Ezért marad mindig igaz Szent Ágoston tanácsa: „Ha imádkozik a zsolozsma, imádkozzatok; ha felsóhajt, sóhajtsatok; ha örvend, örvendeztetek; ha remél, reméljétek és ha fél, féljétek, mert mindez az írás a mi tükrünk.”

Nem lehet azt mondani ellenvetésképpen, hogy a szent zsolozsma szavai nem a mi szavaink, a zsolozsmák nem számunkra készültek, tőlünk idegen gondolatokat, körülményeket, lelki készségeket tételeznek fel, mert a zsolozsmákra állhat ez, de a zsolozsmát számunkra állították össze és alapelveként mondhatjuk a zsolozsmákra, hogy első és fő tárgyük a mi Urunk

Jézus Krisztus és nem a zsoltáros. Szent Pál szavait alkalmazhatjuk a zsoltárookra is: „Minden a tiétek, ti pedig Krisztusé vagytok, Krisztus pedig Istené.” Ennek az egész könyvnek a célja éppen az, hogy a zsoltárok megértésére segítsen és ennek a tanácsnak teljes megvalósítására.

6. *Maradjunk imádságos tartásban, áhítatot keltő helyzetben.*

Az isteni zsolozsma karban való végzésekor minden tiszteletet parancsol és minden az önfegyelmzésre kötelez: a hely szentsége, a jelenlévő Isten fönségének átérzése elég arra, hogy a könnyelműség veszélyét és a szórakozottság látszatát elkeresse. Nem így van azonban, ha a zsolozsmát magunk végezzük. Az Isten tekintete nem gyakorol ránk oly hatást, mint ha azt támogatja az emberek tekintete is. Szent Jeromos mondja: „Nehéz az Istennel csak mint bírával megelégedettnek lenni, a természet talál ürügyet, hogy mentesse a lanyhaságát, fél, hogy a szellemet elfárasztja, ha a testet gyötri; azt mondja, hogy az Isten lélek és ő a lélek készségét nézi, ezért minden aggodalom nélkül megenged titkos szabadságokat és a fegyelmezetlenség megszokása gyászos eredménnyel végződik az imádság szellemére, melynek célja pedig Isten dicsőítése és embertársaink megszentelése lenne.”

Kétségtelen, hogy Isten egyedül a bensőt nézi bennünk, de ez a benső nem függ-e a külső helyzettől és összeszedettségétől? Az Isten a testet a léleknek nemcsak azért adta, hogy cselekedetének székhelye s akaratának eszközé legyen, hanem azt akarta, hogy egyesüljenek az életben és minden munkában. A két substantiából egy és ugyanazon személyt alkotta, ezért szükséges, hogy mind a kettő résztvegyen a munkában. Ez az oka, hogy a nyilvános és közös istentiszteletre van szükség. Ez indítja a hívőket külső gyakorlatra, a szent misztériumok iránt való tiszteletteljes magatartásra. „*Sancta sancte*”, mondták, a szentet szentül kell végezni, s bár lehet a szent zsolozsmát végezni a testre való tekintet nélkül, *méltóképpen csak úgy mondhatjuk, ha vigyázunk a megfelelő testtartásra.*

Példa rá az Úr Jézus Krisztus, ki imádság közben szemét az égre emelve, máskor térdre hullva imádkozott (Lk 22,41), néha egészen arcra borult a földön (Mt 26,39). Az apostolok is ugyanígy imádkoztak. Péter is térdre hullva, Szent Pál is (ApCsel 9,40.20–36). Szent Jakabról írva van, hogy terdenállva annyit imádkozott népéért, hogy térdén a bőr egészen megvastagodott. Szent Mártonról is fel van jegyezve, hogy őt a templomban senki ülni nem látta. Az ő példájukra a szent papok közül sokan, ha tehették, terdenállva mondták el a zsolozsmát; ez egyúttal önmegtagadási gyakorlat is volt.

Ha nem vigyázunk a külső testtartásra, vajon nem állnak-e miránk is a Szentírás szavai: „A hang Jákob hangja, de a kéz Ézsaué.” A nyelv Jézus Krisztus nyelve, de a külső a világ fiainak külseje. Azért tehát, ha a zsolozsmában az Istent akarjuk dicsérni, akkor nem elég csak érzelmeinkre és gondolatainkra ügyelni, hanem a külsőre is örködnünk kell és ki kell irtanunk mindent, ami szétszórna vagy helytelen lenne. Nem lehet például egyszerre külső dolgokra ügyelni és a belső gondolatokra, azért mondja már Szent Ágoston: „Midőn imádkozol, zárd magadra ajtódat, hogy a kísértő be ne léphessen.”

Ha nem is végezzük az egészet terdenállva, mint a szentek, azért legalább „*flectens genu cordis*”, a szívünket hajtsuk térdre Isten fölsége előtt. Amennyire lehetséges, hajadonfővel végezzük az Isten jelenléte iránt való tiszteletből. Helyes dolog, ha a magános végzésnél is megtartjuk a külső és közös végzésben előírt szabályokat: például végezzük legalább a bevezető imádságokat terdenállva és ugyanígy a végén térdelve imádkozzuk el a „*Sacrosanctae*” imádságot, hogy megalázzuk magunkat az imádság közben elkövetett hibákért és elnyerjük a megígért bűcsúkat. Szent Bonaventura pedig még azt a tanácsot adja, hogy ha ülve végezzük is el a zsolozsmát, ne mulasszunk el felállni azon részekre, amiket a kórusban is állva kellene elmondani.

Egyébként Szent Ágostonnak van igaza, aki azt írja: „*Elias edendo, publicanus sedendo, David cubando orabant.*” – Illés étkezés közben, a vámos ülve, Dávid fekvés közben

imádkozott. Jób a szemétdombon, Jónás a hal gyomrában imádkozott. Végző eredményben mindegy tehát, hogy hol és hogyan imádkozunk, csak úgy kell imádkoznunk, hogy ha bárki meglátna, kételkedés nélkül mondhatná: Íme, itt egy ember, ki Istent imádja.

7. Válasszunk olyan időt, helyet és környezetet, mely a legalkalmasabb az imádság szellemének.

Ezek közül az időre vonatkozóan nem kell sokat szólnunk annak, aki átelmélkedte és magáévá tette az első rész gondolatait és tanácsait az imádságos órákra vonatkozóan. Inkább kell a helyről szólnunk. Igaz, hogy általában itt is áll az Apostol tanácsa: „Akarom, hogy minden helyen imádkozzatok.” (1Tim 2) És valóban, az Apostol egyforma lélekkel imádkozott a nyirkos börtön mélyén, a tenger partján vagy a hajó fedélzetén a matrózok kiabálása közt. Tulajdonképpen nincs is a földnek olyan helye, melyről ne mondhatnók el a zsolotárossal: „Az Úr a föld minden gazdagsága és az ő uralkodásának minden helyén áldd lelkem az Urat.” (Zsolt 22,1 – Zsolt 55,22)

De *ha módunkban van választani*, akkor a következőket ajánljuk: az első hely legyen az Úr Jézus példájára és tanítása szerint *a cellánk*. Így intett az Úr: „Ne legyetek olyanok, mint a képmutatók, kik szeretnek a nyilvános tereken állva imádkozni. Te ellenben menj a szobácskádba, zárd be az ajtót és úgy imádd Atyádat.” (Mt 6,5) Maga az Úr Jézus ezt a módot gyakorolta: „Elbocsátván a tömeget, elment egyedül imádkozni.” (Mt 14,13) „Elment egy magárahagyott helyre és ott imádkozott.” (Mk 1,35) „Maradjatok itt, míg távolabb megyek és imádkozom.” (Mt 26,29) Az éjszaka csöndje, az éj csillagai, a hegyek fái, a barlang szikláit voltak az Úr imádságának csendes tanúi.

Cellánk szentélye után a kápolna lehet zsolozsmázásunk helye. Ezt újabban a Szentszék is azzal szeretné előmozdítani, hogy azoknak a papoknak, akik a zsolozsmát az Oltáriszentség előtt végzik, – még ha nincs is imádságra kitéve – teljes búcsút adományozott.

Egyes szigorú szerzők, sőt még részletes zsinat is volt az ellen, hogy utazás közben vagy menet közben végezzék el a zsolozsmát. Ma ezt már nem lehet így alkalmazni, sőt tapasztalatból mondhatjuk, hogy megfelelő helyen, csendes erdei úton vagy a tenger partján vagy a hegyek csöndjében végzett zsolozsma felejthetetlen, mély hatással lehet az imádkozó lelkére. Csak ne legyen az a zajos utcákon, a divatos sétahelyeken vagy nehéz terepen végzett imádság.

A körülményekre vonatkozóan első helyen említhetjük, hogy hacsak tehetjük, a legjobb, ha *más paptestvérrel* felváltva, hangosan imádkozzuk. Tudjuk, hogy az Úr különös jelenlétét ígérte meg azoknak, akik az ő nevében jönnek össze. És valóban mondhatjuk, hogy amíg a magánosan elsielt zsolozsmából talán egyetlen szó sem ragadta meg lelkünket, addig a közösen végzett imádságban nem volt talán egy alkalom sem, hogy az Úr segítő kegyelme rá ne világított volna egy-egy sorra, mely felelet volt az napi kérdéseinkre és útmutatás az akkori nehézségeinkben. Egyéni lelki életéből hozhatnák magam is példákat erre, de fölösleges azoknak bizonyítanom ezt, kik megpróbálták a közös és hangos végzést.

Ezzel kapcsolatban még csak annyit említünk meg, hogy hacsak lehet, ne tőrjünk meg megszakítást. Csak igazán sürgető szükség legyen az, amiért Istentől elfordulva, emberi ügyekbe avatkozunk.

8. Mindenképen óvakodjunk a sietéstől.

Egy régi latin vers első helyen adja ezt a tanácsot: „Paptestvér, szüneteket tartva mondd a órákat, ne elsieltve; Emeld szívedet fölfelé; jól ejtsd ki; gondolj az értelemre.”

De ugyanezt szokta ismételtetni Szalézi Szent Ferenc, mert az ő mondása volt: „A sietés az áhítat pusztulása.”

Pazzi Szent Magdolna életéből olvassuk, hogy nagy szomorúsággal látta kolostorában ezt a hibát. Egy alkalommal a kar oly szokatlanul gyorsan darálta a matutinumot, hogy nem tudta

elviselni, hanem elhagyta helyét és egyszerre buzgósággal eltelve is, de alázatossággal is leborult az előjáró előtt és megkérdezte: Anyám, miért sietünk ennyire? Van talán valami más, jobb tennivalónk Isten dicsőségére, mint amit most teszünk?

Egyszer egy fiatalember megkérdezte: Mennyi ideig tart a zsolozsma elmondása naponként. Mikor azt a választ kapta: A nyelv felvágottságától függ – erre ő azt felelte: Pedig azt hittem, hogy a szív ájtatosságától.

Nem félünk attól, hogy imádságunk éppen az elsietés miatt tisztán külsőséges lesz és így az érdemek forrása számunkra az elvetés és a büntetés okozója lesz? Pusztán gépies gyakorlattá tenni ezt a legfölségesebb ténykedést, annyit jelent, mint a zsoltáros szörnyű kívánságát: „Oratio eius fiat in peccatum”, magunkra kihívni.

Lehet, hogy időben nyerünk, de mennyit? Tíz perccet? Legjobb esetben negyedórát? Többet semmiesetre sem! Vajon érdemes-e ezért a csekélységért eltömnünk a kegyelmek forrását, sőt esetleg, ha bűnösök is vagyunk benne, a purgatórium szenvedését magunkra vonni. Ha valóban nagyon sok a dolgunk, akkor Liguori Szent Alfonzzal azt ajánljuk, hogy más, magános jellegű ájtatosságunkat rövidítsük meg vagy hagyjuk el teljesen, de a szent zsolozsmát mindig végezzük el megfelelő módon. Xavéri Szent Ferencről tudjuk, – pedig kevesen végzünk olyan óriási munkát, mint amennyit ő végzett – hogy nemcsak hogy nem hagyta el soha a szent zsolozsmát, hanem még külön imádságot csatolt mindig eléje, hogy azt jól tudja elvégezni.

Vessük fel a kérdést, hogy vajon mindig annyira becsüljük a tíz perccet, mint imádság közben? Vagy nem áll mireánk is: ráhúzzunk negyedórát, félórát is az alvásra, elüldögélünk az asztalnál, kinyújtjuk a beszélgetéseket, játékra nem sajnáljuk az órákat sem és csak egyedül a fölséges Isten szolgálatából akarunk elvenni más célokra? Szent Brigitta elmondja, hogy hallotta az Urat panaszkodni, amiért oly sok pap el tudja vesztegetni idejét barátai között, de zsolozsmáját oly sietve végzi, hogy az inkább sértés, mint tisztelet. Bizony, ha idegennel bánnánk olyan kurtán-furcsán, mint merünk a fölséges Úrral, az idegen megsértődnek. Szomorú látvány, mikor egy pap azért rohan át a breviáriumán, hogy utána szabadon ülhessen le – tarokkozni.

Nem kell, hogy azért mértéken túl húzzuk a zsolozsmát. Nem kell minden versen külön elmélkednünk. Nem kell végig kínlódva törődnünk az aktuális figyelemmel, mert a másik végletbe sem szabad esnünk. Elég, ha csak az Imitatio tanácsát erre is alkalmazzuk: Age, quod agis – végezzük egész lélekkel, amit cselekednünk kell.

Gyakorlati tanácsként azt ajánljuk, hogy a szent zsolozsmának *egyetlen részét se mondjuk kívülről*, ha még olyan jól is tudjuk, hanem olvassuk. A szem útja ugyanis mindig lassúbb, mint a nyelv. Csak gondoljunk arra a tényre, hogy a szentmisében az utolsó evangéliumot milyen gyorsan mondjuk, ha nem nézzük a kánontáblát; – illetve már nem is mondjuk, csak elgondoljuk.

Természetes, idetartozik még az is, hogy *ne halasszuk az utolsó pillanatra!* Ne félórával éjfél előtt kezdjük el, amikor már a félelem hajt, hogy éjfélbe sem tudjuk fejezni, meg a fáradtság is megakadályozza a figyelést.

9. *Tűzzünk ki előre meghatározott mozzanatokot*, hogy újra felfrissítsük figyelmünket és újra fellángoltassuk buzgóságunkat. Tagadhatatlan ugyanis, hogy hosszú imádság a zsolozsma és sokszor az értelem is nehézségeket okoz. Elmondunk néhány példát, válasszuk ki, hogy melyik alkalmas a mi számunkra:

Olier tanácsolja, hogy különös buzgósággal mondjuk el minden órában ezeket a szavakat: Deus, in adiutorium meum intende. Gondoljunk ekkor az Atyaistenre, de azután a Fiút is kérjük: Domine, ad adiuvandum me festina. Megtehetjük, hogy a breviáriumunkban piros tintával szépen aláhúzzuk ezeket a sorokat, hogy ezzel is figyelmeztessük

önnönmagunkat. Így legalább nyolc alkalommal felráz tunyaságunkból ennek a versnek jó végzése.

De van egy másik vers, amely nem nyolcszor, hanem több mint hatvanszor ismétlődik a szent zsolozsmában és ez a doxologia: *Gloria Patri...* Az angyalok zengik ezt felváltva az égben és az ő kórusukhoz csatlakozunk, ha legalább ezt a verset teljes szívvel-lélekkel imádkozzuk. Szent Benedek tanácsa, hogy állva végezzük el és a bencés apátságok kórusai meg is teszik.

Saját tapasztalatunkból ajánljuk a következőt: Végezzük a zsolozsmát azzal a gondolattal, hogy lesz benne valahol egy sor, amit aznap éppen nekünk mond az Úr. Próbáljuk csak meg, hogy egy éven át mindennap kijegyezzük azt a verset, amelyet az Úr szavának ítélünk. És igazat ad mindenki, hogy volt is mindennap egy ilyen vers a breviáriumban. Ha valamelyik nap különösen mélyen megkapott egy részlet, jelöljük meg a breviáriumban, írjuk oda a dátumot is és meg fogjuk látni, valahányszor újra odaérünk, megismétlődik, amit egyszer átérettünk. Nem baj, hogy ha lassan egyre több lesz az így megjelölt vers, ó, bárcsak a végén az egész zsolotároskönyvünk alá lenne húzva!

Hogy egy-egy ilyen zsolotárvers mennyi indítást tud adni, nézzük csak meg Szent Gertrud könyvét és meglátjuk, hogy majdnem mindig a zsolozsmának egy része indította el látomásait.

Újra és újra felszíthatja buzgóságunkat és visszatérítheti figyelmünket, ha ráneveltük magunkat, ez a kis szó is: Oremus. Ha magunkban imádkozzuk, gondoljunk arra, hogy az Egyház mondja ezt a szót velünk és az Egyházban Krisztus Urunk szólít fel, hogy vele imádkozzunk. Hiszen igaz, hogy „Jézus által tudunk odajárulni az Atyához a Lélekben”. (Ef 2,18)

A „*per Dominum nostrum Jesum Christum*” szó is újra magunkhoz és Istenhez téríthet minket. Bizony-bizony, valahányszor Istennek és a mi Urunknak neve előfordul, annyiszor rá is gondolnánk, beteljesednék mirajtunk is Szent Bernát szava: Mézet találtál, edd tehát, míg kiélvezed. Nem volt fölösleges, hogy ameddig kézzel írták a középkori szerzetesek az imádságos könyveket, arany betűkkel illesztették a fekete sorok közé a szent neveket. Ha legalább nagybetűkkel szednék a mai könyvek minden alkalommal, milyen jó segítséget nyernénk ebben is imádságunk elmélyítésére! Nem lehetne, hogy magunk próbáljuk meg bekeretezni ezeket és így pótolni, amit a nyomdatechnika elmulasztott megtenni?

De ne toljuk másra a hibát, tartsunk lelkiismeretvizsgálatot. Ha minden óra végén megkérdeznék magunktól, hogyan teljesítettük, mennyire felrázna ez a kérdés és segítene a következő órának jobb végzésében. De legalább időről-időre, havonként lelkünk napján (mert kellene egy napot minden hónapban lelkünknek szentelnünk!) vagy évenként a lelkigyakorlat idején komolyan vizsgáljuk meg, miben hibáztunk és hogyan tudnánk megjavulni.

10. Tizedik gyakorlat az, amit a jelen könyvünkkel szeretünk volna mindjárt meg is adni: *megismerni, megérteni s magunkévá tenni a szent zsolozsmát*. Tudom ugyan, – sokan maguk panaszkodták el – hogy azzal bocsátották ki az életbe: Nem baj, ha nem érti, hogy mit imádkozik, gondoljon csak arra, hogy ez az Egyház imádsága és elég segítség lesz számára ez a gondolat. Van benne valami igazság, tagadhatatlan. A Collationes-ekben olvassuk, hogy egy remete megkérdezte Szent Antaltól: Mikor nem értem az imádságot, akkor nincs hatása számomra? A Szent ezt felelte kérdésére: Érti az Isten és eljön hozzád. Érti a démon és menekül tőled. Mikor a lélek imádkozik, akkor nem fontos a szó. Tanú rá Szent Péter a Tábor hegyén, ő sem tudta, az Írás szava szerint, hogy mit mond. (Mk 9,5) Az alázatos lelkek legkisebb tisztelete kedvesebb a mi Urunknak, mint a nagy lelkek spekulálása.

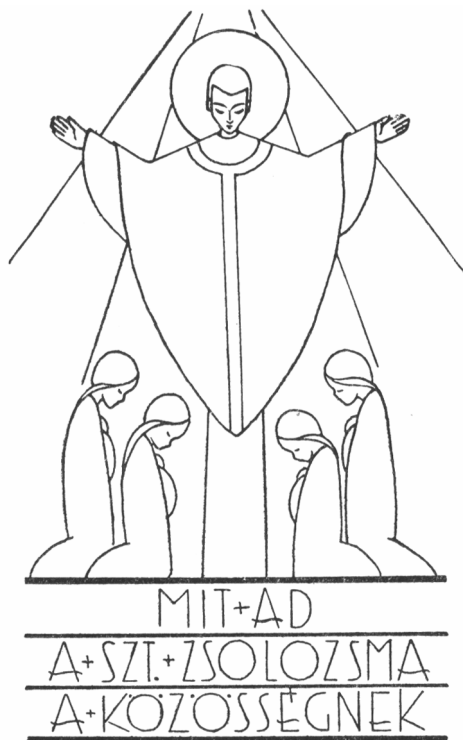
Mégis azt mondjuk, hogy nem végezhetjük okosan azt, amit nem értünk. Az Egyház nem azért adja kezünkbe a szent zsolozsmát, hogy csak a külső gyakorlatot kívánja meg tőlünk, hanem ezzel jámborságra akar serkenteni, lelki életre akar elvezetni, Isten dicsőségét és az emberek javát akarja vele szolgálni. Akkor pedig kell, hogy értsük is. Mert csak így lesz *oratio cordis, et non labiorum* – a szívnek is és nemcsak az ajaknak imádsága, amint Szent Bernát mondja. És Szent Ágoston szavait a Szentírásról a zsolozsmára is alkalmazhatjuk: Miért mondattak, ha nem azért, hogy tudjuk? Miért hangzottak el, ha nem azért, hogy meghallgassuk? És miért hallottuk, ha nem azért, hogy megértsük?

Szent Benedek Atyánk tanácsát, hogy úgy végezzük a szent zsolozsmát „*ut mens nostra concordet voci nostrae*” – hogy lelkünk megegyezék szavainkkal, csak akkor teljesíthetjük, ha követjük parancsát: „*Psallite sapienter!*” Végezzük értelmesen a zsolozsmát.

Aquinói Szent Tamás mondja, hogy több lelki hasznot nyer az, aki imádkozik és érti is, amit mond, mint aki csak nyelvvel imádkozik. Mert aki érti is, az felfrissül tudásában is és érzelmében is, de annak lelke, aki nem érti, nem kapja meg a táplálékot.

Hogy mennyi elrejtett kincset találunk ily módon a szent zsolozsmáskönyvben, arra bizonyíték mindaz, amit elmondottunk ebben a könyvben, pedig érezzük, hogy nem tudtuk kimeríteni minden gazdagságát.

V. rész: Mit ad a szent zsolozsma a közösségnek

I. fejezet: Lelkipásztori érzület

Ha most az utolsó részben azt szeretnők megmutatni, hogy mennyit köszönhet a szent zsolozsmának lelkipásztori munkájában is a pap, akkor a következőkre kell rámutatnunk:

Először megadja és állandóan fenntartja bennünk a helyes lelkipásztori érzületet.

Azután a prédikáció készítésében is mindennél jobb és használhatóbb forrásmunkánk lehet.

Segít a plébánia istentiszteleteinek és ünnepeinek liturgikus kialakításában.

Végül ami legfontosabb, hogy ezzel kapcsolatban támogat a legfontosabb munkánkban: megtanítani a híveket imádkozni.

Ezeket akarjuk a következőkben Bopp elmékedései nyomán ismertetni.

A pap szerepét legjobban megvilágítja az a mozdulat, mellyel a szentmisében Isten felé és az emberek felé fordul. Mindig kitárt kezekkel imádkozik és ugyanígy köszönti a népet. Ott áll ugyanis Isten és a nép között, és az egyik hivatása, hogy kitárt karokkal és kitárt szívvel mentől többet fogjon fel az ég kegyelméből, de azután ugyanígy kitárt kézzel mindent adjon tovább a népnek, magának semmit ne tartson meg abból, amit a kegyelem adott neki. A másik hivatása, hogy kitárt karral és kitárt szívvel fogadja népének minden vágyát, kérését, felajánlását és összegyűjtve mindezt, az ég felé fordulva terjessze a Fölséges trónja elé. Vagyis a pap valóban „medius” Isten és a népe között, amint Szent Ambrus imádságában

olvassuk a szentmisére előkészülve a szerdai napon. De nem azért, hogy elválasszon, hanem hogy összekössön. Közvetítő az emberektől Istenhez és közvetítő Istentől az emberekhez.

Más szóval a papság szolgálat, mégpedig éppúgy szolgálja a pap Istent, mint ahogy szolgálnia kell a népét. De az ilyen szolgálat tulajdonképpen uralkodás, amint Deutinger mondja: „Aki szolgál, az uralkodik ... Mentől inkább szolgálunk másoknak, annál inkább kell azoknak hozzánk fordulniok, ránk szorulniok, magukat nekünk alávetniök.” Szent Ágoston pedig egyik beszédében ezt mondja: „Elöljárók vagyunk és szolgálak is vagyunk. Vezetünk, de csak ha használunk ... Praesumus, sed si prosumus.”

1. Először elmélkedjünk hivatásunkról, mellyel Istent szolgáljuk. Szent Benedek Regulájában ezt a tanácsot adja: „Az Isten szolgálatának semmit elébe ne helyezzünk”, de ez nemcsak szerzetesekre, a papokra is áll. Amint Krisztus nem csupán az Egyház feje, hanem a Biblia és a liturgia szerint az egész teremtésnek is a királya, úgy a papnak is éreznie kell, hogy nemcsak az Egyház nevében, de az egész teremtés nevében kell Istent dicsérnie.

Először is az értelem nélküli és néma *teremtmények nevében*. A szentmise utáni hálaadásban napról-napra énekeljük a három ifjú énekét a lángok között és ezzel felszólítjuk az egész természetet, hogy támogasson minket az Isten dicséretében. De ennek a gyönyörű imádságnak köteleznie kellene minket arra is, hogy viszont mi is támogassuk az egész természetet és mint a látható teremtésnek gondolkodó feje, legyünk egyúttal Istenhez szóló ajka is.

Végezzük a zsolozsmát azután *a kiskorúak és a gyermekek nevében*. Igaz ugyan, hogy a zsoltáros szerint a csecsemők ajka által készít az Úr magának dicséretet és hogy minden gyermek önmagában véve már Isten dicsérete, de a felnőtteknek kell ezt a magától adott Isten-dicséretet tudatosítania.

Nagyon sok olyan ember van azután, akik már elhagyták a gyermekkort és megtanulhattak és meg is tanultak imádkozni, de újra elnémult az ajkuk és Istent nem akarják vagy nem tudják többé dicsérni, mert bűneik lezárták ajkukat. És míg Istent dicséri a Zenit és Nadir, szélvésznek bús harca, harmatcsepp, villám és az egész természet, addig az ember, „a kozmosz díszé” kivonhatja magát ebből a fölséges kórusból.

Még nagyobb az egész emberiség vesztesége, amikor papok ajka némul el és papok lesznek hűtlenek szent fogadásukhoz. Elszakadnak az Egyháztól, elvetik a szent zsolozsmát, melyet pedig egykor oly örömmel fogadtak eljegyzési ajándékkul Egyházanyánk kezéből. A hívenmaradottaknak kell annál buzgóbban, annál hűségesebben, annál boldogabban dicsérni Istent, hogy pótolják ezt a szomorú hiányt. Lehet, hogy éppen egy buzgón imádkozó papnak ez a törekvése fogja Istent majd irgalomra indítani szerencsétlenül eltévelyedett paptestvéreink iránt. Róluk mindig úgy kellene gondolkoznunk, ahogy Szent Polykárp ír egyik elszakadt papjáról s annak feleségéről: „Testvéreim, nagyon szomorú vagyok miatta és felesége miatt; az Úr adjon nekik igaz megtérést! De ti legyetek velük szemben minden tekintetben okosak; ne tekintsétek az ilyet ellenségnek, hanem szenvedő tagnak és hívjátok őt mint tévedő tagot vissza, hogy az egész közös test gyógyulást találjon.”

Az imádkozó papnak kell a zsolozsmában betöltenie Isten előtt azt az űrt is, melyet a végleg elbukott angyalok és a végleg elkárhozott emberi lelkek hagynak maguk után. Ők Isten-ellenes és Krisztus-ellenes törekvésükben éppen ezt a dicséretet akarják csökkenteni. De ha egy atyának valamelyik gyermeke gondot és bosszúságot okoz, szégyent és szomorúságot kelt, akkor a többi gyermekei annál jobban iparkodnak, hogy nagyobb hűséggel, fokozottabb tisztelettel kiegyenlítsék az ő hibáját. Így kellene tehát nekünk is, zsolozsmázó papoknak először is azért végezni a lehető legnagyobb buzgósággal imádságunkat, hogy valami pótlást adjunk a megszűnt istendicséretéért.

Minden idők királya és alkotója a zsolozsma himnuszának szava szerint: Krisztus. De a pap Krisztus helyettese, tehát imádságában minden idők nevében kell Istent dicsérnie: a jelen,

a múlt és a jövő nevében. Ezért írja nagyon szépen Durandus: „A nap különböző órái a világtörténelem különböző korszakait jelölik. Az éjszakai zsolozsma sötét idejével figyelmeztet minket Ádám bűnbeesésétől Noéig terjedő időre; – a laudes az Ábrahámig terjedő új időszak nevében szól; – a prima Istent dicséri azért a kegyelemmel teljes vezetésért, melyben a pátriárkákat részesítette egészen Mózesig; – a tertia gondol a népmegszabadító és a népnevelő Mózesről a nép királyáig, Dávidig terjedő időre; – a sexta megemlékezik Dávidtól az idők teljességéig terjedő századok eseményekben gazdag, nehézsorsú és szomorú következményű idejére; – a nona helyettesíti a végső időket, mely Krisztus első és második eljövetele között van; – a vesperae emlékeztet arra a nagy, hosszú Sabbatra, mely az egyes ember halála és az általános ítélet között van; – végül ezt az utóbbit ünnepli meg a completorium, mert betölti valóban a szentek számát és örömét, amikor Krisztus meghívja őket Isten birodalmába.”

Ehhez hasonló az imádságos Bona kardinális magyarázata, amikor a szőlőben dolgozó munkásokról szól. Ebben a prima a szőlősgazda első hívásának az ideje, Ádámól Noéig terjedő idő. És így folytathatjuk a vesperaeig, mely a végső időt jelenti, tehát Krisztustól az utolsó napig.

Természetesen mi nagyon jól tudjuk már az első részben átélmélkedettek után, hogy ezek mind mesterséges magyarázatok, – sem el nem fogadhatjuk, sem ma már nem alkalmazhatjuk. Csak az alapgondolatuk találó és felemelő. Ha a világ eseményeit nagy távlatból nézzük, akkor kicsinyednek le benne az emberi dolgok s akkor domborodik ki benne az Isten gondolata. Kétségtelen tehát, hogy az Isten gondviselésében való bizalmunk csak erősödhetik, ha meglátjuk, hogy ő a világtörténelem Ura. És megszerezhetjük a türelmet, a vigasztalást és azt a reményt, melyet Szent Pál a „remény elleni remény”-nek nevez. (Róm 4,18)

A hívó lelkek mindig érezték a „laus perennis”, az örökké tartó dicséret szükségességét, hogy megvalósíthassák a prefáció programjának mind a két pontját: „semper et ubique”... mindenkor és mindenhol dicséretet, hálát, magasztalást zengjenek Istennek. Jobb eszközt azonban erre az Egyház sem talál, mint a szent zsolozsmát és boldogok lehetnek mindazok, akiknek ezt mondaniok kell, mert részesei lehetnek ennek az örök dicséretnek.

Ebben az örök dicséretben boldog öntudatot adhat, hogy az égi kórossal egyesülve, velük szent versenyben küzdve imádkozhatjuk a szent zsolozsmát. Aranyszájú Szent Jánost egészen fellelkesíti ez a gondolat: „Mily adománya Krisztusnak! Fönt az égben dicséretet zengenek az angyali seregek; – itt lent az emberek alkotnak kórust a templomokban és utánozzák őket a dicséretben. Fönt a szeráfok zengik éneküket, a háromszor szentet; itt lent ugyanez az ujjongás száll fel embereknek ajkáról. Így csendül össze egyetértésben az égieknek és földieknek dicsérő éneke; tehát egy hálaadás, egy ujjongás, egy boldog kórus.” Ezt a harmóniát a Szentlélekisten kelti, aki a két kórust egységben áttelekesíti. A szentséges Szentháromság „plektron”-jától érintve zengi a földi Egyház az „angelicon asma”-t, angyali éneket. Szent Krizosztomusz hozzáteszi még: „Földi törekvéseinknek ez a célja, összejöveteleinknek ez a gyümölcse.”

A régi idők imádkozói előtt a két karnak összecsendülő imádsága ismerős gondolat volt. A szentek életéből csak egy példát hozunk fel erre, Villanovai Szent Tamás életéből. Egyszer Krisztus mennybemenetele napján a kis órák imádkozása alkalmával kora reggeltől késő délutánig elragadtatásban volt. Utána maga mondja: „Mikor elkezdtem az antiphonát (Videntibus illis), egyszerre hallottam a mennyei lelkek kórusának visszhangját és oly édesen, oly dallamosan zengettek, hogy egész eszméletemet elvesztettem. Egyébként csodálkozom, hogy elragadtatásom ily hosszú ideig tartott; nekem úgy tűnt fel, hogy félóra az egész. De éppen ez az isteni vigasztalás varázsa, hogy oly édes, hogy az egész nap egy pillanatnak tűnik fel.”

Az Egyház is hasonló szellemben imádkozik a szentmise prefációjában, mikor a maga hálaadását egyesíti az angyalok és arkangyalok, a szeráfok és kerubok, a fejedelmek és hatalmasságok énekével és velük zengi a háromszor szentet. Mindenszentek ünnepén pedig így imádkozik: „Az angyalok jelenlétében zengek néked dicséretet, a te szent templomodban imádlak téged és dicsérem nevedet, Uram, a te nagy irgalmadért és hűségedért, mert mindenkifölött nagyot tett fölöttünk a te neved.”

Ezzel rokon a szent versenynek a gondolata, mely a Dedicatio himnuszában is kicsendül:

„Az égnek itt e székhelyén
Dicséret csendül untalan
A Hármasság Istenét
Hirdetvén dalban, szüntelen;
Az énekes sereg közé
Állunk s követjük szent Siont.”

Ez a gondolat hatalmas ösztönző lehet minden zsolozsmát végző lélek számára.

De kiegészítheti egy másik küzdelemnek a gondolata is. Folyik a világban az Apokalipszis nagy látoka, Szent János szerint és az Isten városának nagy írója, Szent Ágoston szerint a küzdelem a sátán és az ő követőinek *corpus diabolicuma* közt, meg Krisztus és a *Corpus Christi mysticum* között. Amily örömmel álltunk versenybe, hogy zengjük az angyalokkal együtt Isten dicséretét, ugyanolyan elszántan kell beállnunk ebbe a küzdelembe is, hogy imádságunk hangos szava elnyomja a sátán káromkodását, melyet itt a földön ágyúdörgés, szirénaharsogás, jazz-zene, pokoli zsvivaj kísér. Ez a gondolat lebeg Szent Ágoston előtt is, mikor az imádságról ír oktatást Probanak, a szent özvegynek: „Imádkozzatok versenyezve, egybehangzó és szent küzdelemben. Ti nem egyiktek a másik ellen harcol, hanem a sátán ellen, ki minden szentnek ellensége ... Tegye meg közületek mindenki, amit megtehet.”

A középkor elterjedt liturgikája ezzel a gondolattal kezdődik: Istenhez tartozik tulajdonképpen minden, de ő a maga egész teremtését ránk bízta és keveset tartott meg belőle magának. *A térből* megtartotta a szent helyeket, *az időből* az ünnepeket, *a dolgokból* a tizedet, a zsenget, az áldozati adományokat, *a személyekből* pedig a neki szentelt papokat, szerzeteseket és apácákat. *Térből* és *időből*, *tárgyakból* és *személyekből* Isten egyformán vagy a zsenget kívánja vagy tizedét. Mert a pap Istennek van szentelve, az ő *egész élete Istené*. A pap az Isten része, Isten pedig az ő osztályrész. A pap ezt az Istenhez való tartozását nem utolsó sorban a szent zsolozsmával ismeri el. A középkori liturgikusok ezéért biztatják a papot, hogy a nap hét óráját a pap a maga élete hét korszakának nevében mutassa be. A laudes csecsemőkorára utal; a prima gyermekkorát helyettesíti; a tertia a serdülő kort jelképezi; a sexta az ifjúkor nevében zeng dicséretet; a nona már a kezdődő öregségre mutat; a vesperae az ősz kornak ismertetője; végül a completorium a halál előtt álló kornak nevében könyörög Istenhez.

Ismételjük, hogy általában nem szeretjük az ilyen mesterkélt magyarázatot, de nem tagadhatjuk, hogy időnként jó ebben a gondolatban végezni a zsolozsmát, magunkat a megfelelő életkorba elképzelni, hogy annak gyöngeségeit és hibáit Isten előtt megvalljuk. Amint Suso is mondja: „Uram, ha jól megfontolom, mi voltam és mily gyakran oltalmaztál engem, mily veszélyekből, mily törökből szabadtottál meg engem, akkor, én örök javam, szívem egészen szétárad a te dicséretedben.”

A papnak tulajdonképpen, ha földi életében látja is és tapasztalja az öregedést, lelki életében, imádságában nem volna szabad ebből semmit sem éreznie. Mikor első szentmisémet bemutattam, az oltárhoz Prohászka püspök vezetett és beszédében ezt mondotta: „Mindegy, ha az ember 60 éves, mint én vagy 23 éves, mint a fiatal pap, egyszerre

kapja meg az ifjú az öregséget, mert hiszen neve presbyter, azaz öreg lesz és mi kezét csókolkunk az ifjúnak, mint az öregembernek, – az öreg pedig megkapja az ifjúság lelkét, hiszen azt kéri minden szentmiséjében attól az Istentől „qui laetificat juventutem meam – ki ifjúságot és örök örömet ad”.

Az Egyház maga is a papszentelés liturgiájában gyönyörű szavakkal azért imádkozik Istenhez, hogy adja meg papjainak „az öregedést nem ismerő öregség lelkét” – „spiritus presbyteratus, qui non senescit”.

A papi léleknek ezt az ifjúságát fejezi ki P. Petazzi imádsága Panis Angelicus című művében:

„Introibo ad altare Dei, ad Deum, qui laetificat juventutem meam ...” Fialat minden benned, mert szüzi lelkedet érezzük mindenben ... Fiatalságod ragyogó tekintetében a tisztaság fényét árasztod. Szíved fiatal, mert érintetlen, tiszta érzéseknek a mennyországa. A szüzesség legmélyebb eredetében: ifjúság, mely a te oltáraidnál, ó Jézusunk, folyton átlelkesül, megújul, bővebb életet merít. Fiatalsága a gondolatoknak, melyek a te sugárzó gondolataidat tükrözik vissza. Ifjúsága az érzéseknek, melyeknek fehér izzású lángját papjaidnak a te tisztaságos Szívedből adod. Fiatalsága a testnek is, melyet átjár a lélek frissessége, mozgékonyága és sokszor az öregség külső látszata alatt is megőrzi minden energiáját a felsőbbrendű életre. Te, lelkünk imádott Jegyese, tisztaságos szeretetteddel ifjúságot adsz a tieidnek úgy, hogy az életnek naplemente nem kevésbé sugaras, mint a hajnala. Sőt gyakran az esti pír sokkal ragyogóbb és sugárzóbb, mint a kelő nap fénye volt. A veled való egyesülésből a papi lélek szent és fiatalos lelkesedést merít az érettebb korban is. Megőrződ csodálatosan erőit akkor is, amikor úgy látszik, hogy minden hiányzik, ami azt fenntarthatná. A halálnak is az élet bámulatos hatalmát adod: a szüzességnek legszebb álma a te édes ölelése, melyben megkezdődik az élet teljességét.”

De találunk még ebben a gondolatkörben több ösztönzőt a szent zsolozsma lelkipásztori szempontból történő jobb végzésére. Ilyen lehet az is, hogy *Krisztus nevében imádkozik a zsolozsmázó*. A maga lelkét, a maga szívét, a maga nyelvét kölcsönzi oda Krisztusnak, ki most a tabernákulum magányában, az Ostya némaságában nem tud imádkozni szavakkal a földön. Ezért kell az egyes órák kezdeténél imádkoznunk: „Uram, ezt az imádságos órát neked szentelem és egyesülök azzal az isteni imádságos szándékkal, melyben földi léted idején magad dicsérted az Istent.”

Vagy hasonló serkentő lehet az is, hogy az Egyház a népek Egyháza, oltára a népek oltára, tehát a papnak a népéért kell az áldozatot bemutatnia és a népéért kell végeznie a szent zsolozsmát. Magyar papok főként a magyar szentek ünnepein tehetik és tegyék is ezt meg. Maga a zsolozsma is ismételten felszólít erre: „Böjt és sírás közt imádkozzanak a papok és mondják: Irgalmazz, Uram, irgalmazz a te népednek és ne add pusztulásra tulajdonodat. Az előcsarnok és az oltár között sírjanak a papok és mondják: Irgalmazz, Uram!” Erre utal már a liturgiának a neve is, mert a görög szó pontosabban lefordítva annyit jelent, mint a közösség nevében és a közösség javára (laos) elvégzett munka (ergon). Ezek után igazat kell adnunk Schäffernek: „A bűnösökért végzett imádság gyakran hasznosabb és eredményesebb, mint a legszebb böjti prédikáció.”

Utolsónak említhetjük meg, hogy a szent zsolozsmának ilyen lelkipásztori szívvel való végzése segít minket *a liturgikus apostolság szent céljának a megvalósításában*. Ez pedig Herwegen apát szép szava szerint nem más, mint „consecratio mundi – az egész világnak megszentelése”, a pap segítségével Istenhez és az ő birodalmába való bevezetése. Szóról-szóra elfogadhatjuk Bopp szavát: „A szent zsolozsma gondolatban, illetve jobban kifejezve istentiszteletben, liturgiában történő megvalósítása a világmegszentelésnek. Sőt nem mondunk sokat, hogy itt szakramentális odavezetés van. Mert az Egyház nagy imádsága

egyszerre olyan, mint egy hatalmas exorcizmus és ugyanakkor az egész világnak főséges konszekrációja. Bizonyos mértékben a zsolozsmára is áll Aranyszájú Szent János szava, aki elsősorban Isten áldó szavának működéséről mondotta: *az ő szavai tettek lesznek*. Az Isten szolgálata valóban az üdvösség szolgálata lesz és a liturgia lélegzõgondozássá. Mégpedig nem utolsó sorban azért, hogy öntudatunkba hozza azt a nagy lelkipásztori eszményképet, az egész mindenségnek Istenhez vezetését, az egész világ megszentelését. Mi ugyanis sokkal inkább élünk az eszményekbõl, mint azt öntudatosítanók.”

Valóban, az így végzett zsolozsma a bensőségre törekvõ pap számára legalább is jobb napjaiban és jobb óráiban hatalmas élménnyé lesz. Ez tudja napját, még a munkával és kinnal teli hétköznapokat is ünneppé tenni. A zsolozsmázó beteljesíti Dávid énekét és ajkán valóban ez az õsi ének minden nap „canticum novum” – új énekké lesz. Mert minden nap újra és minden új helyzetben és minden új körülményben Isten hatalmának és szeretetének szavát érezzük meg egyre jobban s egyre hatalmasabban. Igaza van Boppnak: „Mi nem vagyunk jelek és csodák nélkül. Csak az érzékszervünk hiányzik, hogy észrevegyük. Vagy nem éljük át minden nap, mint hangzik el Krisztus szava, mégpedig a Mindenható szava, mely az Egyházat létében fenntartja és továbbfejlõdésében vezeti. Mint ahogy az Atyának teremtõ szava elhangzott az õskezdetkor és létrehívta, kifejlesztette a világot? Nem éljük-e át minden nap, amint Krisztus szava a nemes lelkek felkiáltására újra és újra a földre jön és soha üresen nem megy onnan vissza? És a mi személyes életünk is nap-nap után Isten jóságába van belefoglalva, akármit is hoz ránk a nap. Csak egyszer nyílnak fel bennünk a hit szeme s akkor megtaláljuk Isten szeretetét minden utunkon.”

2. *Az emberekkel szemben* is meg kell találnunk a helyes lelkipásztori állásfoglalást és ebben is nagy segítséget nyújt nekünk a szent zsolozsma.

Kell elõször is a megértés, a beleértés a ránk bízottak lelki világába. Pedig gyakran de nehéz a minket közvetlenül körülvevõ emberekben meglátni az igazi emberi lelket és másrészt milyen nehéz megéreztetni a ránk bízottakkal Istent és az õ kegyelmét, megtapasztaltatni velük, hogy ne érezzék õt oly távol maguktól. Nekik is, nekünk is szükségünk van „effetá”-ra, hogy kinyílnak fülünk és Isten szavát közvetlen közletrõl meghalljuk és kinyílnak szemünk, hogy magunkat Isten fõségétõl körülragyogva lássuk. Ebben a mélyebb látásban és megértésben élesíti ki tekintetünket a szent zsolozsma. Csak néhány példát hozunk fel mi is Boppal együtt, hogy lássuk, mily emberismeret, tömeglélek- ismeret nyilatkozik meg a szent zsolozsma lapjain.

Mily finoman fejt ki Nagy Szent Gergely (a pünkõsdi matutinumban), hogy az Isten felé törõ szívbeli vágy már feltételezi Isten bírását, Istennek a szívben lakását. Mert ez a vágy a szeretet és a szeretet az Isten.

Hasonlóképpen szól Szent Ágoston is (Pünk. u. 10. vas.) a bûnbánó vámosossal kapcsolatban: „A vámos a távolban maradt és ugyanakkor magához Istenhez közeledett. Lelkiismerete visszatartotta, jámbor vágya közel vitte õt. A vámos távolban állva maradt, mégis az Úr közletrõl nézte õt.”

Szent Ambrus mondja (a Templomszentelés ünnepén): „Krisztus még nem hallotta az õt meghívó Zacheus hangját, de már észrevette lelkét. Az Isten felfogja a lélek néma imádságát is és ez sokszor bensőségesebb, mint amilyennek õ maga tudja.”

Szent Ágoston mondja Magdolnáról: „Hallgatva beszélt.” Máshol meg Szent Ambrus jegyzi meg: „Az Úr meghallgatja nemcsak a beszélõt, meghallgatta Mózeset akkor is, amikor hallgatott. Jobban hallgat õvéinek csendes gondolatára, mint a többiek hangos szavára ... Még a vérnek is hangja van és Istenhez kiált, mint Ábel vére.”

És szaporíthatnók ezeket a példákat, de azt hiszem, elég ez az útmutatás, hogy minden imádkozó maga keressen és találjon még több példát az emberi léleknek ilyen finom megértésére.

A megértés szerve Szent Ágoston szerint a szeretet. És ezt az oly nagyon szükséges lelkipásztori szeretetet is egyre jobban erősíti a jól végzett zsolozsma. Így figyelmeztet erre pl. Nagy Szent Gergely pápa (az evangélisták ünnepén): „Íme, kettesével küldi az Úr tanítványait prédikálni. Ezzel szavak nélkül is arra tanít, hogy senki sem vállalhatja a prédikálás hivatalát, akiben nincs meg a felebaráti szeretet.” A pápai széknek ez a nagy lelkipásztora a Jó Pásztor vasárnapján egész beszédet szentel az igazi lelkipásztori szeretetre.

Eppen a szeretet tesz minket alkalmassá a pozitív megértésre, azaz a jónak megsejtésére és megismerésére, mely a ráncbízottakban szunnyad. A szeretet és a világosság Istenben egyek. A szeretet teszi az emberi lelket is tisztánlátóvá, felfedezővé, sőt feltalálóvá. És a szeretet ad ehhez cselekvő erőt és áldozatrakészséget. Az ellenszenv pedig és a gyűlölet élesszeművé lesz a tisztán negatív, a csupán hibás iránt és így nem engedi meglátnunk a gyümölcsöző lelkipásztorkodásnak igazi feltételeit. Azért ha ezt meg nem szüntetjük, eredménytelen is lesz minden „savonarolás” kirohanásunk.

De honnan merítsük ezt a lelkipásztori szeretetet oly sok ráncbízott iránt? Végző eredményben csak egy forrás van: a hit Istenben, aki a szeretet és aki a Szentlélek által szívünkbe száll, hogy azt erőssé és tágá tegye.

A tisztelet is szükséges a ráncbízottakkal szemben. Már magában felemelő, mert az örökkévalót látja meg az emberben és azt ébreszti fel. Ez a tisztelet a lelkipásztor számára is támasz, mert bizonyosfokú öntudat és önbecsülés őrzőangyal lehet a kísértésekben és ösztönző, hogy magunkat hitünk szolgálatára szenteljük.

A hívők iránti tiszteletet XI. Pius pápa nagy indítása óta egyre jobban látjuk terjedni. A laikus apostolság öntudatot ad a világi hívőknek, viszont a papság előtt is magasabbra emeli a laikusokat. Csodálatos, hogy a régi időkben mennyire becsülték az általános papságot! Bizony sajnálnunk kell, hogy az ellenreformáció idején a protestáns tévedésekkel szemben taktikai okokból annyira elhallgatták, hogy ki is vezett a katolikus köztudatból. Ma szinte furcsán hat, mikor egy karthauzi szerzetesnél ezt a megszólítást olvassuk állandóan: „Venerabiles laici – tisztelendő világiak.” Sőt a falusiakhoz így szól: „Venerabiles rustici – tisztelendő parasztok.”

A szent zsolozsma sokszor ad indítást arra a tiszteletre, mellyel embertársaink közül a legutolsóval szemben is viselkednünk kell. Így pl. egy helyen Szent Gergely homiliáját olvastatja és arról beszél, hogy Krisztus nem akart elmenni a királyi hivatalnok beteg fiának meggyógyítására, de kész volt a százados szolgáját felkeresni. Miért? – kérdezi Nagy Szent Gergely – és meg is felel rá. Krisztus arra akart minket tanítani, hogy mindenkiben az Istenhez egyformán hasonló emberi természetet becsüljük, tiszteljük és így elsősorban azt nézzük, hogy mi az ember és ne azt, hogy mije van. Az emberek közt ugyanis inkább az számít, mije van: vagyona, birtoka, származása, neve, állása, rangja és nem az, hogy tulajdonképpen mi ő. És ez a már magában is tiszteletet kívánó emberi természet az isteni természet részesévé lesz a testté lett Istenfiú csodálatos cseréje által, mutatja ki Nagy Szent Leó (karácsony ünnepén). Szent Cyrill szerint pedig a szent Eucharisztia által vérrokon lesz Krisztussal (Úrnap oktávja). Szent Krizosztomosz pedig a megdicsőült Úrral már Isten trónjára felemelve látja (mennybemenetel oktávján).

Csak egyet tudatosítsunk még és ezután minden zsolozsmánk alkalmával ebben a tudatban végezzük: Mind az officiumban, mind a szentmisében a pap köszönti előbb a hívőket Dominus vobiscum-mal és így a tisztelet nyilvánításában megelőzi híveit, hogy megtanítsa őket hasonló tiszteletadásra.

A szeretet és a tisztelet segít majd el minket embertársainkkal természetességre, valóságosságra és egyszerűségre. Mily szerényen beszél a hatalmas szellemű Szent Ágoston

az ő hallgatóihoz: „Nem akarlak titeket az én véleményem közlésével megkötni, ha ti jobb megoldást találtok. Mert mindnyájunknak egy a tanítónk és mindnyájan ugyanebben az egy iskolában együttanulók vagyunk ... – in una schola condiscipuli sumus.”

A szent zsolozsma mindnyájunkat állandóan a Tökéletesség elé állít, akivel szemben minden emberi különbség eltűnik. Megtanít minket arra, hogy minden emberi jó Isten kegyelmének ajándéka, de megmutatja nekünk az emberi természet esendő voltát is és így megvéd minden önfelemlés ellen.

Szellemesen mondja a francia Hello: „Az ember lehet oly kicsiny, hogy önmagában megelégedését találja és lehet oly nagy, hogy csak Istenben tud kielégítést találni.” A magával megelégedett nagyon könnyen tartja magát igaznak és lesz másokkal szemben igaztalan. A jól zsolozsmázó papot megóvja ettől a veszedelemtől az imádsága, alázatosságra tanítja magával szemben és tiszteletre embertársaival szemben.

De kell a bátorság is a lelkipásztornak. Egész magatartásának azt kell megvalósítania, amit az Apostolok Cselekedete a lefordíthatatlan görög szóval „parrhesia”-nak nevez. Szórolszóra „mindent kibeszélés”-nek fordíthatnók, vagyis olyan bátor lelkületet tételez fel, mely mindenkor és mindenhol kész Krisztusért tanúságot tenni szavával, és ha kell, tetteivel is. Ez a bátor lelkület meglesz a lelkipásztornak, ha bírja a szeretetet, mert a tökéletes szeretet elűz minden félelmet. A szent zsolozsma ismételt példákkal mutatja meg, hogy a Szentlélek a szeretet által mily hősöket alkotott emberekből. Nagy Szent Gergely mondja: „Péter megjijedt egy asszony szavára és kevesebb volt benne a hitvalló bátorság, mint a keresztfeszített latorban a Megfeszítetttel szemben.” De azután látjuk, hogy pünkösöd után mily bátran hirdeti az egész világ előtt azt a Krisztust, akit oly gyáván megtagadott.

A lelkipásztorkodás sokszor jár szenvedéssel, és ennek elviselésére is kell a bátorság. A szent zsolozsma megmutatja nem egy példában, hogy mint ítélik el Krisztust újra és újra hitvallóiban, mint kell megjárnia kereszttútjának állomásait, de megmutatja azt is, hogy az üldözöttekben mint győz Krisztus és mint nyer megdicsőítést, ha másban nem, legalább a krisztusi halál rejtett dicsőségében.

A szeretetből nő ki a lelkipásztornak oly nélkülözhetetlenül szükséges türelem. A türelem által bírja a saját lelkét is és a türelemben nyeri meg az idegen lelkeket is. Íme, egy-két példa, hogy a szent zsolozsma hogy tanít erre az erényre is:

„Íme, itt a kegyelemben gazdag idő; íme, itt az üdvösség napja. Ajánljuk magunkat nagy türelemben, kitartó böjtben, az igazság fegyverei által Isten erejének. Minden dologban mutassuk magunkat Isten szolgáinak nagy türelem és kitartó böjt által.” (Böjt I. vasárnapja.) Mily finom, hogy a szent zsolozsma éppen a lelkipásztori munkában leggazdagabb időben, amikor a legnehezebb esetekkel kerülünk szembe, oly nyomatékosan figyelmeztet a türelemre.

És amint az irgalmas Isten türelmes velünk szemben, ugyanígy kell a türelmes papnak irgalmasnak is lennie. Akkor tud lelkeket ébreszteni és nekik élő kenyeret adni.

Mindaz, amit elmondottunk, nem akarta kimeríteni a fölvetett tárgyat, csak útmutatást szeretünk volna nyújtani, hogy meglássuk mindezt a szent zsolozsmában és próbáljuk meg magunktól kibővíteni és teljes egészében magunkévá tenni.

II. fejezet: A szent zsolozsma és a prédikáció¹³

Kétségtelen, hogy a prédikációt illetően vannak megoldásra váró feladatok mind a hívők, mind a papság részéről.

Tény, hogy a hívek manapság nem szeretnek prédikációt hallgatni. A szentmise megnevezésén kívül a prédikációk elhanyagolásában kell keresnünk és látnunk a főokát, hogy a tömegek elszakadtak a vallásos élettől. Örök igazság marad ugyanis Szent Pál szava: „Fides ex auditu”, – a hit a hallás útján keletkezik. Mégpedig azért, mert a hit mint élő valami, lélekből árad a lélekbe, embertől fakad emberben. Könyvek növelhetik és erősíthetik, de a legkritább esetben adják meg a hitet. A betű holt, a szó élő. A világ legszebb prédikációs olvasva nem hatnak annyira, mint hat akár közepes beszéd is elmondva.

Ne csodálkozzunk, hogy főként az intelligencia vallásos tudása maradt el napjainkban, sokszor messze az egyszerű hívők vallásos tudása mögött is, mert a falusiak még hallgatnak szentbeszédet, de a városi művelt közönség legfeljebb ha csendes misére jár. Ők a prédikáló papot vádolják, pedig nincs igazuk. Elismerem, gyönyörködni nem lehet minden szentbeszédben, de tanulni mindegyikből lehet. Mégis valami igazság van az ő vádjukban és ez a papot illető problémája a szentbeszédnek.

Talán azt mondhatjuk főhibának, hogy éppen nem „szent” beszédek. Annyira akartuk a modern embert megfogni, hogy a prédikációt egészen kivetkőztettük a liturgiában adott körülményekből. Ha azt akarjuk tehát, hogy a szentbeszéd újra hatóerők legyenek, vissza kell állítani újra eredeti helyükre, vissza kell vinni a szent térbe, beleállítani a szent időbe és egybehangolni a szent cselekménnyel. Mihelyt a prédikáció a kultusznak lesz megfelelő része, Isten költözik a szónok szívébe és ő szól ajkával. A liturgia által lesz a szónok a Szentírás értelmében vett próféta, azaz Isten nevében, lélekkel átjárt, lélekből szóló. Akkor nem fog szentbeszéde profán beszédként hatni. A liturgiával összekapcsolva megtalálja újra nemcsak a stílusegységet, hanem a *szakrális* jelleget is, vagyis újra szentbeszéd lesz.

Érthetővé lesz gondolatunk, ha egyszer a liturgia szellemének megfelelő homiliát összevetünk egy modern konferenciabeszéddel. Az előbbinél mindig érezni fogjuk, hogy csak a templomban, csak a szószékről és csak a szent cselekménnyel kapcsolatban nyeri meg a maga teljes hatását, – az utóbbit bármikor el lehet mondani, a templomon kívül valamely díszteremben, sőt nem egyszer hordó tetejéről is.

A liturgiából kiszakadt beszéd majdnem azonos fejlődésen ment át, mint a misztériumdrama. Először az is a liturgiának alkotórésze volt, de azután kiszorult a templom udvarába, keveredett világi elemekkel, végül elszakadt egészen a templomtól, de elszakadt eredeti hivatásától is. Már nem nevelt, hanem sokszor félrenevelt – már nem nemesített, legfeljebb csak szórakoztatott. A szentbeszéd is, mentől távolabb kerül az oltártól és a liturgiától, annál inkább fenyegeti az a veszély, hogy egészen profánná válhatik. Van szónok, ki többször idézi Schopenhauert, Nietzschét, Wilde Oscart, mint Szent Pétert, Szent Pált, Szent Jánost.

¹³ Ennek a fontos kérdésnek nagy irodalma van. Többek: H. Hoffmann, Die Liturgie in der Predigt. Die Seelsorge, 1923. – Fr. Schubert, Die lit. Predigt. Theol. u. Glaube, 1923. 175–184. – G. Malherbe, L’Homélie. Bruxelles, 1923. – Homiliaire publié par l’Union lit. pour prêtres. Bruxelles, 1924. – G. Malherbe, L’homélie moyen de rénovation liturgique, Vie et Arts lit. 1925. 553–560; ua. La prédication homilétique ou liturgique. Louvain, 1925. – A. Meyenberg, Homiletische und katechetische Studien. Luzern, 1925. (Magam is az első indításokat ebből a kitűnő könyvből kaptam.) – Herwegen, Liturgie und Predigt, Kirche und Kanzel. 1927. 281–292. – K. Handloss, Predigt und Brevier. Seelsorger, 1920. 4–6. – Sok indítást ad: L. Dürr, Alttestamentische Parallelen zu den einzelnen Sonntags-evangelien. Berlin, 1928.

A jól és helyesen végzett szent zsolozsma két módon is segíti a szónokot, hogy megmeneküljön az elvilágiasodás veszedelmétől és újra szakrálissá tudja tenni beszédét. Nevezetesen anyagi és alaki támogatást ad.

1. *Anyagi szempontból* hivatkozhatunk először is I. Celestinus pápa sokszor idézett mondására, hogy az imádság törvénye egyúttal a hitnek is törvénye. Tehát a szent zsolozsma imádsága is a hit mélyebb megismerésének lényeges forrása lesz magának a papnak a számára. A szent zsolozsma ugyanis átimádkozott teológia és ezzel a szív teológiája. Ha belemélyed a pap, hitből fakadt és imádsággal átjárított anyagot talál beszédei számára.¹⁴

Bopp hivatkozik az ősidők véleményére, mely szerint a papnak mindig kell, hogy rendelkezésére álljon egy-egy szent szó és azt tudja nyújtani egyeseknek is és a közösségnek is. Szüksége van szent szóra és nem világi bölcsességre a gyóntatószékben, beteglátogatás alkalmával, minden levelében, de még inkább katekézisben és első helyen a szószéken. Ezért alkalmazza Szent Krizosztomosz, aki maga is nagy prédikátor volt, Szent Pál szavait Timoteushoz elsősorban magára a prédikátorra. Azt mondja: „Prédikációd ne legyen meghatározott időre korlátozva. Legyen számodra mindig idő a beszédre, nemcsak békében, nyugalomban és a templomban; hanem ha börtönben vagy és bilincsek kötöznek vagy ha halálba kell menned, még akkor is ints, oktass, taníts és ne szűnj meg büntetni.”

Mikor egész fiatal pap koromban készültem a szónoki hivatásra, gimnazista korom lelki vezetője, Krywald Ottó felhívta figyelmemet Meyenberg kitűnő könyvére: „Homiletikus és liturgikus tanulmányok”-ra. Már ez a kiváló gyakorlati szónok és elméleti író rámutatott, hogy a szentmise szövegének bevonása a prédikációba mennyire felemeli és gazdagítja beszédeinket. Ő még nem vonta be eléggé a szent zsolozsmát. De hogyha ezzel kiegészítjük a szentmise szövegét, annyi új meglátást és annyi új szempontot kapunk, hogy ugyanazon templomban, ugyanazon közönségnek beszélve, mégis mindig tudunk újat, vagy legalábbis a régit újszerűen elmondani.

Főként ha figyelünk a bibliai olvasmányokra és a rákövetkező homiliákra, akkor meglepő és boldogító gondolatokat találunk. Az ilyen gondolatokat nevezi Ebner „*élő gondolatok*”-nak, azaz olyanoknak, melyek mint csíra, fejlődésre képesek, magukból más gondolatokat fakasztanak, – míg azok a gondolatok, amelyeket csak *utánagondolunk*, de nem tudunk *továbbgondolni*, holt gondolatok, mert nem tudnak új gondolatokat szülni.

Ezért ajánlja Bopp, hogy a fiatal pap zsolozsmázás közben ceruzával tegyen egy kis jelet oda, ahol valamely gondolat különösen feltűnt neki. Ezek egyáltalában nem olyan „*vanae, alienae et perversae cogitationes* – hiú, nem odaillő és helytelen gondolatok”, amiktől óvakodnunk kellene. Az imádság befejezésével ugyanis a megjelölt gondolatokat szabad továbbszönnünk és a melléje tett jel figyelmeztet a következő években, hogy ne szaladjunk el fölötte, hanem tartsuk meg és a régebben megtalált, de közben talán elhalványult gondolatokat újra elevenítsük fel.

Sőt az a tanácsa sem fölösleges, amelyben főként a fiatal papoknak ajánlja, hogy szabad lapokra jegyezzék fel emlékeztető szóval a gondolat lényegét és lelőhelyét a zsolozsmáskönyvben, mert így néhány év alatt egész kis „*Breviarium-concordantia*”-t állíthatnak össze a Biblia-concordantiák mintájára.

Valamely lelkes liturgiabarát fiatal pap próbálja meg ezt összegyűjteni és mint a szentírási idézeteket kiadták, ezt is könyvalakban, imádkozó és prédikáló paptestvéreinek hasznára nyilvánosságra hozhatná.

¹⁴ P. Parsch, Die Fastenliturgie als Stoffquelle für den Prediger. Der Seelsorger, 1925. 5–10. – Sok indítást ad Fr. Schubert, Das Kirchenjahr auf der Kanzel. Homiletische Anregungen, Predigtskizzen. Breslau, 1925.

Néhány példát adunk, hogyan lehetne ezt megtenni:

Biblia, pozitív és negatív jelentése számunkra. (Nagy Szent Gergely szept. első vasárnapjának IV. és V. olvasmánya.)

Krisztus-keresés, kétféle van: szeretetben és gyűlöletben. (Szent Ágoston, II. nagyböjti vasárnap után hétfőn, I., II. olv.)

Legyen állandó, kitartó. (Nagy Szent Gergely, Húsvét csütörtök II. olvasmánya.)

Az igazi Krisztus a szóban és a tettben. (Szent Ágoston, Úrnap nyolcadában hétfő, VII. olv.)

Krisztusban az egész világ feltámadt és mennybe emeltetett. (Szent Ambrus, Húsvét u. V. vas. VI. olv.; Nagy Szent Leó, Mennybemenetel VI. olv.)

Őt fogadjuk a testvérekben (Szent Ágoston, júl. 29-én, Szent Márta IX. olv.) stb.

A liturgikus apostolsággal elterjedt a néhány perces prédikáció szokása. Ezek majdnem mindig szorosan a liturgia szövegeihez kapcsolódnak, hiszen mindig a szentmisével kapcsolatosak. De hogy a zsolozsma is mennyi támogatást ad, arra mi is közöljük a következő prédikáció-vázlatot, melyet Szent Ráfael angyal napján a II. nocturnum gondolataihoz kapcsolva és abban Szent Bonaventura gondolatait felhasználva, elmondhatnánk mi is.

Szent Ráfael az ószövetségben a gyógyítás angyala (Tóbiás könyve lectio) s az evangéliumban is (Jn 5,1–4 evangélium). De az ószövetségben szereplő testi csoda, sőt még az Egyház megalapításának csodája is később lelki értelemben nyernek megerősítést és lesznek „nagyobb művekké”.

1. Úgy legyünk a szent arkangyal és a mi őrzőangyalunk segítségével lelkileg látókká, amint az öreg Tóbiás testi vakságából meggyógyult. Ahogyan őt a keserű halepe látóvá tette, úgy legyünk mi is lelkileg látókká a sokszor oly keserű önmegismerésben és bánatban. A szent angyalok ezért emlékeztessenek bennünket Istenre és Krisztusra. Mert a legjobb Istennek és Krisztusnak ismerete vezet bennünket önismeretre.

2. Szent Ráfael megfogja és megkötözi a gonosz ellenséget, mint Tóbiás életében a hal szívével, úgy most azzal, hogy a mi Ichtüszünk lángoló Szívének legnagyobb jótéteményére, Krisztusnak keresztáldozatára hívja fel figyelmünket (vö. Graduale). Aki az isteni Szívre és az ő áldozatára gondol, megszabadul a gonosznak befolyásától.

3. Szent Ráfael áthidalja a szakadékot Isten és közöttünk, amidőn imádságunkat, jócselekedetünket Isten elé viszi. (Lectio, offertorium, secreta, postcommunio.) Ő és a többi angyalok egyesítik az ő Istennek nagyon tetsző imádságukat a mi imádságunkkal, a mi Urunk Jézus Krisztus által.

Ezen a szent ünnepen a lépcsőimádságban és a Confiteorban tegyenek minket a szent angyalok önmegismerésünk és bánatunk által látókká! A keresztáldozat megjelenítésére jöttünk ide. Krisztusnak, az Ichtüsznek Szíve kezd az oltáron dobogni: az iránta való szeretet tüze, az angyal könyörgésétől segítve, tegyen minket szabadokká! Imádságunkban és cselekvéseinkben mi is áldozattá akarunk lenni. Az angyalok vigyék el áldozatunkat, Jézus Krisztus által Isten elé! Kísérjenek bennünket életünkben, hogy a napi munkánk a szent áldozatnak folytatása legyen!

Ugyanígy adnak anyagot az antiphonák, responsoriumok, oratiók stb. Példát csak az utóbbira hozunk fel. Meglátjuk belőle, hogy egyetlen oratióban egész kis prédikáció van. Az egyik gyakran hallott, de talán éppen gyakorisága miatt elszíntelenedett oratióról írja Prohászka püspök a következőket:

Három szó ragad meg az orációban de Ss. Sacramento: Deus qui nobis sub Sacramento *mirabili* ... ita nos corporis et sanguinis tui sacra mysteria *venerari*, ut redemptionis tuae fructum in nobis *sentiamus*. Ez a sora a vallásosságnak: *mirari*, *venerari*, *sentire*! Kezdet, folytatás, virágzás!

Mirari mint valami újat, nagyot, meglepőt, soha meg nem szokhatót; *venerari* mély hallgatásban, elfogódottságban, megilletődésben, beszédes csendben; hol a sejtelem, a homály, a nagy lepel beszél a végtelen Fölség közvetlenségében.

Sentire: erre az öntudatra, ebbe az érzésbe beletalálni magunkat ... Ez *sacramentum* = titokzatosságtól megkörnyékezett öntudat ... láthatatlan valóságok érintése, illette... csend, hallgatás, nesztelenség, láthatatlan jelenlét ránk borulása, s ez beszél.

S én? Audiam, quid loquatur in me ... Mintha a kölni dómban vagy a Pribiczen vagy a májusi napsugaras bükkösben ... Egészen így, hisz itt domborodik a végtelen szeretet és hit ...

S az Úrnak biztosan szava van. Az én szavam: *mirari*, *venerari*; az ő felelete: *sentire* ...!¹⁵

2. *Alaki szempontból* a prédikáció anyagát adó gondolatoknál értékeesebb a zsolozsmának az a segítsége, mellyel ránevel a prédikálás hivatásának helyes szellemben való felfogására. Itt teljesen igazat kell adnunk Boppnak és egészen az ő gondolatait közöljük.

A prédikáció szerinte nemcsak célratörő valami és nemcsak valami kívülálló eredményre tör, hanem *van önmagában is értelme*. Vagyis nemcsak megszentel, hanem *magában is szent*, más szóval nemcsak az üdvösség szolgálata, hanem egyúttal *Isten szolgálata is*.

Jellemző ebből a szempontból, hogy a szentmisében az evangéliumot a szent Eucharisztiahoz hasonló módon tiszteli meg a liturgia. Ezért gondolja Brinktrine, hogy az evangélium felolvasását bevezető „sequentia” szó eredeti értelme nem ez: „a szent evangélium következő szakasza”, hanem a görög *akoluthia* szónak latin fordítása és értelme szertartás, ünnep, ünnepélyesség. Így érthető az is, hogy a püspök a diakónusnak a felszentelés alkalmával az evangéliumos könyvet ezekkel a szavakkal nyújtja át: „Fogadd a hatalmat, hogy a templomban felolvashasd az evangéliumot – tam *pro vivis*, quam *pro defunctis* – nemcsak az élőknek, de a holtaknak a javára is.” Hasonló ez egészen azokhoz a szavakhoz, melyekkel a papszentelés alkalmával a misekelyhet nyújtja át a püspök: „Fogadd a hatalmat, hogy Istennek áldozatot mutass be és misét ünnepelhess – tam *pro vivis*, quam *pro defunctis* – nemcsak az élőknek, de a holtaknak a javára is.” De ez természetes is. Mert ha az evangélium fölolvashatása magábanvéve már istentisztelet, akkor üdvösséget is hozó. És amint a krisztusi közösség tudja, hogy Krisztus jelen van a szakramentumban és az „ecce, Agnus Dei” szavára azonnal kitör a hite a „Domine, non sum dignus” szavakban, ugyanígy hirdeti az evangélium felolvasásakor a „Gloria tibi Domine” és a végén a „Laus tibi Christe”, hogy a liturgikusan gondolkodó hívő Krisztust jelenlevőnek érzi az evangéliumban.

A szent zsolozsma is az Isten szavát mintegy a szent Szakramentum kiegészítő párjának tekinti. Amint a szentáldozást ezek a szavak kísérik: „A mi Urunk Jézus Krisztus teste őrizze meg lelkedet az örök életre”, – ennek egészen megfelelő áldásforma vezeti be a matutinumban az evangélium olvasását: „Evangelica lectio sit nobis salus et protectio.” De ez a rész nemcsak az evangéliumot nyújtja, hanem az atyákból is ad olvasmányokat, az atyáktól

¹⁵ Hogy az antiphonák mily jó prédikációs anyagot adnak, lásd L. S. da Fonseca S. J. exegetikus jegyzeteit az Ó-antiphonákhoz. (Verbum Domini, 1927–1928.) Továbbá a szerző művét ugyanerről: A kis Jézus elé az Egyházzal és a Szűzanyával. (Bp. 1941. Szent István Társulat.) – A collecták felhasználására pedig jó forrás: I. B. Bord, La prière liturgique. Collectes méditées. (Propre du temps.) Tours, 1934.

közölt szövegek pedig prédikációk, tehát mondhatjuk, hogy a liturgiához kapcsolódó ige hirdetés is: „salus et protectio”.

Ha pedig a prédikáció maga már istentisztelet és ha Krisztus az Isten szavában titokzatosan, misztériumosan jelen van, akkor a prédikáció lényegében Istentől sugallt és Isten Lelkét lehelő tanúságtétel Isten kinyilatkoztatása mellett, tehát valamiképpen eucharisztia, azaz hálaadás is, azután dicséret és imádság.

Igaz, hogy a prédikációban meg akarjuk nyerni a hallgatókat, de egészen lényeges alkotóeleme a prédikációnak, hogy a közösséggel együtt és a közösség nevében meghatódott és hálás tanúbizonyságot teszünk. Ekkor lesz méltó a prédikáció arra, hogy az istentisztelet alkotórésze legyen. Ekkor lesz maga is *kultusz* és kultuszból fakadó „táplálkozás” Isten szavával, az isteni üdvözítő igazságokkal, melyekből a lélek éppen úgy él, mint a test a kenyérből. Így lángoltatja fel Isten szava a szíveket, hogy azután a rákövetkező „kenyértörésben” felismerjék az eucharisztikus Krisztust, amint lángolt a tanítványok szíve is az emmauszi úton, mikor az Úr az Írást magyarázta nekik, hogy azután a kenyértöréskor kinyílt a szemük és megismerték Krisztust.

Bopp szavaihoz csak annyit teszünk hozzá, hogy a prédikációnak kell összekötnie az evangéliumot az Eucharisziával és megmutatnia a hívőknek, hogy ami az evangéliumban szó, az a rákövetkező áldozatban jelenvaló valóság és valóságos jelenlét lesz.

III. fejezet: A szent zsolozsma és az imádságra nevelés

A lelkipásztori feladatok közül meglehetősen elhanyagolt terület a laikus hívőknek imádságranevelése. Egészen a közelmúltig az imádságoskönyveket könyvkiadói érdekek irányították és nem a hívők tényleges szükséglete. Üzletnek jó volt, de lelki haszon nem származott belőle annyi, mint származhatott volna, ha helyesen és jól irányították volna.

Magam részéről a legnagyobb hálával köszönöm meg itt a jó Istennek, hogy módot és alkalmat nyújtott imádságoskönyv készítésére. Tudom, hogy ezt nem számítják irodalomnak. Tudom, hogy ezért az irodalomtörténetben nem említik meg Pázmány Péteren kívül talán senkinek sem a nevét. De tudom azt is, hogy a legszebb feladatok közé tartozik, ha maga az isteni üdvözítő nem átallotta megnyitni a krisztusi imádságra tanítók sorát, mikor megtanított a Miatyánkra.

Ha pedig a lelki életet élő hívők szívét vizsgáljuk, akkor meg kell állapítanunk, hogy ég bennük a vágy a jó és helyes imádság után, de vágyukat kielégíteni kevesen tudják. De nem csodálom, mikor a tény az, hogy imádkozni az ember édesanyjától tanul és a mai emberiség mikor szeretett volna megtanulni imádkozni, nem ment Egyházanyánkhhoz, kinek legszebb jelzője és reánkmaradt legszebb képe a katakombák falán az Ecclesia orans – az imádkozó Egyház.

A hívek imádságos életét a szent zsolozsmát átértő és átélő pap háromféleképpen is tudja segíteni. Először a közös ájtatosságok számára talál a liturgiában anyagot is meg útmutatást is, – azután a magánimádság is csak gazdagodhatik, ha a liturgikus imádsággal való kapcsolata tisztábban áll előttünk, – végül pedig általában néhány olyan gyakorlatot és elvet vonhatunk le a szent zsolozsmából, melyek többé-kevésbé feledésbe merültek, de ezzel az imádságos élet csökkenését vonták maguk után. Erről a háromról szeretnénk most elmélkedni.

Megemlítjük azonban előbb, hogy a legjobb elindítást és tájékozódást ad ebben a tekintetben Bollen Alfonz könyve¹⁶, mert nemcsak a legújabb kutatások eredményeit veszi figyelembe, hanem 400 különböző egyén tapasztalatát és vallomását is feldolgozta. Ez mutatja, hogy mily mértékben háttérbe szorult nagyon sok hívő imádságos életében az Egyház kultusza és annak dogmatikus alapigazságai (a megváltás kegyelme, a Krisztusban való élet, a tovább élő Krisztus, a szakramentális közösség). Mily messze vagyunk a lényege szerint katolikus jámborságtól, melynek alapja a keresztségben kapott megszentelődésünk, azután a kifejlesztője az önátadás az Egyházban működő Kyrios szakramentális művébe. A zsolozsma mélyebb megismerése pedig ehhez segít el és így teszi az imaéletet igazán és teljesen katolikussá.

1. A liturgikus apostolság fejlődésével egyre jobban felébredt a szükség, hogy a liturgikus év szent idejét jobban megünnepeljék. Ennek a szolgálatában főként Németországban egymásután keletkeztek a különböző „népliturgikus” ájtatosságok, „közös” ünnepélyek, „liturgikus játékok”, stb., stb.¹⁷ Elég csak a klosterneuburgi népliturgikus kiadványok jegyzékét megnézni és seregével találunk ilyeneket közöttük. Nálunk is ezekből nem egyet átdolgoztak magyarra, köztük jómagam is. De nemrégén megjelent a szegedi tudós tanárnak, Bálint Sándornak a könyve: „Népünk ünnepei”, s ebből világosan kitűnik, hogy volt nálunk is nagyon szép népliturgia. Nem kell tehát nekünk idegen mintákat átültetnünk, sokkal helyesebb lenne kikutatni a múltból és jelenből a feledésbe merült és még mindig meglévő népliturgiából a használhatókat és ezeket kellene liturgikusabbá tennünk. Ebben a munkában nyújt nagy segítséget a szent zsolozsma.

Valamikor a nép jobban belekapcsolódott magába a szent zsolozsmába. A *Micrologus* szerint még a középkorban az éjféli misét nem *Ite missa est*-tel fejezte be a pap, hanem *Benedicamus Domino*-t énekelt, mert a hívő sereg nem hagyta el a templomot, hanem résztvett az utána következő laudesen is.

Nálunk Magyarországon napjainkig megmaradt a Nagyhét három utolsó napján az ún. „Jeremiás siralmi”, melyek szintén annak emlékei, hogy a nép is a zsolozsmából megtartott valamit. – Hasonlóképpen ma is van még község Magyarországon, ahol a nagy ünnepek alkalmával még énekelnek magyar vecsernyét.

Ami megvan, azt nem volna szabad engednünk, hogy feledésbe merüljön, sőt szebbé, jobbá, liturgikusabbá kellene tennünk. De nálunk is szükség van új összeállításra, hogy érvényesüljön a zsolozsma szava: „Énekeljétek az Úrnak új éneket.” Éppen a német példa mutatja, hogy ezekben az új alkotásokban a szent zsolozsma liturgiája nyújt anyagi és alaki tekintetben talán felülmúlhatatlan példát. Bopp mondja, hogy anyagi tekintetben a szent zsolozsma feltárja az üdvösség történetének szent szövegeit, tartalommal teljes gondolatokat nyújt az atyáktól, mégpedig szakrális nyelven s azután az érzelmek számára is teret nyit a zsolozsmákban és himnuszokban. Formai tekintetben pedig egészséges váltakozást nyújt az olvasmányok és imádság, a liturgia vezetője és a közösség, a kórus egyik fele és másik fele között. Az ünnepek kialakításában mégoly látszólag csekélyeségeket is figyelembe kellene venni, mint a felkiáltások, különösen a köszöntések, a felolvasó megáldása és küldetése, a rövid versek és feleletek.

¹⁶ Gebetstimmung und Gebet. Empirische Untersuchungen zur Psychologie des Gebetes. Düsseldorf, 1930.

¹⁷ P. Parsch, Volksgottesdienst und Liturgie. Der Seelsorger, 1925. 203–209 – H. v. Lassaulx, Liturgisch gestalteter Schulgottesdienst. 2. f. d. kath. Religionsunterricht, 1926. 158–161. – Szunyogh, Iskolai rituálé. Bp., 1930.

Hogy a szent zsolozsma mennyi indítást tud adni, arra jó példa a kedves, svájci bencésnek, Walser Izsónak nálunk is annyira kedvelt könyve: az örökimádás. Mindenegy szentségimádási órát részben a szent zsolozsma szövegéből, de mindig a szent zsolozsma alakjában állította össze. Nálunk több példát nem is tudnék hamarjában felsorolni, inkább rámutatnék néhány feladatra, melyet ebben a szellemben kellene megoldani.

Először a délutáni litániák megmerevedett és örökké egyforma menetét kellene változatosabbá tenni, nemcsak azzal, hogy a kimenetre való ének többé-kevésbé alkalmazkodik a kántor jóvoltából a liturgikus év hangulatához, hanem hogy minden vasárnap az imádságok közé – vagy a litánia után vagy a litánia helyett – a vecsernye szövegéből és himnuszából lehetne valamit beleolvasztani.

A májusi ájtatosságok is elszakadtak a liturgiától. Legtöbbször még a húsvéti ünnepkört ünnepli a liturgia s azután áttér pünkösd megünneplésére, de ezekből a nagy liturgikus gondolatokból, amiket húsvét, mennybemenetel, pünkösd ad, a májusi ájtatosság legfeljebb annyiban vesz tudomást, hogy a litánia után a Regina coeli helyett a Salve Reginát kezdik énekelni. Mennyit adhatna, hacsak a Szűz Mária kis zsolozsmájából átvennék valamit a májusi ájtatosságban!

Új ájtatossági forma minálunk is az ún. szentóra. Részben külföldi minták utánzása, részben boldogult XI. Pius pápa figyelmeztetése, de talán nálunk még inkább Prohászka püspök példája sarkallja erre a híveket. Meg is jelent néhány ilyen ájtatosság, de nem egészen liturgikus szellemben. Pedig a szent virrasztásnak egyik formája ez, a virrasztásnak hivatalos imádsága pedig a matutinum. Milyen szép és milyen változatos szentóra-ájtatosságot lehetne összeállítani az adventi, a karácsonyi, nagyböjti stb. zsolozsmákból!

Vannak ezenkívül kedvelt és látogatott más ájtatosságok is; pl. halottak estéjén, Szilveszter-este, a farsangi szentségimádáskor, a nagyböjt folyamán, Jézus Szíve hónapjában, stb. Mindezek meggazdagodhatnak tartalomban is és változatosabbá lehetnének alakban is, ha a szent zsolozsmához jobban igazodnának.

Hogy még a legkevésbé liturgikus közös imádság, a szent rózsafüzér mondása is mennyit kaphat a liturgiától, mutatja az a példa, mit magunk is megpróbáltunk, hogy az egyes titkok elmondása előtt először rövid olvasás, arra megfelelő ének, kétperces, rövid csend után mondtuk el a titkokat. Az olvasás, az ének, a csendes elmélkedés átéltebbé és bensőségesebbé tette az egyébként megszokott és egyhangúvá váló recitálást.

Még egy megoldandó feladatra itt is szeretnénk rámutatni. Temetések előtt sokszor bántó a kíváncsi emberek tétlenkedése. Milyen szép lenne, ha a pap megérkezése előtt 20 perccel a halotti zsolozsmát vagy legalább annak még ma is érthető és érezhető részét magyarul elimádkoznák a gyülekező gyászolók. Sokat panaszkodunk úgyis, főként nagyvárosainkban és főként a csendes temetéseknek elszegényesedésén. Falun még van hangulata a temetésnek, de nagyvárosban ebből alig érezhetünk valamit. Megpróbálták orvosolni, hogy különböző imádságokat állítottak össze magyar nyelven, hogy kapjanak valamit a hívek, de sokkal gyökeresebb, liturgikusabb és ezzel az áldással gazdagabb lenne, ha a liturgiából merítenék és adnánk többet.

2. A magános imádság és a liturgikus imádság kölcsönös viszonya tisztázásra szorul.¹⁸ Akadtak a liturgia hívei között is túlzók, akik csak közös és liturgikus imádságot akartak elismerni. De viszont akadtak a másik táborban is olyanok, akik úgy érezték, hogy az ájtatosság téves utakra és kerülő utakra jutott és úgy hitték, hogy inteni kell a liturgia túlzott hangoztatásától. A kérdés tisztázására nekünk is röviden rá kell mutatnunk az imádságos élet

¹⁸ Ubald d'Alencon, De l'oraison liturgique et de la prière privée. (Estudios Franciscanos, 1921. 12–21.)

fejlődésére: Krisztus példája, az apostoli közösségek imádsága, az atyák ideje, a középkor ájtatossága után rá kell mutatnunk a „devotio moderna” és az individualizmus hatására.¹⁹

Krisztus példája az imádságnak mind a két módjára serkentően hat.²⁰ Az evangéliumok nem egyszer szólnak az Úr Jézus Krisztus imádságáról, mert a szent szövegekben látjuk őt az est nyugalmában, a friss hajnalban, a csendes éjszakákban, a pusztákban és a hegyeken, völgyekben és kertekben csendes elvonultságban imádkozni. Halljuk őt nem egyszer hangosan is imádkozni, mikor hálát ad Atyjának vagy dicséri őt csodái alkalmával, Lázár sírjánál, főpapi imájában és főként a keresztfán. Nem találunk azonban kimondott közös imádságot nála, egyetlenegy alkalom kivételével, mikor Jézus tanítványaival himnuszt énekelve vonult az Olajfák hegyére. De hogy a közös imádságot mennyire becsülte, mutatja az a tény, hogy már ahol ketten-hárman összejönnek az ő nevében, megígérte azoknak a maga jelenlétét. Ezenkívül az egyetlen imádság, amelyet megtanított, az Úr imádsága, igazi közös imádság, mert a személyek helyett első felében az Istent tekinti, másik felében a közösséget. A *mi* Atyánk, a *mi* kenyérünk, a *mi* bűnünk, a *mi* kísértéseink találnak imádságos kifejezést benne. Az *én* semmit sem kíván egyedül magának, mindent csak Istennek és a testvéreknek. Egyébként az Úr Jézus Krisztus mint az Isten Fia, – Roeser szavai szerint – állandó közvetítő volt az imádkozó közösség és a mennyei Atya között. Kimondotta a gondolatokat, melyek tanítványainak lelkét átjárták és imádságba alakítva küldte az Atyához, ahogyan ma is tesz a pap a szentmise kollektájában és Nagypéntek könyörgéseiben. Így lett Jézus „előimádkozó”, aki az ő imádkozó közösségének gondolatokat adott, melyeket mindenki személyesen vele együtt és utána imádkozhatott.

Az *első krisztushívők között*²¹ a Mesternek ezt a háromféle imádságát lehet megkülönböztetni: a) a magánimádságot, b) a közösséggel együtt közösen mondott imádságot és végül c) a közösség előtt előimádkozott alakot. Valamennyit átjárta azonban az egységnek erős tudata, mely a testvéreket egymás között és a közösséget a megdicsőült Úrral egybekötötte. „Itt nincs sem zsidó, sem hellén, sem férfi, sem nő, mert mindnyájan egyek vagytok Krisztus Jézusban.” (Gal 3,28) – Résztvettek a zsinagóga istentiszteletén és ilyenkor recitálva imádkozták a zsolotárokat, olvasták az írásokat és hallgatták azoknak magyarázatát. Máskor pedig magánházakban összejött a csak keresztényekből álló közösség a kenyértörésre, mely az apostoli idők tulajdonképpeni krisztusi liturgiája, de ilyenkor is az Írásból olvastak, közös imádságokat mondtak, hogy betöltsék az apostol intését: „Egy szívvel, egy szájjal dicsérjétek Istent, a mi Urunk Jézus Krisztus Atyját.” Lehet, hogy már a zsidó liturgiában megállapított imaidőknek megfelelően ekkor megkezdődik a krisztusi imádságok számára is a pontos idő megállapítása.

Az imádság formáiból kettőt külön ki kell emelnünk. Először is Szent Pál több szavából kitűnik, hogy nagyon szerették a himnusz-énekeket. (Ef 5,19; Kol 3,16) Ezekből mintha töredékeket is találnánk a népek apostolának leveleiben.

„Kinyilvánított a testben
– igazoltatott a Lélek által,
Láttatott az angyaloktól
– hirdettetett a pogányoknak,
Hitelt nyert a világon,
– fölvetett a dicsőségbe.”

¹⁹ Ph. Funk, Die geschichtlichen Stufen des christlichen Gebetes. Die Tat, 1921. 50–55.

²⁰ I. Jeremias, Das Gebetsleben Jesu. Zsch. f. sz. Wiss. 1926. 123–140. l.

²¹ Fr. Heiler, Das Gebet, eine religionsgesch. und religionspsychol. Untersuchung. München, 1920. – Ign. Rohr, Das Gebet im Neuen Testament. Münster, 1924.

„Ha vele együtt meghaltunk,
együtt élünk is vele.
Ha együtt szenvedünk vele,
együtt országlunk is vele.”

„Ha megtagadjuk őt,
ő is megtagad minket.
Ha mi hűtlenek leszünk: ő hű marad,
mert magát meg nem tagadhatja.”

A másik sajátosság volt a „*nyelvek adománya*”. Azt találjuk ugyanis, hogy míg a közösség istentisztelete mindenkitől érthető beszédben és énekekben alakult ki, megvolt azonban e mellett a Lélektől megszállottaknak nem egyszer érthetetlen, csak sóhajokban és sírásban kitörő, magukban értelmetlen szavakban megnyilatkozó imádsága. Pál ismerte ezt az „extatikus fölindulásban dadogó beszédet”, de háttérbe akarta szorítani a közös összejöveteleken. Péter apostol is int, hogy az imádságban józanok legyünk. Ezzel nem akarták elnyomni a magános imádságnak ezt a megnyilatkozását, hiszen Szent Pál maga is megvallja, hogy szokott így imádkozni, de a közös imádságból teljesen ki akarja zárni. Meg lehet azonban állapítanunk nekünk is Jungmannel: „A magános imádság döntő súlyban volt az őskeresztények életében.” A harmadik, a hatodik és a kilencedik órában való imádság, azután a reggeli, az esti és az éj közepén mondott imádság, tehát azok az imádságos órák, amelyekből a szent zsolozsma órái kinöttek, a keresztény őskorban teljesen az egyesek magánimádságai voltak.

Az *atyák korában* találunk utalást a közös imádságra, mert Plinius is megemlíti, hogy a krisztusiak kétféle összejövetelet tartanak: napfölkeltkor egybegyűlnek és „Krisztusnak mint Istennek kölcsönösen” énekeket zengenek, máskor pedig egy ártatlan lakomára gyűlnek össze. Szent Ignác, Antiochia püspöke többször is figyelmeztet az egységes és közös imádságra. E mellett más szerzőknél a magános imádságra találunk példát, de csak egyet idézünk: Tertullianust. „Járáskor-kelelkor, bemenetelkor és kimenetelkor, öltözködés alkalmával, fürdéskor, evés alkalmával, fölkeléskor és lefekvéskor, egyszóval minden tevékenységünk alkalmával megjelöljük homlokunkat a kereszt jelével.” Az apostolok korával összevetve azt látjuk, hogy a liturgikus közös istentiszteletben egyre jobban kifejlődik ez az alapbeosztás: olvasmány, ének, imádság. De ezzel egyforma erővel áll előttünk az első keresztények magános imádsága is, csak amint az ősegyháznak karizmatikus nyelvadománya szűnt, az elragadtatásban mondott és nem mindig, mindenkitől érthető szavak helyébe egyre többször a Miatyánkot kezdték alkalmazni, amelynek kiemelkedő helyét bizonyítja három magyarázat is: Tertullianusé, Origenesé és Cyprianusé.

A további indítást az egyre jobban felvirágzó *szereztesélet* adta, és amint az első részben láttuk, a tulajdonképpeni zsolozsmaimádságnak idejét, anyagát és alakját ez a korszak állapítja meg. Erről tehát itt nem kell többet szólnunk. A középkorban még jobban elterjedtek a kolostorok, úgyhogy az imádságos életnek szinte uralkodó formája lett a liturgikus imádság, főként Cluny uralmának idején. Ezt a misztikának a fellendülése változtatta meg. De a középkor nagy imádkozóinak példája: Szent Bernát, Hildegard, Mechtild, Gertrud stb. mutatják, hogy az ő imádságuk még a liturgiából fakad és a liturgiával mindig kapcsolatban marad. Még nagyobb rést a liturgikus imádság uralmán a ferencesek és domonkosok ütöttek. De az ő imádság-módjuk gyors elterjedése mutatta, hogy valóban a kolostori liturgia megmerevedett és a nép jobban megszerette az új formákat, mint a keresztúti ájtatosság, a rózsafüzérimádság, mert ezeket a nép nyelvén végezték.

De a tulajdonképpeni magános imádság a „*devotio moderna*” elterjedésével jut uralomra. Beiszél az imádságoskönyv történetében kimutatja, hogy eddig a világi hívők alig használtak

imakönyvet. Majd a XIII. századtól még a liturgiával rokon „hóraskönyvek” voltak használatosak.²² A XV. századdal megindulnak az imakönyvgyártók alkotásai, melyek közül a különféle „Hortulus animae”, a „Lelki füveskertecske” volt nagyon kedves. (Balassa Bálint is fordított egyet.) A *barokk korszak* továbbra is a népájtatosságokat juttatta előtérbe. A magános imádság számára pedig Loyolai Szent Ignác elmélkedése, az érzelmesebbek számára Szalézi Szent Ferenc affektív imádsága lett a példaadó. Szent Ferenc pl. „ünnepnapokon a nagy mise alatt a rózsafüzért imádkozta”. De ugyancsak ő lett a Jézus Szíve-kultusznak is egyik nagy előmozdítója, míg Berulle ismét Jézus emberiségét hangsúlyozta.

Ők még az imádságos életben az egyéni törekvést megnemesítették és emelték. De csakhamar megkezdődtek olyan jelenségek is, amikről nem mondhatjuk már el ugyanezt. A pietizmus nemcsak a protestánsok között terjedt el, nálunk is megkezdődött a lágy és édes imádságok divatja, mely elhúzódott egészen Hock János imakönyvéig. Ahol pedig a racionalizmus kezdett győzni, ott meg egészen szünni kezdett az imádságos élet.

Legújabbán tapasztalható örvendetes változás, de éppen a *liturgikus apostolság* áldásos működésének következményeként. Az eszmények után éhező ifjúság, a bensőbb lelkiesség után vágyódók ezrei újra imádkozni kezdtek, de mondhatjuk, hogy liturgikusan. Igazolással elég azt az egy tényt felhozni, hogy csak Missaleből magyar nyelven a különféle kiadásokban százezren felül fogyott el.

3. Mi az értéke a kétfajta imádságnak és mi köztük a helyes viszony.²³

Az ember Isten teremtő kezéből mint egészen individuális lény került ki, kinek-kinek megvan a maga egyénisége és az Úr annyira szeret mindenkit külön-külön, hogy saját Egyszülöttét adta oda, hogy aki csak hisz benne, eljusson az örök életre. Az Úr Jézus Krisztus is a szakramentumokat az egyes ember javára rendelte és a szakramentumokat mindig csak egyes ember veheti és sohasem egy közösség, mutatják a szavak: „Ego te absolvo, – ego te baptiso, – ego te confirmo, – indulgeat tibi Dominus.” Ezekből érthető, hogy a *magános imádság okvetlenül kell*. Nélküle a liturgia merev és terméketlen, hideg és szegényes lenne. Ezt érezte Prohászka püspök is, amikor a magyar liturgikus apostolság munkásait figyelmeztette a személyes imádságos életre. De ha magának a szent liturgiának imádságait nézzük, akkor főként a himnuszokban és canticumokban, de a zsoltaérokban is állandóan látjuk a szubjektumnak erős megnyilatkozását. Még a liturgikus olvasmányoknak is az a céljuk, hogy a hallottakat kiki a maga egyéni életében érvényesítse. A liturgikus imádság magábanvéve forma, lelket az imádkozók egyéni buzgósága önt belé. És még a szentmisében is nagyon kell a „devotio”, az áldozatbemutatónak személyes átadása és egyéni belekapcsolódása a szent cselekménybe, hiszen éppen ezért imádkozik annyiszor az Egyház éppen ezért az adományért. Mert aki Krisztussal akar imádkozni, annak ez a *devotio*, ez a személyes átadás, belemerülés, imádságos áldozatkészség szívügye lesz. Vagyis magának a liturgikus imádságnak belső melegét, izzását éppen az egyes imádkozó egyéni jámborsága, áhítata adja meg. De nemcsak a liturgia miatt kell hangsúlyoznunk a magános imádságnak szükségét, hanem a népájtatosság miatt is, amelynek szükségességéről és megnemesítéséről már előbb szoltunk.

²² Lásd: H. Bohatta, Bibliographie des Livres d'heure, Officie, Hortuli animae etc. Wien, 1924.

²³ Itt a következő könyvre szeretném felhívni a figyelmet: A. Adam, Die wahre Frömmigkeit. Kanzelvorträge über die praktische Anwendung der kath. Gnadenlehre auf das religiöse Leben. Straubing, 1933. A félreértett kérdés alapjait tisztázza, hogy a liturgia által a „kegyelemmel való misztikus egybekapcsoltság tudatát és az egyházi közösség gondolatát világossá kell tenni” és a liturgiában „a helyes és igaz jámborság forrását a laikusok számára is fel kell tárni”.

De azért ismertük el a magános imádságnak jelentőségét és értékét, hogy annál jogosabban rámutathassunk *a liturgikus imádság* jelentőségére és *feltétlen elsőbbségére*. Mert ha a magános imádság létjogosultságát legelőször azzal indokoltuk, hogy az Isten az embert egyénnek teremtette, egyénnek akarja, de ugyanakkor a közös imádság létjogosultságát is a teremtő Istennek abban az akaratában láthatjuk, hogy az egyes embert azután a közösséget alkotta és a közösségbe állította. Ezért kötött Isten már az ősidőkben szövetséget nem az egyes kiválasztottakkal, hanem egy egész néppel, – és ezért kötött az idők teljességében az Isten Fia szövetséget az ő véreben, megint csak nem egyesekkel, hanem az újszövetség szent népével, az egy szent, katolikus, apostoli Anyaszentegyházzal. Hogy mennyire akarja az Úr Jézus Krisztus a közösséget, mutatja a szőlőtőről és vesszőről mondott hasonlata és hogy mennyire a közösségből érthető meg az Anyaszentegyház, mutatja Szent Pál szava Krisztus misztikus testéről.

Elmondhatjuk, hogy a krisztusi hívő az Egyháznak, tehát a Corpus Christi mysticumnak tagja, azért a közös imádságot is ápolnia és folytatnia kell, amelyet a fej, Krisztus kezdett meg és folytat az égben. Ezenkívül világos, hogy a közösség imádsága csak a fejjel, tehát Krisztussal való összeköttetésben és csak Krisztus által juthat el az Atyához.

Egyre világosabban áll előttünk, hogy a keresztség és bérmálás megadja az egyesnek a belső, lelki papságot, melyhez a papszentelés a kiválasztottnak megadja a külső, hivatalos papságot is. De ha minden Krisztus-hívő részes Krisztus általános papságában, akkor köteles a közösségben gyakorolni a maga papi hatalmát. Nem lehet számára sem mellékes, sem idegen a liturgia, hanem „a misztikus test elevenítő és működő formája” kell, hogy legyen. Vagy idézhetnők XI. Pius pápának szavát: „actuosa participatio” kell, hogy legyen a hívőknek a liturgiába való bekapcsolódása.

A liturgikus imádságnál még világosabban kimutatható az áldozatban a tagoknak a fejjel való egysége. Szent Tamás mondja: „Az újszövetségben Krisztus igaz áldozata közölte a hívőkkel a kenyér és a bor színe alatt.” De ezzel ő nem a szentáldozásra gondol, hanem magára a szentáldozatra. Mentől tisztábban áll előttünk a liturgikus apostolság munkálkodása révén mind Krisztus misztikus testének képe, mind pedig az áldozatnak a lényege, annál világosabb lesz előttünk, hogy a szentmisében és a szentáldozásban a lehető legteljesebb egységre kell törekedni a fej és a tagok között. De ez az állásfoglalás átsugárzik az egész liturgiára, így tehát a szent zsolozsmában való részvételre is. Igaz marad ugyanis: „A liturgia a lex orandi és az is fog maradni, a nemliturgikus imádságnak újra és újra hozzá kell igazodnia és belőle kell megújulnia, ha életképes akar maradni ... A liturgiában ismeri meg legkönnyebben a lelki élet a maga hibáit és a liturgiában fog legbiztosabban visszatálatni ismét a mindenki számára alkalmas via ordinariára.”

4. Mit ad a magános imádságnak a szent zsolozsma, ezt a kérdést kell még tisztáznunk, miután láttuk a fordítottját, hogy a magános imádság mint emeli a liturgikus imádság jobb végzését.

Adja először is, amire olyan nagyon nagy szükség van ma: *a szóbeli imádság megbecsülését és újraértékelését*. Az imádkozó hívek köztudatában és az imádságról szóló könyvek legnagyobb részében az imádság következő három faja: a szóbeli, az elmélkedő és a szemlélődő imádság úgy állanak, mint egymásután következő fokozatok.

A legalsóbbnak hirdetik, mintegy az imádság elemi iskolájának: a szóbeli imádságot. Azt gondolják, hogy ez megfelel az egyszerű lelkeknek, a falusi hívőknek, jámbor asszonyoknak, a lelki életben kezdőknek.

Az imádság magasabb fokának, mondjuk középiskolájának tartják az elmélkedést. Az *elméletírók* – de nem az imádság gyakorlói – nélkülözhetetlen föltételnek tartják a szerintük magasabb lelkeség kialakítására. Noviciátusokban, papneveldekben, a lelki élet titkairól szóló könyvekben a legelső törekvés, hogy megtanítsák az elmélkedés módszerét. Valóban

megható az az igyekezet, amellyel meg akarják valósítani a maguk elgondolását. Zimmermann jezsuita atya aszkézisében vagy tízféle elmélkedési módszert sorol fel, köztük öt már magának Loyolai Szent Ignácnak a tanácsa.

Végül jönne az imádság iskolájának egyetemi foka: a szemlélődés. A modern lelkiesség azonban, amely az észet és az akaratot szerette volna a segítő kegyelem bevonásával a lelki élet irányító erejévé tenni, nem tud mit kezdeni a szemlélődéssel. Azért ezt csak a kiválasztottak számára tartották fenn és azt hirdették róla, hogy külön ajándék. A szenttétevő kegyelmet értékelő régi lelkiesség, melynek bölcselete a tomizmus, ellenkező nézetet vallott. Lassan látjuk, hogy a régieknek volt igazuk.

Most már világosan kezdik látni, hogy van különbség e három között, de *nem fokozati*, hanem *faji* különbség. Hasonlással úgy világíthatnók meg, hogy olyanok ezek az imádságok, mint a költészetben a líra, az eposz és a dráma. Petőfi nem tudott drámát írni és Shakespeare-nek nincsen eposza. De ez nem baj, mert az egyik írt olyan lírát, a másik meg olyan drámát, minőt senki más a világirodalomban. Lehet apáca, nem is egy, ki világeletében soha meg nem tanul elmélkedni, de szóbeli imádságot esetleg majdnem úgy tud végezni, mint az Úr Jézus Krisztus kívánta, mikor elkezdette: Miatyánk, ki vagy a mennyekben ... És Rozi néni Tereskén nem tudja, hogy mi az a tomizmus, meg hogy a szakramentumok mily összefüggésben vannak a szenttétevő kegyelemmel, de szentségimádáskor úgy el tudja nézni az Oltáriszentséget és úgy el tud merülni ebbe a szemlélődésbe, ahogy talán az elméletírók és tankönyveket gyártó szerzők maguk sohasem.

Ne azt keressük tehát, ami téves, hogy melyik nagyobb és értékesebb ezen imádságok közül, hanem keressük meg, hogy nekünk magunknak melyikhez van adottságunk és abban próbáljunk meg, ha tudunk, műremeket alkotni.

Ne nézzük le tehát a szóbeli imádságot, mikor az Úr Jézus maga is gyakorolta és tanítványai kérésére nem az imádság másik két fajtáját, hanem ezt ajánlotta és erre tanította őket és minket. Ne nézzük le továbbá azért sem, mert Egyházanyánk fölséges liturgiájának – pedig ennél szebb imádságot a föld kerekén senki nem végezhet – legnagyobb részét szóbeli imádságok alkotják.

5. Ad még a szent zsolozsma néhány segítséget is a magános imádság jobb végzéséhez. Ezéről már szólottunk, azért itt csak röviden foglaljuk össze.

Segít a magános szóbeli imádság jobb végzésében, mikor megtanít *a szent csönd* lelki templomának kiépítésére, – rávezet *a kimondott szó* és *az elénekelt ének* lelkünkre tett hatására; – megimádkoztatja nemcsak a lelket, hanem a testet is, mert a liturgia kényszeríti „verkörperte Seele und den durchseelten Leib – a lélekkel átjárt testet és a testbealakuló lelket” Isten szolgálatára, amint a Priscilla-katakomba ősrégi felirata mondja: „Testtel és lélekkel hívjuk az Atyát és a Fiút.”

Az imádságoskönyv-szerkesztők nagyon jól tennék, ha mentől többet bevinnének könyvükbe az Egyház hivatalos imádságaiból és nemcsak arra akarnák elsegíteni a lelkeket, hogy általában imádkozzanak, hanem ránevelni, hogy az Egyházzal imádkozzanak. Nálunk még kevesen imádkozzák, a szentmisét kivéve az Egyház hivatalos imádságait. Éppen ennek a célnak az elérésére alakult az a Magnificat Szövetség, melyről már a bevezetésben szóltunk, de most szeretnénk részletesebben is megismertetni.²⁴

A Magnificat Szövetség ismertetése

²⁴ Vö. ehhez: A. Stock: Können auch Laien „liturgisch” beten? Seelsorger, 1925. 110–112.

A Szövetség célja a világi hívők bekapcsolása az Egyház liturgikus imádságába, a szent zsolozsmába. (Nem külön egyesület tehát, hanem ájtatosság-gyakorlat. Csatlakozhatnak ehhez a mozgalomhoz bármely vallásos egyesületnek tagjai, zárdák is, egyénileg is meg testületileg is.)

Feladata a következő: Nyolcan-nyolcan alkotnak egy-egy csoportot. A csoport minden tagja a zsolozsma nyolc órája közül egyet végez el mindössze, de részesül az egész zsolozsma érdemében.

Egy órát egy héten végéz egy-egy tag és vasárnapal áttér a következő óra végzésére. Aki tehát ezen a héten pl. a matutinumot imádkozta, a következő hét vasárnapjától kezdve a laudest imádkozza. Aki a laudest mondta, a primára tér át és így tovább.

Természetes, hogy *nem bűn terhe alatt kötelez a vállalt óra elvégzése*. Csak aki elmulasztja a maga részéről a ráeső résznek elvégzését, nem nyerheti el a kegyelmeket, bár a közösség többi tagja megkapja azokat.

Szervezete tulajdonképpen nincsen. Bárhol nyolc imádságos lélek összeállhat és alkothat ilyen „*lelki apátságot*”. Mégis van egy kérésünk meg egy tanácsunk.

Kérésünk: hogy a mozgalom fejlődését figyelemmel kíséressük, tisztelettel kérjük, *adjanak értesítést* a megalakulásról; mégpedig a következő címre: Liturgikus Titkárság, Budapest, VIII., Baross utca 62. Bencések Háza.

Tanácsunk pedig a következő: Ha csak lehetséges, alakuljanak úgy a csoportok, hogy hét világi hívő és egy pap legyenek a tagjai. Ekkor a pap a maga óráját, melyhez a felszentelés ereje is még hozzájárul, a maga kis konventjéért végezheti. Viszont a hét világi hétszeres erővel segítheti a maga lelkiatyját imádságában. (Ha a nyolc tag között nincs pap, akkor is egyet maguk közül bízzanak meg a szervezéssel. Ez a csoportvezető írhat azután a többiek nevében a központnak és kérheti a nyomtatványokat.)

Könyv gyanánt egyelőre magyar könyvet nem ajánlhatunk. De németre és franciára már le van fordítva a teljes breviárium, meg latinul is olcsó kiadás kapható belőle. Ebben is és minden kapcsolatos ügyben bővebb felvilágosítást ad a Liturgikus Titkárság, ahonnan a mellékelt nyomtatvány is a megfelelő példányszámban megrendelhető.

IV. fejezet: A szent zsolozsma mint erkölcsi kötelesség es feladat

A pasztoráció kérdéseivel foglalkozó tankönyvek a rubricisztika, a morális és az egyházjog alapján néhány olyan tudnivalót szoktak felhozni, amikről mi eddig nem is szóltunk és most is csak a teljesség kedvéért említjük meg azokat.²⁵

I. A rubricisztika szabályai a zsolozsma *karban való végzésére* a következők:

1. A karimádság alatt a celebráns és a zsolozsmát végző is csak a karimádságra *előírt öltözékben* vannak, tehát rochetumban vagy superpelliceumban vannak. A szerzetesrendek közül pedig, amelyeknek van külön kórusi ruhájuk, a kukulla, azok ezt veszik magukra. A celebráns ezenfelül az ünnepélyes laudesen és vesperáen pluvialét is ölt még magára. E szerint tehát albát és stólat nem kell felvennie, ha azonban maga a püspök végzi, ő amictust, albát és stólat is vesz fel. A többi órák alatt azonban a celebráns sem vesz fel pluvialét, kivéve egyes nagyobb ünnepeket, melyeken a harmadik nocturnus leckéi alatt mégis felveszi.

Az ünnepélyes laudeseken és vesperáeken a segédkezők is pluvialéban jelennek meg az oltárnál, – nincs tehát megengedve, hogy az alszerpap és a szerpap albát és dalmatikát, illetve

²⁵ Ebben teljesen Noldin S. J. könyvét, illetve annak Mihályfi Ákos átdolgozását követtük.

tunicellát vegyenek magukra (amint ez nálunk szokásos). Ugyancsak pluviáléban jelennek meg a kántorok is; számuk lehet kettő, négy vagy nyolc is.

2. A zsolozsmát végzők, ha állniuk kell, mindig födetlen fővel állnak; ha ülnek, akkor biretum van a fejükön, – kivéve ha főhajtás van vagy ha a zsolozsmát kitett Oltáriszentség előtt végzik.

3. A kórusban mindig *a napi officium színét* kell használni, – a vesperaeban és completoriumban is, ha az már az aznapi officiumról van. Ha pedig a vesperae a capitulumtól kezdve már a következő napról szól, akkor a vesperaeben és a completoriumban is a másnapi officium liturgikus színét kell használni.

4. A legfontosabb előírás az, hogy a zsolozsmának karban való mondásakor a karnak a versek közepén levő csillagnál *meg kell állnia és szünetet kell tartania*. Ezzel az előírással ellenkező minden más szokás először is visszaélés és már azért is ki kell küszöbölni, – de a szünetek elhagyása mindig a szépség rovására megy és az elsietésnek első forrása lesz. Tehát ezért is a legelső sorban ennek a kis szabálynak pontos megtartására kell ügyelni.

5. Ha a zsolozsmát éneklik, meg van engedve, hogy csak minden második versét énekeljék és a nem énekelt vers helyett csak az orgona játszik. De ilyenkor is szabály, hogy ebben az esetben a nem énekelt verset a karban valaki hangosan elmondja. Azonban mindig énekelni kell a himnuszok és canticumok utolsó versét, valamint mindazon verseket, melyek alatt a következő pont előírása szerint le kell térdelni vagy a fejet meg kell hajtani.

6. A zsolozsmát végzők *ülnek* a szoltárok alatt, a nocturnusok leckéi és responsoriumai alatt (kivéve ez alól a harmadik nocturnus homiliája előtt felolvasott evangéliumi részlet), a Magnificat és a Benedictus előtt és után mondott antifonák alatt, végül a martirológium olvasása alatt. Mindezen alkalmakkor ülhet a kar a kitett Oltáriszentség előtt is, de ilyenkor mindig födetlen fővel.

Áll az egész kar a zsolozsma többi részei alatt, hacsak nem kell letérdelni.

Térdelni kell, mégpedig mind a két térdrel az invitorium ezen szavainál: *Venite adoremus et procedamus ante Deum*; – a Te Deum ezen verse alatt: *Te ergo quesumus*, – mégpedig az egész vers alatt;

– a Veni Creator és az Ave maris Stella első verse alatt; a Pange lingua himnusz *Tantum ergo* verse alatt, de csak ha kitett Oltáriszentség előtt van a zsolozsma és ekkor a „cernui” szóra fejhajtás is szokásos; végül a Vexilla regis ezen szavai alatt: *O crux, ave, spes unica*.

Ugyancsak térdenállva kell elmondani az ádent, a nagyböjt, a kántorböjtök és a vigiliák zsolozsmáiban megparancsolt preces feriales-eket. Maga a celebráns is térdel egészen a Dominus vobiscum-ig; ezt ő már állva mondja, de a kar továbbra is térdelve marad az utolsó orációt követő Benedicamus Domino-ig.

A Boldogságos Szűz három antiphonáját is térdelve mondja vagy énekel a kar, kivéve a vasárnapokat. A negyedik antiphonát, a Regina coeli-t mindig állva mondjuk, mert ez a húsvéti időszakra jellemző testtartás.

7. *A fejet meg kell hajtani* a Gloria Patri egész verse alatt – meg a himnuszok doxológiája alatt, tehát a Szentháromságot dicsőítő utolsó versszak alatt; – Jézus és Mária, valamint azon szentek nevének említésére, akiről az officium szól, vagy akiről a zsolozsma is megemlékezik. Éppígy a celebráns felé meghajtott fővel kér áldást a lektor is: *Jube domne benedicere*, és meghajtott fővel áll, míg az áldás elhangzik.

Nemcsak a fejet, hanem a testet is mélyen meg kell hajtani a Confiteor elmondása alatt.

8. *Keresztjellel* kell megjelölniök magukat a zsolozsmázóknak a következő imákra: *Deus in adiutorium ... Adiutorium nostrum ... Indulgentiam ... Benedicat et custodiat ...* (a completorium végén) *Dominus nos benedicat ...* (a prima végén). Továbbá a Magnificat és Benedictus, meg ahol ez szokásban van, a *Nunc dimittis* kezdetén is.

Keresztjellel kell *az ajkat* megjelölni ezekre a szavakra: *Domine, labia mea aperies*. S ahol ez szokás, a *mellet* is keresztel jelöljük meg ennél a versnél: *Converte nos Deus ...*

II. *A magános végzésnél* a következő utasításokat adja a rubricisztika és a morális:

1. Miként az Egyház minden más liturgikus imádságnál, a szentmisénél, a szentségek kiszolgáltatásánál, stb. meghagyja, ugyanúgy kívánja a zsolozsma végzésénél is, hogy az *valóban ajakimádság* is legyen (oratio vocalis). A zsolozsma ugyanis nem pusztán szemlélődő vagy elmélkedő, tehát ún. elmebeli imádság, hanem szóbeli imádság. Ez annyit jelent, hogy minden szót ki kell mondani, – de nem szükséges az, hogy az imádkozó szavait akár más, akár önmaga hallja. Nem elégséges tehát a zsolozsma egyes részeit csak olvasni, minden szót ajakkal is mondani kell, – sőt az aszkézis szabálya azt kívánná, hogy legalább maga a végző hallja is.

Mikor a zsolozsmát kórusban végzik, a két kar felváltva mondja a verseket, a leckéket pedig s a könyörgéseket egy lektor olvassa, a többi hallgatja. Ilyenkor nem kell ajakkal kimondani ezeket a részeket. De viszont hallgatni kell. Következésképpen az egyik kar nem kezdheti el a vers mondását, amíg a másik abba nem hagyta, – valamint nem szabad az egyes szavakat elharapnia vagy oly gyorsan elhadarnia, hogy azokra a másik kar ne figyelhessen. Amit a lektor olvas, azt a karban résztvevők kötelesek hallgatni, habár maguk nem is olvassák. Ezért ha valaki készakarva nem figyelne a zsolozsma mástól olvasott részeire, nem teljesítené a zsolozsma végzésének kötelezettségét, ha ez jelentékeny részeken át tartana.

Az énekes zsolozsmára vonatkozó szabályt már fentebb láttuk.

Szabad, sőt ajánlatos is sokszor a zsolozsmát társsal végezni s ekkor amit az egyik mond, azt a másiknak hallania kell. Ez okból például süket nem végezheti társsal a zsolozsmázást.

2. Azután a zsolozsmát *kellő szándékkal* kell elvégezni, vagyis Istent kell dicsőíteni és a lelkek javát kell szolgálni. Nem kell kifejezni ezt a szándékot, de erejében mindig meg kell lennie, és meg is van, ha valaki öntudatosan veszi kezébe és mondja a breviáriumot.

3. *Kellő figyelemmel* is kell végezni a zsolozsmát, de ennek a feltételnek lényegében eleget tesz az, aki csak külső figyelemmel végezi azt el.

A figyelem ugyanis kétféle: külső és belső. A belső figyelemnél a lélek arra ügyel, amit végzünk, – a külső figyelem minden oly mozzanatnak távoltage, mely a belső figyelemmel össze nem egyeztethető. A belső figyelem ellentéte a szórakozottság, mely lehet önkénytelen, de lehet készakarva táplált is – a külső figyelem ellentéte olyan cselekmények végzése, melyek a belső figyelmet akadályozzák. Pl. ha a zsolozsma végzése közben valaki mások beszélgetésére erősen figyel, rádiót hallgat, számol vagy a kórusban maga is mással és másról beszél hosszabban. Ilyen esetben egészen természetes, hogy az illető nem tesz eleget a zsolozsmázás kötelezettségének. Vannak azonban olyan cselekedetek is, melyek a külső figyelem ellen vannak ugyan, de azért nem gátolják meg a belső figyelmet; ilyen, ha valaki a zsolozsmát mondva öltözködik, kezét mossa, a kályhában a tüzet éleszti, stb. Ezek lehetnek esetleg bocsánatos bűnök is, de a zsolozsmázás kötelezettségét lényegileg nem érintik.

Mivel a belső figyelem a zsolozsmázás kötelezettségének teljesítéséhez nem okvetlenül szükséges, azért ha valaki szórakozottan végzi zsolozsmáját vagy annak egyes részeit, nem köteles azokat megismételni. Ha készakarva volt szórakozott, természetesen vétkezett tiszteletlenség által Isten iránt, de a zsolozsma elvégzésének kötelezettségét akkor is teljesítette, tehát ekkor sem kell semmit ismételnie. De ez esetben a szórakozottsága bocsánatos bűn, kivéve, ha esetleg gondolatainak tárgya miatt súlyos bűnt követett el.

4. Negyedszer a zsolozsmát *a maga teljességében* kell elvégezni, tehát semmit kihagynunk nem szabad és az egyes szavakat minden csonkítás és változtatás nélkül kell kimondani. A teljességhez tartozik azonban az egyes órák elején és végén kívánt Pater, Ave, Credo, míg az Aperi és Sacrosanctae imádságok csak ajánlottak, tehát nem tartoznak a teljességhez. Aki a megszabott imádság jelentékenyebb részét készakarva elhagyja, súlyos bűnt követ el először is és másodszor nem teljesíti a zsolozsmázás kötelezettségét.

Ugyancsak súlyos bünt követ el az imádkozó és ugyancsak nem teljesíti a zsolozsmázás kötelezettségét, ha erősen megcsonkítja a szavakat, úgyhogy azok értelme is megváltozik és ezt a karima jelentékeny részében teszi. Természetes azonban, hogy nem lehet bűnről szó, ha a szavak megcsonkítása nyelvhibából származik, mert az imádkozó selypítő, akadozó stb.

5. A zsolozsmát, illetve pontosabban: az egyes órákat *megszakítás nélkül* kell mondanunk. Semmiféle megszakítás azonban nem válik súlyos bűnné, ha az imádságot magán a napján valóban el is végezzük. Az egyes órák között meg természetes, hogy megszakítás áll be. Sőt még magános imádságnál is jobb legalább három részre szakítva elmondani a napi zsolozsmát, mint egyszerre az egészet és még azt is esetleg az éjfél előtti utolsó órában.

Szabad azonban ugyanazon órát is félbeszakítani, ha van megfelelő ok. Pl. eszünkbe jutott adat feljegyzése, látogató fogadása, gyóntatás stb. De ok nélkül félbeszakítani valamely órát bocsánatos bűn.

6. A órákat *a maguk sorrendjében* egymásután kell elmondani. Nem érinti azonban az officium lényegét, ha valamilyen okból felforgatjuk ezt a sorrendet. Pl. ha valaki elmondja előbb a másnapi officium matutinumát, mint az aznapi vesperaet, amelyet a kórusban akar azután közösen elvégezni. Vagy ha a completoriumot tudatosan esti imádságnak használja fel és lefekvés előtt mondja el.

7. A megfelelő időben kell elvégezni a zsolozsmát. Meg van ugyanis szabva, hogy minden nap officiumát még azon a napon – éjféltől éjfélig – el kell mondani; továbbá meg van határozva az is, hogy melyik órát a napnak melyik szakában kell elvégezni. Ezen két szabály közül a lényegesebb és döntőbb az első. Vagyis az egész aznapi officiumot éjfélig el kell végezni. Azért a lényegnek eleget tett az, aki késő este kezd el a matutinumot, csak éjféltre be kell végeznie valamennyi órának elmondását. Éjfélkor ugyanis megszűnik az officium elvégzésére kitzűött idő és aki éjfélig nem mondotta el, utána már hiába mondja, mert kötelezettségének nem tesz eleget.

Az egyes órák idejét a közösen kell elsősorban megtartani. De magános imádságnál is lehetőleg a maga idejében kell elmondanunk úgy, amint már erről elméltünk. Azért itt csak az ún. anticipálásról kell még szólnunk. A matutinumot és a laudest valamikor ugyanis éjfélkor, illetve kora hajnalban mondták, de ma már ez nem kötelező és azért szabad előbb elvégeznünk, már az előtte való nap délutánján. Az állandó anticipálásra a közös karimádságnál csak a Szentszék adhat engedélyt, de ideiglenesen a püspök is.

Felmerül most a kérdés, hogy az anticipálás mely órában kezdődhetik. Régebben az volt a szabály, hogy a dél és napnyugta közti idő közepén és ezért a régebbi direktóriumokban táblázatok közölték az egyes hónapokban, sőt hetekben is a nap nyugtát, hogy ebből megállapíthassák az anticipálás legelső időpontját. Ezen szabály szerint a téli hónapokban már 2 órakor kezdhető az anticipálás, míg a nyári hónapokban 4 óra előtt nem volt megkezdhető. Azután egyre többen kérték, hogy egész éven át már 2 órakor megkezdhesék, azért újabban ezt mindenkinek megengedte az Egyház. Sőt legújabbban az Unio Cleri pro Missionibus egyesület tagjai 1921. dec. 2-án arra nyertek engedélyt, hogy az anticipálást már déli 12 órakor megkezdhesék, feltéve, hogy a vesperaet és completoriumot már elvégezték. Természetesen ezen engedélyek csak a magános zsolozsmázásra vonatkoznak.

A misekönyv rubrikái szerint a matutinumot és laudest a mise előtt kell elvégezni. Ezen szabályt némelyek súlyos bűn alatt kötelezőnek gondolták, mint Szent Antoninus, – mások szerint ez pedig csak tanácsadó rubrika, amely tehát bűn terhe alatt nem kötelez. Középen áll Liguori Szent Alfonz, aki bocsánatos bűnnek tartja és legjobb, ha mi is az ő véleményéhez igazodunk.

8. Végül a zsolozsmát *kellő helyen és kellő helyzetben* kell elmondani. Ez elsősorban a közösen mondott imádságra áll, mert magánsan elmondható bármely, az imádságra

alkalmas helyen, sőt szükségből és kellő okból még az erre nem éppen alkalmas helyen is, pl. zsúfolt villamoson, vasúti kocsiban, népes utcán, váróteremben.

A testtartást is a közös végzés alatt kell pontosan megtartanunk, magánosan végezhető a zsolozsma ülve, állva, térdelve, sétálva, – sőt kellő okból fekvő helyzetben is. De dicsérmünk kell s az imádság jobb végzését mozdítja elő, ha a fontosabb utasításokat (keresztvetés, fej- és térdhajítások) a magános imádságnál is megtartjuk, föltéve, hogy feltűnés nélkül megtehetjük.

III. Az egyházjog megállapítja pontosan, hogy *ki köteles a szent zsolozsmát elmondani.*

A zsolozsma végzésének kötelezettsége háromféle forrásból fakadhat: a felszentelésből, a szerzetesi fogadalomból és az egyházi javadalomból.

a) *A fölszentelés alapján* minél nagyobb rendeket fölvelt egyházi férfiú (tehát már az alszerpap is) köteles végezni a zsolozsmát, még ha kiközösítve vagy felfüggesztés alatt vagy interdictum alatt van is.

A minden egyházi javadalomtól megfosztott (depositus) is köteles végezni a zsolozsmát, aki azonban akár büntetésből (degradatio), akár a Szentszék engedélye folytán az egyházi állapotból világi állapotba helyeztetett át: nem köteles a zsolozsma végzésére.

A kisebb rendek a zsolozsma végzésére még nem köteleznek.

A zsolozsmázás kötelezettsége kezdődik az alszerpapi rend föl vételével; már a felszentelés napján is kell végezni az aznapi zsolozsmát, – illetve az aznapi zsolozsmának azt a részét, amely a fölszentelés időszakának megfelel. Így akit reggel 9 óra előtt fölszenteltek, köteles a primától kezdve elmondani az officiumot; akit 9 óra után szentelnek fel, az csak a sextával köteles megkezdeni. Viszont azonban, aki már a fölszentelés előtt kora reggel magánjátossággént elmondotta az összes kis órákat, azokat nem köteles újra elmondani a fölszentelés után.

A zsolozsmázás kötelezettsége a fölszentelt papokat illetőleg régi egyházi törvényen alapszik, a szerpapokat és alszerpapokat illetőleg ősi szokáson, mely törvényerőre emelkedett. Az új törvénykönyv az eddigi szokásjogot tételes törvényé tette. (135.)

b) *A szerzetesi fogadalomból* csak azon szerzetekben folyik a zsolozsmázás kötelezettsége, amelyek a zsolozsmát karban tartoznak végezni (bencések, ciszterciek, premonstreiek, ferencesek, domonkosok). Más szerzetekben (piaristák, jezsuiták) a fogadalom maga nem kötelez zsolozsmázásra; ezekben tehát csak azon szerzetesek tartoznak elvégezni a zsolozsmát, akik az alszerpapi rendet föl vették, hacsak a rendi szabályzat a zsolozsma végzését a fogadalmasoknak külön elő nem írja.

A karimára kötelezett rendekben az egyszerű fogadalmasok is tartoznak elvégezni a zsolozsmát, de csak a karban, ha tehát engedélyük van a karimától való elmaradásra, magánosan nem kötelesek elvégezni az officiumot. Míg az ünnepélyes fogadalmasok kötelesek a karon kívül is – ha a karban nem lehetnek jelen – a zsolozsmát elvégezni. (CJC 610,3)

c) *Aki egyházi javadalmat élvez*, a javadalomba való beiktatás napjától köteles végezni a zsolozsmát, még ha nem is vette fel a nagyobb rendeket.

Sőt az Egyház azon javadalmasokat, akik nem végzik el a zsolozsmát, jövedelmük egy részének visszatérítésére (restitutio) kötelezi.

Ezen visszatérítés kötelezettsége nem az igazságosság követelménye, hanem az Egyház büntetése, melyet X. Leó pápa alatt az V. lateráni zsinat állapított meg s amely határozatot később V. Pius pápa körvonalazott s az új egyházi törvénykönyv is szentesített. (1475,2)

A visszatérítést az új törvénykönyv szerint (1475,2) a templom vagy az egyházmegyei szeminárium javára kell eszközölni vagy a szegényeknek adni.

Azon javadalmas, akinek más kötelezettsége nincs, csak a zsolozsma végzése (beneficium simplex), köteles ennek elhagyása esetén javadalmának összes jövedelmét visszatéríteni.

Akinek azonban más kötelezettségei is vannak (*beneficium curatum*), az jövedelmének csak egy részét köteles a zsolozsma elhagyása esetén visszatéríteni (plébános, püspök). Mekkora legyen ez a rész?

Míg Noldin a jövedelem tizedrészének visszatérítésével megelégszik, Lehmkuhl és Berardi általában a jövedelem harmad-, negyed részét kívánják (esetleg, akinek igen sok dolga van, a jövedelem ötöd- vagy hatod részét), sőt Berardi a zsolozsmát elhanyagoló kanonokokat és káplánokat jövedelmük felének visszatérítésére kötelezi.

IV. *Milyen bűn terhe alatt kötelez a zsolozsma végzése?* A zsolozsma végzésének kötelezettsége súlyos, úgyhogy annak elhanyagolása súlyos vétséget képez. „*Grave peccatum intelligat se commisisse*”, mondja V. Pius a zsolozsmát elhagyó papról.

Általában, aki a zsolozsmának egy jelentékeny részét (*pars notabilis*) elhagyja, súlyosan vétkezik. Aki tehát pl. elhagyná a három *nocturnus*-ból a zsoltárokat vagy a leckéket, mindenesetre már jelentékeny részt hagyna el. Viszont egy-egy himnusz vagy könyörgés, egy-két *antiphona* kihagyása nem jelentékeny rész. Éppígy kis terjedelménél fogva nem jelentékeny rész a nagyszombati *vesperae*. Egy egész nap *officiumát* írja elő az egyházi törvény. Miért is aki egy nap egész *officiumát* elhagyja, csak egy bűnt követ el.

A zsolozsma elvégzésének kötelezettsége kiterjed a zsolozsma minden egyes önálló részére. Miért is ha valaki bármely okból nem tudná elvégezni az egész napi *officiumot*, de elvégezhet abból egy önálló részt (egy órát), ezt köteles elvégezni. De aki egy egész órát sem tud elmondani, legfeljebb abból egy kis részt csupán, ezt nem köteles elmondani.

Aki a zsolozsma végzése alól fel van mentve, nem köteles azt más imádsággal pótolni; főleg pedig nem köteles maga helyett a zsolozsmát mással elmondani, mert a zsolozsma végzése személyes kötelesség (*onus personale*), melyet másra áthárítani nem lehet.

Viszont azonban aki magánosan nem tudja elvégezni a zsolozsmát, köteles társat keresni, akivel el tudja mondani, ha ilyen társat könnyen és ingyen talál; de nem köteles pénzért társat felfogadni vagy ilyet nagy utánjárással keresni.

A kanonokok nemcsak a zsolozsma végzésére, hanem annak karban való végzésére vannak kötelezve. A tridenti zsinat rendelete szerint a kanonoki jövedelem egy része napi szétosztásra kerül (*distributiones quotidiene*), amelyben a kellő ok vagy a felsőbbtség engedélye nélkül távollévő kanonok nem részesül (a távollévőket számontartja a *punctator*). Ugyanígy rendelkezik az új kódex is (413, 414, 418, 419, 420, 421).

Az egyházzog megenged minden kanonoknak háromhavi távollétet, de ez nem lehet adventben, nagybőjtben és nagy ünnepeken. Az ily módon távollévő azonban a mindennapi szétosztásban nem részesül. (CJC 418,3)

Miként a kanonokok, úgy a karimára kötelezett szerzetesek is a karban tartoznak elvégezni a zsolozsmát. (CJC 610,1)

V. *A zsolozsma formája.* A zsolozsmát az Egyház által előírt alakban kell végezni.

Az alak lényeges és esedékes. Aki a lényeges alakot nem tartja meg, súlyosan vétkezik és nem felel meg kötelezettségének, míg aki csak az esedékes alakot hanyagolja el, legfeljebb bocsánatos bűnt követ el.

A lényeges alakot nem tartja meg: a) aki nem a római breviárium szerint mondja el a zsolozsmát; b) aki azt honi nyelven mondja; c) aki az előírt *officiumtól* mennyiségileg és minőségileg lényegesen különbözöt mond el.

1. A zsolozsmát a római breviárium szerint kell elmondani, mégpedig 1913. január 1-től kezdve a X. Pius által átjavított breviárium szerint (hacsak valakinek nincs külön engedélye arra, hogy a régi beosztású breviáriumot használja). Következésképpen pl. egy világi pap nem tenne eleget kötelezettségének, ha bencés vagy ciszterci breviárium szerint mondaná el a

zsolozsmát. Ha tehát oly helyzetbe jut, hogy csak ilyen szerzetes-breviárium van kéznél, nem köteles elvégezni az officiumot.

Akiknek a rómainál eltérő breviáriumuk van, V. Pius bullája alapján elfogadhatják a római breviáriumot; de akik egyszer elfogadták a rómain, sajátos breviáriumukhoz nem térhetnek többé vissza.

Viszont természetesen, akiknek saját, a rómainál eltérő breviáriumuk van, kötelesek a szerint végezni a napi zsolozsmát, legalábbis a karban. Magánosan azonban végezhetik a római breviárium szerint, hacsak a rendi előjáró ezt el nem tiltja.

2. Az új rubrikák szerint (tit. VIII. 2.) az *Officium parvum B. M. Virginis*, az *Officium defunctorum* (Halottak napja kivételével, amikor csak ez az officium mondandó), a bűnbánati és gradualis zsoltárok elmondása már a karban sem kötelező. (V. Pius csak a magános recitációban szüntette be, míg X. Pius a karban is beszüntette e függelékek elmondásának kötelezettségét.) Csakis Szent Márk napján és a keresztjáró napokon áll fenn a Mindenszentek litániájának és a hozzácsatolt könyörgések elmondásának kötelezettsége, mely imákat mindig a megjelölt napokon kell elvégezni (előtte való délután vagy este anticipálni nem szabad). Sokan ezt a kötelezettséget is súlyosnak tartják, míg mások szerint csak bocsánatos bűn terhe alatt kötelező.

3. Mindennap azt az officiumot kell elvégezni, melyet aznapra az egyházmegyei naptár (*directorium*) kijelöl. Az egyházmegyei naptárban ki vannak jelölve az egész megye közös és az egyes egyházak saját officiumai. A saját officiumot kötelesek elmondani az illető templom kanonokjai, javadalmasai és az oda beosztott papság (plébános és káplánok). Saját officiumok: a templom címének, felszentelésének, a templomban őrzött kiváló ereklyéknek ünnepei, vagy külön engedély alapján bizonyos szentek ünnepei, amelyek az egész egyházmegyére nincsenek engedélyezve.

Megeshetik, hogy hiányzik az aznapra előírt officium; ebben az esetben más, a római breviáriumban lévő officiumot (a *commune sanctorum*-ból vagy a feriaról) kell mondani.

4. Ha valaki idegen egyházmegyében tartózkodik, különbséget kell tennünk a javadalmas (kanonok, plébános) és nemjavadalmas papok között. A javadalmasok bármilyen hosszú időn át tartózkodnak is idegen egyházmegyében, mindig saját egyházmegyéjük és templomuk officiumát kötelesek végezni. A nemjavadalmas papok idegen egyházmegyében alkalmazkodhatnak az illető egyházmegye kalendáriumához, de erre nem kötelesek.

Ha azonban valaki idegen egyházmegyében már quasi-domiciliumot nyert (pl. idegen egyházmegyében alkalmazott tanárok), köteles az idegen egyházmegye kalendáriumát követni. Vannak azonban, akik ezt a kötelezettséget csak arra az esetre állapítják meg, ha az illetőnek már szándéka sincs visszatérni saját egyházmegyéjébe.

Ami a szerzeteseket illeti, ha karimára kötelezett szerzetes szerzetének másik házába megy, ott is köteles elmenni a karba s így alkalmazkodni azon ház officiumához. Ha pedig magánosan végzi a szerzetes a zsolozsmát, saját rendházának kalendáriumát követi, ha a másik rendházban csak rövid ideig tartózkodik: míg az illető ház kalendáriumához kell alkalmazkodnia, ha hosszabb (egy hónapon túl terjedő) ideig tartózkodik itt. Útközben vagy ha nem saját rendjének házában tartózkodik, saját rendházának kalendáriumára szerint mondja az officiumot.

Kiki köteles a kalendárium utasításai szerint végezni a zsolozsmát még az esetben is, ha az a valószínűbb (*probabilis*), hogy a kalendárium utasítása hibás; ha azonban valaki egészen biztosan tudja, hogy a kalendárium hibás, nem kell azt követnie.

5. Az *officium fölcserélése* történhetik szándékosan vagy tévedésből.

Aki szándékosan fölcseréli az előírt officiumot egy tőle mennyiségileg vagy minőségileg lényegesen különbözővel, súlyos bünt követ el és nem felel meg kötelezettségének. VII. Sándor pápa elítélte a következő tételt: *In die palmarum recitans officium paschale satisfacit praecepto.*

Bocsánatos bünt követ el, aki kellő ok nélkül fölcseréli az előírt officiumot egy vele teljesen egyenlő vagy majdnem egyenlő officiummal; pl. aki a vértanú officiuma helyett a hitvallóét mondaná el.

Semmi bünt nem követ el, aki kellő okból cserél fel két teljesen vagy majdnem egészen egyenlő officiumot.

Aki tévedésből cserélte fel az officiumot, ha a tévedést az egésznek elmondása után veszi észre, nem köteles az előírt officiumot elmondani. Ez esetre áll a következő elv: *Officium pro officio*. És ez még arra az esetre is áll, ha a tévedésből vett officium mennyiségileg vagy minőségileg lényegesen különbözik az előírttól.

Aki tévedését a zsolozsma végzése közben veszi észre, folytathatja a tévesen vett officiumot is; de ahol észrevette a tévedést, ott áttérhet az előírt officiumra is. Ez utóbbi eljárást ajánlja Szent Alfonz is, a következő elvet hangsúlyozva: *Error corrigitur, ubi deprehenditur*.

Aki tévedésből a zsolozsma egy részét (pl. egy nocturnust vagy kis órát) kétszer mondotta el, nincs fölmentve a rákövetkező rész elmondása alól, mert erre az esetre nem alkalmazható a fent hangoztatott elv: *Officium pro officio*.

Aki tévedésből egy, csak később következő officiumot mondott, az ennek alapján elmondhatja még egyszer ugyanazt az officiumot vagy pedig elmondhatja a tévedésből elhagyott officiumot. Ezt tanítják Szent Alfonz után Ballerini-Palmieri, Lehmkuhl, Noldin és Mihályfi.

VI. *A szent zsolozsma gyümölcse* pasztorációs szempontból majdnem olyan fontos, mint a szentmise gyümölcseinek a tárgyalása. Hiszen a szent zsolozsma kötelező volta is azon alapszik, hogy van gyümölcse, melyet alkalmazni lehet, sőt bizonyos esetekben alkalmazni kell. Ha a hitélet gyöngülését mutatja az a tény, hogy a hívők ma nem becsülik a szentmise gyümölcset, mert nem ismerik és éppen ezért kevesen szolgáltatnak szentmisét, – még nagyobbfokú elhidegedésre mutat, hogy a szent zsolozsmát nem kívánják, sőt maguk az imádkozók sem mindig alkalmazzák. Tudunk arról, hogy valamikor alapítványokat tettek, hogy a zsolozsmát valamely testület az alapító szándékára végezze el, ma még arról is ritkán hallunk, hogy valaki csak kérné ezt a paptól.

A szent zsolozsma imádkozásából kétféle gyümölcs fakad. Az egyik *az imádkozó érdeméből* (*ex opere operantis ministri*). Ez teljesen a pap szentségétől és buzgóságától függ. Fontosabb a másik gyümölcs, mely *az Egyház érdeméből származik* (*ex opere cooperantis Ecclesiae*). A szent zsolozsma ugyanis az Egyháznak nyilvános imája. Tehát azt az Egyház nevében és hatalmával végzik azok is, akik nem a kórusban, hanem magánosan mondják azt el (ezekből mondja a magánosan imádkozó is a zsolozsmát mindig többesszámban: *Oremus, Dominus vobiscum*, stb.). Ez a gyümölcs tehát független az imádkozó jámborságától és buzgóságától. Szinte azt merjük mondani, hogy az Egyháznak a legelső szentelménye. Korunk vallásos élete nagyban mélyült azzal, hogy részben a liturgikus apostolság, részben pedig az individualizmusba való belecsömörödés új fényben ragyogtatta fel az Egyházat a hívők előtt, mint Krisztus misztikus testét. Aki egyszer megsejti, mily csodálatosan szép, gazdag és értékes a *communio sanctorum*, az újra valóban annak tartja a szentelményeket, amit azoknak latin neve (*sacramentalia*) kifejez, kis szentségeknek, melyek ugyan nem a történelmi Krisztustól nyerik erejüket, de azért nem kevésbé értékesek, hiszen a misztikus Krisztus rendelte el azokat.

Más szempontból a zsolozsma gyümölcse részint kiengesztelés, részint elégtétel, részint pedig új kegyelmek kieszközlése. Minderre a gyümölcsre szüksége van az imádkozónak magának is, de szüksége van főként a hívőknek, tehát fel kellene használni és alkalmazni kellene mindazokra, akik benne részesülhetnek.

Részesülnek pedig az Egyház szerezte érdemekben, – amelyeket tehát még a gyarló módon végzett szent zsolozsma is biztosan megszerez és megad, mert ezek nem a pap szentségétől és buzgóságától függnnek, tehát a leggyarlóbb zsolozsma is az Egyház erejénél fogva értékesebb, mint akármilyen buzgó magános imádság:

a) maga az imádkozó elsősorban;

b) azok a hívek, akik az egyházi javadalmat alapították, mellyel a zsolozsma mondásának a kötelezettsége össze van kapcsolva;

c) *azok a hívek, akik egy vagy több zsolozsmá kértek* valamelyik paptól a maguk intenciójára *és ezért stipendiumot is adtak* (mert ha miseintencióért lehet stipendiumot adni és elfogadni, ugyanígy lehet a szent zsolozsma végzéséért is);

d) akikért az imádkozó a szabad és le nem kötött zsolozsmáját különösen felajánlja; – némely közösség bizonyos zsolozsmákat meghatározott szándéokra mondat el tagjaival, ezeket természetesen külön célra nem ajánlhatja fel, de még ezeknél is a maga egyéni érdemeit alkalmazhatja a pap ugyanúgy, mint a szentmisénél annak objektív gyümölcsét az intenciónak megfelelően kell kérnie, de a maga érdemét elajándékozhatja;

e) végül az összes hívek, az egész Anyaszentegyház részesül ezekben a gyümölcsökben, ezért is olyan súlyos bűn a szent zsolozsma kötelezettségének elmulasztása, de ezért olyan nagy áldás, ha szépen és jól végzik a papok, a szerzetesek, az apácák és a hozzájuk csatlakozó világiak a szent zsolozsmát. Az égi áldásnak ezt a bőséges forrását szerettem volna feltárni magyar népünk boldogságára.

Hála és kérés

Végére érvén munkámnak, először hálát kell adnom az Úristennek. Magamnak volt elsősorban jó ezeket megtanulnom, magamévá tennem és azután továbbadnom mások javára. Az írás közben nyert sok indításért: Deo gratias!

De azután egy kérésem is van mindazokhoz, akiknek imádságát sikerült munkám által jobbá tennem. Bennem is megvan az a félelem, ami Szent Pál lelkét betöltötte: hogy míg másoknak prédikálok a szent zsolozsma helyes végzéséről, magam elvetésre méltónak találtatom. Alázatosan kérem tehát, hogy ha kaptak valami támogatást ebből a könyvből, akkor egyik nap végezzék el szabad zsolozsmájukat énértem azzal a szándékkal, hogy az irgalmas Isten bocsássa meg az én nagyon-nagyon sok gyarló imádságomat.

U. i. o. gl. D.